

SOTAHISTORIALLINEN AIKAKAUSKIRJA

7

1988

TOIMITUSKUNTA

**Matti Lappalainen,
Jaakko Ilvessalo, Ohto Manninen,
Juhani Halvari**

ENGLISH SUMMARIES

Juha Harjula

SOTAHISTORIALLINEN AIKAKAUSKIRJA

7

Helsinki 1988

SOTAHISTORIALLISEN SEURAN JA
SOTATIETEEN LAITOKSEN
JULKAISUJA

JOURNAL OF MILITARY HISTORY

7

PUBLISHED BY:
THE SOCIETY FOR MILITARY HISTORY AND
THE INSTITUTE OF MILITARY SCIENCE

ISBN 951-95218-0-1

GUMMERUS KIRJAPAINO OY
JYVÄSKYLÄ 1988

*Puolustusvoimain komentaja,
kenraali Jaakko Valtanen. SA-kuva.*

*Commander-in-Chief of Defence Forces,
General Jaakko Valtanen.*

Kansakuntamme historialliset vaiheet sekä eri aikakausiin liittyvät sotilaalliset perinteet ja niiden vaaliminen ovat tämän päivän puolustusvoimien työn tärkeä ja kestävä perusta. Sotilasperinteiden merkityksen ymmärtäminen ja niiden sopeuttaminen alati muuttuviin yhteiskunnallisiin olosuhteisiin edellyttää myös meidän oloissamme jatkuvaa sotatieteellistä tutkimusta.

Sotahistoria kuuluu teknillisestä ja muusta kehityksestä huolimatta keskeisiin tutkimusaloihimme. Puolustusvoimat arvostaa tätä tutkimusta ja sisällyttää sen ylläpitämisen jatkuvasti tehtäviinsä.

Sotahistoriallinen Aikakauskirja edeltäjinään on neljän vuosikymmenen taipaleellaan ansiokkaasti täyttänyt tehtävänsä erityisesti vapaaehtoisen sotahistorian tutkimuksen vaalijana ja kehittäjänä. Mielihyvin totean sen täyttäneen silloisen puolustusvoimain komentajan, jalkaväenkenraali Aarne Sihvon julkaisusarjan ensimmäisen

mäisessä numerossa esittämän toivomuksen alan tutkimuksen edistämisestä ja kiinnostuksen laajentamisesta. Tämän tehtävän toivon jatkuvan ja tuottavan tyydytystä sotahistorian tutkijoille ja alan harrastajille.

Kiitän Sotahistoriallisen Aikakauskirjan ja sen edeltäjien julkaisijoita sekä kaikkia kirjan toimittamisessa mukana olleita puolustusvoimiemme hyväksi tehdystä arvokkaasta työstä. Rohkaiskoot tähänastiset saavutukset menestykselliseen jatkoon neljän vuosikymmenen taipaleen nyt täytyessä.

JAAKKO VALTANEN

Kenraali

Puolustusvoimain komentaja

LUKIJALLE

Sotahistoriallisen Seuran ja Sotatieteen Laitoksen yhteisessä julkaisutoiminnassa kuluva vuosi 1988 on juhlavuosi. Onhan kulunut neljä vuosikymmentä siitä, kun julkaisusarjamme ensimmäisen vaiheen, Sotamuseon vuosikirjojen ensimmäinen numero ilmestyi. Sittemmin julkaisu on sekä toimituksellisen että taloudellisen vastuun osalta kokenut useita muutoksia. Tätä nykyä elämme jo seitsemänteen julkaisuun ehtinyttä Sotahistoriallisen Aikakauskirjan kautta.

Toivokaamme, että tätä Sotatieteen Laitoksen kanssa yhdessä julkaistavaa kirjaamme voitaisiin edelleen jatkaa jokavuotisena. Onhan sotahistoriamme siksi pitkä, monivaiheinen, tapahtumarikas ja jatkuvasti uusia tarkastelukulmia tarjoava kansallinen kokemuskenttä, ettei tutkimusaineistosta eikä aiheista ole puutetta.

Vaikka Seuramme 40-vuotisjuhla-julkaisussa olleessa historiikissa käsiteltiin myös julkaisutoimintaa, toimitus on katsonut aiheelliseksi palauttaa arvoisan lukijakuntamme mieliin julkaisumme vaiheet. Julkaisumme synty ja kehittyminen nykyiseksi jokavuotiseksi aikakauskirjaksi rohkaiskoon meitä jokaista olemaan edelleen aktiivisesti kiinnostunut yhteisen mielenkiintomme ja hyödyllisen harrastuksemme symbolista ja sen tulevaisuuden turvaamisesta.

Vuosi 1988 on puolustusvoimiemme 70-vuotisjuhlavuosi. Se on kunnioitettujen jääkäriemme kotiinpaluun juhlavuosi. Vapausotamme käytiin keväällä seitsemän vuosikymmentä sitten. Nämä tapahtumat on pyritytt ottamaan huomioon julkaisumme sisällössä, ei yleisluontoisina kuvauksina vaan kyseisiin tapahtumiin liittyvien erikoisaiheiden tarkasteluna. Näin julkaisumme haluaa omalla tavallaan osallistua siihen kunnioitukseen ja arvostukseen, jonka isänmaamme vapauden turvanneet Suomen miehet ja naiset ikuisesti ansaitsevat.

Ensi vuonna on kulunut puolivuosisataa aikakautemme kovimman koettelemuksen, toisen maailmansodan, alkamisesta. Se vei myös kansamme kolmeen ankaraan sotaan ja niiden raskaisiin jälkiseurauksiin. Seuraavat aikakauskirjamme numerot tulevat varsin vahvasti sävyttymään noihin vaikeisiin mutta kunniakkaisiin vuosiin liittyvillä aiheilla. Toimituskunta toivoo arvoisalta luki-

jakunnaltamme aloitteita ja ehdotuksia näiden edessä olevien julkaisujen sisällöksi. Toimituksen tyytyväisyyden tunne on ymmärrettävästi positiivisessa korrelaatiossa aikakauskirjan lukijakunnan toiveisiin ja reaktioihin.

Tämänkin julkaisun aikaansaaminen on ollut yhteistyön tulos. Esitän parhaat kiitokset kaikille kirjoittajille, toimitukselle, erityisesti toimitussihteerillemme, humanististen tieteiden kandidaatti Juhani Halvarille, kielenkääntäjällemme valtiotieteiden maisteri Juha Harjulalle ja taloudellisille tukijoillemme Suomen Akatemialle ja Maanpuolustuksen Kannatusäätiölle. Julkaisumme jatkuvuus on hyvin suurelta osin ollut näiltä yhteisöiltä saadun tuen varassa.

Rengas seuramme julkaisuketjussa on kiinnittynyt edelliseen. Toivottavasti linkki kestää. Olkoon se puhtaasti sotahistoriallisen tiedon julkistamistehtävän ohella ja siihen liittyen myös ilmaus Sotahistoriallisen Seuran tehtävän jatkuvuudesta ja merkityksestä sekä jäsenkunnan yhteenkuuluvuudesta.

MATTI LAPPALAINEN

SISÄLLYS

sivu

MATTI LAPPALAINEN:

Sotahistoria julkaisutoiminnan haasteena — neljä vuosikymmentä sotahistoriallista vuosi-aikakauskirjaa ... 9

VILHO TERVASMÄKI:

Jääkärien marssi ja marssin runoilija 19

PAAVO TALVIO:

Toinen Karjalan raskas tykistöpatteri 1918 29

YRJÖ POHJANVIRTA:

Inon linnoitus 59

VELI-MATTI SYRJÖ:

Jääkärikohtaloitten kirjoja 85

SIRKKA SYRJÖ:

Suomalaisten upseerien opiskelu Italiassa 1920-luvulla 109

ERMEI KANNINEN:

Venäläiset emigrantit Suomen neuvostoliittolaisia sotavankeja avustamassa 144

JYRI PAULAHARJU:

Suustaladattavista tykeistä ja niiden tunnistamisesta .. 152

SOTAHISTORIALLINEN SEURA r.y.:

Toiminnasta vuonna 1987 184

SOTAMUSEON VUOSIKIRJOJEN I—VI (1948—1955), SOTAHISTORIALLISEEN SEURAN JA SOTAMUSEON VUOSIKIRJOJEN VII—X (1971—1978) JA SOTAHISTORIALLISEEN AIKAKAUSKIRJAN 1—6 (1980—1987) SISÄLLYSLUETTELOT 186

Matti Lappalainen

**SOTAHISTORIA JULKAISUTOIMINNAN HAASTEENA —
NELJÄ VUOSIKYMMENTÄ SOTAHISTORIAALLISTA
VUOSI-AIKAKAUSKIRJAA**

Sotahistoriallisen julkaisutoiminnan yleisestä tarpeesta ja merkityksestä

Historian tapahtumien mahdollisimman tarkka muistiinmerkintä sekä sen pohjalta tapahtuva syvälinen tutkimus ja analyysi on kansakunnan itsensä tuntemisen ja tulevaisuuden rakentamisen perusedellytyksiä. Jotta tämä vaade riittävästi täytettäisiin, tutkimuksien tulokset on saatava ei vain eri tasoilla toimivien päättäjien, vaan myös kaikkien asiasta kiinnostuneiden valveutuneiden kansalaisten tietoon ja mieluummin aidoksi henkiseksi omaisuudeksi. Asiaan liittyy probleemoja. Tarvitaan historiasta kiinnostuneita, siitä innostuneita ja kykeneviä tutkijoita. Tarvitaan riittäviä määrärahoja tutkimuksien suorittamiseksi ja julkaisemiseksi. Tutkijoiden täytyisi saada vaivannäöstään myös riittävä korvaus. Meitä suomalaisia koskee kielimuureista johtuen myös tarve saada ansiokkaita kansainväliset kriteerit täyttäviä tutkimuksia julkaisuiksi vierailta kielillä. Nämä historian tutkimukseen liittyvät ongelmakysymykset koskevat myös sotahistorian tutkimusta ja julkaisutoimintaa. On syytä toivoa, että se tutkimusmyönteinen ilmapiiiri, joka suomalaisessa yhteiskunnassa on nykyisin havaittavissa ja tuntuu määrärahojen kasvuna, sulkisi sisäänsä myös historian tutkimuksen sen kaikkine osa-alueineen, moninaisuuksineen ja vivahteineen.

Myös sotahistorian tutkimuksen ja julkaisutoiminnan olemassaolo sekä kehitys odottavat niiden tieteellisen julkaisutoiminnan tukemiseksi tarkoitettujen toimien konkretisoitumista, joita maamme tieteellisten seurojen oma yhteenliittymä, pian satavuotias Tieteellisten seurojen valtuuskunta on asettanut tavoitteikseen jäsenseurojensa julkaisutoiminnan osalta.

Julkaisutoiminta sisältyy Sotahistoriallisen Seuran toiminta-ajatukseen

Oman aikakauskirjan toimittaminen tai yleensä julkaisutoiminnan harjoittaminen kuuluu luonnostaan jokaisen tieteellisen seuran toimintaan, se on seuran toiminnan virkeyden merkki ja myös tieteelliseksi tunnustamisen perusedellytys. Seuran 40-vuotisjuhla-julkaisussa, Sotahistoriallisessa Aikakauskirjassa n:o 3 vuodelta 1984 todettiin sen lukijalle tekstissä mm: "— — — oman säännöllisesti ilmestyvän julkaisun olemassaoloa voidaan pitää tällaisen seuran toiminnan kannalta erittäin merkityksellisenä, sillä painettu sana säilyy."¹

Jo vuonna 1920 perustetun nykyisen seuramme edeltäjän, sittemmin muutaman vuoden kuluttua Suomen Sotatieteelliseen Seuraan jaostona liitetyn ja siihen sulautuneen Suomen Sotahistoriallisen Seuran ohjelmaan kuului alan tutkimuksen aikaansaaminen maassamme ja tutkimuksen tulosten julkaiseminen. Lyhyen olemassaolonsa aikana seura ei kuitenkaan ehtinyt tähän toimintaan ryhtyä. Asian hautautumiseen on saattanut Suomen Sotatieteelliseen Seuraan liittymisen ohella vaikuttaa myös Sotahistoriallisen toimiston perustaminen silloiseen Yleisesikuntaan ja sotahistoriallisen tutkimuksen ja julkaisutoiminnan aloittaminen siten virkатыönä.

Sotahistoriallisen Seuran nykyisin voimassa olevien vuodelta 1957 peräisin olevien sääntöjen 2 § velvoittaa tutkimukseen ja julkaisutoimintaan selkein sanoin: "Seuran lähimpänä päämääränä on aatteellisesti ja taloudellisesti tukea sotahistoriallista tutkimustyötä ja asianharrastusta. Tätä työtä seura suorittaa — — — sekä harjoittamalla julkaisutoimintaa."

Nämä säännöt eivät suoraan velvoita vuosi- tai aikakauskirjaluontoiseen julkaisutoimintaan. Ymmärrettävästi seuran yleinen luonne ja sen toimintaperiaatteet kuitenkin velvoittavat mahdollisimman säännölliseen julkaisutoimintaan.

Kun Sotahistoriallinen Seura alunperin perustettiin Sotamuseon tukiyhteisöksi ja kun se toisessa vaiheessaan vuonna 1949 sai nimekseenkin Sotamuseoseura r.y. — Krigsmuseisamfundet r.f., on luonnollista, että seuran julkaisutoiminnan alun voidaan katsoa olevan Sotamuseon vuonna 1948 julkaisemassa vuosikirjassa Sota-

museo 1948. Tästä kehitys on monien vaiheiden jälkeen kulkenut kohti nykyistä Sotahistoriallisen Seuran yhdessä Sotatieteen Laitoksen kanssa julkaisemaa aikakauskirjaa, joista käsillä oleva on seitsemäs (7) ja samalla myös vuosi-aikakauskirjan 40-vuotisjuhlanumero. Se on kiitollisuuden osoitus kaikille seuran piirissä työskennelleille toimittajille, kirjoittajille sekä taloudellista tukea antaneille. Heidän panoksensa avulla tämäkin juhlavuosi voidaan kokea rohkaisevana kannustimena seuran julkaisutoiminnan tulevaisuutta ajatellen.

Seitsemäntoista vuosi-aikakauskirjaa

Sotahistoriallisen Seuran ja sen edeltäjien vuosikirja-aikakauskirjojen taival sisältää 17 julkaisua. Nämä jakaantuvat kolmeen vaiheeseen. Niistä ensimmäisen muodostivat Sotamuseon vuosikirjat I—VI, jotka ilmestyivät vuosina 1948, 1949, 1950, 1951, 1953 ja 1955. Suuri ansio näinkin tiheästä heikoissa taloudellisissa olosuhteissa toimitetusta sarjasta kuuluu silloiselle tarmokkaalle Sotamuseon hoitajalle ja Sotamuseoseuran sihteerille, maisteri, sittemmin filosofian tohtori Kauko Rekolalle, joka yhdessä seuraajansa maisteri, kamarineuvos Paavo Talvion kanssa muodostaa kirjan tähänastisen historian ylivoimaisesti aktiivisimman, esimerkillisen kirjoittajaparin. Siitä heille tässä yhteydessä parhaat kiitokset varsinkin kun heidän kirjoittaja-aktiviteettinsä jatkuu edelleen.

Sotamuseoseuran käynnistymiseen kytkeytyi ajatus Sotamuseon vuosikirjajulkaisun ottamisesta seuran vastuulle. Tästä hankkeesta kertoo seuran arkistossa oleva kirjeluonnos, jossa perustellusti anotaan puolustusministeriöltä 100 000 markan suuruista jatkuvaa apurahaa vuosikirjan julkaisemista varten. Todistetta siitä, että apurahaa olisi todella anottu ja annettu, ei ole löytynyt. Syy on jäänyt hämärään. Asia on jonkin verran outo, koska Sotamuseo oli saanut puolustusministeriöltä avustukset vuosikirjojaan varten. Kestikin sitten 16 vuotta aina vuoteen 1971 saakka ennenkuin ensimmäinen yhteinen vuosikirja Sotamuseon kanssa näki päivänvalon.

Mainitussa luonnoksessa puolustusministeriölle lähetettäväksi

ajatellusta kirjeestä todetaan vuosikirjan julkaisemisen yleisenä perusteena: "Ase- ja varushistorian alojen julkaisuna sotamuseon vuosikirja on ainoa maassamme. Sellaisena sillä on suuri merkitys sekä yleisen historiallisen tutkimuksen että puolustusvoimien koulutuksenkin kannalta. Myös ulkomailla, missä tämänkaltaiset julkaisut kuuluvat museoiden säännölliseen ohjelmaan, vuosikirja on herättänyt laajaa myönteistä huomiota. Näin ollen olisi erittäin suotavaa, että tämän vuosijulkaisun säännöllinen ilmestyminen ja edelleen kehittäminen saataisiin turvatuksi."²

Viimeksi mainittu toive ei tuolloin toteutunut, eikä toteutunut pitkiin aikoihin. Nyt kun uudessa aikakauskirjassa on Seuran 40-vuotisjuhlavuodesta lähtien päästy jokavuotiseen ilmestymiseen, tämä turvaamisen tarve on jatkuvasti ajankohtainen.

Vuosikirjan ensimmäisenä vaihekautena, jolloin kirja oli vielä yksin Sotamuseon julkaisu, Sotamuseoseura pyrki huolehtimaan sen tunnetuksi tekemisestä mm. vetoamalla sovitun yhteistoiminnan puitteissa Suomen Sotatieteelliseen Seuraan.

Vuosikirjahankkeen toinen vaihe toteutui vuosina 1971—1978. Silloin kirja ilmestyi nimellä Sotahistoriallinen Seura ja Sotamuseo, Vuosikirja VII jne. aina X:een saakka, vuosina 1971, 1974, 1976 ja 1978. Kaikkiaan näitä ilmestyi siis neljä, kokonaisuutena nous-
tessa kolmenkymmenen vuoden aikana kymmeneen.

Pitkänä taukoaikana, jota julkaisutoiminnan osalta täyttivät vuosina 1963, 1966 ja 1967 ilmestyneet ansiokkaat erillisjulkaisut, näyttävät asiakirjojen mukaan erityistä huolta vuosikirja-ajatuk-
sen uudelleen konkretisoimisesta kantaneen seuran pitkäaikainen, tässäkin toiminnassa esimerkillisesti ansioitunut puheenjohtaja, kenraalimajuri Niilo Sario, eversti Ahti Paulaharju ja silloinen kapteeni, myöhemmin majuri ja seuran pitkäaikainen johtokunnan jäsen ja sihteeri Heikki Pohjanpää. Vuoden 1964 vuosikokouksen pöytäkirja kertoo Pohjanpään tehneen kokouksessa ehdotuksen entisen Sotamuseon vuosikirjan ilmestymisen jatkumiseksi. Asia annettiin johtokunnan käsiin.³ Kesti, kenties taloudellisista syistä, täsmälleen viisi vuotta, vuoden 1969 vuosikokoukseen ennenkuin mainittu kokous johtokunnan esityksestä teki päätöksen vuosikirjan toimittamisesta.⁴ Käytiin tuumasta toimeen. Johtokunta asetti työvaliokunnan toteuttamaan hanketta. Siihen kuuluivat

professori O. Gripenberg, everstiluutnantti M. V. Terä ja maisteri P. Talvio. Rahoitusta ryhdyttiin myös järjestämään mm. opetusministeriölle osoitetulla kolmentuhannen (3 000,—) markan suuruisella apuraha-anomuksella. Anomuksessa pystyttiin esittämään myös lähes valmis vuosikirjan sisältösuunnitelma.⁵

Professori Gripenbergin johtama toimituskunta toimi pontevasti. Oli suunniteltava lopullinen sisältö, kirjan koko, painosmäärä ja ulkoasu, oli etsittävä painopaikka ja löydettävä rahoituskeinoja.

Vuosikirja VII, Sotahistoriallinen Seura ja Sotamuseo 1971 näikin päivänvalon mainittuna vuonna. Sisällöltään se noudatti paljolti aiempien Sotamuseon vuosikirjojen aihepiiriä painottuen ase- ja linnoitushistoriaan. Kirjan ulkoasu koki muutoksen. Nimenmuutoksen lisäksi kanteen tuli oikeaan ylänurkkaan Suomen leijona ja kansi oli muutoin sinivalkoinen. Seuraavissa julkaisuissa kannen väri vaihteli. Vaakuna-aiheen suunnitteli professori Gripenbergin ehdotuksen pohjalta tunnettu taiteilija G. von Numers.⁶

Uudentyyppinen tuhannen kappaleen painoksena ilmestynyt Vuosikirja VII sai, ilmeisesti hyvän vastaanoton vuoksi varsin nopeasti jatkoa. Seuraavat vuosikirjat ilmestyivät vuosina 1974 (VIII), 1976 (IX) ja 1978 (X). Tämä toinen vuosikirjavaihe päättyi siis vuosikymmen sitten.

Edellä mainittujen vuosikirjan uuden vaiheen käynnistäjien lisäksi Vuosikirjojen VII—X toimituksissa ovat ahkeroineet eversti K. J. Mikola, eversti V. Tervasmäki, eversti L. Harvila, eversti M. Lappalainen, majuri H. Pohjanpää, maisteri M. Melkko, maisteri M. Palokangas ja yliluutnantti, myöhemmin kapteeni L. Saulamo.

Kolmas eli nykyinen vaihe vuosikirja-aikakauskirjasarjassa käynnistyi kymmenen vuotta sitten eversti M. Lappalaisen tehtyä aloitteen julkaisun nimen muuttamisesta Sotahistorialliseksi Aikakauskirjaksi ja Sotatieteen Laitoksen tulemisesta julkaisemisvastuuseen Sotamuseon sijasta. Asiaa varten asetetun suunnitteluryhmän (eversti Lappalainen, majuri S. Ahto, maisteri M. Melkko ja maisteri M. Palokangas) esitettyä asian johtokunnalle se hyväksyi mainitun nimenmuutoksen ja julkaisuvastuun laajentumisen.⁷

Ensimmäinen Sotahistoriallinen Aikakauskirja ilmestyi vuonna 1980, 2. vuonna 1982, 3. juhluvuonna 1984. Sitten tapahtui jälleen positiivinen muutos. Juhlavuoden jälkeen Aikakauskirja on voitu

Sotamuseon vuosikirjan, Sotahistoriallisen Seuran ja Sotamuseon vuosikirjan ja Sotahistoriallisen Aikakauskirjan kansimallit. Kuva Sotamuseo.

Models of covers for the Yearbook of War Museum, the Yearbook of the Society for Military History and the War Museum as well as the Journal of Military History. Photo: War Museum.

toimittaa jokavuotisena, 4. vuonna 1985, 5. vuonna 1976, 6. vuonna 1987 ja nyt käsillä oleva jälleen vuoden välillä edelliseen. Tämä on ollut ilahduttava kehitys, jonka ovat tehneet mahdolliseksi toisaalta julkaisustamme kiinnostunut aktiivinen kirjoittajakunta että seuran kohentunut taloudellinen tila. On kaikki syy toivoa tämän jo vakiintuneen julkaisutilan pysyvän tulevaisuudessakin. Onhan julkaisullamme oma tärkeä tehtävänsä hoidettavana ei vain jäsenistömme keskuudessa, vaan koko kansamme ja myös ulkomaisen tietämyksen lisäämisessä maamme sotahistoriasta ja siihen liittyvistä aiheista. Tässä kolmannessa vaiheessa kirjamme ulkoasu muuttui myös nimen lisäksi. Kannen väri on vaihtuvainen ja sen oikeaan yläkulmaan sijoitettiin leijonatuunuksen sijasta Sotahistoriallisen Seuran uusi, maisteri T. Bergrothin ja taiteilija O. Heinson suunnittelema tunnus, kirjaa tukeva leijona.

Sotahistoriallisen Aikakauskirjan toimitukseen ovat tähän mennessä kuuluneet eversti V. Tervasmäki, eversti M. Lappalainen, professori M. Lauerma (†), valtiotieteen tohtori J. Ilvessalo, everstiluutnantti S. Ahto, apulaisprofessori O. Manninen, maisterit M. Palokangas ja E. Elfvingren sekä humanististen tieteiden kandidaatit S. Rautia ja J. Halvari.

Sisällössä julkaisun avain

Tieteellinen julkaisu lunastaa paikkansa ja olemassaolonsa mahdollisimman uutta ja mielenkiintoista tutkimusta kuvaavalla sisällöllään. Tämä on vaativa haaste, joka on ymmärrettävästi puhuttanut ja edelleen puhuttaa aikakauskirjamme julkaisijoita ja erityisesti toimituskuntia.

Tämän kirjan julkaisijoitten tavoitteena on aina ollut pyrkimys osaltaan elävöittää ja laajentaa sotahistorian tutkimusta ja siihen kohdistuvaa harrastusta maassamme.⁸ Se on haastava tehtävä, joka on vaatinut ja vaatii edelleen ponnistuksia. Työ on ponnistusten arvoinen.

SOTAMUSEO 1948 vuosikirjalle antamassaan tervehdyksessä silloinen puolustusvoimien komentaja, jalkaväenkenraali Aarne Sihvo lausui mm: ”Tämä Sotamuseon ensimmäinen vuosikirja on maamme sotahistoriallisen tutkimuksen kannalta ilahduttava uutuuus, se kun tuo mainitun tutkimuksen piiriin meillä varsinaisesti vasta ensimmäisen kerran ase- ja varushistorian mielenkiintoisen alan. — — — Toivon, että vuosikirja täyttäisi edellä esitetystä mielessä tehtävänsä — — —.” Nämä sanat samoin kuin vuosikirja-aikakauskirjan tähänastinen taival velvoittavat tämän julkaisu toiminnan jatkamiseen ja edelleen kehittämiseen.⁹

Jo vuonna 1944 perustettu seuramme edeltäjäyhdistys Sotamuis-toyhdistys totesi haluavansa ulottaa toimintansa kaikkien aikakausien sotamuis-toihin rajoittamatta toimialaansa mihinkään erilliseen sotaan tai ajanjaksoon. Tämä koski ymmärrettävästi myös julkaisu toimintaa sitten kun siihen päästiin. Kun vuosikirjan julkaiseminen jatkui Sotamuseon oman vuosikirjan pohjalta, oli luonnollista, että kirjan sisältö aluksi painottui paljolti sotamuseotoi-

mintaan kytkeytyvään historiaan, erityisesti ase- ja varushistoriaan. Erityisesti aikakauskirjavaiheessa sisältöä on laajennettu yleisempään suomalaiseen ja kansainväliseenkin sotahistoriaan, sotateorioihin ja jopa sotilaspoliittisten kysymysten historialliseen tarkasteluun. Mukaan ovat tulleet myös hyödyllisiksi nähdyt katsaukset sotahistoriaan liittyviin tutkimuksiin ja kirjoituksiin, joita ovat toimittaneet tohtorit Martti Turtola ja Jaakko Ilvessalo sekä everstiluutnantti Sampo Ahto.

Vuosikirja-aikakauskirjamme sisältö on perinteisesti ollut siker-mäluonteinen, mahdollisuuksien mukaan lukijakunnan toiveisiin vastaava. Varsinaisia teemanumeroita ei ole ollut, joskin tärkeiden sotahistoriallisten tapahtumien merkkivuodet ovat sävyttäneet julkaisujen sisältöä.

Mutta talous!

Tuskin erehdymme otaksuessamme, että seuramme ensimmäisessä Sotamuistoyhdistysvaiheessa varojen puute oli yleisen ilmapiiirin ohella esteenä julkaisu-toiminnan aloittamiselle. Sama varojen puute aiheutti todennäköisesti myös 16-vuotisen, vuosien 1955—1971 välisen tauon vuosikirjan ilmestymisessä. Sittenmin ovat Suomen Akatemian ja Maanpuolustuksen Kannatussäätiön antamat säännölliset avustukset yhdessä jäsenkunnan varsin huomattavan kasvun aiheuttaman jäsenmaksutuoton lisäyksen kanssa mahdollistaneet aikakauskirjamme ilmestymisen. Kiitos kuuluu edellä mainittujen lisäksi kaikille niille yhteisöille ja yksityisille henkilöille, jotka ovat vuosikymmenien saatossa katsoneet kirjamme tukemisen omakseen. Tämän tuen varassa on myös julkaisumme tulevaisuus.

Lähdeviitteet

1. Sotahistoriallinen Aikakauskirja 3, s. 5, Joensuu 1984.
2. Ibid, s. 54.
3. Sotahistoriallisen Seuran vuosikokouspöytäkirja 24.2.1964.
4. Sotahistoriallisen Seuran vuosikokouspöytäkirja 24.2.1964.
5. Sotahistoriallisen Seuran kirje opetusministeriölle 27.10.1969.

6. Vuosikirjatoimituskunnan kokouspöytäkirja 2.4.1970.
7. Sotahistoriallisen Seuran johtokunnan kokouspöytäkirja 28.2.1979.
8. Eversti K. J. Mikola Vuosikirja VII:n Lukijalle -tekstissä.
9. Sotamuseo 1948, s. 5.

Summary

FORTY YEARS' MILESTONE IN PUBLISHING WORK

The Finnish Society for Military History was in fact established in 1944 while the war still going on. As the rules of the Society dictate it has ever since engaged in publishing work. The first phase started 40 years ago when the predecessor of the present journal, The Yearbook of War Museum, "Sotamuseo 1948", came out of the print. Five yearbooks were published between 1948 and 1955.

Economic and other reasons caused a disruption in publishing which was again started in 1971 lasting until 1978. This second phase saw the creation of a new publication, "The Society for Military History and The War Museum, Yearbook VII". Four yearbooks were published. However between 1955 and 1971 three worthy separate publications were given out in 1963, 1966 and 1967.

The present third phase started in 1980 with the publication of Journal of Military History. Since 1984 the journal has appeared each year as a result of cooperation between the Society for Military History and the Institute of Military Science. The edition reaches normally about 1000 copies.

The journal has its own important place not only in the hearts and minds of the membership and the personnel of the Defence Forces but also among others in Finland and abroad as an informative source of military history in Finland. The purpose of the journal is to inject life into military historical research and expand its sphere of activities. It is a demanding job.

Forty years ago the contents of the yearbook dealt primarily with the history of the War Museum as well as the history of arms and equipment. Later the topics have been widened into general Finnish and foreign war history, theories of war and even historical analyses of military-political questions. Surveys of research work done on military history have also been included into the publication. The contents of the yearbook has traditionally been varied and responsive to readers' wishes. There has been no edition on a particular theme even though important events in military history have had their impact on some of the journals.

The publication at hand has for forty years endeavoured to fulfill in a responsible manner the task given to it. The editorial board expresses its gratitude to all those persons and societies, both domestic and foreign, whose active interest has made the publication of this journal possible.

Vilho Tervasmäki

JÄÄKÄRIEN MARSSI JA MARSSIN RUNOILIJJA

Ensimmäisen maailmansodan puhkeamisen jälkeen sanomalehdissä julkistettiin marraskuun 17. päivänä 1914 laaja venäläistämishjelma, joka olisi toteutettuna merkinnyt Suomen autonomian jäljellä olevien rippeidenkin tuhoamista. Vaikka Suomen tulevaisuus vaikutti lohduttoman synkältä, Helsingin ylioppilaspireissä syntyi uusi aktiivinen liike, jonka lopullisena tavoitteena oli Suomen itsenäisyys. Venäläistämijulistuksen aiheuttama kiihtymys liitti aikaisemmin toisistaan tietämättä toimineet aktivistiryhmät yhteen.

Helsingin Ostrobotnian kassahuoneessa pidettiin jo marraskuun 20. päivän iltana eräänlainen Suomen itsenäisyysliikkeen järjestäytymiskokous, jossa katsottiin välttämättömäksi Suomen irrottaminen Venäjästä. Kun tavoitteen saavuttaminen pidettiin mahdollisena vain voimakeinoin, päätettiin ryhtyä valmisteluihin kansanarmeijan luomiseksi. Tohtori Herman Gummeruksen ja ylioppilaiden Walter Hornin ja Bertel Pauligin Tukholmassa laatiman kirjelmän ja neuvottelujen perusteella Saksa päätti tammikuun 26. päivänä 1915 järjestää pyydetyn sotilaskoulutuksen 200 suomalaiselle.

Jääkärieversti Heikki Nurmio (1887—1947). Sotahistoriallisen toimiston toimistopäällikkö. Kuva Heinrichsin kokoelma, Sotamuseo.

Jäger Colonel Heikki Nurmio (1887—1947). The Chief of the Bureau of Military History. Photo: Collection of Heinrichs, War Museum.

Nämä valmistelut ja päätökset olivat alkusysäyksenä jääkäri liikelle ja myöhemmin Jääkäripataljoona 27:lle. Sotilaskoulutukseen vihollismaahan Saksaan matkusti salateitse kaikkiaan lähes 2 000 nuorta suomalaista miestä. Näiden nuorten miesten joukkoon liittyi myös hieman varttuneempi, oppikoulun historian ja suomen kielen opettajana, koulun johtajana sekä Varsinais-Suomen kansanopiston johtajana toiminut filosofian kandidaatti Heikki Eliel Nurmio. Hän ilmoittautui Lockstedtin leirin 3. komppaniaan tammikuun 2. päivänä 1916.¹⁻²

Jääkärien kovat koulutus- ja rintamakemukset

Suomalaisten jääkärien koulutus Lockstedtin leirillä jatkui vuoden 1916 kesäkuun loppuun asti. Jääkärien valtaosa — Jääkäripataljoona 27 — siirrettiin nyt Riian rintamalle saamaan sotakokemusta. Vaikka taistelutoiminta alueella oli suhteellisen laimeata, muut rasitukset, puutteellisuudet henkisessä ja aineellisessa huollossa sekä runsaat sairastumiset koettelivat pataljoonan kestävyttä. Jatkuvaa rintamapalvelusta ei koettu Suomen etujen mukaisena. Eniten vaikuttivat kehnot yhteydet Suomeen, huoli Suomen, omaisten ja ennenkaikkea omasta tulevasta kohtalosta. Nämä huolet väistyivät joksikin aikaa, kun maaliskuun puolivälissä 1917 saatiin tietoja Venäjän vallankumouksesta ja Nikolai II luopumisesta valasta. Kun Jääkäripataljoona 27:n käyttö tulevaisuudessa Suomen suunnalla näytti mahdolliselta, pataljoona kokonaisuudessaan siirrettiin maaliskuun 1917 loppuun mennessä Libauhun. Marssiesiaan Libauhun jääkärit uskoivat yleisesti sen olevan ensimmäinen vaihe Suomeen palaamisessa.

Kesään 1917 tullessa jääkärit huomasivat taas pettyneensä odotuksissaan. Tehostettu koulutus ja itsenäinen toiminta johtajan tehtävissä komppanioissa ja patterissa vaikuttivat kuitenkin piristävasti. Henkiseen ja muuhun mielialojen huoltoon voitiin kiinnittää enemmän huomiota. Vuoden 1917 aikana jääkärit kirjoittivat ja toimittivat Oberzugführer A. Ståhlbergin johdolla yli 1 500 sivun laajuisen suomalaisen sotilasammattikirjallisuuden perusteoksen ”Suomalaisen Sotilaskäsikirjan”. Hilfsgruppenführer Heikki Nur-

mio oli tässä työssä 3. komppanian johtava edustaja.³

Jääkärikapteeni Heikki Nurmio kuvasi vuonna 1919 ilmestyneessä ”Suomen Sotilaassa” kahta vuotta aikaisemmin Jääkäripataljoona 27:ssä Libaussa vietettyä aikaa sängen synkin värein. Pataljoonalla ja sen jääkäreillä ei näyttänyt olevan mitään tulevaisuutta. Jotkut jääkärit — muiden muassa Aarne Sihvo — harkitsivat rauhan palatessa siirtymistä Amerikkaan:

Venäjän uusi hallitus oli ilmoittanut, että yleinen valtiollinen amnestia ei koske niitä, jotka ase kädessä olivat taistelleet Venäjää vastaan. Me olimme siis virallisesti julistetut kodittomiksi maanpakolaisiksi. Samaan aikaan alettiin tovereitamme Suomessa pyydystellä uudelleen. Pataljoonan aseelliseen esiintymiseen Suomessa eivät saksalaiset näkyneet enää uskovan. Itse olimme usein suorastaan epätoivoisia.⁴

Jääkärien marssin kirjoituskilpailu

Jääkärien mielialaa pyrittiin Libaussa kohottamaan myös harrastustoiminnan avulla. Kesän 1917 kuluessa järjestettiin muun muassa kolme kirjoituskilpailua. Kun kahden kilpailun osanottajamäärä ja tulokset olivat olleet rohkaisevia, Hauptzugführer Erik Jernström suositteli kilpailutoiminnan jatkamista. Kolmas ja viimeinen kirjoituskilpailu johti tulokseen, jonka veroista kilpailun järjestänyt pataljoonan päällystö ei varmastikaan osannut odottaa.

Heinä—elokuun vaihteessa 1917 julistettiin uusi kilpailu, jonka tarkoituksena oli Jääkäripataljoona 27:n marssin sanojen laatiminen. Arvostelulautakuntaan määrättiin pataljoonan parhaat asian tuntijat. Puheenjohtajaksi tuli Oberzugführer Erik Heinrichs ja jäseniksi Zugführer V. E. Tuompo, Hilfsgruppenführer Veikko Heikinheimo ja Jääkäri Frans Lihtonen. Kovin lyhyen kahden viikon kilpailuajan ja tehtävän vaikeus huomioon ottaen osanotto kilpailuun oli sängen runsas. Kilpailun päättymiseen mennessä saapui yhteensä kaksitoista runoa. Niistä oli yhdeksän kirjoitettu suomeksi, kaksi ruotsiksi ja yksi saksaksi. Lautakunnan lausunnon mukaan runot olivat suurimmaksi osaksi tyydyttäviä tai hyviä, vaikka jääkäreistä juuri kukaan ei ollut aikaisemmin niittänyt mainetta

runoilijana. Runoista kuitenkin vain kolme, numerot 6, 7 ja 4, täyttivät jääkärimarssille asetettavat vaatimukset. Numero 6 oli niistä selvästi muita parempi. Numero 6 sai ensimmäisen palkinnon 20 silloista Saksan markkaa, numero 7 toisen palkinnon 15 markkaa ja numero 4 kolmannen palkinnon 10 markkaa. Ensimmäisen ja toisen palkinnon saajaksi osoittautui Hilfsgruppenführer Heikki Nurmio sekä kolmannen palkinnon saajaksi Jääkäri Toivo T. Savolainen (myöhemmin Karanko). Nurmio ei ollut aikaisemmin tullut tunnetuksi runoilijana, kuten Savolainen niin aikaisemmin kuin myöhemminkin.

Heikki Nurmio kertoi Jääkärien marssin synnystä:

Runo kirjoitettiin Libaussa 3:nnen komppanian asuntoaulan yläpritsillä aikana, jolloin pataljoonan tulevaisuus näytti sangen synkältä — —. Ei siis sovi ihmetellä, että marssiehdotuksen sanat kuvastavat synkkää, uhmailevaa tunnelmaa. Kuitenkin siinä oli tarkoituksena lausua, että päämäärämme yhä oli Suomen itsenäisyys. Vieläpä yhä parhaimpina hetkinämme unelmoimme syntyvästä Suur-Suomesta ja sorrettujen heimo-
laiskansojemme vapauttamisesta.

Nurmio antoi palkintolautakunnalle osoittamallaan lähetekirjelmällä — harvinaista kyllä — jälkimaailmalle täsmällisen tiedon siitä, mihin hän pyrki marsseillaan:

Arvoisalle Palkintolautakunnalle!

Kilpailuun Jääkärien marssista lähetän 2 muunnosta. Pääajatus ja runomitta molemmissa runokokeissa on sama. Ensi värssyssä tahdon esittää Jääkärien aseman, taistelut kaukana kotimaasta ja päämäärän — Suomen vapauttamisen. Toisessa värssyssä on lyhyesti viitattu Suomen kansanrunouden sankaritaisteluihin, taruun Kullervosta, jonka päämääränä oli vapauttaa heimonsa vieraasta orjuudesta. Kolmannessa värssyssä taas on tuo vapautusohjelma laajennettuna, käsittäin kaikki läheiset suomensukuiset kansat. Vapaan Suomen politiikka joutuu kuitenkin toimimaan veljeskansojemmekin tilan parantamiseksi.

Kunnioittaen

H. Nurmio (3:sta komppanista).

Palkintolautakunnan puheenjohtaja Oberzugführer Erik Heinrichs kirjoitti lausunnossaan elokuun 15. päivänä 1917:

Toimikunnan käsityksen mukaan numero 6 (Heikki Nurmion ensimmäinen ehdotus) kohoaa paljon muiden yläpuolelle ja täyttää myös korkeat vaatimukset — —. Pikku muutoksilla, jotka komissio on suunnitellut yhdessä tekijän kanssa, tulee ehdotuksesta hyvä marssiteksti.

Marssikilpailun lyhyt aika, kaksi viikkoa, teki ymmärrettäviksi ne pikku muutokset, joita palkintolautakunta ehdotti. Nämä muutokset olivat lähinnä tyylillisiä ja sanontojen iskeyttä korostavia. Marssin mahtavaan johtojatukseen ei puututtu. Muutosten toteuttamista voidaan seurata säilyneestä arkistoinneksista. Kaikki muutosehdotelmat ja Jääkärien marssin lopullinen sanamuoto on kirjoitettu Heikki Nurmion käsialalla.⁵

JÄÄKÄRIEN MARSSI

*Syvä iskumme on, viha voittamaton,
meill' armaa ei, kotimaata.
Koko onnemme kalpamme kärjessä on,
ei rintamme heltyä saata.
Sotahuutomme hurmaten maalle soi,
mi katkovi kahleitansa:
ei ennen uhkamme uupua voi,
kuin vapaa on Suomen kansa!*

*Kun painui päät muun kansan, maan,
me jääkärit uskoimme yhä.
Oli rinnassa yö, tuhat tuskaa, vaan
yks' aatos ylpeä, pyhä:
me nousemme kostona Kullervon,
soma on sodan kohtalot koittaa.
Satu uusi nyt Suomesta syntyvä on,
se kasvaa, se ryntää, se voittaa.*

*Häme, Karjala, Vienan rannat ja maa,
yks' suuri on Suomen valta.
Sen aatetta ei väkivoimat saa
pois Pohjan taivahan alta.
Sen leijonalippua jääkärien
käsivarret jäntevät kantaa.
Yli pauhun kenttien hurmeisten,
päin nousevan Suomen rantaa.*

Heikki Nurmio.

Akateemikko Martti Haavion ja professori Matti Lauerman arvostelut

Martti Haavio, joka tuli ylioppilaaksi samasta Turun suomalaisesta lyseosta kuin Heikki Nurmio toistakymmentä vuotta aikaisemmin, sai ennen vapaussodan alkua tammikuussa 1918 jostakin käsiinsä Jääkärien marssin sanat. Hän kirjoitti marssin muidenkin luettavaksi luokkansa mustalle taululle. Akateemikko Martti Haavio lausui neljäkymmentä vuotta myöhemmin paljastaessaan Heikki Nurmion muotokuvan Varsinaissuomalaisessa osakunnassa Helsingissä Jääkärien marssista seuraavaa:

Se on suuri runo, mahtavin marssilaulu, mitä Suomen mies on koskaan kirjoittanut.

Mikä aate, loistava suoritus. Jokainen säe kalskahtaa kuin kalvan isku; jokainen ajatus on kuin aforismi! Sellaisia runoja kirjoitetaan vain kerran vuosisadassa.⁶

Jääkäripataljoona 27:n historian kirjoittaja professori Matti Lauerma luonnehtii Heikki Nurmiota ja hänen Jääkärien marssiaan näin:

Heikki Nurmio oli kaikkien niiden todistuksen mukaan, jotka hänet tunsivat, suuri ihminen. Hän oli todistetusti myös monipuolinen kyky, sotilas ja opettaja, tiedemies ja kirjailija. Mutta lyyrikon laakereita hän ei ennen elokuuta 1917 eikä sen jälkeenkään liiemmin tavoitellut. Jääkärimarssi jäi hänen ainoaksi suureksi runokseen. Näin olleh sitä on pidettävä ennen muuta poikkeuksellisen voimakkaan inspiraation tuotteena —. Yhtä mahdoton kuin on ajatella Yrjö Jylhän kirjoittaneen Taipaleenjoki -runonsa muilta kuultujen tai kirjoista luettujen sotatarinain pohjalta, yhtä mahdoton on kuvitella Heikki Nurmion säkeiden syntyneen jossakin kotimaan rauhaisassa runoilijankammiossa.

Väinö Linnan ”Tuntematon sotilas” kuuluu myös samaan arvokkaaseen henkilökohtaisista sotakokemuksista kertovaan kirjallisuuden ryhmään.⁷

Lauerma erehtyy kuitenkin mainitessaan Jääkärien marssin Heikki Nurmion ”ainoaksi suureksi runoksi”. Heikki Nurmio oli useiden aikakauslehtien avustaja ja muiden muassa ”Suomen Soti-

laan” toimituskunnan jäsen. Viimeksi mainitussa lehdessä hän kertoi Jääkärien marssin synnystä ja julkaisi runoja, joista Heikki Klemetin säveltämä Turun suojeluskuntapiirin kunniamarssi ”Auran vartio” vuodelta 1921, Väinö Pesolan säveltämä ”Ugrien laulu” vuodelta 1925 ja ”Jääkärien tervehdys” vuodelta 1928 ansaitsevat tulla mainituiksi. Professori Vilho Niitemaa ja rouva Airä Niitemaa, joka kuului ”Kilven kuoroon”, muistavat, että tämä kuoro harjoitteli syksyllä 1939 suurta kansalaisjuhlaa varten Heikki Nurmion runoilemaa ”Ugrien laulua”. Rouva Niitemaa kertoo, että laulun ”sanat olivat niin sytyttävät, että iho nousi kananlihalle”. Maan hallitus kielsi sodan uhatessa odottamatta tämän laulun esittämisen.⁸⁻⁹

Jääkärit tunsivat ja tunnustivat pian ylpeinä Heikki Nurmion säkeet omikseen. Ensimmäisen ruotsinnoksen laati Zugführer J. O. Vegelius ja saksannoksen lehtori Johannes Öhquist. Jääkärien marssin säveltäminen annettiin Jean Sibeliuksen tehtäväksi. Hilfsgruppenführer Kaarle Heikki Kekoni toi marssitekstin moottoriveneellä Merenkurkun yli Uumajasta Suomeen. Teksti vietiin edelleen Helsinkiin tohtori Wilhelm Zilliacukselle, jolta säveltäjämestari Jean Sibelius itse nouti sen. Parin kolmen päivän kuluttua, syys—lokakuun vaihteessa, Aino Sibelius toi valmiin sävellyksen takaisin Zilliacukselle. Lokakuun lopulla 1917 sävellys oli jo Liibaussa ja muutamia päiviä myöhemmin pataljoonan maineikkain pianisti Gruppenführer Väinö Palojärvi esitti Jääkärien marssin saksalaisen ja suomalaisen päällystön edustajille.

Suomessa Jääkärien marssi esitettiin ensimmäisen kerran jääkäreille Oiva Olenius, Jussi Sihvo ja Paul Wallenius Helsingissä maisteri Toivo Kaukorannan kotona Töölönkatu 9:ssä lokakuun 23. päivänä 1917. Suuremmalle kuulijakunnalle ”Laulu Miesten” -kvartetti esitti marssin itsenäisyysmiesten ”Uuden Päivän klubin” juhlatilaisuudessa joulukuun 8. päivänä Ylä-Oopriksella 1917. Julkinen ensi esitys tapahtui Yliopistolla osakuntien ylioppilasdelegaation juhlassa tammikuun 19. päivänä 1918. Jääkärien marssi on tälläkin hetkellä useiden jääkäripataljoonien kunniamarssina ja sitä pidetään jatkuvasti jääkäri liikkeen komeimpana muistomerkkinä.¹⁰⁻¹¹

Jääkärieversti Heikki Nurmion upseeriura ja sen merkitys

Jääkärien marssin runoilija Heikki Nurmio ylennettiin vänrikiksi helmikuun 11. päivänä 1918 ja hän palveli puolustusvoimien upseerina vuoteen 1945 asti. Jääkärieverstiksi hänet ylennettiin vuonna 1938. Vapaussodassa hän taisteli 1. Jääkärirykmentin joukkueenjohtajana ja kenraalimajuri Wilkmanin esikunnan lähettiupseerina. Vapaussodan jälkeen hän oli sotaväen esikunnassa toimistoupseerina ja Kadettikoulun sotahistorian opettajana. Kadettikoulun johtajana hän toimi vuosina 1925—1927, jonka jälkeen hän tuli yleisesikunnan sotahistoriallisen toimiston päälliköksi.

Heikki Nurmion toiseksi suureksi elämäntehtäväksi tuli lukuisien sotahistoriallisten julkaisujen kirjoittamis-, toimitus- ja julkaisutyö. ”Suomen vapaussota”, ”Jääkärien päiväkirja”, ”Viipurin valloitus”, ”Sotataidon kehitys vanhalla ajalla”, ”Suomen puolustusvoimat” ja ”Suomen Jääkärien Elämäkerrasto” olivat näistä töistä huomattavimmat. Salanimellä Arne Mustasalo hän kirjoitti neljä romaania, joiden aiheina olivat Jokikylän pojat. Toisen maailmansodan aikana hän toimi alulle talvisodan ja jatkosodan sotahistorioiden kirjoitustyönä. ”Suomen sota 1941—1945” -teoksen toisessa osassa on hänen laaja kirjoituksensa Karjalan Armeijan hyökkäyksestä Aunukseen heinäkuussa ja elokuussa 1941.

Jääkärieversti Nurmion luottamustehtävistä mainittakoon toistakymmentä vuotta jatkunut Jääkäriliiton johtokunnan jäsenyys ja Kadettikunnan kunniajäsenyys. Hänen työnsä ja toimintansa humanistisesti suuntautuneena upseerina oli varmasti poikkeuksellisen arvokasta puolustusvoimille ja koko itsenäiselle Suomelle.^{12—14}

Lähdeviitteet:

1. Matti Lauerma, Kuninkaallinen Preussin Jääkäripataljoona 27, s. 38—91, Porvoo 1966.
2. Jääkäriliitto, Suomen Jääkärien Elämäkerrasto 1975, s. 455—456, Vaasa 1975.
3. Matti Lauerma, mts. 544—625 ja 654—673.
4. Heikki Nurmio, Jääkärimarssin syntyhistoriaa, Suomen Sotilas, s. 101—103, 1919.

5. Matti Lauerma, mts. 626—653.
6. Martti Haavio, Heikki Nurmion Jääkärien marssi, Neljän vuosikymmenen takaa/Helsingin Yliopiston Ylioppilaskunta, s. 49—58, Porvoo 1958.
7. Matti Lauerma, mts. 626—653.
8. Heikki Nurmio, Ugrien laulu, Auran vartio ja Jääkärien tervehdys, Kansanvalistusseuran nuottivarasto 167, s. 9—12, Suomen Sotilas, s. 651/1921 ja s. 177/1928.
9. Aira ja Vilho Niitemaa, Haastattelutiedot 8—10.5.1988.
10. Toivo Kaukoranta, Muistiinpanoja Jääkärien marssin ensiesityksestä Helsingissä 23.10.1917.
11. Hufvudstadsbladet, Jägarmarschen på irrfärd, Helsinki 9.6.1940.
12. Jääkäriliitto, mts. 455—456.
13. Jouko Grönholm, Lapsuuden keinut — Heikki Nurmion syntymästä 100 vuotta, Turun Sanomat 29.10.1987.
14. Vilho Tervasmäki, Jääkärimarssin syntyvaiheet ja marssin runoilija, Turun Sanomat 30.10.1987.

Summary

JÄGERCOLONEL HEIKKI NURMIO'S JÄGERS' MARCH

Writing competitions and general pursuits were used to raise the spirits of the Jägers who underwent training in Germany during the First World War. At the turn of July—August 1917 a competition was declared to write lyrics for the march of the 27. Jäger Battalion. The best experts of the battalion were chosen to the board of examiners. Its chairman was Oberzugführer Erik Heinrichs and members Zugführer V. E. Tuompo, Hilfsgruppenführer Veikko Heikinheimo and Jäger Franz Lihtonen. Surprisingly many took part in the difficult competition particularly considering the very short time of two weeks. By the end of the competition altogether twelve poems were received. Nine of them were written in Finnish, two in Swedish and one in German. According to the statement of the examiners most of them were satisfactory or good even though none of the Jägers were known to have reaped success as a poet. However only three of the poems, numbers 6, 7 and 4 fulfilled the qualifications set for the Jägers' march. Number 6 was deemed clearly as the front runner. It received the first prize, 20 then prevailing German marks. Number 7 got the second prize, 15 marks and number 4 got 10 marks for the third place. The first and second prizes went to Hilfsgruppenführer Heikki Nurmio while the third was received by Jäger Toivo T. Savolainen (later Karanko). The thoughts and object-

ives of Hilfs-gruppenführer Heikki Nurmio are revealed in his letter addressed to the board of examiners:

"Esteemed Board of Examiners

I am sending two variations of the Jägers' march. The governing thought and metre are the same in both. In the first verse I want to present the situation of Jägers, battles away from home and their goal — the liberation of Finland. In the second verse I have made a short reference to the heroic battles in the Finnish folklore, the legend of Kullervo who's aim was to liberate his tribe from foreign slavery. In the third verse the idea of liberation is extended to include all close Finnish people. The politics of a free Finland must in any case be directed to improve the situation of our sister nations."

Sincerely

H. Nurmio (3rd Company)

Academician Martti Haavio specifically appreciated the Jägers' march:

"It is a great poem, the most magnificent march song ever written by a Finn. What an idea, what a splendid performance. Each verse hits you as stroke of sword; each thought it like an aphorism. Such poems are written only once in a century."

The composing of the music was given to Jean Sibelius. The composition was performed already at the end of October 1917 both in Helsinki and at the 27. Jäger Battalion in Libau. The Jägers soon felt and recognized the march as theirs. Today the Jägers' march is the honorary march of many light infantry battalions and it is continuously held as the most splendid memorial of the Jäger Movement.

Paavo Talvio

TOINEN KARJALAN RASKAS TYKISTÖPATTERI 1918

Vapaussotaa käsittelevästä kirjallisuudesta saa raskaasta tykistöstä, kuten tykistöstä ylipäänsäkin hyvin vähän muita kuin taistelutoimintaa koskevia tietoja ja niitäkin niukalti. Erikoistutkimuksissa sitä vastoin on käsitelty seikkaperäisestikin esimerkiksi Raudun ja Tampereen valtausten jälkeistä tykistön uudelleenjärjestelyä jääkäri-tykistörikaatin ja Karjalan rintaman tykistön osalta. Siinä yhteydessä on 2. Karjalan raskas patterikin joutunut tarkastelun kohteeksi, mutta kritiikki ei kohdistu sen taistelutoimintaan, jota ei edes käsitellä, vaan sisäisiin järjestelyihin. Seuraavilla riveillä pyritään kuvaamaan lähinnä patterin toimintaa Raudun ja Antrean rintaman taisteluissa, kuten myös sen sodanjälkeistä toimintaa Viipurissa.

Maaliskuun alkupuolella 1918 saatiin Kaskisissa perustetuksi 1. Raskas patteri, joka lähti rintamalle 11.3. Sen kuljetusjunan saavuttua Seinäjoen asemalle patterin päälliköille, kapteeni Almqvistille ilmoitettiin Lennart Pohjanheimo -niminen entinen tykistöupseeri, joka oli saanut käskyn astua palvelukseen 1. Raskaassa patterissa.¹ Palvellessaan siinä vanhimpana upseerina hän sai jo 15.3. Päämajan tykistöntarkastajalta, eversti Nenoselta käskyn matkustaa Pietarsaareen perustamaan tykistökoulussa 2. Raskasta patteria.² Nenonen sähköitti myös sekä eversti Wetzterille että kapteeni Almqvistille ja kehoitti heitä komentamaan Pohjanheimon tykistökouluun.³ Eversti Wetzter käski alaisensa ilmoittaa Nenoselle, ettei Pohjanheimoa voitu operaatioiden käynnissä ollessa komentaa pois patteristaan.⁴ Viimeksi mainittu pääsikin vasta 22.3. matkustamaan Pietarsaareen. Ennen lähtöään hän sähköitti eversti Nenoselle ja pyysi yhden aliupseerin siirtämistä omaan patteriinsa 1. patterista.⁵

Toisen raskaan patterin perustaminen tapahtui 25.3. ja lähtöpäiväksi oli vahvistettu 29.3. Patterin päälliköille ei siis jäänyt kuin vajaa viikko aikaa miehistön kokoamiseen, sen valmentamiseen tehtäviinsä ja kaluston kunnostamiseen.⁶ Tykistökoulusta oli jo 2.3. lähetetty Karjalan rintamalle kaksi kaksitykkistä patteria kevyttä

kenttätykistöä, mutta Raudussa, jonne 2. Raskaan patterin oli määrä lähteä, oli ennestään vain kaksi 76 mm:n vuoritykkiä m/04.

Tykistökoulun varaamien kahden tykin lisäksi 2. Raskas patteri. sai vielä yhden jäykkälavettisen, vanhan 42 linjan piirityskanuunan (107 K 77). Ammuksia oli 1 187 kpl., panospusseja 39 laatikollista, sytytysputkia 265 kpl. Etuvaunujen tilalla oli työrekiä, tykivaljaat korvattiin tavallisilla työvaljailla. Köysiä oli mukana paljon, sillä tykkihevosiä ei ollut riittävästi. Yksi kanuuna painoi yli 2 500 kg ja oli korkean (180 cm) linnoituslavettinsa takia kiikkerä. Tykki-kohtainen välineistö oli melko täydellinen ainakin yhdellä tykillä, mutta varaosia ja suuntausvälineitä puuttui. Kiväärit miehistö sai vasta Seinäjoella, mutta joutui perillä lainaamaan niistä osan taisteleville joukoille. Aliupseereita ja miehiä oli yhteensä 96; tarjokkaita oli ollut enemmän kuin voitiin ottaa. Tykistökoulusta liittyivät mukaan koneinsinööri E. Pohjanpalo ja vääpeli A. J. Rintala. He ja pankinjohtaja J. J. Syrjänen hoitivat rintamalla upseerin tehtäviä.

Patterin miehistölle ei ilmoitettu määrääsensä eikä kartoillaakaan vielä ollut Hiitolan—Raasulin rataa. Haapamäeltä juna jatkoi itäänpäin ja saapui Petäjärvelle parin kilometrin päähän Mäkrän asemalta 31.3. kello 11 aamulla. Mäkrässä oli 1. Karjalan rykmentin komentajan, ratsumestari Georg Elfvingrenin komentopaikka. Sieltä saadun tiedon mukaan patterin oli viipymättä siirryttävä armeijakunnan tykistökomentajan, majuri L. A. Schwindtin valitsemalle asemapaikalle Leinikkälän järven pohjoispuolelle, ”Mörskyn niemelle”. Petäjärvelle jätettiin yksi tykki ja kahta muuta alettiin hevos- ja miesvoimin kuljettaa rataa pitkin ensin Mäkrän asemalle ja sieltä edelleen järven kapeimman, jo heikentyneen jään peittämän kohdan yli mainitulle niemelle. Tuliasemaan oli matkaa noin kolme kilometriä. Kuljetuksen aikana Raudan asemalla olevat tykit ampuivat radan suunnassa, mutta ammuksiset lensivät yli. Patterin sijainti mäntyjä kasvavalla kankaalla noin kolmen kilometrin päässä Raudan asemalta oli tavallaan edullinen, mutta maaperän pehmeys hidastutti toimintaa tykeillä. Miehistölle ei jäänyt aikaa valmistaa tykeille alustoja, koska tulenavausta kiirehdiittiin. Pietarsaassa miehistölle oli selostettu miten tykki ladataan ja laukaitaan ja meren jäällä oli ammuttakin yksi laukaus, mutta alkua oli siitä huolimatta hankala. Vasta kun ensimmäinen tykki oli kello

2. Raskaan patterin 107 mm piirityskanuuna Raudussa. Vas. putken puhdistaja, apusuuntaajat kankineen, panosmies, takanaan "latingin" työntäjä ja laukaisija sytyttimieheen. Panosmiestä vastapäätä lataaja, sitten asettaja (kvadrantti eli kulmantasain kädesään); eniten oikealla suuntaaja kulmamittareineen. Takana vääpeli Rintala (valkea turkki). Valok. 4.4.1918 V. A. Sihvonen, Savonlinna. SA-kuva.

The 107 mm siege cannon of the 2. Heavy Battery at Rautu. From the left: the cleaner of the tube, the assistant pointers with crowbars, charger and behind him the pusher of the round and the man responsible for the firing with the fuse. Opposite the charger is the loader, then the adjuster (with a kvadrant in his hand), farthest at right is the pointer with a goniometer. Behind is Sergeant Rintala (white furcoat). Photo: 4.4.1918 V. A. Sihvonen, Savonlinna. SA-photo.

kuuteen mennessä saatu perille voitiin valmistautua tulenavaukseen. Tulinopeus oli aluksi vain neljä laukausta tunnissa. Tykkien kantama kranaateilla oli noin 9 kilometriä, srappelleilla vähän yli 7 kilometriä.

Mörskyn niemellä olivat myös kahden edellä jo mainitun kolmituumaisen vuoritykin asemat. Toinen niistä, "Karimon tykkinä"

tunnettu, oli vasta 28.3. tuotu Oran eli Ylä-Noskuan kylästä Rautuun. Patterin päällikkönä oli vääpeli A. Karimo, joka oli hankkinut patterilleen mainetta sen tarkan tulen ansiosta. Hän seurasi raskaan patterin tulenavausta hieman ylemmydentuntoisesti; hänen omat laivastolavetilla olevat tykkinsä oli asennettu "kivireille" ja ankkuroitu köysillä petäjänrunkoihin, mutta tulinopeus oli kymmenkertainen piiritystykkien tulinopeuteen verrattuna.⁷

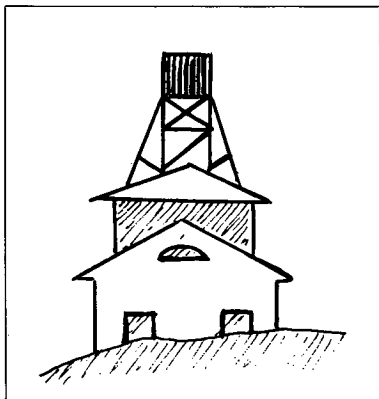
Toinen raskas patteri Raudun taistelussa

Patterin saapuessa Rautuun oli maaliskuun puolivälistä alkanut asemasotavaihe päättynyt. Elfvengrenin rykmentin järjestäytymisen päätyttyä ja kun tiedot huomattavien vahvistusten tulosta Raasuliin viittasivat venäläisten uuteen offensiiviin, jonka aloittamisen ajankohdastakin liikkui tietoja, rykmentin komentaja päätti keskitää kaikki saatavissa olevat joukot Raudun aseman valtaukseen saatuaan ensin varmuuden siitä, että tykistöä ja lisäjoukkoja oli tulossa. Valtaukseen pyrittiin 25.3. alkaen rintamahyökkäyksiin Orjansaareen ja Leinikylän suunnilta, rautatiesiltojen hävityksillä ja Raasulin aseman valtaamisella. Viimeksi mainitusta oli luovutettava vihollisen panssarijunan nopean liikehtimisen ja tuliylivoiman vuoksi kun jo kaksi jääkäriupseeria oli kaatunut. Asemanseutu oli kuitenkin saatu osittain saarretuksi. Maaliskuun viimeisenä päivänä oltiin havaitsevinaan merkkejä paniikista Raudun asemalla: tykistön tuli oli "holtitonta" ja ulosmurtautumista yritettiin.⁸ VIII Jääkäripataljoonan komppanioiden saapuessa yöllä vasten 1.4. Petäjärvelle alkoi taistelussa ratkaiseva vaihe. Aamulla 2.4. sai tykistökin merkittävän voimanlisän kun kaksitykkinen 19. Haupitsipatteri (122 H 09 Krupp) saapui ja ohjattiin sekim Mörskyn niemelle. Patterin päällikkönä oli saksalainen majuri K. J. Schleutker.⁹

Tykistön tarkastaja oli nähtävästi käskenyt sekä Pohjanheimoa että Schleutkeria tiedottamaan suoraan hänelle patteriensa toiminnasta ja ammusten kulutuksesta. Taistelun päätyttyä Pohjanheimon raportoi — kerrottuaan ensin tykkien siirrosta tuliasemaan — että "kun rykmentin päälliköltä, ratsumestari Elfvengreniltä oli saatu määräys pitää yhtämittaista tulta, ammuimme koko yön ja seuraa-

Raudun aseman tähtystorni pohjoisesta päin nähtynä. Jälj. 2. Raskaassa patterissa tehdystä piirroksesta.

The observation tower at the Rautu station seen from the north. Copy of a drawing done at the 2. Heavy Battery.

vana päivänäkin eli 1. p:nä huhtikuuta, kiihdyttäen tulta 4—5 välillä iltapäivällä. Viideltä lopetimme ampumisen, sillä silloin alkoi yleinen jalkavaen hyökkäys. Koko ajan olimme kohdistaneet tulen aseman varustuksia ja rakennuksia kohti ja ammuimme granaateilla. Kun jalkavaen hyökkäys epäonnistui, avasimme taas seuraavana päivänä eli 2/4 tykkitulua ja ammuimme melkein koko päivän granaateilla asemavarustuksia ja rakennuksia. Illalla lopetimme ampumisen ja jätimme vahdit kanuunain luokse. Tätä ennen oli ryhdytty kolmannen kanuunan kuljettamiseen Raudun kirkonkylään. Noin 7 km pituisen vaivalloisen, noin 16 tuntia kestäneen taipaleen kuljettua saatiinkin se sopivalle paikalle 1 800 metrin päähän Raudun asemalta, joka myös näkyi tälle paikalle. Sanottu 107 mm linnoitustykki asetettiin Raudun kirkkomaan eteen avonaiselle ja vihollisen tykkitululle alttiille paikalle, minkä vuoksi valmistettiin pienoinen rintavarustus tykin eteen. Kanuuna tähdättiin suoranaisella tähtäimellä (tähtäimellä ja poikkitähtäimellä) Raudun asemarakennuksiin — —. 3 p:nä huhtikuuta päivällä avasimme tulen sanotusta kanuunasta kirkonkylästä kohdistaan sen pääasiassa erääseen kaksikerroksiseen vihollisen kasarmirakennukseen ja sen päällä olevaan verrattain korkeaan tähtystorniin. Saimme useita täyssattumia, joiden vaikutuksesta torni sär-

kyi ja putosi alas sekä itse rakennus tuli useammasta kuin yhdestä kohti lävistetyksi — —.” Pohjanheimo jätti mainitsematta, että kanuuna no 3 kaatui kuljetuksen aikana kerran, että tähystyslava rakennettiin sitä varten korkeiden kuusten latvaan ja että hän itse tähystyslavalta käsin huolehti tulenjohdosta.

Patterin päällikön ollessa kirkonkylän tykillä väepeli Pohjanpalo toimi patterin päällikkönä Mörskyn niemellä tähystäjänään kersantti Syrjänen. Tähystyspaikka oli korkean männyn latvassa.

Ennen kuin kanuuna no 3 oli saatu toimintavalmiiksi, Elfvengren soitti jo kirkonkylän komppaniaan, jonka päällikkö oli jääkärivänrikki E. Siira. Hän käski tämän ilmoittaa Pohjanheimolle, että ”pitää kiirehtiä ampumista ja ensiksi ampua ne tiiliset rakennukset, ampua ne poroksi, tykit jos niitä näkyy, toimittava nopeasti.”¹⁰ Pohjanheimo kertoo raportissaan edellä sanotun lisäksi että ”3^{nen} ja 4^{nen} päivän välillä saimme määräyksen pitää yhtämittaista tykkitululta melkein koko yön Mäkrän patterista. Tähystäjämme ilmoittivat, etteivät he ylipäänsä voineet yöllä nähdä ammunnan tuloksia. Tästä ilmoitettiin — — ratsumestari Elfvengrenille, joka siitä huolimatta vaati nyt kuten ennenkin, että oli yhtämittaa koko yön jatkettava Raudun aseman pommittamista.” Pohjanheimo kirjoittaa, ettei hän voinut hyväksyä tällaista summittaista ampumista, jonka tuloksena oli, että patteri kulutti miltei koko pommimääränsä eli 600 kranaattia, kolmanneksen tai jopa puolet niistä olosuhteissa, jolloin tuloksia ei voitu nähdä. Se oli hänen mielestään ”liaksi tuhlaavaista”.¹¹

Yleishyökkäyksen alkaessa 4.4. Elfvengren soitti johonkin aikaan kirkonkylään ja käski ilmoittaa Pohjanheimolle, että ”on ammuttava klo 12 lähtien mahdollisimman kiivaasti asemalle ja koetettava hajottaa rakennuksia”.¹² Pohjanheimo kertoo raportissaan saaneensa rykmentin komentajalta tiedon kello yhden ja kahden välillä, että viiden aikaan jalkaväen on määrä aloittaa eteneminen tarkoituksella vallata Raudun asema. Sitä varten oli 2. Raskaan patterinkin valmisteltava hyökkäystä tykkituloella, joka oli avattava kello 12. Pohjanheimo korostaa, että hän sai tiedon tulenavauksesta ja hyökkäyksestä vasta toista tuntia myöhemmin kuin kirjallinen käsky oli hänelle lähetetty. Jos hän olisi saanut käskyn ajoissa hän olisi voinut säästää kranaatteja ”tähän tärkeimpään aktioo-

niin” ja tasoittaa jäljellä olevaa pientä pommimäärää tykkiensä kesken.

Kaikille joukoille jaetussa Elfvingrenin taistelukäskyssä (4.4. kello 9.15) sanotaan: ”Ilmoittakaa kaikille joukoillenne, että tänään klo 5 ip. olen määrännyt yleisen hyökkäyksen Raudun asemaa vastaan ja sitä varten käsen: Haupitsat ja raskaat tykit alkavat ankaran tulen klo 12 p. ja pommittavat asemarakennuksia yhtämittaa klo 5 saakka. Vuoritykki alkaa ankaran tulen klo 2 ip. ja pommittaa pikatulella 4^{stä}—5^{teen}. Joukkojenne tulee alkaa edetä klo 2.30 ip. ja liikkua niin, että klo 4.30 kaikki olisivat asemissa, joista voisivat ryhtyä yleiseen hyökkäykseen konekiväärit mukana. Merkki hyökkäykseen annetaan yhteislaukauksella klo 5 ip. aseman rakennuksiin kaikista tykeistä jonka jälkeen tykkitulo lakkaa.”¹³ Tästä käskystä Elfvingren lähetti lyhennetyin jäljennöksen Pohjanheimolle; siihen on merkitty lähetysajaksi 11.40. Sisältö oli seuraavanlainen: ”Täten lähetän jäljennöksen määräyksestä, jonka olen antanut joukoilleni tämän päivän taistelua varten. Teidän on autettava tykkituloillanne hyökkäystä niin, että klo 12 alkaen tykkinne yhtä mittaa pommittaisivat Raudun aseman rakennuksia ja kasarmeja sekä vihollisen varustuksia siellä. Klo 4—5 tulee tulen olla erittäin nopea ja ankara. Klo 5 on ammuttava toisten tykkien kanssa yhteislaukaus aseman rakennuksiin, jonka jälkeen tykkitulo lakkaa. Sopikaa siitä haupitsipatterin päällikön kanssa.”¹⁴ Tämä käsky saattoi ratsulähettiä käyttäen ehtiä kirkonkylän tykille ajoissa, mutta koska aseman tykistö tulitti kirkonkylää aamusta alkaen ei Pohjanheimo saanut sitä ennen kuin klo yhden jälkeen.¹⁵ Elfvingrenin aamulla puhelimitse antama määräys olisi kuitenkin velvoittanut tulenavaukseen kello 12, mutta ehkä sekään ei tullut ajoissa patterin päällikön tietoon?

Eräs taisteluissa mukana ollut kertoo, että ”haubitsipatteri aloitti ammuttansa jo aamusta päivin ja puolipäivän jälkeen kiihtyi sen tuli melko ankaraksi. Sen sijaan pysyi raskaan patterin tuli koko päivän verraten laimeana, sitäkin taisi vaivata jo ammuksien puute.”¹⁶ ”Osanottajateoksen” mukaan tykistövalmistelu jäi ”puutteellisten välineiden ja riittämättömien ammusvarojen johdosta aivan heikoksi. Silloin tällöin ammuttiin joku laukaus. Ainoastaan haupitsi sai jotakin mainittavaa aikaan. Kuitenkin saattoivat meikäläi-

set todeta, että räjähdykset aiheuttivat melkoista hämminkiä vihollisen leirissä.” Kirjoittaja jatkaa: ”Tykistön mahdollisuudet olivat kuitenkin sangen vähäiset. Vuoritykkien oli säästettävä ammuksiin, kahdesta haupsista toinen oli auttamattomasti epäkunnossa ja piirityskanuunat voivat ampua korkeintaan 5—6 laukausta tunnissa.”¹⁷ Pohjanheimo kirjoittaa raportissaan, että ”kranaattien vähyden takia aamuyöstä ja päivällä pidettiin heikkoa tulta ja klo 4:n ja 5:n välillä niin nopeata tulta kuin huonon tulilangan vuoksi oli mahdollista”. Kirkonkylän tykillä ammuttiin vain kranaatteja, Mäkrän patterista kranaattien vähyden vuoksi myös iskusytyttiin varustetuilla srappelleilla. Kello viisi olivat kranaatit lopussa tältä patterilta yhtä lukuunottamatta, kirkonkylän tykillä oli seitsemän pommia jäljellä. Mäkrän patteri ilmoitti saaneensa osumia asemarakennuksiin ja veturitalliin ja kirkonkylän tykin ammusytytti tuleen kaksikerroksisen suuren rakennuksen, jossa olivat keittiöt ja muonavarastot. Esikuntarakennukseenkin saatiin osuma ja ehkä johonkin muuhunkin rakennukseen. Tykistön tulen loppuessa klo 5 vihollinen puolestaan kohdisti srappellitulen kirkonkylän tykkiä vastaan, jolloin kaksi miestä haavoitui.

Karimon tykkien tulenavausta oli siirretty päivällä klo 4.30 asti, koska laukauksia oli enää 60 jäljellä. Patterin käskettiin kohdistaa tulensa lähinnä vihollisen ampumahautoihin. Toisen tykkinsä Karimo siirsi Leinikkälän järven eteläpähän jalkaväen ketjuun. Sen tulen kerrotaan aiheuttaneen ampumahaudoissa sekasortoa ja pakkaushua.

Majuri Schleutkerin saksankielisen raportin mukaan hänen patterinsa lähti Antreasta Rautuun majuri Sihvon käskystä 2.4. kello 2.40 aamulla. Kello 12 patteri saapui Mäkrän asemalle. Iltapäivällä kello viisi se oli toimintavalmiina Mörskyn niemellä, mutta yhteys esikuntaan valmistui vasta kello 7.05 ja viiden minuutin kuluttua siitä ammuttiin ensimmäinen laukaus. Toinen tykeistä meni epäkuntoon heti ja saatiin korjatuksi vasta asemestarin saavuttua. Toisella tykillä ammunta jatkui niin kauan kuin tähyistäjä saattoi seurata sen tuloksia. Itse Schleutker ei voinut osallistua tähyistykseen, koska esikunnasta oli saatu vain yksi tykkimies eikä hänkään tuntenut haupsitseja. Maaliksi oli määrätty Raudun asema. Kun 50 laukausta oli ammuttu oli pakko lopettaa ampuminen, koska tähy-

täjä oli huono ja epäluotettava. Seuraavana aamuna patteri oli toimintavalmiina kello viisi ja ampui noin kymmenen laukausta veturitallia kohti, mutta keskeytti sitten ammunnan, koska tähystäjä oli täysin epäluotettava. Kello kuusi patterin päällikkö lähetti vääpeli Peterzonin uuteen tähystyspaikkaan, jonka jälkeen patteri hyvällä menestyksellä ampui kasarmien pohjoispuolella olevaan mäkeen, joka oli vahvasti miehitetty sekä konekiväärein ja tykein aseistettu. Patteri puhdisti mäen tulellaan miltei täysin (ziemlich) ja vääpeli Peterzonin kahden tähystäjän ja esikunnan käytettäväksi asettaman päätähystäjän havaintojen mukaan osumia oli saatu yhteen tykkiin ja kolmeen konekivääriin, hävitetty vallituksia ja vaiennettu kaksi konekivääriä, jotka oli tuotu menetettyjen tilalle. Aamupäivän kuluessa patteri ampui 75 laukausta. Kello 12 tulitus lopetettiin, koska oli miehitettävä uusi tähystyspaikka, josta voitiin nähdä kasarmit. Niitä kohti avattiin tuli kello neljä ja yksi saatiin sytytetyksi tuleen. Noin kello seitsemän illalla ammunta oli keskeytettävä, koska palavan kasarmin savu esti täysin havaintojen teon. Iltapäivällä patteri oli ampunut 35 laukausta. Huhtikuun neljäntenä päivänä se oli jo kello neljä aamulla valmis avaamaan tulen, mutta osoitettua tähystyspaikkaa ei voitu käyttää, koska käsken mukaan veturitalli oli hävitettävä. Vasta kello 7.20 ammuttiin ensimmäinen laukaus. Voimakkaan sivutuulen vuoksi oli siirryttävä suora-ammuntaan. Tulivaikutus veturitalliin oli hyvä, kattoon osui kuusi laukausta, muuriin yksi. Kello 12 oli pakko keskeyttää ammunta ammusten vähetessä — siihen mennessä oli ammuttu 87 laukausta ja jäljellä oli enää 52 — ja koska oli välttämätöntä aloittaa pikatuli ennen rynnäkköä, jonka piti alkaa kello viisi. Pikatulen veturitallia vastaan patteri avasi kello neljä. Keskimäärin ampu-maetaisyys oli 3 500—4 800 metriä.

Raporteista käy ilmi, että tulivalmistelu päivällä 4.4. oli heikkoa, kuten "osanottajateos" kertoo. Hauptispatterin molemmat tykit olivat ilmeisesti kunnossa, mutta se ei suinkaan kiihdyttänyt tultaan "melko ankaraksi" puoleltapäivin, vaan päinvastoin lopetti ampu-misen ja aloitti pikatulen vasta kello neljä. Raskaan patterin tykit ampuiivat harvaa tulta, mutta vasta kello yhden jälkeen. Tuntia ennen hyökkäystä tykkituli lienee kuitenkin ollut melko kiivasta, mutta asemaa ei silti iltaan mennessä saatu vallatuksi.

Päivällä 5.4. Schleutker totesi asemalla, että hänen patterinsa ammunnan tulos oli erinomainen (ausgezeichnet). Kasarmeihin oli saatu useita osumia katosta lattiaan ja kaksi suurta kasarmia oli palanut. Osumia samoihin rakennuksiin olivat ilmeisesti saaneet sekä haupitsipatteri että raskas patteri. Schleutker mainitsee myös, että eräs vangeista — haavoittunut valkoinen — kertoi venäläisten ja punaisten murtautuneen asemalta kello kuuden aikoihin Maanselkään päin, koska he eivät kestäneet tykkitulua. Punaiset vangitkin myönsivät, että tykkituli teki heidän tilanteensa kestävämmäksi ja pakotti lähtemään.¹⁸

Pohjanheimokin päätti raporttinsa toistamalla vankien kertomuksia. Niiden mukaan ”alkoi asemalla kiivaan tykistötulen johdosta sekasorto, joka tulipalojen ja yhä useampien sattumien vuoksi kohosi huippuunsa”. Hän korosti kuitenkin liiaksi oman patterinsa tulen vaikutusta: ”Vaikka aivan lopulla aikaa rintamalle saapui 2^{si} tykkinen haupitsipatteri, joka taisi ampua ehkä yksinomaan veturitallia, niin ei ole epäilystä, että varsinkin niihin tuloksiin nähden, mihin kirkonkylän patterilla tultiin, täytyy pitää riidattomana, että Raudun aseman — — valloittaminen on suureksi osaksi 2^{sen} Raskaan tykistöpatterin aiheuttama”. Patterin ammuskulutus oli kaikkiaan 593 pommia ja 15 srappellia. Jäljelle jäi seitsemän pommia ja 582 srappellia. Schleutker ei mainitse lopullista ammuttujen laukausten lukua eikä myöskään montako ammusta pikatulen jälkeen oli jäljellä. Haupitsipatteri oli joka tapauksessa ampunut yli 250, mutta alle 300 laukausta. Majuri Schwindt muistaa 1927, että ”Rautua vastaan suunnatun loppurynnistyksen aikana — — lienevät nuo meidän kuusi tykkiämme ammusten puutteen vuoksi ampuneet kaikkiaan enintään 750 laukausta”.¹⁹ Tykkejä ei ollut kuusi, vaan seitsemän, joten ammuttuja laukauksia jo raskaan patterin ja haupitsipatterin osalta oli enemmän kuin 850.

Pohjanheimo ei ollut ainoa, joka liioitteli oman patterinsa tulen tehokkuutta. Schleutkerkaan ei ollut turhan vaatimaton. Hän katsoi Raudun voiton johtuneen *kokonaan* 19. Haupitsipatterin tarkastusta tulesta. Mutta hän selitti ymmärtävänsä, että ”nuori jalkaväki tarvitsi tunnustusta ja kiitosta suorituksistaan”.²⁰

Yöllä vasten 6. päivää huhtikuuta 2. Raskaan patterin miehet olivat kuljettamassa sotasaalistykkejä pois Raudun asemalta. Päi-

2. Raskaan patterin tykki Antrean Hännikkälänniemessä. Tykin edessä vasemmalta "upseerit" Piipponen, Raassina, Rintala ja Pohjanpalo. Oikealla kapteeni Pohjanheimo rouvineen. Kanuuna poikittain kuvauksen vuoksi. Valok. V. A. Sihvonen, Savonlinna, huhtik. 1918. SA-kuva.

A gun of the 2. Heavy Battery in Hännikkälänniemi, Antrea. In front of the gun from the left: "officers" Piipponen, Raassina, Rintala and Pohjanpalo. At right Captain Pohjanheimo with his wife. The cannon has been placed crosswise for the photograph. Photo: V. A. Sihvonen, Savonlinna, April 1918. SA-photo.

vällä he raahasivat omat kanuunansa Petäjärvelle, mutta vasta 8.4. patteri pääsi lähtemään Antreaan.

Toinen Raskas patteri Antrean rintamansalla

Patterin tuliasemat olivat Hännikkälän niemellä noin kolmen ja puolen kilometrin päässä Rahikkalan pysäkiltä Lanaan päin. Tykkien siirtämiseen ryhdyttiin vasta 11.4. kun asemat oli saatu asianmukaiseen kuntoon. Tykit sijoitettiin lankkualustoille, joten rekyy-

liä vähentävät putkijoustolaitteet (kompressorit) ja palautuskiilat voitiin vasta nyt ottaa käyttöön. Miehistön koulutus aloitettiin, kun kivääritkin saatiin takaisin. Patterin päällikkö vaati, että ”jokaisen kanuunamiehen oli opittava paitsi nopeasti ja tarkkaan asettamaan kulmamittarin ja kvadrantin, myös tähtäämään nopeasti ja tarkasti tähystimellä ja poikkitähystimellä”. Aliupseerien oli pidettävä tarkkaa ampumapöytäkirjaa ja oltava selvillä ammuskulutuksesta.

Raskaan patterin saapuessa Antrean rintamanosalle yleistilanne oli sikäli muuttunut, että pitkäaikaiset ja kiivaat taistelut Ahvolassa ja Oravalassa olivat Hauhianmäen jouduttua punaisille laantuneet asemasodaksi ja taistelua käytiin nyt myös radan suunnalla ja radan itäpuolella. Vehkaniityt olivat ei-kenenkään maata. Maaliskuun puolivälin jälkeen punaiset olivat tykistönsä ja panssarijuniensa turvin edenneet lähelle Kannokkoa ja miehittäneet kukkulan 56, mikä pakotti valkoiset ulottamaan etuvartiolinjansa kukkulalta 53 Oraan päin. Kukkulan 56 pohjois- ja itärinteellä olivat punaisten ampumahaudat konekivääri- ja pomminheitinasemineen. Tähystyspaikka oli korkeiden puiden latvuksessa. Punaisten tykkitulo oli kukkulan valtauksen jälkeen tullut entistä paljon tarkemmaksi ja tuotti jatkuvasti tappioita ja aineellisia menetyksiä. Ammuspula rajoitti valkoisten puolella tykistön toimintaa. Paitsi raskasta patteria Raudusta palasi myös 19. Haupitsipatteri. Sen asemat olivat Hannilasta Ahvolaan vievän tien varrella.

Raskas patteri oli alistettu 2. rykmentin VI pataljoonalle. Rykmentin komentajan, ratsumestari Kuulan kanssa tehdyn sopimuksen mukaan patteri aloitti 12.4. kello kuusi illalla hakuammunnan kukkulalle 56, jonka valtauksen oli päätetty ryhtyä varhain seuraavana aamuna. Hakuammunta lopetettiin, kun 13 laukausta oli ammuttu, yksi niistä oli jäänyt räjähtämättä.

Kuulan laatimassa ”määräyksessä huhtikuun 13 päivän sotaliikkeitä varten” käsketään tykistön osalta seuraavaa: ”Klo 4 aamulla alottaa II raskas patteri kolmella tykillä pommittaa kukkulaa 56 alkaen kukkulan pohjoisosasta, vihollisen ketjun kohdalta ja siirtäen tulta vähän kerrassaan eteenpäin. Pommitus kestää puoli seitsemään. Klo 6 alottaa 19:s haupitsipatteri myöskin kukkulan 56 pommituksen kohdistuen tulensa kranaateilla kukkulan keskus-

taan. Klo 1/2 7 alottaa VI pataljoonan päällikkö Hämäläinen joukoillaan kukkulan 56 valtauksen — —. Klo 1/2 7 alkaa II raskas patteri yhdellä tykillä pommittaa sulkutulella Pullilasta kukkulalle 56 johtavaa tietä sekä kahdella tykillä metsää kukkulan 56 eteläpuolella estäen täten viholliselta apujoukkojen saannin. Klo 6.15 pommittaa panssariveturi 15 minuutin ajan vihollisketjua rautatien molemmin puolin — —. Jos vihollisen ketjussa radan varrella huomataan liikehtimistä kukkulalle 56 päin, avaa VI patteri (majuri Haeger) tulen sitä vastaan. Oralla oleva tykkipäällikkö Idänpään-Heikkilä alottaa klo 6.15 Pullilaa vastaan pommituksen, jota kestää 15 minuutin ajan, jonka jälkeen XI pataljoonan Orassa oleva komppania tekee hyökkäyksen Pullilan kylään — —. Ahvolan kansakoulun luona oleva V patteri alottaa klo 6.15 kahdella tykillä tulen Sunin mäkeen sekä vihollisketjua vastaan kukkulalla 9 ja Aaponmäen kohdalla pommittaen vihollisen asemia 15 minuuttia.²¹

”Osanottajateos” pitää kukkulan 56 valtausta ”yhtenä Karjalan rintaman merkellisimmistä tapauksista ja erikoisuudessaan eräänä koko sodan maineikkaimmista uroteoista”. Tykistön osuutta teos selvästi vähättelee. Siinä kerrotaan 2. Raskaan patterin toiminnasta seuraavasti: ”Päivän koitossa huhtikuun 13 aloitettiin hyökkäys tykistövalmistelulla Pohjanheimon patterista, jonka tuli kuitenkin oli sangen tehotonta. Kun kanuunat olivat ikivanhaa mallia ja panokset oli laukaistava sytytyslangalla ja luntulla, oli tulenanto sangen hidasta. Suuntausta taas vaikeutti se, että raskaat kanuunat joka laukauksella painuivat syvälle maahan ja vasta suurella vaivalla saatiin uudelleen ylös.”²² Tämä kuvaus todistaa ainakin, ettei sen kirjoittaja ollut edes käynyt Hännikkälänniemen patterilla. Tykit eivät enää painuneet maahan ja rekyyliä oli saatu hillityksi. Ne olivat tosin mallia 1877, mutta piirityskanuunoitahan alettiin valmistaa vasta 1880-luvulla. Talvi- ja jatkosodassa nämä kanuunat olivat ”ikivanhoja”, eivät vielä 1918. Tulenannon hitaus johtui tulilangan käytöstä, apusuuntaajista ja siitä, että kiilalukon käsittely vei huomattavasti enemmän aikaa kuin mäntälukon käsittely.

Pohjanheimo kertoo raportissaan 13.4.: ”Hyökkäystä valmistaessamme kiivaalla tykkitulella saimme laukausten nopeuden kehittymään toivottuun määrään saakka, nim. yksi laukaus 3^{ssa} minuutis-

sa joka tykillä eli siis 3^{ea} tykkiä käytettäessä joka minuutti yksi laukaus, jopa toisinaan voimme mennä tämän hyväksi katsotun nopeuden ylikin, mikä kuitenkin ei jäänyt lopputulokseksi, koska kiivaasta tulesta 2^{ssa} tykissä kanuunan taka-aukkorenkaita alkoi ruutikaasu syödä ja kesken ammunnan täytyi panna uudet renkaat kanuunoihin.”²³ Syöpymistä havaittiin kahdessa tykissä jo kello 5.20. Panospusseissa lienee ollut prismaattista mustaa ruutia.

Hakuammunnan alkaessa on melko varmasti hälytys toimeenpantu Pullilan kylässä, joten kukkulan miehitystä on voitu vahvistaa heti ammunnan päätyttyä. Aamulla kello neljä vallitsi sitä paitsi sängen tiheä sumu, joka häytti tähystystä. Pohjanheimo kertoo raportissaan kuulleen ”useista hyvistä sattumista” sumusta huolimatta ja että ”ilmoitusten mukaan olisi 2^{een} Raskaan tykistön valmistelu onnistunut hyvin.” Vuoden kuluttua eräs patterin upseereista kirjoitti vaikutelmistaan seuraavasti: ”Punaiset eivät voineet vastustaa jalkaväkemme hyökkäystä, sillä kauheaa jälkeä oli tykistön tuli heidän puolellaan tehnyt. Kukkula vallattiin ja meikäläiset olivat sen herraina klo 8 a.p. Kauhea oli tosiaan näky, mikä hyökkäjiä kohtasi tulen hävittämällä kukkulalla.”²⁴ Tykistötulen tehokkuudesta on siis oltu toistakin mieltä kuin ”osanottajateoksen” kirjoittaja. Hänen kertomansa mukaan myös haupitsit avasivat tulen kello kuusi, mutta ”muutaman laukauksen jälkeen menivät ne molemmat epäkuuntoon”. Tykistötulesta ei näin ollen ollut paljonkaan hyötyä, päinvastoin lienee se ollut vahingoksi. Vankien kertoman mukaan varoitti se heti punaisia sillä seurauksella, että he lisäsivät kukkulan miehistöä 300:een tavallisen 100 miehen asemasta. Kukulallahan oli tietävästi myös naissohilaita, jotka pysyivät asemissaan loppuun saakka, mutta miesten joukossa oli paljon karkureita.

Raskaan patterin tuli oli harvaa sen jälkeen kun tykit olivat suunnanneet tulensa kukkulan eteläpuolelle. Syyksi mainitaan ”parempien tuliputkien loppuminen”. Pataljoonan komentajan käsystä tykkitulo taukosi kello 3.30. Siihen mennessä oli 2. Raskas patteri ampunut 346 laukausta ja srapnelleja oli jäljellä 220 kappaletta.

Patteri oli 12.4. saanut majuri Schwindiltä 100 kappaletta sähköllä sytytettäviä räjähdysnalleja eli sähkösytyttimiä kokeiltavak-

seen. Sytyttimien kokeilu tapahtui 13.4. heti sen jälkeen kun kukkula 56 oli vallattu ja ”nopeammat sytytyslangat” loppuneet. Kokeilu voitiin suorittaa vain tykillä no 3 ja panos laukaistiin yhteen menoon 35 kertaa, aina ”erinomaisen varmasti ja hyvällä menestyksellä”. Aluksi käytettiin sähköpatterina neljää, sittemmin kahta kuivaa paria. Sähkösytytys aiheutti kuitenkin kovan räjähdysvoimansa vuoksi laajennuksen sytytysreiän takaosaan, jonka muodosti kuparinen lyhyt rengas. Se oli alkuaan tarkoitettu estämään tulilangan rautaputken ja sytytysreiän kosketuksesta ehkä syntyviä kipinöitä, jotka saattoivat aiheuttaa ennenaikaisen laukauksen. Kokeen toimeenpanijat olivat kuitenkin sitä mieltä, että jos sähkösytytys tulee käytäntöön voitaneen kuparirengas korvata esim. messingistä tai jopa karkaisemattomasta teräksestä valmistetulla renkaalla, kipinän syttyminen kun ei ole mahdollista räjähdysnallienkin ollessa kuparisia.

Punaisten yritykset vallata kukkula 56 takaisin jatkuivat 15.4. saakka, mutta ankarin hyökkäys kukkulun valtaajia vastaan tehtiin vasta 20.4. Punaisten tykkituli oli jo varhain aamulla tavallista voimakkaampaa, mutta varsinainen valmistelu alkoi vasta kello viisi. Samaan aikaan sai 2. Raskas patteri käskyn ryhtyä tulittamaan srapnelleilla maastoa 300 metrin etäisyydellä kukkulasta, missä punaisten linjat kulkevat. Pullilan kylääkin oli tulitettava. Hyökkäyksen torjuntaan osallistui myös 19. Haupitsipatteri, jonka tulen — sitä johdettiin Suninmäen länsilaidan konekivääriasemasta — mainitaan olleen hyvin suunnattua. Sotahistorioissa ei taistelua selostettaessa edes mainita raskasta patteria; haupitsien sulkutulen sitä vastoin kerrotaan olleen tehokasta sen puolen tunnin ajan mitä sitä kesti. Raskas patteri ampui 20.4. 21 laukausta kukkulan 56 eteläpuolelle. Tähystys oli kukkuloilla 53 ja 57. Pohjanheimmo kertoo raportissaan, että kello seitsemän illalla pataljoonan komentaja ilmoitti ”laukausten tykeistämme (tarkoittanee myös haupitseja) nähtävästi aiheuttaneen vihollisissamme pakokauhun” ja käski lopettaa ampumisen, mutta pysymään tykeillä. Kello puoli yhdeksän patteri saikin käskyn jatkaa ampumista koska punaiset olivat jälleen ryhtyneet hyökkäämään. Aluksi tuli oli mahdollisimman kiivasta, mutta hämärä alkoi pian haitata tähystystä ja ammuksiakin oli säästettävä. Keskiyöllä patteri sai tulenlopettamis-

käskyn, mutta ei vieläkään lupaa poistua tykeiltä. Ammuskulutus illalla oli 56, koko päivän osalta 76 srappnellia. Jäljellä oli 134 srappnellia ja 10 pommia.²⁵

Aamulla 23.4. majuri Schwindt, joka jo 15.4. oli nimitetty Itäarmeijan tykistökomentajaksi, käski 2. Raskaan patterin ryhtyä illalla kello 7 pommittamaan Pullilan kylää, mutta ampua korkeintaan 30 laukausta. Tulenavaus myöhästyi parikymmentä minuuttia annetusta ajasta. Oralla oleva kenttätykki osallistui kylän tulitukseen. Pohjanheimon raportissa eversti Nenoselle mainitaan: "Ammuimme kaikkiaan 23 srappnellia ja loppui ammunta klo 9 i.p. Vali-tettavasti alkoi ammunnan loppupuolella hämärtyä niin, että tä-hystäjämme, jotka olivat kukkulalla 57 eivät enää lopussa voineet tarkalleen seurata räjähdysten vaikutusta. Mutta yleensä oli am-munnan vaikutus hyvä — — useita laukauksia sattui näet kylään aiheuttaen siellä klo 8 jälkeen tulipalon — —. Jäljellä on meillä 111 srappnellia ja 10 pommia".²⁶ Tulipalojen syttymiseen lienee Oran tykillä ollut oma osuutensa.

Pataljoonan komentaja totesi 24.4., että "2. Raskas patteri oli 20.4. avustanut jalkaväkeä erittäin tehokkaasti tämän puolustaes-sa mainittua kukkulaa" ja että "huhtikuun 23. päivän iltana teh-dyssä valehyökkäyksessä toimi patteri taas täsmällisesti suunnitel-mien mukaan".²⁷ Pohjanheimo oli nähtävästi pyytänyt lausuntoa patterinsa toiminnasta ajalla 12.4.—23.4. vastaisia tarpeita varten.

Raskas patteri oli valmistautunut tykistömaalienkin tulittami-sen kuten allaolevasta taulukosta voidaan päätellä. Käytettävissä on ollut venäläinen kartta, pituusmittana sažen (2.134 m.)

Pullilan tykki	127° 20'	2 530 saženia	= 5 399 metriä
Susisalmen "	103° 28'	3 730 "	= 7 512
Kavantsaaren tykki	100° 40'	3 520 "	= 8 066
Putkosenmäen "	117° 10'	2 870 "	= 6 125
" idänp. tykki	86° 20'	2 740 "	= 5 847
" lännep. "	85° 40'	2 780 "	= 5 933
Pöhön talon pohj. p. "	74° 24'	3 660 "	= 7 810
" " etelänp. "	5° 44'	3 640 "	= 7 768 "

Muita kohteita olivat panssarijunan kolme asemapaikkaa, Kavantsaaren asema ja ratamestarin talo, Suosalmen silta ja viisi rakennusta Pullilan kylässä. On ihmetelty, miksei patteria pantu ampumaan Kavantsaaren eteläpuolelle. Syynä oli ainakin kranaattien puute.

Kohti Viipuria — 2. Raskas patteri sotasaaliin keräykseen

Valehyökkäys, josta VI pataljoonan komentaja mainitsee, oli eräs niistä hyökkäyksistä, joiden tarkoituksena oli sitoa punaisten voimia kenraali Wilkmanin joukkojen aloittaessa marssinsa Heinjoelta kohti Talia. Hyökkäykset jatkuivat vielä 24.4. Sihvon Ryhmän oli määrä aloittaa etenemisensä Viipuria kohti vasta varhain aamulla 25.4. ja sen oli ensin lyötävä Oravalassa ja Näätälässä olevat punaisten voimat ja katkaistava niiden yhteydet länteen. Muilla rintaman osilla vihollinen oli sidottava. Ryhmän vahvuus oli 4 500 miestä ja 15 tykkiä. Raudussa vallatuista tykeistä oli muodostettu uusia pattereita ja vahvistettu entisiä, mutta upseereista oli pulaa. Nämä järjestelyt eivät koskeneet 2. (Karjalan) raskasta patteria. Siitä ei ollut nopeaan liikuntasotaan eikä sillä ollut ammuksiakaan riittävästi.²⁸

Vielä 24.4. punaisten tykistö pommitti Hannilaa salatakseen irtautumista, josta samana aamuna oli puhelimitse tullut määräs Viipurista. Kello kolmen aikaan yöllä vasten 25.4. punaisten tulitus kaikilla aseilla oli kiivaimmillaan, kuten raskaan patterin tähystäjätkin havaitsivat kukkulalta 57. Kello viisi valkoiset lähtivät hyökkäykseen Oralta kohti Pullilaa, jonka punaiset jättivät sytytettyään seitsemän taloa palamaan. Oravalassa valkoiset suuntasivat tykki- ja konekiväärätulen punaisten aseisiin, joita enää jälkijoukot puolustivat. Kavantsaaren asemalla ja ympäristössä paloi ja amukset räjähtelivät. Punaiset irroitautuivat Kavantsaarelta kello kuuden aikoihin.

Majuri Schwindt soitti aamulla 25.4. Talista, että Pohjanheimon oli lähetettävä mies Kavantsaaren asemalle tutkimaan löytyisikö sieltä 107 mm:n ammuksia. Patterin päällikkö lähti itse asemalle kahden upseerin kanssa. He totesivat hävityksen, mutta eivät tie-

tysti ryhtyneet ammuksia etsimään. Schwindt soitti jälleen 28.4. kello 2.10 aamulla ja käski lähettämään heti Talin asemalle päällikön ja yhteen tykkiin tarvittavan miehistön ”etsimään ja kuntoonpanemaan yhdelle tykille asemaa. Tykki ensi tilassa tänne ammuksineen”. Soitto johtui ilmeisesti siitä, että hyökkäys Viipuriin oli 26.4. viivästynyt Jernströmin osaston kokeman murhaavan tulen takia, mikä aiheutti sen ettei von Colerinkaan osasto päässyt eteneeseen. Tästä seurasi uusia järjestelyjä ja tykistövalmistelua pyrittiin tehostamaan. Punaisten rintamaan syntyneet aukot saivat kuitenkin aikaan, että kaupungin puolustus luhistui. Majuri Schwindt peruutti käskynsä 29.4., kun patterin tykki oli jo lähtövalmiina Rahikkalassa. Peruutussanoma sisälsi käskyn, että oli ”hetimiten toimeenpantava kapteeni Pohjanheimon silmälläpidolla valloitetujen ampumatarpeiden, tykkien ja tykkitarpeiden sekä aseiden järjestäminen ja kerääminen Kavantsaarella, Syvälahdessa, Karisalmella, Lappeenrannassa ja näiden välillä olevilla paikkakunnilla”. Tätä varten oli patterista valittava miehistöä toimikykyisten aliupseerien johdolla. Tarvittavia apumiehiä ja hevosia sekä vahteja oli vaadittava lähimmältä etappikomendantilta. Oli koottava 76 mm:n, 87 mm:n, 107 mm:n ja 122 mm:n tykkien amukset, hylsyt, tähtäimet ja niiden osat, tykkien lukot sekä kiväärinpatruunat ja kuljettava ne lähimmälle rautatieasemalle. Ilmoitus keräyksen tuloksista oli tehtävä joka päivä Itäarmeijan pääesikunnan aseosastolle.²⁹

Keräysryhmät aloittivat viipymättä urakkansa ja keräystä johtamaan määrättiin luutnantti Kuurinmaa ja vääpeli Syrjänen. Pohjanheimo itse lähti 29.4. Taliin neuvottelemaan patterinsa tulevaisuudesta majuri Schwindtin kanssa. Tämä antoi patterille luvan siirtyä heti Viipuriin; lupa lienee hankittu kenraali Löfströmiltä. Kuormausta alkoi Rahikkalan pysäkillä 30.4. ja jo illalla patterin juna saapui Viipuriin.

Punaisten jälkeensä jättämistä tykeistä ja ammuksista huomattava osa oli jo joutunut hyökkääville joukoille. Niinpä 3. Karjalan rykmentti vaihtoi kaksi kenttätykkiään (76 K 00) Kavantsaarella kahteen 76 mm:n tykkiin mallia 02. Ryhmä Sarlin otti omaan käyttöönsä kolme samanlaista tykkiä Lappeenrannasta.

Itäarmeijan ase-esikunta sai 2. Raskaalta patterilta viisi keräys-

raporttia, viimeisen 11.5. Niiden mukaan raskaan patterin kerääjät ottivat Kavantsaarealta talteen kaksi 76 mm:n vuoritykkiä, kolme 122 mm:n haupitsia, kaksi rikottua 107 mm:n piiritystykkiä ja yhden palossa turmeltuneen 76 mm:n kenttätykin. Kaikista tykeistä olivat lukot ja tähtäinlaitteet poissa ja osa niistä oli rikottu. Eri kätköpaikoista löytyi muun muassa kaksi ”kuuden tuuman haupitsin” lukkoa, kolme ”107 mm:n kenttätykin” ja kaksi ”122 mm:n haupitsin” lukkoa, seitsemän ”diopterikiikaria” ja kuusi ”uusinta mallia” olevaa tähtäintä, kiikarit ja tähtäimet palossa turmeltuneina. Yksi pomminheitin, kaksi rikottua miinanheitintä, neljä konekivääriä ja 10 kilometriä puhelinkaapelia otettiin myös talteen Kavantsaarealta.

Karisalmelta löytyi seitsemän tykkiä, joista neljä oli ”76 mm:n haupitseja”, toisin sanoen lyhennettyjä kenttätykkejä m/13 (no:t 2 745, 2 752, 2 755, 6 493). Yksi tykeistä oli yritetty polttaa, muista olivat lukot poissa, tähtäimet rikottu, kahdesta pyörätkin särjetyt. Muut tykit olivat 87 mm:n kenttätykkejä (no:t 394, 1 837 ja 1 869), kaikki ilman lukkoja. Kilpeenjoelle punaiset olivat hylänneet yhden 87 mm:n kenttätykin, josta puuttuivat lukko ja lavetti. Syvälahdesta ei tykkejä löytynyt eivätkä kerääjät käyneet Pullilassa. Sitä vastoin Joutsenosta, erään huvilan rannasta, nostettiin järvestä 122 mm:n haupitsi. Ammuksia, hylsyjä ja kiväärinpatruunoita punaisilta oli jäänyt runsaasti kaikille mainituille paikkakunnille, eniten Lappeenrantaan.³⁰

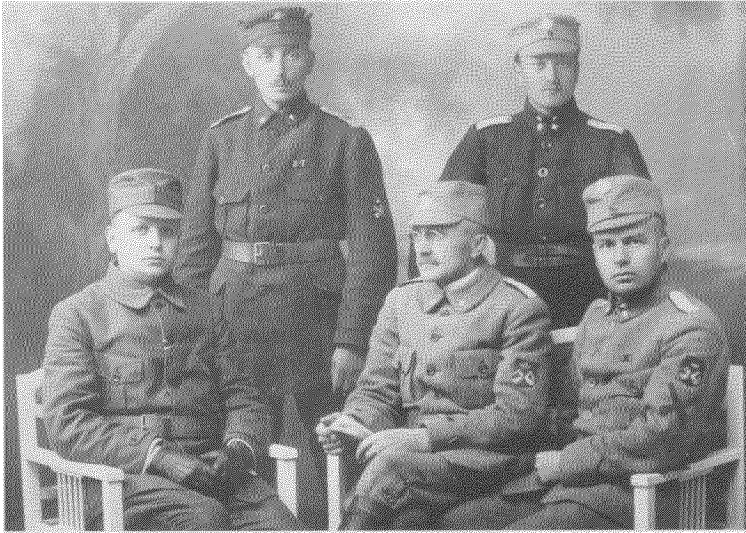
Suuritöinen keräys-, laskenta-, kuljetus- ja kuormausurakka, jonka 2. Raskas patteri suoritti, oli merkittävä lähinnä ammustäydennyksen kannalta. Se selvittää myös jossakin määrin punaisten tykistön kokoonpanoa ja sijoitusta. Jos pitää paikkansa, että hyökkäävät joukot pelastivat Kavantsaarealta 22 tykkiä palavista rautatievaunuista ja ottaa huomioon keräyksessä löydetty ja punaisten Viipuriin lähettämät tykit ei voi tulla muuhun tulokseen kuin että punaisilla oli ollut Oravalan ja Näätälän välisellä rintamalla useampia kuin 25 tykkiä tai sitten Kavantsaarella tykkireservi.

Raskaasta patterista rannikkotykistöpataljoonaksi

Muutaman päivän kuluttua siitä kun patteri oli saapunut Viipuriin ja majoittunut postitalolle, kaupungin komendantti, kenraali Löfström sai päämajasta seuraavan, 7.5.1918 päivätyn lennätinsanomman: ”Toinen raskas patteri tulee kuulumaan Viipurin linnoitustykistöön ja on uudelleen järjestettävä linnoitustykistöpataljoonaksi. Käskestä Eversti Nenonen”.³¹ Patterin päiväkäskyssä 8.5. sanoma toistettiin hieman toisin sanoin ja lisäyksellä, että linnoitustykistöpataljoona tulee olemaan perustana vastedes muodostettavalle linnoitustykistörykmentille³². Viipurin linnoitustykistön päällikkö oli eversti Stjerncreutz.

Vasta 19.5. alkoi patterin tykkien ja muun esineistön purkaminen rautatievaunuista Maaskolan ratapihalla. Patterin sijoituspaikaksi oli määrätty Sorvali, mutta kasarmien puhdistus vankityövoimalla vaati runsaasti aikaa ja vasta 28.5. saattoi sisäänmuutto alkaa, samaan aikaan kun jo uudet miehet, kaikkiaan 350 alokasta, olivat saapumassa. Hännikkälän niemellä patteriin oli (21.4.) saapunut luutnantti Arne Kuurinmaa Tampereen tykistökoulusta ja Viipurista upseereita tuli lisää, ensin 8.5. luutnantti Pekka Inkinen ja 10.5. kapteeni W. E. Hellman.³³ Komppanioiden päällikköinä toimivat aluksi Inkinen, Pohjanpalo ja Syrjänen Kuurinmaan ollessa patterin päällikön apulaisena kunnes kapteeni Hellman saapui. Pohjanheimo ylennettiin majuriksi 19.5. (Ylip. pvky no 60).

Linnoitustykistöpataljoonan, sittemmin -rykmentin, tehtävänä oli aluksi maarintaman ja lähimpien meririntaman patterien miehitys ja vartiointi, mihin liittyi tykkien kunnostamista ja niiden sekä ammuskellareissa olevien ammusten ja varastojen luettelointia ja selvitystä. Tässä tarkoituksessa mm. luutnantti Inkinen lähetettiin pienen komennuskunnan kanssa Pinkelin ja Lomkan saarille ja luutnantti Kuurinmaa Lavansaarelle. Matkat tehtiin pataljoonan käytettäväksi luovutetulla pienellä höyryaluksella. Lavansaarelta palattuaan Kuurinmaa sai vastuulleen maarintaman patterit, jotka kuitenkin jo syyskuun lopulla siirtyivät sotaministeriön hallintaan. Siitä johtui, että pataljoonan nimi muuttui II Rannikkotykistöpataljoonaksi. Uusien alokkaiden koulutus oli tiukkaa, vanhojen miesten kurissapitäminen joskus hankalaa, sillä kotiuttaminen

Viipurin Linnoitustykistöpataljoonan (ent. 2. Raskaan patterin) upseereita. Istumassa vas. väepeli Tauno Piiipponen, vänrikki Jalmari Syrjänen ja luutnantti Pekka Inkinen. Seisomassa vas. vänrikki Ernst Pohjanpalo ja luutnantti Aarne Kuurinmaa. Kuvasta puuttuu vänrikki Armas Raassina. Valok. toukokuun alussa 1918, jolloin väepeli Antero Rintala jo oli kotiutettu. SA-kuva.

Officers of the Viipuri Fortress Battalion (former 2. Heavy Battery). Sitting from the left: Sergeant Tauno Piiipponen, Ensign Jalmari Syrjänen and Lieutenant Pekka Inkinen. Standing from the left: Ensign Ernst Pohjanpalo and Lieutenant Aarne Kuurinmaa. Ensign Armas Raassina is not in the photograph which was taken in the beginning of May 1918 when Sergeant Antero Rintala had already been demobbed. SA-photo.

kävi hitaasti. Arestirangaistukset eivät olleet harvinaisia. Koulutuksen lisäksi oli muun muassa työpalvelusta ratapihalla ja patte-reilla sekä vartiopalvelusta.

Viipurin *maarintamalla* olivat seuraavat patterit: Kolikkoinmäki (Patterinmäki), Tervaniemi, Sorvali, Tienhaara, Hietala, Pihlajaniemi, Tuuttila, Naulasaari, Herttuala, Rapattila, Siliäkallio ja Palaneenmäki. Linnasaarelta sotasaaliin talteenotto-osaston tykkijasto oli jo kuljettanut tykit pois. Patterien aseistusta inventoitaessa

todettiin, että *Patterinmäellä* oli neljä 107 mm:n piirityskanuunaa m/77, kuusi 87 mm:n kenttätykkiä ja yhtä monta 76 mm:n kenttätykkiä, *Tervaniemellä* kaksi 203 mm:n, neljä 150 mm:n ja neljä 107 mm:n piirityskanuunaa, neljä 152 mm:n kenttähaupitsia, neljä 87 mm:n kenttätykkiä ja kaksi 77 mm:n pikatykkiä (96. NA?) *Sorvalissa* neljä 11" ja seitsemän 9" rannikkotykkiä, seitsemän 6" rannikkomörssäriä, kaksi 6" (?puudan) piirityskanuunaa, 14 107 mm:n kenttätykkiä m/10 ja 23 kevyttä 87 mm:n kenttätykkiä.

Kaupungin ulkopuolella, *Tienhaarassa*, oli kaksi 280 mm:n japanilaista mörssäriä kukkulan 11.5 eteläpuolella Hietalan ja Tienhaaran puolivälissä ja lisäksi neljä 9" rannikkomörssäriä, *Tuutilassa* Tienhaarasta itään, "kukkulan takana" neljä 8" linnoitusmörssäriä ja neljä 6" 120 puudan piirityskanuunaa, *Hietalassa* yksi 3.42" eli 87 mm:n kenttätykki ja kolme 76 mm:n kenttätykkiä, *Herttualassa* kaksi 240 mm:n japanilaista mörssäriä, *Naulasaaressa* kolme 9" rannikkomörssäriä, *Pihlajaniemessä* yksi 3.42" ja kaksi 3" kenttätykkiä, *Siliäkalliolla* kaksi 6" 190 puudan piirityskanuunaa ja *Palaneenmäellä* kolme 9" rannikkomörssäriä. Kauimpana käupungista, *Rapattilassa*, merkittiin kirjoihin kaksi 76 mm:n kenttätykkiä ja kukkulalta Rapatin talon itäpuolelta löytyi vielä kuusi pronssista, nähtävästi Krimin sodan aikaista 1/2 puudan linnoitusmörssäriä.

Viipurin *meririntamalla* olivat seuraavat patterit: Ravansaari, Uuraansaari 1 (Lomka), Uuraansaari 2 (Pinkeli), Suonionsaari, Koivuniemi (Ryöveliniemi) ja Tuppuransaari.

Ravansaarella oli neljä 3.42" kenttätykkiä, *Lomkassa* neljä 6" linnoitustykkiä, kolme 4.2" patterikanuunaa ja kolme 3" kenttätykkiä. Useimmista tykeistä puuttuivat lukot ja tähtäinlaitteet. *Pinkelissä* oli kuusi 9" rannikkotykkiä, kaksi 57 mm:n rannikkopikatykkiä ja yksi 107 mm:n kenttätykki osina. Patterille jätettiin 9" tykit, joista kaksi miehitettiin, muita vartioitiin.

Suonionsaaren neljä 6" 190 puudan tykkiä olivat täysin kunnossa; kahdesta 57 mm:n rannikkopikatykistä m/Nordenfelt puuttuivat sulku- ja tähtäinlaitteet. Tämänkin patteri lakkautettiin aikanaan, kuten *Koivuniemenkin* patteri, jonka neljä tykkiä olivat vanhoja, vuoden 1867 mallia olevia 9" rannikkotykkejä. *Tuppuransaaren* patteri säilyi, siellä oli neljä 6" merikanuunaa m/1889 ja kolme

57 mm:n rannikkopikatykkiä. Merikanounoista puuttui osia. Saarelle lähetettiin yksi upseeri ja miehistö, mutta vain puolet merikanounoista ja kaksi pikatykkiä pystyttiin miehittämään, muita vartioitiin.

Suomenlahden itäosan pattereista *Härkölässä* oli kuusi 6" merikanounaa, neljä 4.2" patterikanounaa ja neljä 57 mm:n rannikkopikatykkiä "asemillaan, vaan osia poissa". Tälläkin patterilla yksi upseeri ja miehistö pystyivät miehittämään vain kaksi merikanounaa, muita tykkejä vartioitiin ja patterikanounat siirrettiin muualle. *Humaljoen* kaksi patteria oli aseistettu uudenaikaisella tykistöllä: Patterissa no 1 oli kolme 6" Canet-kanounaa ja kaksi 57 mm:n pikatykkiä, patterissa no 2 vain yksi 6" Canet-kanouna, kaksi 57 mm:n pikatykkiä ja neljä 6" merikanounaa. Vain patteri no 1 miehittiin, toista vartioitiin. *Humaljoelta* lainattiin tykinlukkoja *Puumalan* patterille, joka sijaitsee 5 km. Inosta länteen. Tällä patterilla oli kuusi 6" Canet-kanounaa, mutta niistä taistelun jäljiltä vain kaksi oli kunnossa. Patteria ryhdyttiin ensimmäisenä kunnostamaan ja työtä riitti vuoden loppuun saakka. Yllämainituista pattereista Pohjanheimo kertoo "järjestäneensä ja miehittäneensä" seitsemän: *Puumalan*, *Humaljoen*, *Härkölän* molemmat patterit, *Tuppuran* ja *Uuraansaaren* patterit.

Syyskuuhun 1918 mennessä pataljoona oli jaettu neljään patteristoon, joista ensimmäiseen kuuluivat *Humaljoen* ja *Puumalan*, toiseen *Härkölän*, *Tuppuran* ja *Koivuniemen* ja kolmanteen *Ravansaaren*, *Suonionsaaren* sekä *Uuraansaaren* patterit; patteristojen komentajina olivat jääkärikapteeni *Danielsson*, vänrikki *Raassina* ja kapteeni *Hellman*. Neljäs patteristo käsitti maarintaman patterit, komentajana luutnantti *Kuurinmaa*. Sen esikunta oli *Sorvalissa*, mutta lakkautettiin kun maarintaman patterit siirtyivät sotaministeriön hallintaan. *Kuurinmaasta* tuli uuden neljännen patteriston komentaja; siihen kuuluivat *Inon linnoitus*, *Puumalan*, *Ranikin* ja *Kilpisaaren* patterit. *Inon* tykkien ja vällien kunnostamista ei ehditty aloittaa Pohjanheimon komentajakaudella, mutta kesällä 1918 *Kuurinmaa* toimitutti siellä tykkien ym. aseistuksen ja ammusten inventoinnin ja siirrätti kenttätykit pois.³⁴ *Rankissa* ja *Kilpisaaressa* oli kummassakin neljä 6" Canet-tykkiä, joista aluksi vain yksi miehittiin. *Rankkiin* siirrettiin upseeri *Lavansaareltä*,

jonne jäi vain vartiosto. Siellä oli neljä 10" ja neljä 6" kanuunaa. Somerin saarella tykkiasemat olivat valmiina, mutta tykit puuttuivat kuten Koivistoltakin.

Pohjanheimon ollessa vielä pataljoonan komentajana tapahtui merellä ensimmäinen välikohtaus, kun Kronstadtista tullut laivue, johon kuului 3—4 alusta ryhtyi miinoittamaan rannikkovesiä noin kolmen kilometrin päässä Puumalasta. Laivat karkotettiin tykinlaukauksella.

Vuoden 1918 lopulla II Rannikkotykistöpataljoonassa oli neljä patteriston komentajaa, kolme patterin päällikköä ja yksi varikkokomppanian päällikkö (vänrikki Syrjänen). "Upseerin sijaisia" oli teknillisessä osastossa seitsemän. Alipäällystön ja miehistön luku oli 558. Pataljoonan komentaja kuitenkin vaihtui jo ennen vuoden loppumista. Suomen rannikkotykistön komentajan päiväkäskyllä 7.10. majuri Pohjanheimo määrättiin luovuttamaan pataljoonansa "miehistöineen, linnoituksineen ja varastoineen Viipurin rannikkotykistön komentajalle." Samalla päiväkäskyllä hänet nimitettiin rannikkotykistön esikunnan teknillisen ja opetusosaston päälliköksi.

Eversti Stjerncreutz oli 31.7.1918 päivätyssä kirjelmässä esittänyt Pohjanheimon ylentämistä everstilutnantiksi, perusteluna että hän oli vaikeissa olosuhteissa kyennyt pitämään hyvää järjestystä ja kuuliaisuutta alaisessaan joukko-osastossa, oli tunnettu luotettavuudestaan, tunsu hyvin tehtävänsä ja oli itsenäisiin, korkeampiin upseerin tehtäviin sopiva. Sotaministeri oli sitä mieltä, että ylennystä voitiin harkita myönteisesti kun kuusi kuukautta oli kulunut majuriksi ylentämisestä.

Todettakoon lopuksi, että niin sanotun virallisen vapaussodan historian mukaan "toisella raskaalla patterilla oli sekä Raudun valtauksessa että Ahvolan-Hannilan hyökkäyksissä tärkeä merkitys". Patterin rauhanaikaista toimintaa Viipurin-kaudella ei myöskään ole syytä aliarvioida, olihan se Rannikkotykistörykmentti 2:n kantajoukko, jossa "hyvä järjestys ja kuuliaisuus" juureutuivat ja työpanoskin oli merkittävä.

Lähdeviitteet

1. Otto Lennart Pohjanheimo, s. 17.9.1875, oli lakimies, suorittanut Moskovan sotaopiston kurssit 1897 ja palvellut Kovnon linnoituksessa 2.5.1903 saakka, jolloin erosi palveluksesta. Sai 1915 käskyn astua 3 vrk. kuluessa palvelukseen Viaporin linnoituksessa. Esitettiin ylennettäväksi alikapteeniksi 10.1.1917, oli silloin raskaan reservipatteriston 1. osaston komentaja 2. linnoitustykistörykmentissä. Helmikuun valankumouksen puhjettua jäi saapumatta palvelukseen ja poistui salateitse Ruotsiin. Siirrettiin reserviin heinäk. 1917. Merkittiin kapteenina armeijan luetteloihin 1918 (Ylipäällikön päiväkäsky 27.3.1918).
2. Nenonen Pohjanheimolle: "Efter erhållandet af detta har Ni att afresa till Jakobstad för att i Art.skolan organisera ett tungt batteri å 2—107 mm. belägringskanoner. Material, manskap och nödigt tillbehör får Ni af chefen för skolan". Sota-arkisto (SArk.) tulo no 19164.
3. Nenonen Wetzerville: "Öfverste Wetzer, Wilppula. Afkommendera omedelbart kapten Pohjanheimo till Jakobstad artilleriskolan för utbildandet af ett tungt batteri. På befallning Öfverste Nenonen". Ei päiväystä. SArk. kuten edellä.
4. Nenonen Almqvistille: "Afkommendera i dag stabskapten Pohjanheimo till Seinäjoki i kväll var han söka upp mig här. Nenonen". Päiv. 15.3. — Palm Nenoselle 31.3. klo 2.20: "Pohjanheimo får ej avkommenderas under pågående operationer. Vad skall jag göra? Palm, Korkeakoski, SArk. kuten edellä.
5. Pohjanheimo Nenoselle 20.3.: "Kun minulla ei ole yhtään upseeria eikä ole päällystää, niin pyydän, että kersantti Raassina ensimmäisestä raskaasta tykistöstä siirretään heti toiseen tykistöön". Nenonen kehoittikin 23.3. Almqvistia komentamaan Raassinan Pohjanheimon käytettäväksi, mutta käsky ei tehonnut nytkään ja Raassina ilmestyi Rautuun vasta taistelun loppuvaiheessa mukanaan bussoli, jota Pohjanheimo myös oli pyytänyt ja jonka Nenonen oli käskenyt luovuttaa. Almqvist Nenoselle Suinulasta 24.3.: "Lähetän bussolin ilman statiivia Pietarsaareen. Mahdotonta komentaa Raassinaa taistelujen ollessa käynnissä" (ruots.). SArk. kuten edellä.
6. Pohjanheimo muisteli 1928 kyseisiä aikoja: "Ei ollut helppo tehtävä, joka osakseni tuli. Upseeristo ja miehet oli hankittava. Ja kun he kaikki olivat siviilimiehiä, täytyi heitä luonnollisesti myös ensin vähän harjoittaa ja tutustuttaa tykkeihin." Helsingin Lehti no 42/14.4.1928. — Tykkien numerot olivat 2040, 2235 ja 2472.
7. A. Karimo, Tykkimiehen muistelmia Karjalan rintamalta, s. 97, 1919 Suomen Vapaussota VI, s. 110 Karimoa mukaillen: "Piirityskanuunat varsinkin olivat sangen huvittavia kapineita. Ne laukaistiin mahtavalla luntulla — — ja joka laukauksella paiskautui kanuuna kauas taaksepäin painuen syväälle maahan." "Lunttutanko" oli hätäratkaisu, kuten Karimo varmaan tiesi. Majuri Schwindt kertoo, "että tarvittavien tuliputkien puutteessa syytettiin laukaus — — stubiinlangalla ja syytti-mellä. Siitä ja tykkimiesten vähäisestä harjoituksesta johtuen kehitti patteri ensimmäisenä yönä pikatulita neljä laukausta tunnissa. Tulinopeus lisääntyi kuitenkin muutamien päivien kuluttua sangen huomattavasti". Piirteitä Karjalan rintaman tykistöstä/Suomen kohtaloa ratkaistaessa, 1927. s. 143. Jokipaltio (Itäarmeijan tykistö — — /Tiede ja ase 1937) ja Sihvo vielä muistuttivat noista neljästä (Sihvo kolmesta) laukauksesta, vaikka asia on täysin merkityksetön (Muistelmat I, 1954,

- s. 342). Eihän piiritystykki m/1877 ollut mikään kenttäpikatykki eikä patteri ollut saanut käskyä ampua "pikatulta" ensimmäisenä yönä. Riepuja ja paloöljyä ei tarvittu panoksen sytyttämiseen, vaan puhdistukseen.
8. V. Viljola, Pikapiirtoja Karjalan rintamalta/Kalpojen kalskeesta, s. 45, 1919.
 9. Schleutker, joka korotettiin luutnantista majuriksi, ei komentanut tykistöä Raudussa eikä haupitsipattereita ollut kahta, kuten Santavuori mainitsee. Suomen sotahistoria II, s. 225.
 10. Puh.sanoma 3.4. klo 11.50. Pohjanheimon säätiön arkisto.
 11. "Raportti 2os" Raskaan Tykistöpatterin osanotosta Raudun taisteluun 31/3—4/4 -18". SArk, tulo no 19164. Vapenstaben ink 16/4 1918 no 174.
 12. Puh.sanoma 4.4., ei kellonaikaa. Pohjanheimon säätiön arkisto.
 13. Suomen Vapaussota vuonna 1918, V, s. 502 tai S. Erönen, Raudun taistelu, s. 97, 1920. Käslyn kaksoiskpl. Pohjanheimon säätiön arkisto.
 14. E:n allekirj. Päiv. 4.4. klo 11.40. Pohjanheimon säätiön arkisto.
 15. A. Komonen, Karjala vapaussodassa, jälk. osa, s. 196, 1934.
 16. Eronen, m.t.s. 98.
 17. Suomen Vapaussota, VI, s. 110 ja 113.
 18. "Bericht über die Tätigkeit des 19. Batterie vor Rautu. Antrea, den 9 April 1918. Schleutker, Major. SArk. tulo 19164.
 19. Schwindt, m.t.s 346.
 20. Sihvo, m.t.s. 346.
 21. Käslyn kaksoiskpl. Pohjanheimon säätiön arkistossa.
 22. Suomen Vapaussota, VI, s. 69 ja Hannula, Suomen Vapaussodan historia, s. 238, 5. painos 1956. Hannula ei pidä tarpeellisena edes mainita 2. Raskasta patteria kuvatessaan Raudun taistelua ja kukkula 56:n valtausta. Komosen kuvaus perustuu edellä mainittuihin teoksiin, ei oma-kohtaisiin havaintoihin. Hän kirjoittaa: "Kello neljän tienoissa alkoi Pohjanheimon kolmitykkinen patteri tulittaa Pullilanmäkeä. Sen ammunta oli hidasta ja suuntaus huono, mikä johtui tykkien kelvottomuudesta — — Tykistön valmistelu oli sängen vähäarvoista, itse asiassa se oli valkoisille epäedullistakin."
 23. "II Raskas Tykistöpatteri Hännikkälänniemessä 13.4.18. Raportti". SArk. tulo no 19164. Vapenstaben ink 16/4-18. No 175.
 24. Nimimerkki A. R. K. (= Aarne Kuurinmaa). Tykistö Karjalan taisteluisa. Helsingin Sanomat 29.4.1919.
 25. "Raportti Suomen armeijan tykistöpäällikölle, eversti Nenoselle. 2. Raskas Tykistö 21.4.18. No 51". SArk. tulo no 19 164. Vapenstaben ink 23.4.18. No 203.
 26. "Raportti. 2. Raskas Tykistö. No 63". Rahikkalassa 24.4.18. SArk. tulo no 19164.
 27. Jääk.vänr. Vilho Hämäläisen lausunto 24.4. mm.: "Hannilan rintamalla on II Raskas tykistöpatterimme toiminut saapumisestaan saakka täsmällisesti ja yhteistoiminnassa jalkaväen kanssa." Pohjanheimon säätiön arkisto.
 28. Jokipaltio: (edellämainittu tutkimus) "2. Raskaan patterin upseereista kolme olisi joutanut muihin pattereihin." Upseereita oli 25.4. neljä Pohjanheimon lisäksi, mutta Kuurinmaa saapui vasta 21.4. Nenosen lähetämänä. Muut kolme "upseeria", Pohjanpalo, Raassina ja Rintala olivat perehtyneet ampumiseen jäykkälavettisilla tykeillä ja olivat vapaaehtoisina pyrkineet Pohjanheimon patteriin. Almqvistin patterissa oli päällikön lisäksi kolme upseeria, mutta vain kaksi tykkiä. Pohjanhei-

- mon patterin tulevan tehtävän kannalta oli tärkeää, ettei upseereita siirretty. J:n mielestä ei olisi tarvittu kahta tykkimiesvuoroakaan; puolet miehistä olisi joutanut "parempiin tehtäviin".
29. SVR-sähke, ei päiv. eikä n:oa. Pohjanheimon säätion arkisto.
 30. Ammusten keräyksestä mainittakoon, että 76 mm:n ammuksia löytyi 4 615 kpl, 87 mm:n ammuksia 1 117 kpl, 122 mm:n ammuksia 1 225 kpl., 76 VK 09-tykin ammuksia 500 kpl., mutta vain 14 107 mm:n kenttätykin ammusta. Ne löytyivät Kavantsaarelta, jossa 8 miestä suoritti keräystä kahden viikon ajan (14 vaununlastia). Lappeenrannasta löytyi suuri määrä 77 mm:n ammuksia (2 550 kpl.), Syvälahdesta 75 mm:n japanilaisen vuoritykin ammuksia 406 kpl. Palaneita hylsyjä oli Kavantsaarella kokonainen vaununlasti. Lappeenrannassa hylsyty olivat laatikoissa (424 l., 7 350 hylsyä). Syvälahdessa 115 hylsyä löytyi järvestä, Kilpeenjoella 300 maastosta, muilta paikkakunnilta yli 4 000 kpl., pääasiassa 76 mm:n. Kiväärinpatruunoiden lukua ei voida ilmoittaa edes suurin piirtein, koska usein mainitaan vain laatikoiden lukumäärä. Syvälahdesta patruunoita saatiin koolle 6 000 kpl. laatikoissa, 1 400 maastosta, näistä japanilaisia kiväärin patr. 600 kpl. Jälkiharvointi toi useita satoja lisää.
 31. Jäljennös sanomasta Pohjanheimon säätion arkistossa.
 32. Rykmentti olikin touko—kesäkuun vaihteessa muodollisesti olemassa: Viipurin Linnoitustykistörykmentin "päälliköksi" merkittiin silloin majuri A. Pohjanheimo; sen I Pataljoonaan (kapteeni W. Hellman) kuuluivat I Patteristo (vänrikki A. Raassina) ja II Patteristo (luutnantti P. Inkinen), II Pataljoonaan (luutnantti A. Kuurinmaa) taas ainakin I Patteristo (vänrikki J. Syrjänen). Vapaussodan arkisto (SArk), päämajan arkisto 183.
 33. Kuurinmaa, s. 1892, oli käynyt Mihailovin tykistökoulun, merkitty armeijan luetteloon 18.2.18. Vei Nenosen käskystä 76 mm:n kenttätykin Savon rintamalle, teetti tilap. ps-junan, joka osallistui mm. Mounhun taist. Inkinen, s. 1885, oli palv. Viaporissa, 1. linnoitustyk. rykm.:ssä. Vänrikiksi 17.3.1916. "Hoiti alussa Karjalan tykistön asiat" (Schwindt). Kunnostautui Antrean ps-junan päällikkönä Kuopion valt., Antrean rintamalla ja Viipurin valt.
 34. Ennen ven. 14.5.18 suorittamaa räjäytystä Inossa oli tykistöä seuraavasti: 4/12" torni- ja 4/12" avoptrina, 8/11" kan., 5/11" r.mörss., 8/10" m/95 kan., 4/9" r.mörss., 8/6" C-kan. ja 8/3" kt. Ylim. 76 mm:n k-tykkeitä 36 kpl. Tykkien kokon.luku 85, konekiv. 19. Hannulan (m.t.s. 296) mukaan valtaajat saivat "suurenmoisen sotasaaliin: kymmenittäin miltei ehjiä isokaliiperisia tykkeitä, suuret määrät ammuksia ym." Kuurinmaan mukaan vain yksi 12" tykki jäi ehjäksi ja kaksi 11" tykkiä miltei ehjäksi, 10" ptri ja toinen 6" ptri tuhoutuivat kokonaan, toisesta 6" ptrista viisi tykkiä (ks. Muistelmia Inon eli Rt 2:n IV patteriston muodostamisesta ja toiminnasta — R-tykistön vk 1935). K. tarkoittanee lähinnä pattereiden tuhoutumista. Kesällä 1918 tehtyjen muistiinp. mukaan 12" tykkien putket olivat kunnossa, avoasemaptrin tykeistä "sanki ja tähtäimet poissa", 11" tykit niinikään kunnossa, mutta 10" tykkien putket vahingoittuneet, 9" mörssarit "hieman vahingoittuneet", tähtäimiä puuttui. Vain kuuden 6" Canet-tykin putket olivat kunnossa, useimmista kenttätykeistä lukot poissa. Ammuksia löytyi seuraavasti: 12" kr. 615 kpl., 11" kr. 418 kpl., 6" sr. 1 172 kpl., 87 mm:n ammuksia 470 kpl. ja 76 mm:n ammuksia 11 400 kpl. Yleensä meririntaman pattereilla pommien ja srappnellien luku jäi alle 1 000:n kpl. Tup-

purassa kuitenkin 3 010 kr. ja 1 553 sr., Härkölässä 1 367 kr. Touko-kuussa 1918 tulivat Härkölän ja Tuppuransaaren, Puumalan ja Humaljoen patterit Jääkärikykistöprikaatin alaisen "rannikkotykistön komentajan" (jääk.kapt. Danielson) alaisiksi. Vrt. Vapaussodan suorituskomitean kortti 306, toukokuun palkat.

Summary

THE 2. HEAVY KARELIAN ARTILLERY BATTERY IN 1918

During the War of Liberation the Whites had two heavy batteries with recoilles carriage war booty guns from the Ostrobothnia coastal batteries. The 2. Heavy Battery which took part in the war on the Karelian front had three 42 line (107 mm) siege guns m/1877. Their rate of fire with untrained personnel was only a few shells per hour. The commander of the battery was Captain Otto Lennart Pohjanheimo, the former senior officer of the 1. Battery.

On 15 March he received orders from the Inspector of Artillery, Colonel Nenonen, to move to Pietarsaari to establish a second battery at the Artillery School. The battery was sent to the front on 29 March. Its destination was Rautu where the Whites had only two 76 mm mountain guns m/04 while the Russians had 15 modern field and mountain guns. The commander of the 1. Karelian Regiment, Cavalry Captain Georg Elfvingren had launched on 25 March an attack against the heavily armed and manned Rautu station. When the heavy battery had arrived in Petäjärvi on the morning of 31 March Elfvingren demanded that it had to be deployed without delay north of Leinikkälä lake and start a continuous bombardment. Pohjanheimo rejected the idea of random bombardment 24 hours a day which to his opinion was too "wasteful". Elfvingren did not however give in and so the battery fired all its 600 rounds in Rautu.

The third gun of the battery was moved to a open place in the village about 1 800 meters from the station. Because of snowdrifts the seven km long transfer took 16 hours. The gun fired direct hits at the station and the observation tower for example collapsed. On 2 April the 19 Howitzer Battery (2/122 H/09) also arrived in Rautu. It opened fire against the infantry positions and machine-gun nests inside the engine garage. The last assault against the station took place on 4 April after inadequate fire preparation and the enemy was able to repulse the attack. The continuous and at times intense gun fire had however caused turmoil and panic at the station and on

5 April the enemy broke through the encirclement. The attempt led to their almost total annihilation in the Rautu death valley.

On the Antrea front where the 2. Battery arrived from Rautu on 9 April the personnel had sufficient time to construct proper firing positions and employ i.e. compressors and recoil straps. The battery started random fire on the evening of 12 April at the hill n:o 56 which was to be taken the next morning. The Reds had constructed an observation tower on the hill to direct fire. It was the key to the increasingly destructive gun fire particularly against the station area in Hannila.

The fire was started at 4 a.m. but it was hampered by a dense fog. The rate of fire for each of the guns of the heavy battery was one shell per three minutes therefore the battery was able to fire one shell per minute. The hill was taken by 8 o'clock in the morning. The battle over the control of the hill lasted however until 15 April. Particularly heavy fighting was seen on 20 April but the Reds were unable to take the hill back to their possession. The heavy battery directed cross fire southwards from the hill and Pullila village. The men could hardly take leave from the guns. Also the howitzer participated in repelling the enemy on 20 April in an effective manner though only for half an hour. The war booty guns captured at Rautu were a considerable reinforcement for the artillery of the Karelian front which prepared itself for the conquest of Viipuri. The 2. Heavy Battery did not participate in the conquest since it was not suited for rapid manoeuvre warfare and besides had only 111 shrapnels.

The battery performed its last wartime duty in bombarding Pullila village on 23 April as part of a deception manoeuvre to cover the advance of General Wilkman's troops towards Viipuri. One of the guns had already been loaded on a train at Rahikkala station for a hasty departure for Tali. The order was however cancelled and the battery was told on 28 April to organize special groups led by NCOs to collect war material left behind by the Reds. The assembly of the material lasted for several weeks and it was done in many locations. The war booty included i.e. 17 guns, thousands of rounds and cartridges, about 10 000 rifle bullets etc. On 29 April the battery was given permission to transfer to Viipuri.

In Colonel Nenonen's telegram to the commandant of Viipuri, General Löfström, the battery was ordered to be reorganized as a fortress artillery battalion. Its main duty was to man the batteries on land and sea fronts as well as guarding duties and taking inventory of guns and ammunition and their maintenance.

Towards the end of June the battery moved from the postoffice building to Sorvali barracks where stringent training for the new 350 conscripts was started. In September the batteries of the land front were placed under the control of the War Ministry and the battalion was named II Coastal Artillery Battalion. It was also responsible for the coastal and sea batteries of eastern Gulf of Finland which it manned.

Pohjanheimo was transferred to the Staff of the Coast Artillery by an order issued 7 October 1918. His 2. Heavy Karelian Battery had performed its duties with honours.

INON LINNOITUS

Inon linnoitus sijaitsi aikanaan Karjalan kannaksen länsirannikolla Uudenkirkon pitäjän Inon kylässä. Huolimatta siitä, että se valmistuttuaan luettiin maailman vahvimpien linnoitusten joukkoon, sen sotilaallinen merkitys jäi loppujen lopuksi melko vähäiseksi ja sen viimeiset vaiheet vähemmän kunniakkaiksi. Linnoituksella oli kuitenkin lyhyen historiansa aikana ja vielä sen jälkeenkin oma vaikutuksensa niin Karjalan kannaksen kuin koko Suomenkin kohdalla.

Linnoituksen syntyvaiheet

Venäjän—Japanin sota vuosina 1904—1905 ulotti vaikutuksensa myös Itämeren piiriin. Venäjän Itämeren laivaston tuhoutuminen pääosiltaan Tsušiman meritaistelussa muutti täydellisesti laivastojen voimasuhteita Itämerellä. Venäjän täytyi valita puolustuksellinen sotasuunnitelma ja keskittää vähäiset merivoimansa pääkaupungin Pietarin suojaamiseen merellisiltä hyökkäyksiltä. Erityisesti pelättiin maihinnousuhyökkäyksiä. Laivaston tukemista ja mienakenttien suojaamista varten oli avainkohdat rannikolla linnoitettava. Tämä oli myös nopein tapa vahventaa puolustusta ennen uuden laivaston rakentamista. Nämä suunnitelmat johtivat aikanaan laajoihin linnoittamistöihin Suomenlahden rannikoilla. Ensimmäisenä joutui tapahtumien pyörteeseen Yhinmäen—Inonniemen tasa Kronstadtin lahden suulla.

Tarkkoja tietoja Inon linnoituksen rakentamiseen johtaneesta suunnittelu- ja päätösprosessista ei ole ollut saatavissa. Se on joka tapauksessa ollut poikkeuksellisen nopea, sillä jo kesällä 1909 ilmestyivät ensimmäiset venäläiset topografit ja insinöörit Inoon suunnittelutehtäviin.¹ Työt alkoivat jo saman vuoden syksyllä. Tuon ajan normaalikäytännön mukaan olisi ensin asetettu linnoituskomitea määrättyllä tehtävällä. Se olisi tehnyt rakentamissuunnitelmat kustannusarvioineen karttatutkimusten ja maastontie-

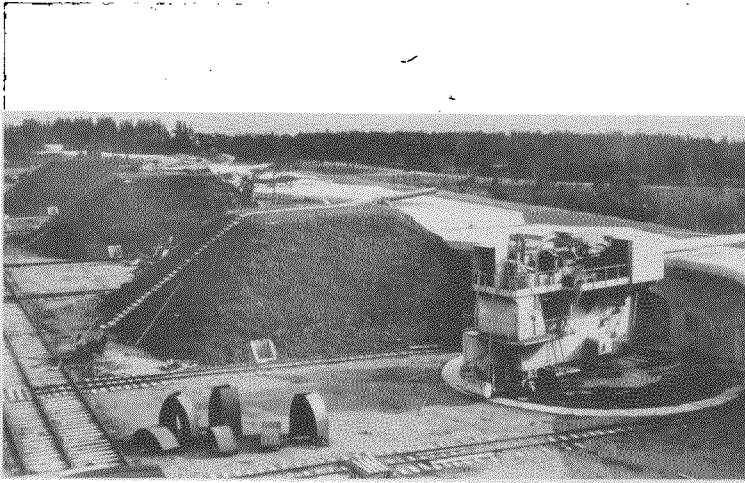
10" patterin perustan tekoa. Kuva Sotamuseo.

The laying of the foundations for the 10 inch battery. Photo: War Museum.

dustelujen perusteella. Meriesikunnan ja yleisesikunnan tutkittua suunnitelmat olisi ne esitelty meriministerille ja viimein keisarille. Keisarin hyväksytyä suunnitelman oli sotaministeriön vielä tehtävä lakiesitys määrärahojen saamiseksi ohjelman toteuttamista varten. Kokemusten mukaan tämä prosessi "ajatuksista tekoihin" kesti vähintään kuusi vuotta. Hävitty sota ilmeisesti nopeutti ratkaisua ja se tehtiin nähtävästi erillisenä, koska se ei sisällynyt kesällä 1909 tekeillä olleeseen valtakunnan puolustamisen kehittämisen 10-vuotissuunnitelmaan.²

Ratkaisuksi tuli Kronstadtin päälainoituksen vahventaminen ja kokonaan uuden linnoitusparin — Yhinmäki (Krasnaja Gorka) ja Ino — rakentaminen Suomenlahden vastakkaisille rannoille tasalle, missä Suomenlahti kapenee noin 30 kilometrin levyiseksi Kronstadtin lahdeksi. Viimeksi mainitut muodostuivatkin pian linnoitusten laajentamissuunnitelman pääkohteiksi.

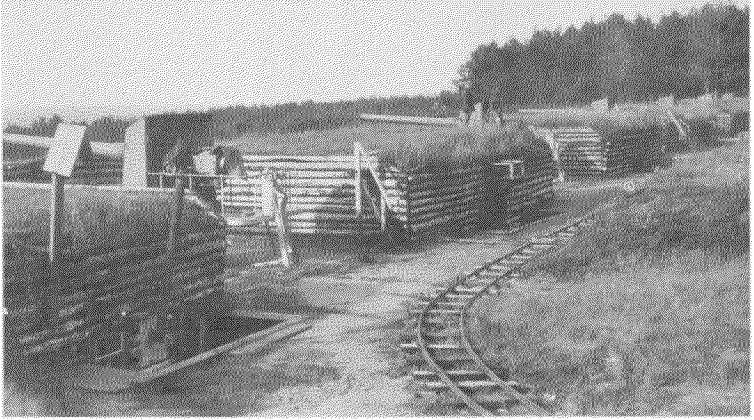
Inon rakentamisen ensimmäiseen vaiheeseen sisällytettiin 11", 10" ja 6" patterit kukin kuusitykkisenä sekä niille tarpeelliset beto-

Avoasemassa oleva 12" patteri. Kuva Sotamuseo.

The 12 inch battery in open position. Photo: War Museum.

nirakenteiset tulenjohto- ja mittausasemat sekä valonheittimien ja voimakoneiden suojat. Ensimmäisenä rakennuskohteena tarpeellisten majoitteiden ohella oli satama laitureineen ja aallonmurtajineen, sillä linnoituksen kaikki raskaat huoltokuljetukset alkuvuosi-
na perustuivat merikuljetuksiin. Jo suunnitteluvaiheessa käytiin kiivasta väittelyä siitä, sijoitetaanko tykit betonisiin avosemiin vai panssaritorneihin. Meriupseerit, muiden muassa 1. luokan kapteeni Gerasimov, myöhemmin vara-amiraalina Pietari Suuren merilinnoituksen komentaja, kannattivat torniratkaisua. Edellinen vaihtoehto pääsi kuitenkin voitolle halpuutensa ja rakentamisnopeuden takia. Lisäksi katsottiin, että laivatykistöllä tulisi olemaan vähäinen vaikutus noin 30 metrin korkuisella rantatörmällä sijaitsevia pattereita vastaan.³ Mainittakoon vielä, että suomalaissyntyinen vara-amiraali Robert Wirén, joka tuolloin toimi Kronstadtin sotataman päällikkönä, esitti Inon sijasta linnoitettavaksi Suursaaren. Esitystä ei kuitenkaan kannatettu Suursaaren erillisen aseman takia.

Puumolan 6" patteri. Kuva Sotamuseo.

The Puumola 6 inch battery. Photo: War Museum.

Linnoituksen ensimmäisen vaiheen valmistuessa lisättiin linnoitamisohjelmaan vielä kaksi järeää neljätykkistä 12" patteria, toinen betonoiduissa avoasemissa ja toinen panssaroiduissa kaksoistykkitorneissa. Lisäksi rakennettiin Inosta noin neljä kilometriä länteen olevan Puumolan kylän maastoon kuusityykkinen 6" Canet-patteri lähinnä maihinnousun torjuntaa varten. Tämän patterin tykit ja ampumatarviketilat suojattiin poikkeuksellisesti hirsirakenteisiin tukeutuvilla maavalleilla. Jossakin vaiheessa Inon arsenaalia vielä lisättiin rakentamalla toinen 6" Canet -patteri ja sijoittamalla neljä vanhanmallista 9" mörssäriä linnoittamattomiin avoasemiin pattereiden etumaastoon. Lähipuolustusta varten oli runsaan jalkaväkiaseistuksen lisäksi käytettävissä kahdeksan jäykkälavettista kenttätykkiä. Koko linnoitusaluetta suojasi betonista rakennettu taisteluhautojen, erillisten tukikohtien ja kasemattien muodostama puolustusjärjestelmä.

Linnoituksen rakentamista kohtaan esiintyi jatkuvasti myös arvostelua. Aseistusta pidettiin erällä tahoilla ylimitoitettuna niihin laivastovoimiin nähden, jotka hyökkääjä voisi riskeerata miinoituk-

silla vaarannetulle merenkulullisesti vaikealle Suomenlahden perukan alueelle. Niinpä Pietarin sotilaspiirin päällikkö suuriruhtinas Nikolai Nikolajevitš yritti saada suunnitelmaan muutoksia. Keisari asettikin jälleen ”erikoiskomitean”, johon kuuluivat pääministerin johdolla raha-, sota-, meri- ja apulaissotaministerit sekä suuriruhtinas Nikolai Nikolajevitš. Komitealle esitettiin, etteivät Inon niemelle ja Yhinmäen ympäristöön Kronstadtin suojaksi suunnitellut 12” tykit ole oikealla paikallaan, koska niitten arvokkaita ballistisia ominaisuuksia ei voida siellä kylliksi käyttää hyväksi. Maaston tiedustelu pitkin Suomenlahden rannikkoa on osoittanut, että näitten tykkien edullisin sijoituspaikka on Tallinnan—Porkkalan seutu. Vastustajan maihinnousualue siirtyisi 14—15 päivämarssin verran kauemmaksi pääkaupungista ja ainakin yksi armeijakunta säästyisi rannikon puolustuksesta kenttäarmeijan hyväksi.⁴

Muutosehdotus kariutui tällä kertaa kustannuskysymyksiin ja Inon—Yhinmäen linnoittamista jatkettiin aikaisemman ”keisarin hyväksymän” ohjelman puitteissa. Kun Pietari Suuren merilinnoitusta sitten alettiin rakentaa syksyllä 1913, niin järeiden pattereiden valmistumista jarruttivat aina ensimmäisen maailmansodan loppuun asti tykkitehtaiden vaikeudet toimittaa tykinputkia. Inon pattereiden suunnitteluun ja rakentamiseen osallistunut, meri-yleisesikunnassa tuolloin palvellut sotilasinsinööri eversti S. von Lange mainitseekin kirjoituksessaan Inon 12” pattereiden rakentamisen osalta ”Allah yksin tietää, mitä pakotti sen tekemään Inossa”.

Inon linnoituksen pääaseistuksesta voidaan 12” ja 6” tykkejä pitää sen ajan mittapuun mukaan vielä ajan tasalla olevina. Vanhanmalliset 11” tykit, joiden pituuskaliiperi oli vain 20, tuli varustaa uudella lavetilla. Sen avulla pyrittiin 20 kilometrin ampumaetäisyyteen ja kaarituleen, jolloin ammuksot osuisivat alusten arimpaan osaan — kannelle. Arvattavasti melko teoreettinen tehon lisäämisyritys. Mäkilavetilla varustetut 10” tykit oli alkuaan tarkoitettu maalinnoitustykeiksi. Muuttuneessa tilanteessa tykkimalli muodosti järeän rannikkotykkistön rungon. Esimerkiksi Helsingin edustalla sitä oli kuusi patteria. Tykki oli verraten kömpelö ja hidas, mutta täytti vielä tuona aikana jotenkuten tehtävänsä. 9”

mörssärit olivat jo museotykkien luokkaa. Merellistä uhkaa liioiteltiin melkoisesti, kun vajaatehoista kalustoa sijoitettiin kalliisiin aseisiin. Inoa onkin sanottu kultaruplien haudaksi. Kun keisari Nikolai II kävi vuonna 1911 tarkastusmatkalla Inossa, niin kerrotaan hänen hämmästyneenä tokaisseensa saatuaan kuulla rakentamiseen käytetyn rahasumman: ”Luulisi, että koko rakennelma on tehty vaskesta, eikä raudasta ja betonista”.⁵

Inon linnoituksen alue oli sinne sijoitettuun tykistö määrään nähden varsin suppea. Syvyyttä alueella oli runsas kilometri ja leveyttä kaksi kertaa niin paljon. Patterit oli ryhmitetty rantatöyräälle miltei suoralle viivalle. Maaston tarjoamia hajaryhmitysmahdollisuuksia taistelukestävyuden lisäämiseksi ei oltu käytetty lainkaan hyväksi. Niinkin tärkeä kohde kuin satama oli jätetty varsinaisen linnoituksen ulkopuolelle. Linnoituksen kestävyttä ja tehoa ei jouduttu tykistötaistelulla testaamaan. On kuitenkin arvioitavissa, että suuresta tykistövoimasta ei olisi saatu läheskään maksimitehoa irti. Tiheä ryhmitys rajoitti jo sinänsä pattereiden ampumasektoreita. Ammunnan synnyttämä savu ja irtonaisen hiekkamaan aiheuttama pöly olisivat häirinneet optista mittausta ja tulenjohtoa sekä tykkien suuntaamista jo ilman vastustajan tulen vaikutustakin. Eräät suunnittelussa tapahtuneet virheet tulivat esille linnoituksen lyhyen kriisivaiheen aikana toukokuussa 1918, kuten jäljempänä esitetään.

Inon rakentamisen heijastuksia Suomessa

Tsaarin Venäjän aktiiviseen toimintaan Karjalan kannaksella vaikutti määrävänä tekijänä huoli pääkaupungin turvallisuudesta sekä pyrkimys sen takamaaston ja suojavyöhykkeen laajentamiseen. Tosin muitakin vähäisempiä vaikutteita oli mukana. Jo vuonna 1907 alkoi Kannaksella liikkua huhuja aikeista irrottaa kaakoinen rajamaa Suomen yhteydestä. Perusteluina mainittiin strategisesti tärkeä pääkaupungin alueen rantaviiva ja Pietarin turvallisuus; puhuttiin myös Raivolan kylän 300 venäläisen asukkaan sortamisesta sekä viitattiin lukuisaan venäläiseen huvila-asutukseen. Elokuussa 1911 Venäjän ministerineuvosto teki päätöksen Uuden-

kirkon ja Kivennavan pitäjien liittämistä Pietarin kuvernementtiin. Asiaa valmistelleen komitean puheenjohtajana toimi itse pääministeri P. A. Stolypin.⁶ Yhdistämishanke nostatti voimakkaan vastalauseaallon ensin Kannaksella ja vähitellen koko maassa. Kun myös Venäjän viranomaiset havaitsivat päätöksen toteuttamisessa monenlaisia hankaluuksia, niin sen toimeenpano lykkääntyi ja hautautui sitten ensimmäisen maailmansodan tapahtumien alle. Sodan aikana voitiin turvallisuuskysymykset ratkaista muilla keinoilla. Jo vuonna 1912 julistettiin Inon patterit ja Terijoki, joka edellisenä vuonna oli erotettu Kivennavasta itsenäiseksi kunnaksi, kuuluviksi Kronstadtin linnoituspiiriin.⁷ Sodan syttyttyä aluetta laajennettiin siten, että kaikki rantakylät Rajajoelta Inoon kuuluivat linnoitusalueeseen. Myös Terijoen poliisilaitos alistettiin Kronstadtin santarmiosastolle.

Linnoitustyömaan avautuminen Inonniemellä herätti paikkakuntalaisissa sekä toiveita että epäilyksiä. Inon seutu oli nykytermiä käyttäen kehitysalueita ja uusi työmaa merkitsi runsaasti määräaikaista työpaikkoja sekä menekkiä paikallisille tuotteille. Kielteisinä puolina nähtiin venäläistämisaara ja linnoituksen mukanaan tuomat rajoitukset. Työvoiman tarve oli suuri ja töihin hakeutui myös paljon venäläisiä, joista usein oli vaivaa poliisille ja rantakyläasukkaille. Suomalaiset toimivat tavallisesti ajomiehinä ja heitä oli kauempaakin kuin Inosta. Lähikylien pelot tyhjenivät kivistä, sillä Kannaksen länsirannikolla ei esiinny peruskalliota Koivistonniemen kärjen eteläpuolella. Tuon ajan linnoittamistöille luonteenomaista lahjontaa ja vilppiä esiintyi heti alusta alkaen ja venäläiset olivat juonessa mukana korvausta vastaan; rehellinen ajomies ei yksinkertaisesti menestynyt työssään. Linnoituksen valmistuttua tulivat haittapuolet selvemmin esille. Linnoituksen suoja-alue rajoitti kalastusta ja vaikeutti rannikkomeriliikennettä. Sodan syttyminen tyrehdytti onneksi venäläisten huvila-asutuksen leviämisen. Linnoituksen miesvahvuuden pieneneminen sodan pitkittyessä vähensi muutenkin sen aiheuttamia paineita ympäristöön.

Inon linnoitus oli ihmeteltävän pitkään ilman kunnollisia maayhteyksiä. Suomen senaatin 4.4.1913 päivätyllä kirjelmällä sai tie- ja vesirakennusten ylihallitus käskyn silmämääräisesti tutkia rata-

suunnat Perkjärveltä ja Mustaltamäeltä Koiviston satamaan. 27.6.1913 määrättiin lähtöpisteeksi Tyrisevän pysäkki Terijoella. 29.4.1914 annettiin keisarillinen määräys ”että normaaliraitainen raskaskiskoinen rata (kisko 40 kg/m) oli rakennettava Suomen hallinnon toimesta Terijoen rautatieasemalta Koivistolle kuitenkin ehdolla, että rata johdetaan insinööri Orlovskin omistaman ”Kau-nis-Toivola” nimisen tilan pohjoista osaa kohti”.⁸ (Pietarilainen insinööri Orlovski oli ostellut laajoja maa-alueita ja kaavoittanut ne huvilatonteiksi; rata ei saanut pilata huvila-aluetta, jota varten Tyrisevän pysäkkikin oli perustettu). Tämän Suomen kannalta tarpeettoman ja jopa sen etujen vastaisen radan kustannukset 14,2 miljoonaa markkaa oli otettava Suomen valtion rahastosta. Radan oli valmistuttava kahdessa vuodessa.

Rautatien rakentaminen pääsi alkamaan vasta heinäkuussa, mutta työt keskeytettiin sodan alussa. Eteniväthän venäläiset armeijat voitollisesti länteen. Mutta jo elokuun lopulla Tannenbergin taistelun jälkeen työt käynnistettiin suurella kiireellä uudelleen ja tärkeimmillä paikoilla työskenneltiin kahdessa vuorossa. Rata suuntautui lähellä rantaviivaa Inoon ja sieltä suoraan Koivistolle. Ensimmäinen juna tällä 75 kilometrin pituisella rataosalla saapui Koivistolta 10.8.1915 ja täydelliselle liikenteelle rata avattiin 1.11.1915. Todettakoon vielä, että vasta vuoden 1921 valtiopäivillä myönnettiin 900 000 markkaa Terijoen—Koiviston radan tuomittujen pakkolunastuskustannusten suorittamiseen.

Linnoitus ensimmäisen maailmansodan aikana

Luotettavia tietoja linnoituksen tapahtumista sodan aikana ei ole ollut saatavissa. On kuitenkin oletettavissa, että maarintaman vaikiinnuttua Baltiassa ja rannikkotykistön levittäytyessä yhä kauemmaksi länteen aina Ahvenanmaata ja Viron saaria myöten, taempien linnakkeiden henkilöstöä siirrettiin uusille linnakkeille. Suurvallankin voimavarat pitkälle koulutetun henkilöstön suhteen ovat rajalliset. Inoon on todennäköisesti jätetty jollekin patterille vain runkomiehistö vartiotehtäviä varten sekä järeille pattereille erikoislaitteiden huollon vaatimat specialistit. Tämä johtopäätös on

tehtävissä Inon viimeisen komendantin Konstantin Artamonovin selostuksesta toiminnastaan.⁹

Inon linnoitus joutui kuitenkin alkuperäiseen rooliinsa vuonna 1918 Brest-Litovskin rauhansopimuksen soveltamisen yhteydessä ja Suomen vapaussodan lopputapahtumissa. Neuvosto-Venäjä oli tunnustanut Suomen itsenäisyyden 4.1.1918. Maassa oli kuitenkin edelleen venäläistä sotaväkeä, jonka poissiirtämiseksi ei oltu ryhdytty aktiivisiin toimenpiteisiin. Saksan ja Neuvosto-Venäjän välillä 3.3.1918 solmitun Brest-Litovskin rauhansopimuksen kuudenteen artiklaan sisältyi määräys, että venäläisten joukkojen oli poistuttava Suomesta ja venäläisten laivaston Suomen satamista. Näin oli Saksasta tullut Suomen itsenäisyyden takuumies. Rannikkolinakkeiden tyhjentäminen tapahtuikin yleensä ilman suurempia vaikeuksia. Poikkeuksen muodosti kuitenkin Inon linnoitus, jonka entinen merkitys Pietarin turvallisuudelle tuli taas selvästi esille muuttuneessa tilanteessa. Sen vapaaehtoinen tyhjentäminen olisi ollut sotilaallisesti järjetöntä. Niinpä ryhdyttiin toimenpiteisiin linnoituksen miehityksen vahvistamiseksi ja sen pysyttämiseksi Kronstadtin linnoituspiirissä diplomatian keinoin.

Punaisen Suomen korkein hallinnollinen elin, kansanvaltuuskunta, joutui myös tahtomattaan ottamaan kantaa Inon suhteen. Neuvoteltaessa helmikuun lopulla Pietarissa Neuvosto-Venäjän ja ”Suomen sosialistisen työväen tasavallan” välisestä sopimuksesta siihen sisällytettiin venäläisten ja nimenomaan Leninin vaatimuksesta kohta, jonka mukaan Petsamo annettaisiin suomalaisille Inon linnoitusalue ja sen ympäristöä vastaan. 1.3.1918 allekirjoitettu sopimus jäi tapahtumien myöhemmän kulun takia vain paperille, mutta sen Inoa koskeva ajatus jäi kuitenkin elämään.¹⁰

Venäläiset saivat 12.4. myöhemmin perättömäksi osoittautuneen agenttiedon saksalaisten mihinnoususta Koivistolle. Pohjoisen rintaman johto antoi heti Inon osalta käskyn: Aluetta puolustettava, jos valkosuomalaiset hyökkäävät; itse linnoitus riisuttava aseista. Kronstadtin sotaneuvoston ohje 24.4. sisälsi seuraavaa: 1. Inoa varten on koottava 4—5 komppanian osasto, jonka tulee olla kurinalainen ja hyvin varustettu; päälliköksi ja Inon komendantiksi nimettävä entinen upseeri. 2. Komendantti ei saa aloittaa aktiivista toimintaa ja osasto on tarkoitettu linnakkeen varmistamiseen. 3.

Kaikki aseet on pidettävä puolivalmiudessa; 10" tykeistä on otettava lukot ja 12" tykeistä latauslaitteistot ja sähkömoottorien ankkurit, jotka on toimitettava Kronstadtin. 4. 10" ja 12" ammuksot on evakuoitava. 5. Jos linnoitusta vastaan hyökätään, niin on tehtävä vastarintaa. (Tässä yhteydessä oli tehty kysymys ulkoasiainkomissaarille: Kuinka kauas hyökätään, kun Ino kuuluu Kronstadtin linnoituspiiriin, mutta sijaitsee Suomen maaperällä).¹¹

Inon piiritys

Vapaussodan loppuvaiheessa Itäarmeijaan kuuluneen Ausfeldin ryhmän puhdistuessa Kannaksen länsiosaa joutui Inon linnoitus sotatoimien piiriin maarintaman puolelta. Suomalainen sodan ylijohdo ja myös hallitus joutuivat uuden tilanteen eteen, sillä nyt oli kyseessä toiminta yksinomaan venäläisiä ja Neuvosto-Venäjän suorassa johdossa olevia joukkoja vastaan tilanteessa, jossa myös kolmannella osapuolella Saksalla oli sanansa sanottavana. Nämä näkökohdat antoivat oman leimansa tapahtumille.

Terijoen valtauksen jälkeen 24.4. eversti E. Ausfeld lähetti Inon suuntaan jääkäriluutnantti I. Relanderin johdossa eskadroonan verran ratsuväkeä vahvennettuna jalkaväkipartioilla, kuudella konekiväärillä ja kahdella kenttätykillä. Osasto saapui iltaan mennessä linnoituksen liepeille ja sai neuvotteluyhteyden sekasortoisen ja antautumisvalmiin varuskunnan johtoon. Relander eristi alivoimaisilla joukoillaan linnoituksen ja pyysi eversti Ausfeldiä lähettämään valtuuksilla varustetun neuvottelijan; seuraava neuvottelu oli sovittu pidettävän 25.4. kello 12. Inon sotilaallinen päällikkö kapteeni Ananjin siirtyi aamutunteina valkoisten puolelle tuoden arvokkaita tietoja linnoituksesta, mm. karttapiirroksen ja tietoja sähköjohdoista linnoituksen räjäyttämistä varten. Viimeksi mainituista partiot onnistuivat katkaisemaan osan.

Valkoisten joukkojen saapuminen 24.4. illalla Inoon kiihdytti venäläisten puolella eri johtoportaiden toimenpiteitä ja käskynantotoa. Krasnaja Gorkan tuli valmistautua järeällä tykistöllään tukemaan Inoa, jonka avuksi käskettiin myös taistelulaiva Respublika. Inoon lähetettiin vielä lähes 1 000 sotilasta sekä erilaisia aluksia

evakuointia varten.

Tilannekuva näyttää muuttuneen tavattoman nopeasti, sillä 24.4. sähkötettiin Moskovasta Kronstadtin "Antakaa käsky Inon varuskunnalle hävittää linnoitus, apuna linjalaiva Respublika. Mikäli mahdollista, niin henkilöstö otettava alukseen ja palattava Kronstadtin. Meritaisteluun ei saa ryhtyä. Trotski". Tähän vastattiin: "Käsky lähetetty edelleen Inon komendantille. Miinoitukset saatetaan loppuun. Linnoitus hävitetään iltaan mennessä." Käsky peruutettiin kuitenkin ennen sen toteuttamista. Korkein neuvosto teki uuden ratkaisun: Linnoitusta puolustettaisiin maavoimilla, jolloin rikottaisiin vähemmän Brest-Litovskin rauhansopimusta. Pietarin sotaneuvosto käsitteli myös asiaa ja Inon puolustuksen johto annettiin entiselle kenraalille Fedotoville.¹²

Ylimmän sodanjohdon Moskovasta antamassa käskyssä Kronstadtissa sijainneelle merivoimien johdolle määrättiin: 1. Inoa ei luovuteta ja sitä on puolustettava kaikin käytettävissä olevin keinoin. 2. Inon tueksi lähetettävän laivasto-osaston on valmistauduttava tiiviiseen yhteistoimintaan Inon komendantin kanssa maa-ammuntojen suorittamiseksi. 3. Linnakkeen alueelle saapuvat puna- ja valkokaartilaiset on riisuttava aseista ja lähetettävä Kronstadtin. 4. Laivasto-osaston ja Inon varuskunnan ei tule sekaantua punaisten ja valkoisten väliseen taisteluun vaan tulee keskittyä yksinomaan linnoituksen vartiointiin.

Moskovassa suhtauduttiin varsin varovaisesti kysymykseen linnoituksen kohtalosta. Tarkennetuissa ohjeissa Inon komendantille ja linnoituksen edustalla päivystävän taistelulaiva Respublikan päällikölle määrättiin ennakolta, että pääsääntöisesti on kaikin keinoin pyrittävä rauhanomaiseen ratkaisuun; mikäli on käytettävä hyökkääviä keinoja, niin tulen saa avata vain kansankomissarien neuvoston luvalla. Taustalla olivat ilmeisesti pyrkimys välttää välikohtaukset saksalaisten kanssa ja toiveet neuvotteluratkaisusta. Merivoimien johto ja Kronstadtin komendantti, jonka välittömässä johdossa Ino oli, suhtautuivat pessimistisesti mahdollisuuksiin pitää linnoitus ja katsoivat, ettei sitä missään tapauksessa saa luovuttaa taistelukuntoisena. Merivoimien korkein johto käskikin Kronstadtin komendantin toimimaan Inon suhteen tilanteen vaatimusten mukaan, jos tarvittaisiin nopeita ratkaisuja ja yhteydenot-

toon keskusjohtoon ei olisi aikaa. Laivastolle annettiin muiden tehtävien ohella käsky tuhota Inon linnoitus tykistötuella, ellei sen hävittäminen muutoin onnistuisi.¹³ Merivoimien kannalta oli siis tärkeintä, ettei Ino olisi taistelukunnossa vieraisa käsissä.

Eversti Ausfeld lähetti neuvottelijaksi Inoon kapteeni K. Donnerin, jolla oli ohjeena vaatia venäläisiä antautumaan tai poistumaan linnoituksesta; elleivät neuvottelut johtaisi tulokseen, ei vihollisuusia saisi aloittaa ilman eversti Ausfeldin lupaa. Tiukat käskyt linnoituksen pitämisestä olivat saaneet aikaan muutoksen venäläisten asenteissa. Neuvotteluissa 25.4. ei päästy linnoituksen luovuttamisen suhteen mihinkään tulokseen, mutta venäläiset suosivat noudattamaan tiukkaa puolueettomuutta ja pysyttelemään linnoituksen aidan sisäpuolella, mikäli suomalaiset eivät aloita hyökkäystä. Ovet jatkoneuvotteluille jäivät auki. Venäläisiä neuvottelijoita johti Kronstadtin komendantti K. Artamonov, joka oli saapunut henkilökohtaisesti johtamaan Inon puolustusta.¹⁴

Suomalaisten tilannetta ja neuvotteluasemaa paransi huomattavasti Puumolan patterin valtaus 25.4. illalla. Jääkäriluutnantti T. Brommelsin johtama osasto sai parin tunnin taistelun jälkeen patterin lähes käyttökelpoisena haltuunsa. Kurittomia miehiään pakoillut patterin päällikkö luutnantti W. Kordes tarjoutui suomalaisten käyttöön ja hänen avullaan saatiin 6" Canet -patteri ampumakuntoon.¹⁵ Puumola kykeni tulittamaan Inoa, mutta "Inon pattereiden nivelet eivät kääntyneet Puumolan suuntaan" kuten Uudenkirkon miehet asian ilmaisivat.

Jääkäriluutnantti J. Väisäsen komentama XII Jääkäripataljoona saapui Inon piiritysjoukoksi 26.4. ja luutnantti Relanderin ratsuväki jatkoi puhdistusoperaatioita Johanneksen suuntaan. Noin 200 miehen vahvuisen pataljoonan ja kenttätykkijaoksen käsittäneen piiritysjoukon komentajaksi määrättiin jääkärimajuri Hugo Österman. Seuraavalle lähes kolmen viikon pituiselle ajanjaksolle olivat leimaa-antavia tuloksettomat neuvottelut ja kurittoman venäläisen varusväen sopimuksista piittaamaton esiintyminen ja ammuskelu.

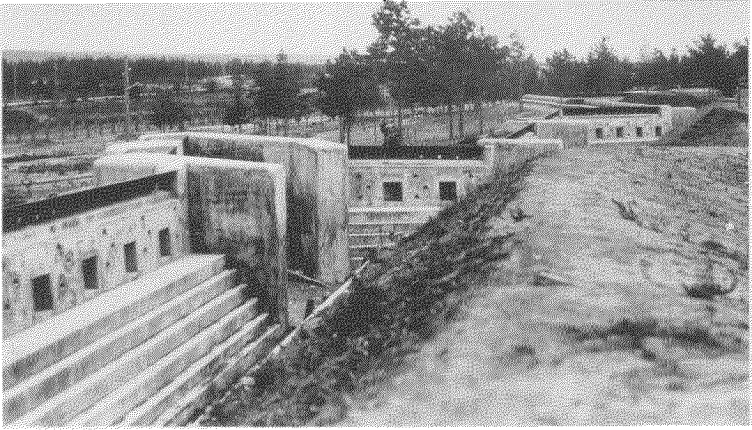
* Kartoissa ja kirjallisuudessa esiintyy myös muoto Puumala; tässä on kuitenkin käytetty paikallisen käytännön ja Uudenkirkon historian mukaisesti Puumola nimeä.

Suomalaisia sitoi ylipäällikön kielto hyökätä Inoa vastaan; kenraali Mannerheim oli valmis vetämään piiritysjoukkoja topografisten ja taktillisten näkökohtien sallimissa rajoissa taaksepäin, mikäli tulitus linnoituksen alueelta niin vaatisi. Pyynnöt saksalaisten toimenpiteistä Inon edustalle Suomen aluevesille ankkuroitunutta piirityksen loppuvaiheessa "päivystävänä" sota-aluksena toiminutta risteilijä Olegia vastaan eivät myöskään johtaneet tulokseen. Kaiken takana olivat ulkopoliittiset näkökohdat.

Venäläisten puolella Inon johtosuhteet pysyivät epäselvinä ja käsitykset sen tulevaisuudesta ristiriitaisina. Ino sai kaikki ohjeet ja käskyt sekä maavoimien että merivoimien virkatietä. Tilanne ei ollut normaali ja merivoimien ylin johto alistikin linnoituksen Baltian laivaston johdolle neuvoteltuaan asiasta Pietarin alueen johdon kanssa. Puolustusasiainkansankomissaari Trotski antoi 7.5. tätä koskevan käskyn: Korkeimman sotaneuvoston määräyksestä Kronstadt ja siihen kuuluvat Inon ja Krasnaja Gorkan linnoitukset alistetaan operatiivisesti Baltian laivaston johdolle.

Vaikka tilanteessa ei tapahtunutkaan suuria muutoksia ja valkoisetkaan eivät ryhtyneet aktiiviseen toimintaan, niin Ino huolestutti edelleen sekä ylijohtoa että paikallisia johtoportaita. Linnoitus oli nyt alistettu merivoimille, mutta osa tapahtumista johdettiin vielä maavoimien intressien mukaan.

Huhut linnoituksen luovuttamisesta "valkosuomalaisille" saivat ylimmän sotaneuvoston kysymään ulkoasiainkansankomissaari G. Tšitšeriniltä asian todellista laitaa. Toveri Tšitšerinin vastaus 13.5. pohjoisen rintaman johdolle ja merivoimien johdolle sisälsi seuraavaa: 1. Venäjän hallitus ei ole koskaan muuttanut kantaansa Saksan hallituksen vaatimukseen luovuttaa Ino ja on alleviivannut Inon linnoituksen välttämättömyyttä Pietarin turvallisuudelle ja ehdottanut molempia osapuolia tyydyttävän ratkaisun löytämistä. 2. Saksan valtion vastausta ei ole vielä saatu, mutta kreivi Mirbach (Saksan lähettiläs Moskovassa) on ilmoittanut, että vastaus tulee kuriirin mukana. 3. Jos saksalaisen osapuolen vastauksen saapumiseen mennessä suoritetaan ratkaiseva hyökkäys Inoa vastaan, niin nähtävästi pakosta pitää hyväksyä omaksuttu ratkaisu ja täytyy hävittää linnoitus, minkä ohessa Kronstadt ei saa osallistua sotilaalliseen toimintaan Inosta. Allekirjoittajina olivat Trotski ja

*Maanpuoleisia jalkaväkiasemia. Kuva Sotamuseo.
Shore-based infantry positions. Photo: War Museum.*

Bontš-Brujevitš.¹⁶ Sanoma osoittaa selvästi, että kysymys Inosta ei ollut vielä saanut lopullista ratkaisuaan, mutta toisaalta se vahvistaa oikeuden tuhota linnoitus, jos se joutuisi hyökkäyksen kohteeksi.

Tilannetta linnoituksessa kuvaa komendantti Artamonov mm. seuraavasti: Inon linnoituksen patteriyhdistelmä muodosti voimakkaan rintaman merelle päin, mutta maapuolustuslinja oli varsin heikko. Siihen kuului joukko tukikohtia, jotka oli sijoitettu aivan patterin läheisyyteen ja vain 12^m tornipatteri oli paremmin suojattu selkäpuolelta. Alueen suurin syvyys oli alle 1,5 virstaa ja sitäpaitsi linnoituksen satama sijaitsi tukikohtien ulkopuolella. Kun suomalaiset joukot 24.4. piirittivät linnoituksen, sijoituivat niiden etuvartiot toisella puolen 250 askeleen päähän tornipatterista ja toisella puolen 100 askeleen päähän satamasta.

Joukkojen siirtojen jälkeen Inon vahvuus oli seuraava: 6. Tuckumin lättiläinen rykmentti, noin 400 miestä, Novgorodin puna-armeijalainen pataljoona, noin 450 miestä, Pietarin Viipurin kaupun-

ginosan puna-armeijalainen pataljoona, noin 200 miestä, 1. Konekiväärirykmentistä noin 125 miestä. Jalkaväestä vain lättiläinen rykmentti oli järjestetty joukko-osasto. Muut sitävastoin olivat kuritonta ja huonosti koulutettua väkeä, joka ei ollut tottunut vastaansanomatta täyttämään annettuja käskyjä. Tämän lisäksi linnoituksessa oli noin 250 tykkimiestä 2. Kronstadtin tykistöpatteristosta. Tykkimiehillä voitiin miehittää kaksi Canet -patteria, mutta järeille tykeille ei koulutettuja miehiä ollut saatavissa. Tykeistä irroitettiin lukot ja vietiin Kronstadtin, ettei tykeillä voitaisi ampua tätä linnoitusta mikäli valkokaarti yllättäen valtaisi Inon. Linnoituksen merkitys vihollislaivaston vastustajana oli olematon. Pääasia oli voittaa aikaa arvokkaan materiaalin evakuointiin.

Silloisten työläisolosuhteiden vallitessa oli työteho niin vähäistä, että raskaiden tykkien poiskuljettamiseen olisi kulunut monia kuukausia. Linnoitus olikin miinoitettu. Tykkitornien räjäyttämiseksi oli kunkin alle asetettu 24 puutaa (390 kg) pyroksoyliiniä. Kaikkiaan käytettiin miinoituksiin 300 puutaa (n. 4 900 kg) räjähdysainetta.

Piirittäjän kannalta oli saatava joku ratkaisu aikaan, koska venäläiset eivät vapaaehtoisesti jättäisi linnoitusta. Kurittoman ja edelleen ampumista jatkavan varusväen taisteluarvo oli katsottava vähäiseksi. Majuri Österman pitikin täysin realistisena linnoituksen valtaamista Puumolan patterin tuella. Eversti Ausfeld yhtyi näihin näkökohtiin ja antoi suostumuksensa esittää venäläisille ultimaatumien muodossa, että välikohtauksien oli loputtava tai suomalaiset avaavat välittömästi tulen. 13.5. iltapäivällä linnoituksen portin luona pidetyssä neuvottelussa kapteeni Donner ilmoitti, että ensimmäiseen linnoituksesta ammuttuun laukaukseen tullaan vastaamaan tulella eikä mitään poikkeamia sopimuksesta tulla sallimaan. Majuri Österman vahvisti ilmoituksen piirittävien joukkojen komentajana. Venäläiset pitivät tätä aseleposopimuksen irtisanomisena ja toivat esille esimiesten vaikeudet hillitä kurittomia sotilaita. Komendantti Artamonov toisti venäläisten näkemyksen Inon tärkeydestä Venäjälle ja toisarvoisuudesta Suomelle sekä kieltäytyi kaikissa tapauksissa luovuttamasta linnoitusta vaikka sen räjäyttämisen uhalla. Neuvotteluun osallistui kuten tavallista myös komissaareja sekä aikaisemmin mainittu kenraalimajuri Fedotov.

Suomalaiset olivat tehneet jo aikaisemmin havaintoja sotamateri-

aalin evakuointikuljetuksista Inosta Kronstadtin. 14.5. toiminta satamassa vilkastui ja alus toisensa jälkeen täynnä miehiä ja materiaalia suuntasi kulkunsa Kronstadtin. Komendantti ilmoitti päivän kuluessa majuri Östermanille, että linnoitus tullaan luovuttamaan vahingoittumattomana suomalaisille. Illalla kello 20.20 havaittiin linnoitusalueella tulipalo ja kello 22.45 nähtiin komendantin höyrypurren jättävän Inon sataman. Kello 23.15 tapahtui valtava räjähdys ja sitä seurasi yön kuluessa monia vähäisempiä räjähdyksiä. Piiritysjoukot tunkeutuivat aamun varhaistunteina varovaisesti pahoin vaurioituneeseen linnoitukseen.

Ulkoasiainkomissaari Tšitšerin joutui raportoimaan 15.5. Berliiniin mm. seuraavaa ”— huolimatta siitä, että neuvottelut linnoituksen antautumisesta eivät vielä ole päättyneet, ei linnoituksen komendantilla tässä vaikeassa tilanteessa ollut muuta ratkaisua kuin räjäyttää linnoitus ja siellä olleet varastot”.¹⁷ On esitetty näkemyksiä, että Saksan intresseissä oli saada nopeasti sopimus Suomen ja Neuvosto-Venäjän välillä, jotta se pääsisi toteuttamaan pyrkimyksiään Muurmannin suunnalla. Siksi Saksan esittämiin aluejärjestelyihin sisältyi Petsamon alueen saanti Suomelle mahdollisesti vaihtona Inoa vastaan. Saksan Itämeren divisioonan komentajan kenraali von der Goltzin sanotaan myös todenneen, että Inon linnoituksella on Pietarin puolustukselle elintärkeä merkitys.¹⁸ Täten selittyy myös kreivi Mirbachin aktiivinen rooli Inon kysymyksen yhteydessä. Tältä pohjalta ovat ymmärrettävissä myös venäläisten esitykset rauhanneuvotteluissa Suomen ja Neuvosto-Venäjän välillä Berliinissä elokuussa 1918. Venäläiset esittivät rajaksi Kannaksella Käkisalmen-Viipurin tasaa ja olivat valmiita luopumaan eräistä alueista Itä-Karjalassa sekä sallimaan pääsyn Jäämerelle. Neuvottelut päättyivät tuloksettomina.¹⁹

Linnoituksen hävittäminen

Kronstadtin ja samalla Inon linnoituksen komendantti K. Artamonov laati toiminnastaan jo aikaisemmin mainitun perusteellisen selvityksen. Seuraavassa esitetään eräitä otteita tästä kertomuksesta.

Toukokuun 14. päivänä kello 11.30 illalla Inon linnoitus räjäytettiin minun henkilökohtaisesta käskystäni. Päätökseni tein operatiivisiin, poliittisiin ja kansallisiin näkökohtiin nojautuen. Viimeisten neljän päivän kuluessa suomalaisten valtuuttama neuvottelija kapteeni Donner oli kolmasti ilmoittanut, että hänellä olevien virallisten tietojen mukaan linnoitus on luovutettava Suomelle kaikkine aseistuksineen, minkä ohella Donner itsepäisesti pyysi ilmoittamaan luovutuspäivän. Toiselta puolen kurittomiin joukkoihin kuuluneet sotilaat jatkoivat säännötöntä ammutta suomalaisten sijoitusaluetta kohden, mistä suomalainen sotilasjohto alituisesti esitti vastalauseensa. Toukokuun 12. päivänä majuri Österman tiedoitti, että mikäli ampuminen jatkuu, niin hän ei tule esittämään enää vastalauseita vaan ryhtyy ratkaiseviin toimenpiteisiin. Minun oli otettava huomioon, että linnoitus voi tulla vallatuksi, sillä oli mahdollonta luottaa muiden kuin lättiläisten vakavaan puolustukseen.

Yleisen poliittisen tilanteen johdosta pidin myös selvönä, että Saksan antaessa ultimaatumia linnoituksen luovuttamisesta kaikkine aseistuksineen, ultimaatio olisi täytetty ja minun olisi pitänyt räjäyttää linnoitus vastoin ylempää annettua käskyä. Siksi päätin räjäyttää linnoituksen odottamatta määräystä sen luovuttamisesta ratkaistakseni siten kysymyksen Inosta ja vapauttaakseni ulkoasiankomissariaatin välttämättömyydestä vielä kerran suostua saksalaisten vaatimuksiin. Arvelin myös, että Saksan hallitukselle tehdyt loputtomat myönnytykset totuttavat siihen ajatukseen, ettei Venäjällä ole enää sellaisia miehiä, jotka kykenevät tuottamaan sille tosiasiallista harmia. Venäjän kansalaisena pidin velvollisuutenani käyttää tilaisuutta hyväkseni ja todistaa päinvastaista.

Tehtyäni päätöksen ryhdyin toimenpiteisiin, että räjähdys tuhoaisi linnoituksen kokonaan ja toisaalta, ettei varusväki joutuisi siitä kärsimään. Kaikki miinoitustyöt suoritettiin hyvissä ajoin ja huolellisesti. Varusväen evakuointi alkoi 14.5. aamulla ja annoin kaikki käskyt henkilökohtaisesti. Kello 5 iltapäivällä oli linnoituksessa vain lättiläisiä ja osa tykkimiehistä. Räjäyttämisen salaamiseksi olivat siitä tähän mennessä tietoisia vain linnoituksen komissaari, lättiläisen rykmentin komentaja ja sen puolueuuvoston puheenjohtaja. Kello 10.30 illalla vapautettiin viimeiset miehet vartiopaikoiltaan, kuljetettiin veturilla laiturille ja lähetettiin Kronstadtin. Itse jätin linnoituksen klo 10.40 Zarnitsa-nimisellä huvipurralla mukana muutamia päällystöön kuuluvia ja panostajia. Räjäyttämisen tuli tapahtua klo 11.30 illalla Yhinmäen linnoituksessa olevalta miinoitusasemalta sähkösytytyksellä miinakaapelia käyttäen.

Linnoitus oli 50 minuutin ajan vartioimaton. Tämä väliaika oli välttämätön, jotta linnoituksen edustalla ollut risteilijä Oleg

Räjätetty 12" kaksoistykkitorni. Kuva Sotamuseo.

The double 12 inch guntower blown up. Photo: War Museum.

ehtisi nostaa ankkurinsa ja poistua turvallisen etäisyyden päähän. Valkokaartilaisten vartiopaikat ja eskunnan sijainnin tuntien arvioin, etteivät he tässä ajassa tunkeudu alueelle tai löydä ainakaan sytytysjohtoja. Laskelmat pitivät paikkansa ja räjähdys tapahtui määrätyllä hetkellä. Olin tuolloin 10—11 virstan päässä linnoituksesta. Ensin tapahtui joukko samanaikaisia räjähdysriivejä pitkin koko linnakkeen linjaa, sitten suuri räjähdys 6" ja 12" ammuskellarin kohdalla ja tätä seurasi tunnin kuluessa noin 40 erisuuruista räjähdystä. Otaksun, että Inon linnoitus on täydellisesti tuhoutunut.

Kronstadtin sotaneuvosto asetti erityisen komitean tutkimaan Inon räjäyttämistä lähinnä Pietarin puolustusalueen komentajan kenraali A. Schwarzin arvostelun takia. Päätös oli Artamonoville myönteinen ja onkin luultavaa, että hän toimi merivoimien johdon hyväksymällä tavalla. Näin suuren hankkeen valmistelua ja toimeenpanoa ei olisi voitu salata ylemmältä johtoportaalta, kun komentantin kaikkea toimintaa oli kontrolloimassa linnoituksen komissaari. Lisäksi Inossa kävi ja neuvotteluihin suomalaisten kanssa osallistui "konsultioivia" komissaareja sekä Kronstadtista että Pie-

tarista. Myös Itämeren laivaston komentaja Stsaštnyi hyväksyi Artamonovin menettelyn jälkikäteen.²⁰

Inon linnoituksen joutuminen toimintakuntoisena suomalaisten haltuun olisi epäilemättä merkinnyt lisärasitetta Suomen ja Neuvosto-Venäjän välisille suhteille, jotka jo nytkin jäivät parin vuoden ajaksi täysin vakiintumattomiksi. Lopputulos olisi todennäköisesti ollut likimain sama eli linnoituksen hävittäminen. Vaihtoehtona olisi saattanut olla linnoituksen käyttäminen vaihto-objektina itärajan takaisiin alueisiin.

Ino suomalaisten miehittämänä

Vapaussodan päättyminen ei merkinnyt tilanteen rauhoittumista rajoilla ja merialueilla. Kun mitään rannikopuolustusorganisaatiota ei ollut olemassa, niin oli aluksi tultava toimeen tilapäisjärjestelyillä. Niinpä Kannaksen länsirannikon varmistamista varten muodostettiin 2. Divisioonaan kuuluvana Koiviston rannikotykistö, johon kuuluivat Humaljoen ja Puumolan patterit ja jonka komentajana toimi jääkärikapteeni A. R. Danielsson. Eversti Ausfeld käski 3. Jääkäripatterin luovuttamaan patteristolle runkomiehistön. Toukokuun 26. päivänä tehdyn vahvuusilmoituksen mukaan patteristossa oli 115 miestä, joista 69 oli paikallisia suojeluskuntalaisia.

Saksalainen eversti von Rödern, joka toimi kesällä 1918 ”yleiseisikunnan päällikön toimen hoitajana”, ehdotti saksalaisen tykistön sijoittamista Inon niemelle torjumaan uhkaa venäläisen laivaston taholta. Perusteluna oli, että suomalainen tykistö ei pystyisi suorittamaan tehtävästä. Brest-Litovskin rauhan määräykset oli kuitenkin otettava huomioon ja asia oli alistettava Saksan ylimmän sodanjohdon ratkaistavaksi. Elokuun lopulla Inoon siirrettiinkin kaksi saksalaista patteria, toinen laivatykistöä ja toinen vuoritykistöä.²¹ Patterit siirtyivät pois syksyllä saksalaisten yleiseen Suomes-ta lähtöön liittyen. Myös Koivistolle tukeutunut saksalainen laivasto-osasto asetti ajoittain vartioita Inon-Puumolan alueelle.

Rannikotykistön organisaation alkaessa vakiintua ”Koiviston Rannikotykistö” liitettiin 26.7.1918 Viipurinlahden puolustukses-

ta vastanneeseen II Rannikkotykistöpataljoonaan,²² jonka nimeksi vahvistettiin 19.4.1919 Rannikkotykistörykmentti 2. Puumola ja Ino irrotettiin syksyllä 1918 ylimääräiseksi patteristoksi, jonka komentajaksi määrättiin luutnantti A. Kuurinmaa. Hän oli Venäjällä peruskoulutuksen saanut rannikkotykistöupseeri, joka hoiti tehtävää aina huhtikuuhun 1921, jolloin patteristo lakkautettiin Tarton rauhansopimuksen mukaisesti.

Patteriston kiireellisin tehtävä oli patterien taisteluvالميuden kohottaminen, sillä merialueella tapahtui tiheään välikohtauksia ja venäläiset suorittivat miinoitusyöksyjä aivan Suomen rannikon läheisyyteen. Venäläiset olivat aikanaan vieneet Puumolan 6" Canet -tykeistä lukot. Kaksi tykkiä saatiin ampumakuntoon jo Inon piiritysvaiheen aikana tuomalla niihin lukot Humaljoen linnakkeelta. Koko kuusitykkinen patteri oli ampumavalmis marraskuussa 1918. Inon linnoituksen tuhoutuminen ei myöskään ollut niin täydellinen kuin oli luultu. Yksi Canet -tykki saatiin ampumakuntoon joulukuussa 1918 ja toinen seuraavassa maaliskuussa. Yksi avoasemassa oleva 12" tykki oli säilynyt niin hyvin, että se saatiin kesään 1919 mennessä ampumakuntoon tuomalla lukko Örön linnakkeelta ja valmistamalla siihen laukaisukoneisto. Sotaväen läsnäolon ansioksi on laskettava sekin, että Inosta saatiin rannikkotykistön käyttöön huomattavat määrät raskaan ja järeän tykistön ampumatarvikkeita sekä muuta materiaalia, vaikka sotasaaliskonttori ehtikin myydä sieltä paljon käyttökelpoisiaakin tarvikkeita. Maaliskuussa 1920 puolustusministeriön taisteluvälineosasto varasi vielä käyttöönsä mm. viisi 12" putkea, lavetteja ja panssaritorneja.

Kun Karjalan kannaksen linnoittamista ryhdyttiin suunnittelemaan vuonna 1919, niin eräänä vaihtoehtona oli puolustusaseman sijoittaminen Vammeljokisuun tasalle. Tällöin olisi Inon ja Puumolan merkitys rintaman oikean siiven suojaamisessa tullut korostusti esille. Pian päädyttiin kuitenkin taempaan linjaan ja Inon aluetta ei sisällytetty varsinaiseen linnoitusohjelmaan, vaan siellä tydyttiin edellä mainittuihin aseteknillisiin töihin.²³

Tapahtumat merialueella johtivat tykistön käyttöön puolin ja toisin. Puumolan patteri karkoitti elokuun puolivälissä 1918 muutamalla laukauksella rannikkovesiämme miinoittaneen venäläisen laivasto-osaston. Samoihin aikoihin upposi Pommi -niminen oma

alus miinaanajossa näillä vesillä. Saman vuoden marraskuun 19. päivänä havaittiin kolmen aluksen olevan taas miinoitustehtävissä. Luutnantti A. Kuurinmaan johtama Puumolan patteri torjui yrityksen ampuen 33 laukausta. Miinalaiva Narova sai kaksi osua ja sen oli heitettävä loput miinat yli laidan. Venäläiset katsoivat, että Suomi ei noudata puolueettomuutta, kun Puumola avasi tulen. Vastatoimenpiteisiin ryhdyttiin heti, ”Totellen kansankomissaarien neuvoston puheenjohtajan käskyä Itämeren laivaston päällystö käski samana päivänä Krasnaja Gorkan patterin tuhota Puumolan ja Inon patterit välittämättä ammuskulutuksesta.” 20.11. kuluessa Yhinmäen 12” patterit ampuivat noin 120 laukausta, joista pääosan Puumolan suuntaan ja muutaman laukauksen Inoon. Venäläiset ilmoittivat agenttitietoihin perustuen, että Puumolan patteri ja kylä oli hävitetty sekä Puumolan ja Vitikkalan kylien välinen tie saatettu liikennekelvottomaksi. Todelliset vauriot supistuivat kahden rakennuksen vaurioitumiseen ja muutaman puhelinpylvään ja puun kaatumiseen.²⁴

Toukokuun 18. päivänä 1919 Yhinmäki ampui neljä 12” kranaattia Inoon ilmeisesti Inkerin rannikolla tapahtuneisiin operaatioihin liittyen. Suomen hallituksen 19.5. lähettämän nootin mukaan Neuvosto-Venäjä oli vastuussa tästä tykistötulituksesta. Neuvosto-Venäjän vastalausenuotissa syytettiin Suomea hyökkäyksistä ja valheellisista syyöksistä.²⁵ Ylemmissä portaissa päätettiin antaa venäläisille muistutus välikohtausten takia Inon 12” tykillä. Ammunta aloitettiin 5.6. aamulla patterin päällikön vänrikki J. Olinin johdolla. Maalina oli Kronstadtin sotasataman ampumatarvikevarastot ja aputulenjohtopaikka sijaitsevat Kuokkalassa. Kolmen laukauksen jälkeen oli ammunta keskeytettävä sateen heikentäessä näkyvyyden. Pian tämän jälkeen annettiin Helsingistä käsky lopettaa ammunta. Venäläisten antamien tietojen mukaan yksi kranaatti iski kaupunkiin ja yksi hautausmaalle. Kolmas saattoi osua tärkeämpään kohteeseen, koska sitä ei mainita vaikka puhutaan kolmesta laukauksesta. Taistelulaiva Andrej Pervozvannij sai käskyn siirtyä Suurelle redille tehtävällä vastata samalla mitalla, jos Ino vielä avaisi tulen.²⁶ Kolme laukausta Inosta lopettivat suomalaisiin kohdistuneet välikohtaukset meren puolelta samalla kun ne osoittivat tälle alueelle sijoitetun järeän tykistön mahdollisuudet uhata

Itämeren laivaston päätukikohtaa.

Avovesikautena 1919 tukeutui Koivistolle englantilainen laivasto-osasto ja lento-osasto. Inon patteriston tehtävänä oli tukea tarvittaessa. Verraten aktiivinen toiminta merialueilla ei kuitenkaan merkittävästi vaikuttanut toimintaan Inossa. Kesä 1920 oli Inon merialueella rauhallinen. Puolin ja toisin ei haluttu vaikeuttaa Tartossa käynnistyneitä rauhanneuvotteluja.^{27a}

Ino Tarton rauhanneuvotteluissa

Rauhanneuvottelut Suomen tasavallan ja Venäjän sosialistisen federatiivisen neuvostotasavallan välillä alkoivat kesäkuun alkupuoliskolla 1920. Monien tärkeämpien ja laajakantoisempien kysymysten ohessa tuli myös Inon nimi useaan otteeseen esille neuvottelujen kuluessa.

Kysymystä venäläisten rakentamista linnoituksista ynnä muusta Suomeen jääneestä sotilaallisesta omaisuudesta käsiteltiin pääasiallisesti taloudellisessa jaostossa. Inon ja Puumolan osalta taloudelliset seikat otettiin esille vain ohimennen ja niiden kohtaloa käsiteltiin muista linnoituksista erillisenä puhtaasti strategisena asiana liittyen kiinteästi venäläisten esittämiin vaatimuksiin Pietarin ja Kronstadtin turvallisuuteen nähden.²⁷ Venäläiset jättivät 6.7. ehdotuksensa Suomenlahtea koskevista määräyksistä. Mm. vaadittiin, että Suomen on hävitettävä Inon ja Puumolan linnakkeet. Suomalaiset lupasivat harkita asiaa. Neuvottelut kuitenkin jumiutuivat muista syistä ja päätettiin pitää kahden viikon tauko. Tämän aikana suomalaiset tekivät periaatepäätöksen, että Inon ja Puumolan linnoitusten hävittämiseen suostutaan.²⁸ Pitkät ja monesti katkeamispisteessä olleet neuvottelut johtivat lopulta rauhansopimuksen allekirjoittamiseen 14.10.1920. Sen 15 artikla määritteli Inon linnoituksen kohtalon ja Kannaksen Suomenlahden rannikon linnoittamiskysymyksen seuraavasti:

Suomi sitoutuu kolmen kuukauden kuluessa rauhansopimuksen voimaanastumisesta lukien poistamaan Inon ja Puumalan linnoituksista tykkien lukot, tähystyslaitteet, suuntauslaitteet

ja ammukset sekä hävittämään nämä linnoitukset yhden vuoden kuluessa rauhansopimuksen voimaantulumisesta lukien.

Suomi sitoutuu niinkään olemaan rakentamatta Seivästön ja Inonniemen väliselle rannikolle kahdenkymmenen kilometrin etäisyydelle rannikosta panssaritorneja sekä pattereita, joiden ampumasektorit tekevät mahdolliseksi ampumisen yli Suomen alueveden rajan, sekä Inonniemen ja Rajajoen suun väliselle rannikolle kahdenkymmenen kilometrin etäisyydelle rannasta pattereita, joiden kantavuus ulottuu yli Suomen alueveden rajan.

Ino vielä kerran valokeilassa

Ino palautui vähitellen entiseen syrjäisen kannakselaisen rannikkokylän asemaan. Aiottiinpa siltä viedä rautatieyhteydetkin, kun hallitus esitti 1919 Terijoen—Koiviston radan purkamista sen tapioillisuuden takia ja myös sotilaallisista syistä. Eduskunta ei kuitenkaan hyväksynyt esitystä. Kesäisin kävi turisteja ja kokonaisia retkikuntiaakin ihmettelemässä aikanaan niin mahtavan linnoituksen raunioita.

Mutta 1930-luvun lopulla Ino joutui jälleen valokeilaan, kun Neuvostoliitto otti esille vanhan kysymyksen Leningradin turvallisuudesta. Esitykset saivat konkreettisen muodon keväällä 1939 ja huipentuivat Moskovan neuvotteluissa loka—marraskuussa samana vuonna. Venäläisten vaatimukseen sisältyi rajan siirtäminen Kannaksella linjalle Lipolan kylä—Koiviston kauppalan eteläinen reuna. Kun Suomen valtuuskunta esitti Helsingissä hallitukselle Moskovan vaatimukset, niin puolustusneuvoston puheenjohtaja sotamarsalkka Mannerheim ehdotti myönnytyksiä Suomenlahden ulkosaarten kohdalta ja esitti, että ”Karjalan kannaksella meidän ei pitäisi tarrautua kiinni Inoon, jonka merkitys Pietarin puolustukselle on venäläisten silmissä suuri”.²⁹ Neuvottelujen loppuvaiheessa oli Suomen hallituskin valmis luovuttamaan Inon alueen mikäli venäläiset luopuisivat vaatimistaan Koiviston linjasta ja Hangon vuokra-alueesta. Neuvottelutie oli kuitenkin käyty jo loppuun.

Rannikkotyökistörykmentti 2:lla oli avovesikautena merivartioasema Inossa vanhalla patterialueella. Näin oli myös syksyllä 1939. Aseman päällikkö merikadetti V. Niskanen ilmoitti puhelimitse

suoraan Viipurin lohkon komentajalle eversti A. Lyytiselle 30.11. heti kello 7 jälkeen, että Kronstadtin linnoituksen järeä tykistö tulittaa merivartioasemaa. Leningradin turvallisuuden ratkaisua oli alettu etsiä aseilla neuvottelujen asemasta.

* * *

Inon linnoitus kuului yhtenä osana laajaan linnoitusjärjestelmään, joka oli rakennettu oman aikansa periaatteiden mukaan suojaamaan Suomenlahden pohjukan tärkeitä kohteita lähinnä mereltä tulevaa uhkaa vastaan. Inon joutuminen tämän puolustusjärjestelmän ulkopuolelle ei merkinnyt oleellista tilanteen heikkenemistä. Leningradin—Kronstadtin alue ei joutunut koskaan vakavasti uhatuksi Inon suunnalta.

Inon linnakeparin Krasnaja Gorkan merkittävä osuus Pietarin puolustukselle kenraali Judenitsin joukkoja vastaan v. 1919 sekä erityisesti toisessa maailmansodassa Leningradin piirityksen aikana osoitti linnoitusjärjestelmän strategisessa suunnittelussa osutun oikeaan. Inon suunnittelussa tehdyistä taktillisista virheistä ja merellisen ajattelun yksipuolisuudesta oli otettu oppia, sillä Krasnaja Gorka muodosti saksalaisten selustaan jääneen sillanpääaseman ytimen ja tykistötuen rungon.

Lähdeviitteet:

1. K. Sirkiä, Uusikirkko, s. 602, Vammala 1955.
2. K. Freiman, Pietari Suuren merilinnoitus. Rannikkotykistön vuosikirja 1939, s. 76.
3. S. von Lange, Suomenlahden puolustus Venäjän vallan aikana. Sotilas-aikakauslehti 1935, s. 461—475.
4. Freiman m.t.s. 77.
5. Uusikirkko kuvamuistoina s. 43, Salo 1979.
6. E. Kähönen, Entinen Terijoki s. 45, Kouvola 1982.
7. E. Kähönen, Terijoen historiallisia vaihteita. Terijoki, s. 126, Lahti 1951.
8. M. Viluksela, Valtion rautatiet II s. 15—16, Helsinki 1937.
9. Grazhdanskaja vojna. Boevye dejstvija na morjah, retšnyh i ozernyh sistemah. Tom. II:1 Baltijskij flot 1918—1919 gg. (lyh. Baltiflot.) s. 64—66, Leningrad 1926.
10. T. Polvinen, Venäjän vallankumous ja Suomi 1917—1920 I s. 248—249, Porvoo 1967.

11. Baltiflot. s. 54.
12. Baltiflot. s. 57—58.
13. Baltiflot. s. 56.
14. K. Donner: Cerneringen och intagningen av Ino fästning. Finlands Frihetskrig VIII s. 376—377, Helsingfors 1928.
15. A. Komonen, Karjala Vapausodassa II s. 298, Helsinki 1934.
16. Baltiflot. s. 63.
17. K. Donner, m.t.s. 391.
18. V. M. Holodkovskij, Suomi ja Neuvosto-Venäjä 1918—1920 s. 40, Helsinki 1978.
19. V. M. Holodkovskij, m.t.s. 50—54.
20. T. Polvinen m.t.s. 305. Inon piiritystä koskevia asiakirjoja ks. myös Baltijskie morjaki v borbe za vlast sovetov. Nojabr 1917 -dekabr 1918, Leningrad 1968, s. 139—140, 143—147, 153, 156—161.
21. R. Arimo, Suomen puolustussuunnitelmat I s. 100, Helsinki 1986.
22. II rannikkotykistöpataljoonan pvk 4.8.1918 (Sota-arkisto).
23. R. Arimo, Suomen linnoittamisen historia s. 58, Keuruu 1981.
24. A. Kuurinmaa, Muistelmia Inon eli RT 2:n IV patteriston toiminnasta. Rannikkotykistön vuosikirja. Vrt. Baltijskie morjaki s. 290—291 ja Baltiflot s. 107—108.
25. V. M. Holodkovskij m.t.s. 94. Vrt. Baltiflot s. 159—161 ja Baltijskie morjaki v borbe za vlast sovetov v 1919 g, Leningrad 1974, s. 75, 78—79, 82—84.
26. Baltiflot. s. 168.
- 27a. Neuvostolentokoneet suorittivat pommituslennot Inoa vastaan 2.9. ja 20.9.1919. Baltiflot s. 193.
27. E. Hannula, Suomenlahden kysymys Tarton rauhanneuvotteluissa. So-tilasaikakauslehti 1935, s. 32—37.
28. V. Tanner, Tarton rauha, sen syntyvaiheet ja vaikeudet s. 93, Helsinki 1949.
29. G. Mannerheim, Muistelmät II s. 123, Helsinki 1952.

Summary

THE INO FORTRESS

The Russo-Japanese War of 1904—05 had an impact also on the strategic maritime situation in the Baltic. The defeat of the Russian Baltic Fleet forced Russia to opt for a defensive strategic plan emphasizing particularly the protection of the nation's capital — Petersburg — from seaborne threats. Thus the strengthening of the Kronstadt fortress was started with the construction of two new powerful fortresses, Ino and Krasnaja Gorka, facing each other at the farthest corner of the Gulf of Finland.

The Ino fortress had two 12 inch batteries with four guns — one battery in open position the other in fortified towers — 11 and 10 inch batteries with six guns and two 6 inch batteries. For close combat there were plenty of infantry weapons, old field cannons and four 9 inch mortars. Some officers considered the weaponry oversized and particularly the deployment of 12 inch guns on this sea-area was considered by some as an outright mistake.

Ino fortress had only slight importance in the First World War since most of the fighting centered around the Bay of Riga and northern part of the Baltic Sea. In the final phase of the Finnish War of Liberation Ino was however drawn into the fighting as the White Guards encircled it 24.4.1918. For three weeks the Russians tried to regain Ino through diplomacy by negotiating with the Germans. Germany aimed to exchange territories in East-Karelia and Petsamo in order to make gains in the direction of Murmansk.

However due to the undisciplined behaviour of the Red Guards the Finnish command gave an ultimatum to the commander of the fortress threatening to attack it unless the firing from the fortress ceased.

As a result the fortress was evacuated and blown up 14.5.1918. In the peace of Dorpat Ino which had partially been reconstructed by the Finns was ordered to be destroyed for good. Ino surfaced once more in 1939 before the Winter War in the Soviet demands for territorial concessions.

Veli-Matti Syrjö

JÄÄKÄRIKOHTALOITTEN KIRJOJA

Kuninkaallisessa preussilaisessa Jääkäripataljoona 27:ssä palveli pyöreästi sanoen 1 900 suomalaista jääkäriä. Kun jääkärit helmikuussa 1918 saapuivat Vaasaan, käsitti pääjoukko runsaat 900 jääkäriä. Huomattava osa heistä oli jo aikaisemmin eri yhteyksissä saapunut kotimaahansa, osa oli eri syistä jäänyt Saksaan ja osa makasi sankarihaudoissa eri puolilla vieraalla maalla.

Jääkärit muodostivat vapaussodassa ratkaisevan päällystöaineksen, ne miehet, joihin hallituksen sotilaat alunalkaen tottuivat katsomaan kuin voittamattomiin sankareihin. Monet jääkärit uhrasivat henkensä isänmaan kamaralla, monet haavoittuivat joukkojen sa kärjessä. Kaikki tämä oli omiaan luomaan heidän ylleen sankaruuden sädekehän, jollainen epäilemättä oli ainutlaatuinen ilmiö maamme historiassa, kuten koko jääkäriiliikekin. Kun vielä itsenäisyyden ensi vuosikymmeninä heidän parhaimmistonsa kohosi johdopaikoille Suomen uuden armeijan riveissä, on luonnollista, että jääkäreitä muistetaan ennen kaikkea menestyneinä sotureina. Historian hengetär Kleio antaa suosionsa menestyneille, ja jääkärit, jos ketkään, menestyivät ja toteuttivat mahdottoman haaveensa.

Jääkärit olivat Libaussa tehneet vuoden sopimuksen palveluksestaan Suomen armeijassa. Moni heistä erosi vuoden 1919 alussa ja palasi takaisin siihen siviilielämään, josta aikanaan oli vieraille poluille lähtenyt. Monet näistäkin menestyivät omalla urallaan hyvin ja vapaaehtoisessa maanpuolustustyössä suojeluskuntajärjestössä he veivät jääkärien perintöä edelleen.

Entäpä sitten ne, jotka eivät menestyneet? Historia pyrkii unohtamaan sellaiset, joitten vaiheet kertovat tuskasta, puutteesta, ahdistuksesta, rikoksista ja kurjuudesta. Tällaisiakin miehiä oli jääkäreitten joukossa, vaikka heistä ei julkisuudessa paljon ole puhuttukaan. Vuonna 1918 perustettu jääkäritoimisto ja kolmisen vuotta myöhemmin sen työtä jatkamaan perustettu Jääkäriliitto kyllä tunsivat myös tällaiset jääkärit, olihan liiton tarkoitusperäksi säännöissä ilmaistu jääkärihengen ja yhteenkuuluvaisuuden ylläpitämisen lisäksi huolenpito pulaan joutuneista tovereista.¹

Jääkäriliiton arkistoa läpikäydessään joutuu pakostakin tutustumaan moneen järkyttävään ihmiskohtaloon, joutuu näkemään ai-neellista, ruumiillista ja moraalista kurjuutta. Yksityisiä tapauksia ei kuitenkaan ole syytä nostaa julkisuuden valokeilaan, sehän on meidän pienten ihmisten oikeus, että saamme vaipua unohdukseen ilman jälkimaailman repostelua. Joukkona ja nimettömästi sitavas-toin on mielestäni aiheellista käsitellä suomalaisia saksanjääkäreitä tältäkin kannalta. Se ei heidän sankarimainettaan hävitä, pik-
kemmin se on omiaan korostamaan, miten ankara jääkärien tie oli, kun niin moni sille kesken uupui.

Perusteellisessa ja monumentaalisisessa Jääkäripataljoona 27:n historiassa on Matti Lauerma jättänyt tämän puolen käsittelyn sangen vähälle. Se on hänen tutkimuksensa kannalta ollut perus-teltua. Ensinnäkin, hänen päähuomionsa keskittyi jääkäreitten Saksan aikaan ja toisaalta Lauerma on pyrkinyt myöhempien vuo-sikymmenien osalta kartoittamaan ennenkaikkea jääkäreitten merkitystä maamme historiassa. Tunnontarkkana ja puolueetto-mana historioitsijana Lauerma ei toki luo jääkäreistä mitään kiilto-kuvaa, mutta hänen tarkastelukulmansa estää häntä paneutumas-ta yksityisiin ihmiskohtaloihin.

Heti vapaussodan päätyttyä jääkäreitten sankarimaine oli korke-alla ja valkoisen Suomen kiitollisuus heitä kohtaan suurimmillaan. Tästä on osoituksena mm. eduskunnassa myönnetty jääkärien kansalaisalhja, 10 miljoonaa markkaa, ”Härmän kymppi”, kuten sitä silloin kutsuttiin. Artturi Leinonen on muistelmissaan kuvannut, miten vaikeaa oli tuolloinkin saada pohjalaisten aktivistien aloit-teesta tehtyä esitystä läpi Suomen silloisessa hallituksessa. Puolus-tusministeri Rudolf Waldén katsoi, että jääkärit nuorina miehinä olivat jo saaneet aivan kylliksi etua ylennyksien muodossa ja pää-ministeri Lauri Ingman pelkäsi jääkäreille annettavan kansalais-lahjan vaarantavan Suomen suhteet länsivaltoihin. Vasta kun maalaisliiton puheenjohtaja Santeri Alkio oli uhannut, että maa-laisliiton eduskuntaryhmä kieltäytyy käsittelemästä koko tulo- ja menoarvioesitystä, ellei kansalaislahja ole mukana, Ingman taipui ottamaan sen budjettiin.²

Tämä kansalaislahja jaettiin periaatteessa kaikille jääkäreille tai kaatuneitten jääkärien omaisille ja oli epäilemättä sangen tervetul-

lut lisä jääkärien niukkoihin tuloihin. Se oli kuitenkin vain kerta-korvaus ja sen jälkeen ei valtiolta muistanut jääkäreitä millään sellaisella suorituksella, mikä olisi ollut tarkoitettu nimenomaan heille.

Vuodet kuuluivat, Jääkäriliitto toimi ja koetti parhaansa mukaan avustaa pulaan joutuneita veljiä, mutta vuodesta vuoteen heitä riitti ja avuntarve tuntui vain lisääntyvän. Eräänä avustusmuotona syntyi 1920- ja 1930-lukujen taitteessa Jääkärikotisäätiö, joka hankki omistukseensa Hatjalahden kartanon Karjalan kannakselta. Tänne saattoivat elämän murjomat jääkärit päästä turvapaikkaan, ja kymmenittäin heitä sen suojiin päätyikin. Säätiö perustettiin lahjoituksen turvin. Lahjoittaja halusi pysyä tuntemattomana, mutta tutkijan ei nykyään liene vaikeaa päätellä, keneltä on tullut lahjoitus, joka maksettiin Kansallis-Osakepankin Hyvinkään konttorin tililtä.³ — Schwester Ruth siinä taas muisti jääkäreitään.

Jääkärinrouvien yhdistys suuntasi avustustoimintansa lähinnä hädänalaisten jääkäriperheitten auttamiseen kun taas Jääkäriliitto parhaasta päästä pyrki avustamaan huonoon asemaan joutuneita jääkäreitä itseään. Paitsi varsinaista raha-avustusta Jääkäriliitto koetti myös hankkia työtä työttömille jääkäreille. Tässä mielessä se usein vetosi alaosastoihinsa, mutta näille tehtävä oli monesti ylivoimainen. Niinpä Tampereen alaosasto ilmaisi käsityksensä asiasta vuonna 1928 seuraavasti: ”Tampereen alaosasto — kuten myös, mainittakoon se tässä, jääkärien hyvää harrastava vaikutusvaltainen yleisö Tampereella ja muuallakin — on sitä mieltä, että Suomen Valtion on Velvollisuus pitää huoli sellaisista miehistä, jotka ovat olleet aloitteentekijöinä ja mitä suurimmassa määrässä toimeenpanijoina maan itsenäisyyttä hankittaessa. Valtion on ensisijassa toimitettava heille palveluksessaan paikka, joka takaa heille turvallisen toimeentulon. Ellei valtio voi käyttää mihinkään vanhoja uskollisia palvelijoitaan, vaan vielä erottaa heitä kykenemättöminä, niin sitä suuremmalla syyllä on yksityisen liikkeenharjoittajan mahdotonta luottaa tällaisiin valtion hylkiöihin ja antaa heille työtä.”⁴ Tampereen alaosasto esitti, että työttömät jääkärit olisi sijoitettava sotilasalalle tai jollekin sitä lähellä olevalle alalle. Ajatus on ymmärrettävä, mutta käytännössä mahdoton, koska puolustuslaitos ei luonnollisestikaan olisi voinut toimia suojatyö-

paikkana sadoille miehille.

Vuoden 1928 kuluessa Jääkäriliitto oli jakanut avustuksina noin 600 000 markkaa. Liiton silloisen rahastonhoitajan, majuri Hete-mäen laskelmien mukaan olisi puutteenalaisia jääkäreitä tai hei-dän omaisiaan tuolloin ollut 521 henkeä tai ruokakuntaa.⁵ Mikäli avustettavien lukumäärällä jaetaan avustussumma saadaan yhtä avustettavaa kohden runsaat 1 000 markkaa. Tällä summalla ei kukaan voinut tulla toimeen. Alkoi vuosi vuodelta tulla yhä ilmei-semmäksi, että yksityisen uhrautuvaisuuden tie oli kuljettu lop-puun, valtiolta oli saatava mukaan toimintaan. Oletettavasti vuosikymmenien vaihteessa maata koetellut pula-aika oli omiaan lisäämään ahdinkoon joutuneitten määrää, sillä työttömyyslukujen kasvaessa yhä useampi jääkärikin joutui sen uhriksi. Ruumiillisesti heikkokuntoisina, ammattitaidoltaan monesti heikkoina ja kykene-mättöminä uutta ammattia oppimaan monet jääkärit joutuivat ah-taalle.

Pulakausi oli tietysti myös omiaan vähentämään ihmisten halua ja mahdollisuuksia auttaa vaikeuksiin joutuneita kanssaveljiään. Tämä ilmiö ei rajoittanut pelkästään Jääkäriliiton mahdollisuuksia avustustoimintaan, kaikki kansalaisjärjestöt olivat saman pulan edessä. Jääkäriliiton vuosittain julkaiseman aikakauskirjan, ”Jää-käri-invalidin” tuotto käytettiin nimensä mukaisesti juuri invalidi-jääkärien avustamiseen. Lehden palstoilla liiton sihteeri, jota tehtä-vää 1930-luvun alkupuolella hoiti jääkärikapteeni Hannes Anttila, kertoili vuosittain avustustoiminnasta ja siihen käytetyistä raha-määristä, joita liiton johtokunta yritti mahdollisimman tasapuoli-sesti jakaa koko avustettavien piiriin. Katsauksista käy ilmi pula-kauden aiheuttama niukkuus. Runsas osa avustuksista jaettiin luontais suorituksina, pienviljelijälle saatettiin antaa lehmä tai he- vonen, jääkäriperhe saatettiin oikeuttaa paikallisesta kaupasta hankkimaan tietyn summan edestä ruokatarvikkeita kuukaudessa, kuljeskelevalle jääkärielle saatettiin hankkia puku jne.⁶

Keinot alkoivat olla vähissä. Maakunnasta kuului yhä kiivaam-pana vaatimuksia, että Jääkäriliiton olisi käännyttävä valtiovallan puoleen asian saattamiseksi lopulliseen kuntoon. Jääkäriväpeli Jaakko Piessa esitti Viipurin alaosastolle vuoden 1934 lopulla, että alaosasto velvoittaisi Jääkäriliittoa kääntymään kansanedustajien

puoleen jääkärien aseman korjaamiseksi lainsäädännön avulla. Hän sanoi keskustelleensa monien kansanedustajien kanssa, jotka olivat ilmaisseet hämmästyksensä kuulemastaan ja luvanneet apuaan, mikäli asia eduskunnassa tulisi ilmi. "Varmaan Alaosastonkin tiedossa on se kurjuus, missä usea jääkäritovereistamme nykyään joutuu elämään. Kun seuraa heidän elämäänsä, niin tulee mieleen kysymys: onko oikein, että miehet, jotka ovat tarjonneet kaikkensa tämän poloisen yhteiskunnan puolesta, joutuvat elämään armopaloilla, jopa täyttä ravintoakin vailla? Olkoonkin, että jotkut jääkäreistä ovat osaltaan syyllisiä, mutta pohjimmaisena syynä kuitenkin on tähän kaikkeen pidettävä sitä aikaa, jonka nuoruusvuosiimme jouduimme olemaan vieraalla maalla."⁷

Myös Jääkäriliiton johtokunta ryhtyi samoihin aikoihin toimintaan saadakseen valtiovallan mukaan avustustoimintaan. Se kyseli aloitteita myös maakunnista. Etelä-Pohjanmaalta vastasi Matti Laurila alaosaston tuumineen pyytää apua aktivistipiireiltä, joitten kanssa jääkäreillä jo taisteluajalta oli paljon yhteistä. Päätoimittaja Artturi Leinonen, jonka ansiot "Härmän kympin" hankkimisessa muistettiin, oli tälläkin kertaa lupautunut asiaa tukemaan, mikäli hänen puoleensa kääntyttäisiin. Leinosen puoleen ei Jääkäriliitto ilmeisesti kovin mielellään halunnut kääntyä, sillä johtokunnalla ja hänellä oli mielipide-eroavaisuuksia, mitkä myöhemmin ilmenivät Leinosen kysytyä kunniansa perään eräitten jääkäriväepeli Antti Isotalon syytösten johdosta.⁸

Idea aktivistien apuun turvautumisesta ilmeisesti kuitenkin jäi eloon. Helmikuun 25. päivänä 1935 pidettiin Helsingissä suuri aktivistien ja jääkärien juhlakokous, jossa mm. käsiteltiin kysymystä jääkäreille valtiovallan taholta maksettavasta eläkkeestä. Kokoukseen osallistunut oululainen pankinjohtaja-aktivisti, maisteri Väinö Kokko lausui mm: "Ei kenenkään, nykyään julkisessa elämässämme esiintyvän henkilön liene tarvinnut antaa isänmaalleen niin suurta uhria kuin jääkäreitten ja siksi heillä on oikeus vaatia auttavan käden ojentamista onnettomille aseveljilleen. Me kaikki nauhimme jääkärien avulla saavutettua vapautta isänmaassamme ja siksi on meidän ehdoton velvollisuutemme myöskin muistaa heitä."⁹ Kokouksesta lähetettiin myös valtuuskunta hallituksen luo esittämään samansuuntainen toivomus. Valtiovalta olikin näinä

aikoina kiinnostunut jääkärien eläkekysymyksestä. Riippumatta eri tahoilta esitetystä toivomuksista hädänalaisessa asemassa elävien jääkärien aseman parantamiseksi kävi hallitus ensinnä käsiksi niitten jääkärien aseman korjaamiseen, jotka vielä olivat armeijan palveluksessa. Toukokuussa 1935 tasavallan presidentti vahvisti lain, jonka mukaan valtion palveluksessa olevilla tuli olemaan oikeus laskea hyväkseen palvelusajaksi myös se aika, jonka he olivat palvelleet kuninkaallisessa preussilaisessa Jääkäripataljoona 27:ssä.¹⁰

Laki oli epäilemättä paikallaan, olihan palvelus jääkäripataljoonassa mitä selvimmin valmistumista maan palvelukseen, mutta käytännössä siitä hyötymään tulevien miesten määrä jäi sangen vähäiseksi, koska ainoastaan ne, jotka olivat vielä valtion palveluksessa tai olivat eronneet armeijasta sen vuonna 1928 tapahtuneen vakinaiselle kannalle asettamisen jälkeen, saattoivat saada edun hyväkseen. Hallitus ei kylläkään ollut toimeton myöskään jääkärien eläkekysymyksen kokonaisratkaisun osalta. Huhtikuun 5. päivänä 1935 se näet asetti komitean ”hankkimaan selvitystä jääkäri-liikkeeseen osallistuneiden henkilöiden nykyisestä taloudellisesta asemasta sekä tekemään esityksen siitä, olisiko ja missä tapauksissa ja muodossa valtion ryhdyttävä avustamaan puheenaolevia henkilöitä”, kuten asia monimutkaisella virastokielellä ilmaistiin. Komitean puheenjohtajaksi kutsuttiin Helsingin kaupunginjohtaja, professori A. Tulenheimo ja jäseniksi kansanedustaja, ministeri A. Kukkonen, pankinjohtaja P. H. Norrmén ja pankinjohtaja V. Kokko.¹¹ Viimeksi mainittu tuli tavallaan aloitteentekijänä mukaan, vaikka edellisestä on käynyt ilmi, että ajatus oli huomattavasti vanhempi.

Komitea valitsi sihteerikseen jääkärimajuri Emil Rimalan, joka oli monella tapaa ollut tekemisissä Jääkäriliiton ja jääkäreitten historian kanssa. Hän mm. juuri parhaillaan osallistui eversti Heikki Nurmion johdolla laadittavan Jääkärimatrikkelin toimitustyöhön ylimääräisenä toimistoupseerina Yleisesikunnan Sotahistoriallisessa toimistossa.¹²

Jo ensimmäisissä järjestäytymiskokouksissa jääkärieläkekomitea päätti työnsä perusteeksi laatia mahdollisimman täydellisen selvityksen jääkärien silloisesta taloudellisesta asemasta, koska se

majuri Rimalalta oli saanut tietää, ettei edes Jääkäriliitolla ollut kovinkaan tarkkaa tietoa jääkärikunnan tilasta. Nimenömaan puuttui tietoja sellaisista, jotka ilmeisesti olivat avun tarpeessa.¹³ Majuri Rimala laati kyselykaavakkeen, minkä komitea hyväksyi ja päätti jakaa kaikille jääkäreille. Ne jääkärit, jotka tuolloin olivat puolustusvoimien tai suojeluskuntajärjestön tai rajavartiostojen palveluksessa, olivat toki selvillä, samaten heidän taloudellinen tilansa oli helposti todettavissa. Ongelman muodostivat ne jääkärit, jotka toimivat siviilimaailmassa tai olivat kuolleet ja jättäneet jälkeensä avun tarpeessa olevia omaisia. Näitten selville saamiseksi komitea päätti kääntyä viranomaisten puoleen. Kaupunkien poliisipäälliköille ja maalaiskuntien nimismiehille jaettiin kyselykaavakkeita ja julkisten tiedotusvälineitten kautta levitettiin mahdollisimman tehokkaasti tietoa, että jokaisen siviilissä olevan jääkäriin velvollisuus oli saapua toukokuun 17. tai 18. päivänä vuonna 1935 poliisilaitokselle tai nimismiehen konttoriin antamaan itsestään tarvittavat tiedot. Samaa sanomaa levitettiin myös suojeluskuntien välityksellä niille jääkäreille, jotka olivat niitten tavoitettavissa.¹⁴

Tulos ei ollut erityisen hyvä. Komitea laski, että jääkäreitä oli ollut kaikkiaan 1 893. Näistä oli vuonna 1935 edelleen armeijan palveluksessa 403 miestä, vakinaisissa valtion siviilitoimissa 18 miestä ja kuolleita 526 miestä. Runsaat 900 miestä oleskeli armeijasta eronneina Suomessa ja vajaat 40 ulkomailla. Tästä joukosta komitea onnistui tavoittamaan 900 miestä, joten se ei saanut mitään tietoa 590 armeijasta eronneen jääkäriin tai heidän lähiomaistensa kohtalosta.¹⁵ Oletettavasti komitea osui oikeaan, kun se arveli, että tässä tietoja antamattomien joukossa suurin osa oli sellaisia, jotka olisivat olleet valtiiovallan tuen tarpeessa. Osa oli ilmeisesti kuollut ja osa eli eristyneinä syrjäisillä seuduilla kurjissa oloissa. Lähiympäristö ei monenkaan jääkärimenneisyydestä mitään tiennyt, niin että olisi osannut miestä valistaa.

Toisaalta voidaan luonnollisesti olettaa, että monet sellaiset jääkärit, jotka olivat sijoittuneet elämässään hyvin, pitivät tarpeettomana saapua antamaan tietoja itsestään, koska eivät olettaneet tulevansa tarvitsemaan minkäänlaista apua yhteiskunnalta. Jääkärihenki oli tietyllä tavalla itsenäinen ja vieraaseen apuun ei haettu turvautua, ellei se ollut täysin välttämätöntä.

Tietoja komitea sai kaikkiaan 674:stä tuolloin elossa olleesta ja armeijasta eronneesta jääkäristä sekä 226:n kuolleen tai kaatuneen jääkäriin omaisista.¹⁶ Näistä miehistä oli 202 sotilasarvoltaan jääkäreitä, 434 aliupseerin arvossa, 148 vänrikkiä tai luutnanttia, 74 kapteenia, 27 majuria sekä 15 tätä korkeammassa sotilasarvossa. Huomiota herättää rivijääkäreiden suuri lukumäärä, sehän sotii voimakkaasti sitä tunnettua legendaä vastaan, että jääkärit pelkän 27. jääkäripataljoonaan kuulumisensa perusteella ylenivät arvossa sotilaallisista kyvyistään riippumatta. Tosin jääkärialiupseerien lukumäärä on vieläkin suurempi, mutta se on sangen luonnollista, olihan useimmilla vapaussotaan saapuneilla jääkäreillä takanaan perusteellinen preussilainen sotilaskoulutus, mikä teki heistä aivan toisen luokan sotilaita tiedoiltaan ja taidoiltaan kuin maasta polkaistun valkoisen armeijan tavalliset taistelijat. Myöskään komitean haaviin päätyneet jääkäriupseerit eivät tue käsitystä, että pelkä jääkäriys olisi ollut oikotie korkeisiin aseisiin armeijassa. Kapteenin arvoon saakka on sentään suhteellisen moni jääkäri tämän tilaston mukaan onnistunut sotilasarvoltaan kiipeämään, mutta kynnys majuriksi on ollut useimmille ratkaisevasti liian korkea. Tietysti joukossa on miehiä, joitten yleneminen on pysähtynyt suhteellisen varhaisessa vaiheessa tapahtuneeseen eroamiseen puolustusvoimien palveluksesta.

Jääkärieläkekomitea on myös pyrkinyt kartoittamaan jääkäreitten ammatin tutkimusajankohtana. Koska kuitenkin sen päätehtävänä on ollut selvittää jääkärien taloudellinen tila, emme löydä mietinnöstä oikeastaan tietoja tutkittavien jakautumisesta erilaisiin ammatteihin. Tiedot koskevat nimenomaan sitä, missä määrin jääkäreitä saatettiin pitää taloudellisesti toimeentulevina ja missä määrin heidän oletettiin tarvitsevan apua ja tukea. Tällaisenakin oheinen taulukko on omiaan antamaan kiinnostavan läpileikkauksen jääkäreitten sijoittumisesta itsenäisessä isänmaassa vajaan kaksi vuosikymmentä itsenäistymisen jälkeen.¹⁷

Toimen tai ammatin laatu tai työttöminä olevat	Elossa	Kuolleitten puoliso, lapset tai vanhemmat	Yhteensä
Omistaa pienen tilan	95	22	117
” suurehkon tilan	13	3	16
Vakinaisessa ansiotyössä	147	12	159
Tilapäisessä ”	236	59	295
Toimi tai ammatti epämääräinen	26	27	53
Työttöminä alle 1 vuoden	10	1	11
” 1—2 vuotta	23	1	24
” 2—3 ”	5	—	5
” 3—4 ”	16	1	17
” yli 4 ”	74	32	106
” työttömyysaika ei ilm.	16	21	37
Jääkärikodissa	13	—	13
Yhteensä	674	179	853

Kun otetaan huomioon, että Suomi oli vielä 1930-luvun puolivälissä voimakkaasti maatalousvaltainen maa, ja kun muistetaan, että valtaosa jääkäreistä oli kotoisin maaseudulta, on pidettävä merkittävänä, että ainoastaan 133 jääkäriä on tilastossa mainituista 853:sta merkitty maanviljelijöiksi. Hekin olivat miltei poikkeuksetta pienviljelijöitä. Maanviljelijät ovatkin ainoa varsinainen ammattiryhmä, joka tilastosta selviää. Niistä miehistä tai heidän omaisistaan, joitten ilmoitetaan olevan vakinaisessa tai tilapäisessä ansiotyössä, on varmasti huomattava osa saanut elatuksensa maatalouselinkeinosta, mutta tietojen puuttuessa on turha lähteä arvuuttelemaan mitään lukuja. Kuitenkin niistä noin 450 jääkäristä tai jääkäriin omaisesta, joitten ilmoitetaan käyvän ansiotyössä, peräti kaksi-kolmannelta on joutunut tyytymään tilapäiseen ansioon. Tämä on kyllä omiaan viemään ajatukset maalaisoloihin, joissa tilattoman ja mökkiläisväestön elämänkuvaan kuului enemmän tai vähemmän tilapäinen työsuhde.

Toinen seikka, johon tilapäisessä ansiotyössä olleitten suuri määrä viittaa, on näitten henkilöitten ammatillisen taustan heikkous.

Tilapäisiin työsuhteisiin joutuivat tuolloinkin turvautumaan ensi sijassa ne, joilta puuttui vakinainen ammatti ja toisessa sijassa ne, joiden ammattitaitoa työnantajat arvioivat heikoksi. Jääkäreitten kohdalla on sangen luonnollista, että ammatin hankkiminen oli jäänyt Lockstedtin leirin ja itärintaman jalkoihin, olivathan he valtaosaltaan Saksaan mennessään olleet juuri ammatin hankkimisen ja vakiintumisen kynnyksellä. Saksasta tultua ei ollut niinkään helppoa palata tavalliseen siviilielämään ja aloittaa siitä, mihin toimet olivat Saksaan lähtiessä jääneet.

Toimeltaan tai ammatiltaan epämääräiseksi arvioituun joukkoon oletettavasti kuului sellaisia, jotka edelleenkin etsivät paikkaansa yhteiskunnassa, vuosi vuodelta yhä huonommalla menestyksellä. Työttömiksi luokitellaan tässä tilastossa peräti 200 jääkäriä tai jääkärinomaista. Määrä on merkittävästi suurempi kuin vakinaisessa ansiotyössä olleiden tai maanviljelijöitten määrä. Kun näistä vielä yli puolen todetaan olleen työttöminä yli neljä vuotta, voidaan työttömyyttä todella pitää jääkäreitten pahimpana sosiaalisena ongelmana 1930-luvun puolivälissä. Työttömiksi voitaisiin hyvällä syyllä laskea myös Jääkärikodissa oleskelleet, sillä he olivat päätyneet sinne juuri siitä syystä, ettei heillä ollut mahdollisuuksia elättää itseään sen ulkopuolella.

Ajankohdan poliittisessa keskustelussa vihjattiin silloin tällöin jääkäreihin kohdistuneeseen työmaaterroriin. Väitettiin, että jääkäreitä painostettiin pois työmaalta menneisyytensä takia. On vaikea sanoa, missä määrin näissä väitteissä on perää. Se tiedetään, että vasemmistolehdissä esiintyi joskus julkisia anteeksipyyntöjä suojeluskuntaan kuulumisen johdosta. Ilmapiiri saattoi siis ainakin paikoitellen olla kireä, mutta vaikka joku jääkäri olisikin joutunut menneisyytensä takia kärsimään, lienee silti työnantajien enemmistö pitänyt jääkäriyttä kunniaa ja pyrkinyt ottamaan palvelukseen jääkäreitä, mikäli se muuten on käynyt päinsä. Esimerkiksi eversti Paavo Talvela Alkoholiliikkeen johdossa ollessaan pyrki sijoittamaan jääkäreitä ja heidän omaisiaan Alkon palvelukseen. Työmaaterrori ei siis kelpaa selitykseksi työttömien jääkärien korkeaan lukumäärään, vaikka saattaakin selittää jonkun yksilön työttömyyden. Jo edellä selvitetyn ammattitaidon puutteen lisäksi huomattavaksi selitykseksi tarjoutuu monien jääkäreitten keho

fyysinen kunto tai suoranainen invaliditeetti. Erään Jääkäriilitossa noina aikoina laaditun tilaston mukaan haavoittui Saksan itärintamalla 21 jääkäriä, vapaussodassa 222 jääkäriä sekä heimosodissa 24 jääkäriä, joten haavoittuneita oli yhteensä 267 miestä. Tämän lisäksi tilasto tuntee 40 Saksassa sairastunutta ja sen johdosta pysyvästi invalidisoitunutta jääkäriä,¹⁸ joten jo tämän tilaston perusteella voidaan laskea runsaan kolmensadan jääkärin kärsineen fyysisen työkykynsä heikkenemisestä.

Todennäköisesti sairastuneitten lukumäärä on liian alhainen, tai kenties paremminkin voitaisiin sanoa, että jääkäriajan koettelemukset ilmenivät monen jääkärin fysiikassa vasta vuosia myöhemmin. Tähän viittaa ainakin keuhkotaudin ja nivelreumatismin yleisyys jääkäreitten keskuudessa. Kun entinen jääkäri ilmaantui tutkimuksiin valittaen tällaista sairautta, ei hoitava lääkäri taudin todettuaan luonnollisestikaan voinut ottaa valalleen, että tauti olisi ollut jääkäriajan olosuhteitten seurausta. Hän saattoi lausunnoissaan pitää yhteenkytkentää todennäköisenä tai erittäin todennäköisenä, mutta tämä ei ollut auttanut vuosikymmenen alussa invalidieläkettä anottaessa saamaan viranomaisia vakuuttuneiksi. Sairaajat jääkärit olivat edelleen ilman eläkettä.

Kaavakkeessa, joka viranomaisten toimesta jääkäreistä täytettiin, kysyttiin myös viranomaisen käsitystä heidän varallisuudestaan. Tulokset näkyvät allaolevasta tilastosta.¹⁹

Toimeentulomahdollisuus tai varallisuussuhde	Elossa olevat	Kuolleitten omaiset	Yhteensä
Erittäin heikko tai huono	80	26	106
Heikko tai huono	178	52	230
Avustuksen tarpeessa	40	28	77
Varaton	28	22	50
Välttävä	22	2	24
Kohtalainen	28	8	36
Keskinkertainen	13	1	14
Tyydyttävä	40	4	44
Ei avustuksen tarpeessa	4	9	13
Hyvä	13	1	14
Ei lausuntoa	219	73	292
Yhteensä	674	226	900

Lausunnon antanut viranomainen oli joko pappi, kunnallinen viranomainen tai poliisiviranomainen. Kun melkein kolmannes kaavakkeista palautettiin ilman lausuntoa, johtuu tämä pääasiassa siitä, että suurissa ja keskisuurissa kaupungeissa asuvien jääkärien varallisuussuhteet tai toimeentulomahdollisuudet eivät olleet viranomaisen tiedossa eikä hän näin ollen kyennyt lausuntoa antamaan. Tämä tietenkin heikentää lukujen kokonaisarvioinnin mahdollisuuksia, mutta toisaalta on syytä olettaa, että ne viranomaiset, jotka lausunnon antoivat, saattoivat tehdä sen todellisen tuntemuksensa perusteella.

Lausuntojen epämääräisyys häirinee nykyaikaiseen täsmälliseen tilastokäytäntöön tottunutta lukijaa. Termit "erittäin heikko tai huono" ja "heikko tai huono" antavat ymmärtää jääkärien eläneiden kurjuudessa, mutta miten ne suhtautuvat esimerkiksi käsitteeseen "varaton" tai "välttävä" on jo vaikea päätellä. Tähän epämääräisyyteen kiinnitettiin huomiota mm. siinä eduskuntakeskustelussa, mikä jääkärieläkkeistä vuoden 1936 valtiopäivillä käytiin. Lähinnä kai kyse tuolloin oli taktiikasta, sillä eräät vasemmistokansanedustajat pyrkivät perustelemaan kielteisen kantansa asiaan sillä, ettei ollut kunnolla selvitetty edes avuntarvetta.²⁰

Inhimillistä hätää on vaikea tarkan matemaattisesti tai tilastollisesti esittää, joten meidän on tyytyminen epämääräiseen lopputulokseen. Mikäli hyväksymme vielä termin "välttävä" heikosta taloudellisesta tilasta kertovaksi, saamme 487 jääkärinä tai jääkärien omaista tähän ryhmään kuuluvaksi. On myös syytä yhtyä komitean esittämään näkemykseen, että huomattava osa niistä liki kolmetsadasta tapauksesta, joista lausuntoa ei ole, kuuluisi avustusta tarvitsevien joukkoon. Kaupunkipaikkoihin työtä etsimään oli varmaan käynyt monen maalaisjääkärien tie, vaikka kaupunki ei sitten ollutkaan täyttänyt odotuksia.²¹

Kun viranomaisen lausunto ainoastaan neljästätoista jääkäristä katsoo taloudellisen tilanteen hyväksi, on syytä olettaa, kuten aikaisemminkin on todettu, etteivät monet sellaiset jääkärit, jotka tulivat kunnolla toimeen, olleet välittäneet ilmoittautua viranomaisille. Ilmeisesti vastakkaisesta propagandasta huolimatta monet pitivät ilmoittautumista ja tietojen antamista jollakin tavoin alentavana. Ei ole uskottavaa, että armeijasta eronneista jääkäreistä

ainoastaan 121 miestä ei olisi ollut avustuksen tarpeessa!

Vaikka tuo varaus muistetaankin, tarjoaa jääkärieläkekomitean tilasto sängen järkyttävän kuvan maan vapauttajien taloudellisesta tilanteesta. Kun kaikista jääkäripataljoonan kirjoissa olleista runsas neljännes siinä iässä, jolloin valtaosan olisi pitänyt olla parhaimmassa työkunnossa, on yhteiskunnan avun tarpeessa ja elää huonojen toimeentulomahdollisuuksien varassa, ei enää voi puhua heikoista yksilöistä. Kyse on fyysisten ja psyykkisten rasitusten kasvamisesta sellaisiin mittoihin, että tavallinenkin mies joutui kokemaan ne ylivoimaisiksi.

Kuvaa on omiaan vahvistamaan komitean kokoama tilasto kuolleista jääkäreistä ja heidän kuolinsyistään. Kaatuneita jääkäreitä oli komitean tiedossa 68 miestä, mutta keuhkotautiin kuolleita oli ainoastaan yksi vähemmän, siis 67 miestä. Tämä olikin ylivoimaisesti yleisin tauti jääkäreitten keskuudessa, sydän- ja vatsatauteihin kuolleita jääkäreitä oli toistakymmentä kummassakin ryhmässä, muita tauteja kuolinsyytilasto ei yhtä paljon luettele. Tapaturmaisesti kuolleita oli 24, itsemurhan kautta oli poistunut 11 jääkäriä ja 4 oli kuollut mielenhäiriöön. Pysyvästi mielisairaina oli tuoloin lisäksi 15 jääkäriä.²²

Jääkäripataljoonasta oli kuolleita kaikkiaan 226 miestä, mitä on pidettävä tilastollisesti huomattavan korkeana ikärakenteen huomioonottaen, vaikkapa vielä kaatuneetkin jääkärit otetaan lukuun. Korkea on myös itsemurhan tehneiden jääkärien luku samaten kuin pysyvästi mielisairauteen vajonneiden määrä.

Vakinaisessa palveluksessa oli syyskuussa 1935 kaikkiaan 403 jääkäriä, siis vajaa kuudennes jääkäreistä. Heistä palveli puolustusvoimissa 292 miestä, suojeluskuntajärjestössä 87 miestä ja rajavartiolaitoksessa 24 miestä. Upseeriarvot vaihtelivat kenraaliluutnanteista (2) reservin luutnantteihin (31). Jääkäriväapeleitä oli palveluksessa vielä 70. Jääkäreitten yleisin sotilasarvo oli tuolloin kapteeni (90), seuraava everstiluutnantti (74) ja kolmanneksi yleisin vääpeli (70). Kenraalikuntaan oli tuolloin kiivennyt 11 jääkäriä ja everstin arvon oli saavuttanut 35 jääkäriä.²³

Niin upseeri- kuin aliupseerikunnassa jääkärit olivat vähemmistönä. Suurin osa vakinaisesta kantahenkilökunnasta oli saanut toisenlaisen koulutuksen. Silti on syytä uskoa, että nimenomaan puo-

lustuslaitoksessa (rajavartiolaitos ml.) jääkäreitten asema oli kaikista vankin ja arvostetuin. Sotaväen päällikkö oli jääkäri, samoin suojeluskuntain päällikkö ja rajavartiostojen komentaja. Tärkeimmät esikuntavirat olivat jääkäreitten käsissä, samaten yhtymä- ja joukko-osastojen komentajien tehtävät. Oletettavasti nekin jääkärit, jotka eivät olleet kohonneet tällaisiin asemiin, saivat osansa jääkäreihin kohdistuvasta arvostuksesta. Vaikka puolustusvoimien maksama palkka ei ollutkaan suuri, oli tulo kuitenkin vakinaista ja säännöllistä. Ne jääkärit, jotka olivat valinneet sotilaan ammatin elämänurakseen, olivat tietysti mielessä etuoikeutetussa asemassa siviiliin siirtyneitten toveriensa rinnalla.

Kun jääkärieläkekomitea kokoontui syksyllä 1935 pohtimaan niitä tuloksia, joita se kyselyihinsä oli saanut, se joutui pian toteamaan, että sillä oli edessään kaksi tietä. Se saattoi ehdottaa eläkettä kaikille jääkäreille varallisuuteen katsomatta tai ainoastaan niille jääkäreille, joitten toimeentulo olennaisesti olisi riippuvainen yhteiskunnan tukitoimista. Se päättyi ensiksi mainitulle kannalle, mutta koska se piti mahdollisena, että valtiovalta taipuisi jälkimäisen vaihtoehdon kannalle, se suoritti laskelmansa myös tätä silmälläpitäen. Joulukuussa 1935 komitea saattoi jättää esityksensä valtioneuvostolle.²⁴

Komitea ehdotti, että jääkärieläke säädettäisiin lailla, mutta jostakin syystä hallitus päätti hoitaa asian siten, että se esitti valtion tulo- ja menoarvioon 3 300 000 markan määrärahan jääkärieläkkeitä varten. Eduskunta sai siis budjettikeskustelussaan ottaa kantaa jääkärieläkkeeseen.

Budjettikeskustelussa puolustusministeri Arvi Oksala esitteli hallituksen ehdotuksen, jonka mukaan ”osallisiksi kysymyksessä olevista ylimääräisistä eläkkeistä tulisivat suunnitelman mukaan ne jääkäripataljoonassa tai siihen liittyneissä koulutusjoukoissa palvelleet Suomen kansalaiset, jotka ovat ottaneet osaa vuoden 1918 vapaussotaan tai jotka sairauden tai saamansa ruumiinvamman tai muun hyväksyttävän esteen takia, mikä ei ole aiheutunut heidän omasta syystään eivät ole voineet ottaa osaa vapaussotaan. Eläkkeitä ei kuitenkaan suoriteta niille, jotka ovat eläkkeeseen oikeuttavan valtion viran- tai toimenhaltijoita, ei myöskään niille, joiden muuten harkitaan olevan sellaisessa taloudellisessa asemas-

sa, että heidän toimeentulonsa ei ole olennaisesti riippuvainen eläkkeen saannista. Omaisiin kohdistuvaa huoltoavustusta taas suoritettaisiin niiden kuolleitten jääkärien jälkenjääneille puutteentalaisessa tilassa oleville leskille ja lapsille, jotka, jos he eläisivät, tulisivat osallisiksi ylimääräisistä eläkkeistä.”²⁵

Hallitus oli siis päätynyt huoltolinjalle, nähtävästi säästäväisyys-syistä, tulihan se valtiolle halvemmaksi. Keskustelussa mielipiteet jakautuivat melko yksioikoisesti oikeisto-vasemmisto linjalla. Porvarillisten puolueitten puhujat kannattivat ja sosialidemokraatit vastustivat ehdotusta. Kansanedustaja Artturi Leinonen käytti painavia puheenvuoroja ehdotuksen puolesta ja oikoi mm. esitettyjä väitteitä, että jääkäreille jo olisi myönnetty kaikenlaisia etuja.²⁶

Kiinnostavan puheenvuoron käytti sosialidemokraattisen puolueen vasemmistosiipeen kuulunut kansanedustaja K. H. Wiik. Hän oli aikoinaan ollut aktiivisesti mukana jääkäri liikettä tukemassa ja jopa käynyt Saksassa jääkäreitä tapaamassa. Tiet olivat vieneet erilleen ja tässä vaiheessa Wiik oli tunnettu erittäin voimakkaasti sotalaitosta ja kaikkea siihen liittyvää vastustavasta asenteestaan. Niinpä on selvää, että hän ei myöskään jääkärieläkkeitä halunnut hyväksyä. Hänen puheenvuoronsa kuitenkin sisälsi melkoisen tunnustuksen jääkäri liikkeelle: ”Jääkärit, kuten tiedetään, menivät Saksaan tarkoituksessa saada sotilaallista kasvatusta palatakseen sitten Suomeen taistelemaan Suomen vapauttamiseksi Venäjän vallasta. Tämä päämäärä elähytti heitä kaikkia. He olivat hyviä tovereita keskenään, puolueriitoja ei ollut. Sitten kävikin niin, ettei heidän edellyttämänsä tilannetta syntynyt. Heidän enemmistönsä joutui ottamaan osaa sotaan, joka itse asiassa oli kansalaissota. He arvelivat, ainakin useat, että se juuri oli se vapaussota, johon he olivat valmistautuneet. Osa kieltäytyi lähtemästä Suomeen. He olivat arvattavasti saaneet täydellisemmät tiedot Suomessa vallitsevasta tilanteesta. — — Heillä (jääkäreillä) oli joka tapauksessa hyvä aikomus ja he näkivät vaivaa ja kärsimyksiä valmistautuessaan aikomustansa toteuttamaan. Minä valitan ja paheksun, jos näiden asioiden käsittelyssä tulee olemaan ratkaisevana, niinkuin myös herra puolustusministeri ilmoitti, se seikka, onko se tai se jääkäri ottanut osaa kansalaissotaan valkoisten puolella vai ei.

Pitäisi tasapuolisesti suhtautua kaikkiin niihin, joilla mainitsemani hyvä aikomus oli ja jotka alistuivat uhrauksiin valmistuessaan tehtävänsä. Mutta keskustelussa on käynyt ilmi, että tasapuolisuutta ei aiota noudattaa. — — Minun on sentähden tällä kertaa vastustettava näiden määrärahojen myöntämistä.”²⁷

Budjettiin jääkärieläkerahat tulivat sosialidemokraattien vastustuksesta huolimatta ja hallituksen tehtäväksi jäi nyt tarkemmin määrittellä, millaisin edellytyksin eläke myönnettäisiin ja minkä suuruisena. Tässä sillä oli pohjana jääkärieläkekomitean laatima lakiehdotus, vaikkakin asia hoidettiin valtioneuvoston päätöksellä tekemättä siitä varsinaista lakia. Määrärahan tultua vahvistetuksi valtion tulo- ja menoarviossa tämä menettelytapa oli mahdollinen.

Jääkäreille niin merkittävä valtioneuvoston päätös annettiin tammikuun 29. päivänä 1937. Siinä määriteltiin ensin eläkkeeseen oikeutetut täsmälleen samoin kuin puolustusministeri Oksala oli eduskunnan budjettikeskustelussa ilmoittanut. Pääsääntö oli, että mies oli palvellut Jääkäripataljoona 27:ssä tai siihen liittyneissä koulutusjoukoissa sekä ottanut osaa vapaussotaan. Viimeksi mainitusta ehdosta sai vapautuksen ainoastaan sellaisen esteen perusteella, mikä ei ollut asianomaisen omaa syytä.

Eläkettä ei myönnetty valtion viran tai pysyvän toimen haltijalle. Lisäksi määrättiin, ettei eläkettä pitänyt myöntää henkilölle, joka ei nauttinut kansalaisluottamusta eikä sellaiselle, jonka toiminta tai käyttäytyminen oli ollut senlaatuista, ettei eläkkeen myöntämistä hänelle voitu katsoa kohtuulliseksi ja oikeudenmukaiseksi. Mikäli eläkkeeseen oikeutettu oli kuollut ja hänen jälkeensä jäänyt vaimonsa tai alle 18 vuoden ikäiset lapsensa olivat taloudellisen tuen tarpeessa, voitiin myös heille suorittaa ylimääräistä eläkettä. Eläkkeeseen oikeutettuja eivät olleet sellaisen jääkärin, joka ei itse olisi ollut eläkkeeseen oikeutettu, leski ja lapset.²⁸

Eläkkeen suuruus oli riippuvainen palvelusajasta jääkäripataljoonassa ja Suomen puolustusvoimissa sekä samoin sotilasarvosta, missä tuo palvelus oli suoritettu. Alkuperäiset myönnetty eläkkeet tulivat vaihtelevaan määrältään 5 400—12 000 markan välillä.²⁹

Jo vuoden 1936 loppupuolella Jääkäriliitto ryhtyi toimintaan saadakseen apua tarvitsevat jääkärit mahdollisimman nopeasti jääkä-

rieläkkeen piiriin. Tiedotuslehti Parolen numerossa 36 vuodelta 1936 annetaan jääkäreille ohjeita eläkkeen hakua varten. Liitto painatti valmiiksi anomuskaavakkeita ja jakoi niitä alaosastojensa kautta tarvitsijoille. Samaten selvitettiin, millaisia todistuksia anojan tuli liittää hakemukseensa, että anomus saisi suotuisan tuloksen. Erityisesti korostettiin, että sellaisen jääkärin, joka ei ollut ottanut osaa vapaussotaan, oli anomukseensa liitettävä selostus tai todistus siitä, minkä takia näin oli käynyt.³⁰

Vaikuttaa siltä, että juuri tämä kohta muodostui hankalimmaksi koko jääkärieläkeruljanssissa. Ennenkaikkea oli kyse Bahrenfeldin työosastoon joutuneista miehistä, joista suhteellisen moni ei ollut ottanut osaa vapaussotaan. Taatakseen mahdollisimman arvovaltaisen kannanoton asiaan puolustusministeriö asetti vuoden 1937 loppupuolella kenraaliluutnantti Aarne Sihvon johdolla toimikunnan antamaan asiasta lausunnon. Sihvon lisäksi toimikuntaan kuuluivat kenraaliluutnantti K. L. Oesch, kenraalimajurit E. Heinrichs, E. Hanell ja A. S. Heikinheimo, everstit O. Olenius, I. Pipping ja P. Zilliacus, everstiluutnantti H. Nurmio sekä majuri E. Rimala.

Lausunnonaan toimikunta asettui kannattamaan eläkkeen myöntämistä sellaisille Bahrenfeldin työosaston miehille, jotka kykenisivät todistamaan, että olivat pyrkineet mukaan vapaussotaan, mutta eivät olleet saksalaisten viranomaisten kielteisen kannan johdosta päässeet mukaan. Näille miehille olisi toimikunnan mielestä ollut luettava ansioksi, mikäli he sittemmin olivat olleet mukana jossakin heimosodassa. Eversti Inge Pipping liitti lausuntoon eriävän mielipiteensä. Hänen mielestään ei Bahrenfeldin miehille olisi eläkettä pitänyt myöntää, mikäli he tästä syystä eivät olleet osallistuneet vapaussotaan, koska Bahrenfeldiin joutuivat kurittomat ja rikolliset ainekset pataljoonasta, siis omasta syystä.³¹

Jääkärieläkehakemuksia kirjattiin puolustusministeriössä kaikkiaan runsaat 800 kappaletta, ylivoimainen valtaosa vuonna 1937 ja 1938. Anojia ei ollut aivan yhtä monta, sillä eräät anoivat useita kertoja. Anojia kertyi 800 kappaletta ja he jakautuivat sotilasarvonsa perusteella seuraavasti:

Jääkärieläkettä anoneet³²

everstiluutnantti	6
majuri	19
kapteeni	43
luutnantti	55
vänrikki	30
vääpeli	284
kersantti*	22
jääkäri	206
leski**	135

* laskettu mukaan myös korpraali ja aliupseeri

** laskettu mukaan myös alaikäisten lasten puolesta tehdyt hakemukset

Eläkkeen hakijoista oli upseereita 153, aliupseereita 306 ja jääkäreitä 206. Leskien joukossa oli luonnollisesti kaikenarvoisten jääkärien leskiä.

Tilaston perusteella voitaneen todeta, että tyypillinen jääkäri-eläkkeen anoja oli aliupseerin arvon saanut sotilas, useimmiten vääpeli. Pelkästään jääkärin sotilasarvolla esiintyy hakijoista yllättävän moni. Näistä miehistä huomattava osa ei syystä tai toisesta ollut ottanut osaa vapaussotaan eikä ollut myöhemminkään palvelut puolustusvoimissa. Vapaussotaan osaaottaneet jääkärin sotilasarvon omaavat miehet olivat sodan kestäessä haavoittuneita tai sairastuneita tai sitten sellaisia, joille koulutus pohjansa olemattomuuden takia ei oltu voitu uskoa vaatimatontakaan päällikkyystehtävää. Vääpelin ja aliupseerin arvossa esiintyy toisaalta joukko sellaisia miehiä, jotka vapaussodassa toimivat upseeriarvoa vaativassa tehtävässä, mutta sodan päätyttyä välittömästi erosivat ennenkuin ehtivät yletä upseereiksi.

Upseereitten eläkeanomuksia silmäillessään voi panna merkille, ettei huomattavan korkea upseeriarvokaan aina taannut menestystä siviilielämässä, muuten eivät ole selitettävissä everstiluutnantin arvoisten miesten eläkeanomukset nimenomaan sosiaalisilla perusteilla myönnettävästä eläkkeestä. Kun muistetaan, että jääkäri-eläkkeen anojien oli täytynyt erota puolustusvoimista ennen sen vuonna 1928 tapahtunutta vakinaistamista, täytyy uskoa, että everstiluutnantin ja majurin arvon saavuttaneet jääkäriupseerit

todella olivat osoittaneet poikkeuksellista sotilaallista kyvykkyyttä.

Suurin upseeriryhmä jääkärieläkettä anoneista muodostuu luutnanteista (joukossa on pari reservin luutnanttia) ja kapteeneista. Nämä miehet olivat pääsääntöisesti sellaisia, jotka vapaussodan jälkeen jäivät armeijan palvelukseen ja palvelivat vaikeat ja monin tavoin koettelevat armeijan luomisvaiheet läpi. Kun he sitten 1920-luvulla erosivat palveluksesta ei kyse useinkaan liene ollut halusta vaihtaa alaa vaan pikemmin jonkinlainen pakkotilanne. Sangen monilla oli alkoholiongelmia, sitä on turha kieltää. Kun maassa lisäksi vallitsi kieltolaki, ei päällystöllä ollut mahdollisuuksia katsella sormiansa läpi upseereitten ylenmääräistä alkoholinkäyttöä. Esimerkiksi Pentti Haanpään kuuluisassa ”Kenttä ja kasarmi” -teoksessa puhutaan upseerien ryypäämisestä normaalina ja jokapäiväisenä ilmiönä.³³ Niin yleistä se ei tietenkään ollut eikä Haanpäällä varusmiehenä voinut olla mahdollisuuksia läheltä seurata kantahenkilöstön elämää, mutta ei savua ilman tulta. Kun mies sitten joutui alkoholistina jättämään armeijan, oli sangen selvää, ettei hänellä siviilissäkään ollut suuria mahdollisuuksia nousta. Maine kertoi uusille työnantajille, millainen mies oli töihin pyrkiessä, ja epäonnistuminen painoi taakkana mielessä. Jotkut varmasti siirtyivät siviiliin parempien palkkojen toivossa, mutta ilman muuta ammattitaitoa kuin sotilaan ei ollut niinkään helppoa kavuta vihreälle oksalle. Huoli kasvavan perheen toimeentulosta oli monelle jokapäiväinen murhe, olihan suurin osa jääkäreistä avioitunut. Jääkärieläkekomitean laatiman tilaston mukaan 649:stä elossa olleesta jääkäristä oli vuonna 1935 kaikkiaan 541 miestä naimisissa ja 108 naimattomia. Noin puolella jääkäriperheistä oli tuoloin 1—2 lasta, vajaa sata avioparia oli lapsettomia, 3—4 lasta oli 128:lla parilla, 5—6 lasta 45 perheellä ja 10:llä perheellä yli 6 lasta.³⁴ Kun runsaslapsisuus yleensä yhdistyi perheenpään vähäiseen koulutus pohjaan ja vaatimattomaan asemaan, joutuivat monet suuret jääkäriperheet taloudellisesti ahtaalle, vaikka jääkäri-isä olisi ollut kaikin puolin ahkera ja kunnollinen. Tällaisia tapauksia löytyy eläkkeenhakijoitten joukosta useita.

Vaikka suurin osa anojista eläkkeen saikin, ei myöntäminen ollut millään tavoin automaattinen prosessi. Kielteisiä päätöksiä annettiin lähinnä kahdesta syystä. Ensimmäinen syy oli vapaussotaan

osallistumattomuus. Tässä suhteessa näyttää puolustusministeriö alunperin omaksuneen erittäin jyrkän asenteen: mikäli hakija ei ollut ottanut sotaan osaa, ei eläkettä myönnetty. Minkäänlaiset selitykset tai todistukset eivät auttaneet. Kun kuitenkin juuri näissä jääkäreissä oli suuri joukko sellaisia, jotka olivat mitä kipeimmin yhteiskunnan avun tarpeessa, alkoi tällainen linja tuntua kohtuuttomalta. Niinpä edellä mainittu johtavien jääkäriupseerien toimikunta asetettiin (ilmeisestikin Jääkäriiliiton aloitteesta) käsittelemään kysymystä. Toimikunnan suosittama lievämpi linja näyttää tästä lähtien olleen ohjenuorana, vuoden 1938 aikana myönnettiin eläke eräille jääkäreille, joilta se oli edellisenä vuonna kielletty.

Toinen syy, minkä takia eläkeanomuksia hylättiin, oli varaus, ettei eläkettä tullut myöntää kansalaisluottamusta vailla olevalle tai sellaiselle, jonka toiminta tai käyttäytyminen ei edellyttänyt eläkkeen myöntämistä. Tämän määräyksen perusteella hylättiin esimerkiksi niitten jääkärien eläkeanomukset, jotka olivat saaneet tuomion osallistumisesta Mäntsälän kapinaan. Toista laitaa edustivat ne jääkärit, joitten eläkeanomus hylättiin heidän valtiopetoksesta saamansa tuomion johdosta, jotka siis olivat syllistyneet vakoiluun Neuvosto-Venäjän hyväksi tai karanneet Neuvosto-Venäjälle ja sieltä myöhemmin palanneet. Tältä kannalta voidaan siis puolustusministeriön väittää suhtautuneen anojiin puolueettomasti. Jos mies oli kantanut nurjaa kilpeä laillista hallitusvaltaa vastaan, ei eläkettä myönnetty. Toinen asia sitten on, että vuoden 1941 alussa Jääkäriliitto teki aloitteen, että mm. Mäntsälän kapinaan osallistuneet otettaisiin eläkkeen piiriin. Tämän johdosta eräille jääkäreille eläke 1940-luvun alussa myönnettiinkin.

Myös puhtaasti kriminaalirikoksiin syllistyneitä löytyy joukko hakijoitten ryhmästä. Matti Lauerma on Jääkäripataljoonan historiassa arvellut, että perimätieto siitä, että pataljoonaan liittyi joitakin miehiä rikoksiaan paeten, on oikea, vaikkakaan hän ei ole voinut yhtään sellaista tapausta todeta. Jääkärieläkehakemukset eivät olleet Lauerman käytettävissä. Niistä olen voinut havaita, että eläkkeen hakijoitten joukossa on eräitä sellaisia jääkäreitä, joilla jo ennen jääkärikautta oli pitkä rikosrekisteri. Lauerma on siis ollut oikeassa.³⁵ Pahoinpitely ja tappelu on vienyt eräitä poliisin kirjoihin, mutta joillakin on ollut tunnollaan petoksia ja varkauk-

siakin. Pääsääntöisesti tällaisille jääkäreille ei eläkettä myönnetty, vaikka heillä ei itsenäisessä Suomessa enää olisi rikoksia ollutkaan. Joskus menettely tuntuu suorastaan oudoksuttavalta, mutta luonnollisesti päättäjillä on aikanaan ollut laajempia tietoja kuin ne, jotka hakemuksista ilmenevät.

Joillakin eläkkeenhakijoilla oli tilillään erilaisia rikoksia itsenäisessä Suomessa. Eräitten kohdalla ne liittyvät asianomaisen pakoeroon armeijasta. Tällöin on tavallisesti kyse valtion varojen kavaltaamisesta. Siviilirikoksista tavallisimmat ovat varkaudet ja petokset. Merkintä rikosrekisterissä johti säännöllisesti eläkeanomuksen hylkäämiseen näissä tapauksissa. Tuntuu kovalta kun jokin vuonna 1920 tapahtunut muutaman kuukauden vankeustuomion aiheuttanut rike estää pari vuosikymmentä myöhemmin talvisodan kunnialla taistelleen upseerin eläkkeen myöntämisen. Linja on ollut tältä osin ankara.

Korostettakoon tässä vielä kerran, että rikoksiin syylistyneet jääkärieläkkeen hakijoitten joukossa ovat häviävän pienenä vähemmistönä. Ylivoimainen valtaosa niistä miehistä, jotka jääkärieläkettä anoivat, ja joille se myös myönnettiin, oli kaikin puolin kunniallista väkeä, miehiä, joitten elämässä niin hyvin jääkäreinä kuin siviilissäkin ei ollut moitteen sijaa. Saksassa jääkärinä vietyt vuodet olivat kuitenkin hyvin monen miehen kohdalla merkinneet heidän oman henkilökohtaisen elämänkulkunsa käännöstä alamäkeen. Heitä ja heidän taitojaan tarvittiin Suomen lunastaessa itsenäisyyttä itselleen, mutta itsenäisessä isänmaassa näille sotilastaidoille ei ollut kysyntää, eivätkä monet näistä miehistä edes halunneet jäädä sotilaisiksi. Vuoden 1938 Jääkäri-invalidi-julkaisussa kirjoitti Jääkäriliiton puheenjohtaja, eversti Einar Mäkinen otsikolla "Mitalin toinen puoli" mm: "Vuosi 1938 on juhlien vuosi. Jääkäritkin juhlijat ja jääkäreitä juhlitaan — — Keskeellä juhlahuaukin tahtoo kuitenkin pessimismi vallata jalansijaa mielessä. Onhan tosin ensi silmäyksellä nähtynä kaikki niinkuin pitääkin. Sankka juhlapukuinen yleisö on todistamassa niitä sanoja, joita jääkäreihin kohdistetaan. Juhlamieli on korkealla. Mutta kun katselee tuota 900 -päistä, liian aikaisin harmaantunutta juhlistavien joukkoa, niin pistää silmään, mitenkä suuri osa siitä ulkoisen asunsa puolesta jyrkästi erottuu ympäröivästä juhlayleisöstä. Parastaan kyllä on

jokainen yrittänyt, kuka uutta hankkinut, kuka vanhaa korjailnut ja siistinyt, mutta vaatimattomaksi on sittenkin jäänyt jääkärijuhlapuku. Ei tässä tosin ole mitään luonnotonta, eikä juhlatunnelmaa rikkovaa. Eihän tuon joukon pääosa ole koskaan juhlasaleja täyttäneet. Raskas raadanta on sen elämän pääsisältönä ollut. Ja kun kelpasi aikoinaan Lockstedtiin ilman hännystakkia, niin kelpaa tännekin. Mutta kun tietää, mitä uhrauksia ja ponnistuksia tuonkin vaatimattoman juhla-asun hankkiminen on monelta vaatinut ja kun tietää lisäksi, että monen on vielä samana aamuna täytynyt turvautua Jääkäriliiton apuun voidakseen ulkoasunsa puolesta osallistua juhlaan, jossa hän itse on juhlittavana, ei ole ihme, että pieni katkeruuden pisara tahtoo sekoittaa juhlatunnelmaan — — Niin, suuri osa jääkäreitä ja heidän perheitään elää tätä nykyä vaikeissa taloudellisissa olosuhteissa. Ja että on sellaisiakin koteja, joissa ei kaikkina aikoina tiedetä, mitä seuraavana päivänä pannaan suuhun, sitä tuskin uskoisi, ellei olisi joutunut asioita läheltä seuraamaan.”³⁶

Jääkäri liikkeen merkitys Suomen itsenäisyyden historiassa on kiistaton ja nyttemmin se lienee jo yleisesti tunnustettukin. Aikojen kuluessa se todennäköisesti tulee pikemmin korostumaan kuin vähenemään. Yksityisten jääkäreitten vaiheista on olemassa kaksikin laajaa jääkärimatrikkeliä, joista tuon parituhatpäisen joukon jäsenet löytyvät. Matrikkelitiedot ovat kuitenkin luonteeltaan virallisia, niistä näkyy elämänvaiheitten runko ja sekin luonnollisella hienotunteisuudella esitettynä. Mitalin toinen puoli ei näy. Se on kuitenkin monen jääkäriin kohdalla ollut raskas ja synkkä. Puolueettoman historiankirjoituksen ei tule unohtaa tätäkään puolta. Siksi tämä artikkeli on kirjoitettu.

Lähdeviitteet

1. Jääkäri liiton säännöt.
2. Artturi Leinonen, Kohtalo miestä kuljettaa, s. 262—266, Porvoo 1959.
3. Jääkärikotisaatiön tiliasiakirjat, Jääkäri liiton arkisto, Sota-arkisto (SArk.).
4. Jääkäri liiton Tampereen alaosaston kirjelmä Jääkäri liitolle 23.5.1928, Jääkäri liiton arkisto, SArk.

5. Majuri Hetemäen laskelma 1.1.1929, Jääkäriliiton tiliasiakirjat, Jääkäriliiton arkisto, SARk.
6. Hannes Anttila, Jääkäriliiton avustustoiminta sihteerin näkökulmasta tarkasteltuna, Jääkäri-invalidi, s. 105—106/1933.
7. J. Piessan kirje Jääkäriliiton Viipurin alaosastolle 7.12.1934, Jääkäriliiton arkisto, SARk.
8. Matti Laurilan kirje Jääkäriliitolle 3.1.1935 sekä Jääkäriliiton kunnia-tuomioistuimen asiakirjat 1937, Jääkäriliiton arkisto, SARk.
9. Uusi Suomi 26.2.1935.
10. Laki valtion viran tai toimen haltijan oikeudesta lukea eläkkeen saamista varten hyväkseen entisessä 27:nnessä jääkäripataljoonassa palvelemansa aika, Asetuskokoelma 200/1935.
11. Jääkärieläkekomitean asiakirjat, PK 252, SARk.
12. Suomen jääkärien elämäkerrasto 1975, s. 548—549, Vaasa 1975.
13. Jääkärieläkekomitean pöytäkirja 13.4.1935, PK 252, SARk.
14. Jääkärieläkekomitean mietintö 1935, s. 2.
15. Emil Rimala, Jääkärien eläkekysymys, Jääkäri-invalidi, s. 105—112, 1936.
16. Jääkärieläkekomitean mietintö 1935, s. 5.
17. Jääkärieläkekomitean mietintö 1935, s. 10.
18. Tilasto haavoittuneista ja sairastuneista jääkäreistä, Jääkäriliiton arkisto, SARk.
19. Jääkärieläkekomitean mietintö 1935, s. 13.
20. Valtiopäivät 1936, Pöytäkirjat II, s. 1 330—1 332.
21. Jääkärieläkekomitean mietintö 1935, s. 14.
22. Jääkärieläkekomitean mietintö 1935, s. 17.
23. Jääkärieläkekomitean mietintö 1935, s. 20.
24. Jääkärieläkekomitean mietintö, 20.12.1935 päivätty lähetekirjelmä.
25. Valtiopäivät 1936, Pöytäkirjat II, s. 1 326—1 327.
26. Valtiopäivät 1936, Pöytäkirjat II, s. 1 337—1 338.
27. Valtiopäivät 1936, Pöytäkirjat II, s. 1 338—1 339.
28. Valtioneuvoston päätös jääkärieläkkeiden myöntämisperusteista 27.1.1937.
29. Jääkärieläkehakemukset, Puolustusministeriön keskusosaston arkisto, sarja Ef, SARk.
30. Parole N:o 36/1936.
31. Jääkärieläkkeiden myöntämisperusteita tutkimaan asetetun lisätyn toimikunnan lausunto 9.12.1937, Puolustusministeriön komiteamietintöarkisto, SARk.
32. Kortisto jääkärieläkettä anoneista, Puolustusministeriön keskusosaston arkisto Bc 1, SARk.
33. Pentti Haanpää, Kenttä ja kasarmi, Helsinki 1928.
34. Jääkärieläkekomitean mietintö 1935, s. 8—9.
35. Matti Lauerma, Kuninkaallinen Preussin jääkäripataljoona 27, vaiheet ja vaikutus, s. 270, Porvoo 1966, sekä jääkärieläkehakemukset Puolustusministeriön keskusosaston arkisto, SARk.
36. E. Mäkinen, Mitalin toinen puoli, Jääkäri-invalidi, s. 16—17/1938.

Summary

THE DIFFERENT FATE OF JÄGERS

About 1900 Finns served in the 27. Royal Prussian Jäger Battalion during the First World War. Their aim was to receive a military training which to use to liberate Finland from the Imperial Russia. In the War of Liberation these Jägers formed the backbone of the Finnish White Army. Their merit in the liberation of the country is beyond dispute and they became the object of admiration bordering hero worship during and after the war.

The major part of the Jägers returned to civilian life immediately after the war or only after a few years of active duty. Those who stayed manned by the 1930's almost all the higher positions in the army. They were however found also in lower officer ranks and as non-commissioned officers. Thus the Defence Forces extensively adopted the Jägers' ideals and their military thinking.

The lot of those Jägers who more or less voluntarily returned to civilian life was in a certain manner more difficult. The severe conditions on the German east front had left permanent scars on the body and mind of many men and even those who made it without any visible injury were some crucial years behind their age group in studies or vocal training.

For this reason many of the Jägers had to seek outside help already in the 1920's and even more so in the 1930's. The Federation of Jägers with assisting organizations did its best for the less lucky comrades but ran out of money. When the government set up a commission to study the economic situation of the Jägers it was found that there were over 500 of those who needed assistance. On the basis of the commission's report the government established the criteria according to which the Jägers or their relatives could apply for pension. Altogether 800 Jägers or their close relatives applied for the pension. Most of these applications were accepted. Part of the applications that were rejected were made by those Jägers who did not participate in the War of Liberation and some belonged to Jägers who had taken part in criminal activities and had been sentenced. The road of the Jägers was a very-demanding one which is reflected in the numerous applications for pension. Many of them had given their lives or lost their health for their country and it took a fairly long time before the state decided in some manner to recompensate their sacrifices.

Sirkka Syrjö

SUOMALAISTEN UPSEERIEN OPISKELU ITALIASSA 1920-LUVULLA

Sota-arkisto on viettänyt tänä vuonna juhlavuottaan kuten koko puolustusvoimat. Seitsemän vuosikymmentä sitten senaatin sota-asiaintointituskunnan eli myöhemmän puolustusministeriön arkistona aloittaneesta virastosta on kehittynyt koko puolustushallinnon keskusarkisto, jonka hallussa on nykyisin runsaasti yli kolmekymmentä hyllykilometriä arkistoinesta.

Kiinnostus tämän artikkelin eksoottiselta kuulostavaan aiheeseen on herännyt 1920-luvun arkistoja järjestettäessä. Yllättävän usein tuntui tulevan vastaan asiakirjoja, jotka kertoivat puolustusvoimiemme suhteista Italiaan. Useimmat niistä liittyivät suomalaisten upseerien opiskeluun italialaisissa sotakouluissa. Kuin itsestään heräsi halu tietää kuinka paljon näitä Italiassa opiskelleita upseereita oikeastaan oli, keitä he olivat, miksi he aikoinaan olivat lähteneet niin kauas oppia hakemaan ja kuinka ylipäättään kahden niin erilaisen ja toisistaan etäällä sijaisevan maan välille oli syntynyt tämänlaatuista yhteistyötä. Näihin kysymyksiin pyritään seuraavassa vastaamaan.

Artikkeli perustuu Sota-arkistossa säilytettävään viralliseen ja yksityiseen arkistomateriaaliin. Tärkeimpiä arkistoryhmiä sen laatimisen kannalta ovat olleet puolustusministeriön eri osastojen arkistot, sotaväen esikunnan ja yleisesikunnan koulutusosaston arkisto sekä jalkaväenkenraali Aarne Sihvon erittäin laaja ja monipuolinen yksityisarkisto.

Miksi Italia

Syynä maiden välisten sotilaallisten suhteiden solmimiseen oli puolustusvoimissamme vapaussodan jälkeen vallinnut huutava koulutuksen tarve. Joillakin aloilla, kuten laivastossa ja rannikkotykitössä, tämä koski jopa peruskoulutusta puhumattakaan jatko- ja täydennyskoulutuksesta, jota olisi tarvittu kipeästi sodan aikana

ylenneille alansa teoreettista koulutusta vaille jääneille upseereille. Heti sodan jälkeen oli kyllä ryhdytty toimeenpanemaan kotimaassa eri alojen täydennyskursseja, mutta ne olivat lyhytaikaisia, vain tilapäisiksi tarkoitettuja ja kärsivät pätevien opettajavoimien ja opetusvälineiden puutetta. Vakinaisten sotakoulujen perustaminen lyhyessä ajassa vähin resurssein ei näyttänyt mahdolliselta. Kadettikoulu sentään saatiin käyntiin jo vuoden 1919 alussa, mutta alkuvaiheessaan se saattoi antaa pelkästään yhdenmukaisen, pääasiasa maavoimien kadeteille tarkoitetun peruskoulutuksen, joten tilanne erityisesti meri- ja rannikkotykistöupseerien kohdalla näytti synkältä.

Ulkomailla tapahtuva täydennys- ja erikoiskoulutus oli suunniteltu tapahtuvaksi lähinnä Saksassa. Kun poliittinen tilanne sitten Saksan häviön ja siellä tapahtuneen vallankumouksen johdosta muuttui täysin, nämä suunnitelmat raukesivat. Kävi selväksi, että virallisella tasolla tapahtuva koulutus oli pyrittävä järjestämään muissa maissa.

Tässä tilanteessa sotaministeriö lähestyi tammikuussa 1919 kirjeitse ulkoasiainministeriötä ja tiedusteli, minkä ulkovallan puoleen muuttuneet poliittiset olosuhteet huomioonottaen olisi soveliainta kääntyä laivastolle välttämättömän instruktööri- ja kansiupseeriston hankkimiseksi maahamme. Samalla se pyysi ulkoasiainministeriötä tiedustelemaan, suostuisiko tällaisen ulkovallan hallitus periaatteessa siihen, että Suomen laivaston upseereita perinpohjaisempaa opiskelua varten komennettaisiin sen laivastoon, ja missä määrin tämä voisi tulla kysymykseen.¹

Sotaministeriön kirjelmään ei tullut kirjallista vastausta. Käytännön toimenpiteisiin sitä vastoin ryhdyttiin, ja myönteinen vastaus koulutuksen järjestämisestä saatiin ensiksi Ranskalta ja Italialta. Elokuun lopulla 1919 Italian tšekäläinen lähetystö ilmoitti, että Livornon meriupseeriakatemiassa oli varattu neljä paikkaa suomalaisille meriupseerikokelaille.² Näin tämä koulutuksen merkeissä tapahtunut ensimmäinen yhteydenotto oli tuottanut positii-visen tuloksen. Samoin kävi myöhemmin. Italia suhtautui erittäin myönteisesti kaikkiin Suomen taholta 1920-luvulla esitettyihin koulutuspyyntöihin, koskivatpa ne sitten minkä tason koulutusta hyvänsä.

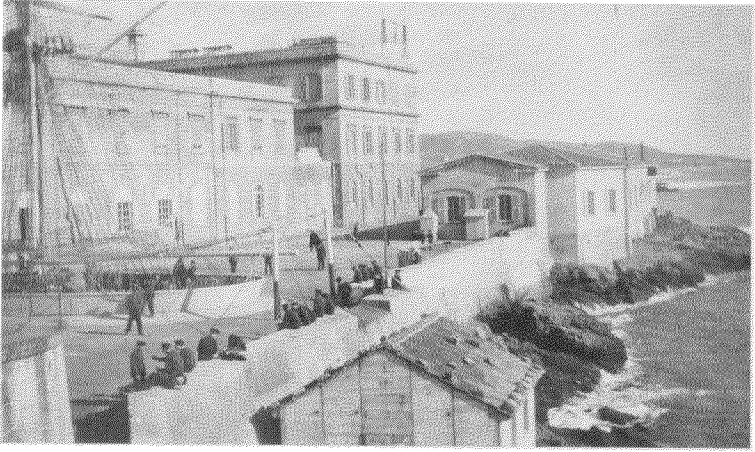
Varsinaisilla opintokomennuksilla Italiassa oli vuosina 1919—1930 kaikkiaan parikymmentä upseeria. Enimmillään heitä oli vuoden 1924 alkupuolella, jolloin lukumäärä oli yksitoista. Liitteenä olevaan taulukkoon ei ole otettu mukaan lyhytaikaisia tutustumis- ja vierailukomennuksia. Eniten komennuksia oli laivastosta ja rannikkotykistöstä, kuten sopii olettaakin, kun ottaa huomioon juuri näillä aloilla vallinneen koulutustarpeen ja toisaalta Italian aseman merivaltana. Myöhemmin alettiin komentaa myös muiden aselajien upseereita. Vuosikymmenen lopulle tultaessa ulkomaankomennukset harvenivat kun koulutusmahdollisuudet kotimaassa paranivat. Kadettikouluun tuli 1924 rannikkopuolustusosasto, jonka rannikkotykistölinja tosin pääsi alkuun vasta 1927, sotakorkeakoulu aloitti toimintansa 1924, ilmasotakoulu Kauhavalla 1929 ja vihdoin erillinen merisotakoulu 1930. Sikäli kun ulkomaakomennuksia 1930-luvulla oli, niiden luonne oli toinen kuin aikaisemmin.

Komennukset aselajeittain

Laivasto

Kun tieto suomalaisille varatuista neljästä paikasta Livornon meriakatemiassa saatiin, valittiin syyskuun kuluessa lähtijöiksi laivastossa palvelleet ylioppilaat Yrjö Aitto, Ragnar Göransson ja Eero Rahola sekä jääkärivänrikki Kauko Ikonen. Kullekin myönnettiin 2 500 markkaa matkaravoja ja 500 markkaa varuskustannuksiin kotimaassa sekä 150 markkaa kuukautta kohti heidän Italiassa ollessaan.³ Näillä eväillä komennetut joutuivat aloittamaan opintonsa välittömästi ilman edeltävää perehtymistä kieleen ja oloihin.

Italian meriupseerikoulutus oli 1920-luvulla keskitetty Livornon Kuninkaalliseen Meriakatemiaan (Regia Accademia Navale). Siinä toimi merikadettikoulu, merisotakorkeakoulu (corso superiore), reserviupseerikoulu sekä eri tasoisia meriupseerien täydennyskursseja. Laivoilla palvelevat insinööriupseerit koulutettiin myös siellä.⁴ Akatemiasta kehittyi Mussolinin kaudella erittäin arvostettu ja korkeatasoinen laitos. Merikadettikursseille pyrkijöistä voitiin kouluun ottaa vain neljännes ja tästäkin määrästä karsittiin ensimmäi-

Livornon Kuninkaallinen Meriakatemia. Oppilaita välitunnilla. Rouva Maija Raholan valokuva.

The Royal Naval Academy of Livorno. Students at recess. Photo of Mrs Maija Rahola.

sen opiskeluvuoden kuluessa 25—50 %. Suomesta komennetut neljä merikadettia suorittivat vuosina 1919—1921 kaksivuotisen merikadettikurssin loppututkintoineen ja käytännön harjoituksineen Italian laivaston aluksilla. Rahola esimerkiksi palveli meriupseerikokelaana kolme kuukautta panssariristeilijä Francesco Ferrucciolla ja teki sen mukana matkan Itämerelle ja takaisin.⁵ Tultuaan kesällä 1921 Suomeen komennetut ylennettiin aliluutnanteiksi ja heistä tuli täten Suomen laivaston ensimmäiset meriupseerin peruskoulutuksen saaneet upseerit. Tarkoitus oli, että he loppukuulustelut suorittettuaan olisivat palvelleet vielä kahden vuoden ajan italialaisilla sotalaivoilla. Rannikopuolustuksen päällikkö puolsi ajatusta ja myös Italian meriministeriö ilmoitti, että ”Italian kuninkaallinen Mariini olisi hyvin iloinen, jos se saisi ottaa vastaan tervetulleina vieraina piakkoin nimitettävät neljä suomalaista upseeria”. Määrärahojen puutteessa sotaministeriö kuitenkin hylkäsi esityksen.⁶

Vuosina 1923—1925 he saattoivat kuitenkin jatkaa palveluaan Italian laivastossa sekä Livornon akatemiassa ”corso superiorella”.

Vuonna 1924 alkanut kurssi oli niitä meriupseereita varten, jotka olivat vuonna 1921 suorittaneet merikadettikurssin, joten suomalaiset pääsivät jatkamaan oman kurssinsa mukana "corso superiorilla". Kahden vuoden komennusjaksoon kuului runsaasti käytännön palvelusta. Göransson esimerkiksi toimi merenmittausemäiläiva Ammiraglio Magnaghin vahti- ja mittausupseerina osallistuen laivalla suoritettuun merenmittaustyöhön Genovassa ja Speziassa sekä yhdeksän kuukautta kestäväan merenmittausretkeen Punaisella merellä.⁷ Rahola puolestaan palveli linjalaiva Giulio Cesarella, Viaregion tykistökoemasella ja tykistöupseerina Falco- ja Carlo Mirabello -nimisillä risteilijöillä. Viimeksi mainitulla aluksella hän suoritti tälläkin komennusjaksolla useita kuukausia kestäväan purjehdusmatkan Itämerelle ja takaisin.⁸ Loppututkinnot akatemiassa suoritettuaan nämä neljä meriväenluutnanttia palasivat kesällä 1925 kotimaahan. Tällöin heistä tuli myös ensimmäiset merisotakorkeakoulun suorittaneet upseerit laivastollemme.

Livornon meriakatemiassa opiskeli vuosina 1926—1929 vielä viideskin suomalainen, erinomainen arvosanoin kolmivuotisen kadettikurssin suorittanut merikadetti Kalervo Kijanen. Kurssin päätyttyä hän perehtyi vielä sukellusvenekoulutukseen palvelemalla sukellusvene Enrico Totilla.⁹

Vuonna 1927 Suomesta komennettiin kaksi upseeria Italiaan saamaan sukellusvenekoulutusta. Meillähän rakennettiin vuosina 1927—1931, laivastolain tultua lopullisesti hyväksytyksi vuonna 1927, neljä sukellusvenettä, Veteihin, Vesihiisi, Iku-Turso ja näitä pienempi Saukko (Vesikko hankittiin 1935), joten katsottiin asiallisesti perehdyttää joitakin meriupseereita sukellusveneidän toimintaan. Sukellusveneupseereita koulutettiin Italian lisäksi muissakin maissa. Komennukselle lähtivät komentajakapteeni Eero Rahola ja meriväenluutnantti Sulo Enqvist (myöh. Enkiö). He palvelivat pääosan ajasta Speziaan sijoitetussa 1. Sukellusveneläivueessa.¹⁰

Insinöörikapteeniluutnantti Jaakko Raholan viiden kuukauden komennus Italiaan "Ansaldon" laivatelakalle vuosina 1928—1929 oli järjestelyiltään edellä selostetuista komennuksista poikkeava. Hän palveli tuolloin Sotasatamassa ja oli saanut valtiolta stipendin laivanrakennuksen opiskelua varten ulkomailla. Komennuksen

aikana hän sai puolustuslaitokselta vain palkkaetunsa ja suoritti opintonsa siviilihenkilönä.¹¹

Komennukset rannikkotykistöstä

Loppukesällä 1920 sotaministeriö pyysi ulkoasiainministeriön välityksellä Suomen Rooman lähetystä ottamaan selville, olisiko mahdollista komentaa kaksi suomalaista upseeria johonkin italialaiseen rannikkotykistön upseereille tarkoitettuun sotakouluun noin vuoden ajaksi. Suomen lähettiläs Herman Gummerus pääsi elokuun lopulla sotaministeri Bonomin puheille, joka periaatteessa suostui heti ehdotukseen kehoittaen sopimaan asiasta yleisesikuntaosaston päällikön kanssa. Tältä Gummerus sai tietää, että Italian sotaministeriö järjesti noin kahdeksan kuukautta kestäviä eri ase-lajien kurssseja sellaisia upseereita varten, jotka olivat osallistuneet sotaan ja olivat siten käytännössä joutuneet perehtymään alansa, mutta joilta puuttui täydentävä koulutus. Seuraavat täydennyskurssit (corso di perfezionamento) tykistöä varten alkaisi Torinossa maaliskuussa 1921 ja niille otettaisiin mielellään kaksi suomalaista upseeria. Nämä tiedot ja kurssiohjelman Gummerus sitten toimitti sotaministeriölle. Samalla hän ilmoitti mielipiteenään, että komennettävien upseerien olisi hyvä tulla 2—3 kuukautta ennen kurssin alkua Roomaan kieliopintoja varten.¹²

Rannikkopuolustuksen päällikön, kenraalimajuri Kivekkään mielestä ehdotetut täydennyskurssit olivat ohjelmaltaan erittäin sopivat ja sitä paitsi Italia oli hänestä muutenkin omiaan rannikkotykistön upseereiden koulutukseen. ”Mielestäni on juuri Italia niistä maista, jotka ovat suostuneet ottamaan vastaan upseereitamme sotakouluihinsa, sopivin rannikkotykistöupseereille, syystä että mainitulla maalla on hyvin pitkä rannikko ja verrattain rajoitetut varat liikkuvien puolustusvälineiden hankkimista ja ylläpitoa varten, joten rannikkotykistön ja sen yhteistoiminnan laivaston kanssa on siellä olojen pakosta täytyntä kehittyä korkealle tasolle”, Kivekäs päätteli vastauksessaan sotaministeriölle. Samalla hän ehdotti, että kurssseille komennettaisiin luutnantit Väinö Marjanen Rannikkopuolustuksen esikunnasta ja E. I. Järvinen Rannikkotykistöryk-

mentti 3:sta. Sotaväen päällikkö, kenraalimajuri Wilkama sensijaan ilmoitti mielipiteensä, että komennus esimerkiksi Tanskaan riittäisi "koska kysymyksessä ovat meidän pienet olomme ja komennettavat saattavat helpommin saavuttaa Tanskan kielen taidon, jota paitsi komennus tulee valtiolle halvemmaksi".¹³ Upseerien koulutuksesta yleensä, ja erityisesti ulkomailla, puolustusvoimien johdolla oli tänä aikana hyvinkin erilaisia käsityksiä.

Luutnantit Järvinen ja Marjanen saivat molemmat vuoden komennuksen Italiaan, jona aikana he suorittivat tykistöupseerien täydennyskurssit ja palvelivat loppuvuoden eri tykistörykmenteissä perehtyen rannikko-, ilmatorjunta- ja rautatietykistöön. Kotimaassa hankitun tykistökoulutuksen lisäksi molemmilla oli myös teknillisen alan koulutus, joten heillä oli hyvät edellytykset saada mahdollisimman suuri hyöty kurseista. Eversti Vilho Petter Nenonen, tykistökoulutuksen väsymätön puolestapuhuja, esitti, että Järvisen ja Marjasen komennusta pidennettäisiin vielä vuodella, mutta sotaministeriö hylkäsi esityksen varojen puutteessa. Nenonen katsoi, että lisävuosi olisi ollut erittäin tärkeä ja antanut heille käytännön kokemusta patterien koulutuksessa ja muissa upseeritehtävissä.¹⁴

Toukokuussa 1923 puolustusministeriö otti jälleen ulkoasiainministeriön kautta yhteyttä Suomen Rooman lähetystöön pyytäen sitä tiedustelemaan, voitaisiinko muutamille suomalaisille upseereille järjestää opiskelupaikka italialaisissa sotakouluissa. Tällä kertaa olikin kysymys poikkeuksellisen lukuisasta joukosta. Livornoon oli tulossa jatkamaan kesken jääneitä opintojaan neljä meriväen luutnanttia, E. I. Järviselle haluttiin jatkokoulutuspaikka Torinon tykistö- ja insinööriakatemiaan ja lisäksi toivottiin vielä parille muulle rannikkotykistöupseerille opiskelupaikkaa mainitussa oppilaitoksessa. Myöhemmin tuli vielä järjestettäväksi jääkärieversti Aarne Sihvon komennus. Kaikkiin pyyntöihin suostuttiin. Meriväen luutnantit Aitto, Göransson, Ikonen ja Rahola sekä rannikkotykistöstä komennetut luutnantit Ilmari Laukola ja Johan Rikman (myöh. Rikama) matkustivat kesäkuun puolivälissä Roomaan. Tykistöakatemia alkoi vasta lokakuussa, mutta kieliopintojen ja muunkin perehdyttämisen kannalta katsottiin aiheelliseksi lähettää rannikkotykistöupseerit matkaan jo kesällä. Järvinen, kieleen

ja oloihin aikaisemmalla komennuksellaan jo perehtyneenä, lähti myöhemmin.¹⁵ Eräiden väärinkäsitysten johdosta Italian viranomaiset olivat varanneet suomalaisille tykistöakatemiaan useampia paikkoja kuin oli tarkoitus. Siksi loka—marraskuun vaihteessa Torinoon komennettiin vielä luutnantti Waldemar Laukola, joka joutui aloittamaan akatemian ilman edeltäviä kieliopintoja.¹⁶

Torinon tykistö- ja insinööriakatemia, Accademia Militare per Artiglieria e Genio, oli nelivuotinen tykistö- ja teknillisen alan koulutusta antava oppilaitos. Kaksi ensimmäistä vuotta oli alemman tason koulutusta, kaksi seuraavaa (Scuola d'Applicazione d'Artiglieria e Genio) erikoistumista joko tykistöön tai tekniseen alaan. Lisäksi järjestettiin erillisiä alan kursseja. Välittömästi sodan jälkeen koulun normaali opetustoiminta oli ollut keskeytyksissä ja tilalla oli ollut vajaan vuoden kestäviä täydennyskursseja sotaan osallistuneiden upseerien tietojen täydentämiseksi. Juuri tällaisille kursseille olivat luutnantit Järvinen ja Marjanen osallistuneet 1921. Vuonna 1923 uusien suomalaisten upseerien saapuessa koulun normaali toiminta oli jo alkanut nelivuotisena. Laukola ja Rikama sopivat kuitenkin Italian sotaministeriön ja akatemian johdon kanssa opintojen järjestämisestä niin, että kahden ensimmäisen vuoden luentoja ja oppitunteja saataisi seurata rinnakkain, jolloin oli mahdollista suorittaa neljän vuoden kurssi kolmessa vuodessa. Tähän urakkaan ryhtyi myös Torinoon marraskuun lopulla saapunut W. Laukola.¹⁷ Näin teki aikanaan myös myöhemmin akatemiassa opiskellut kapteeni L. Hiisi. Tämän erikoisjärjestelyn lisäksi mieluisa oli myös Italian sotaministeriön päätös 30.6.1925, jonka mukaan italialaisissa sotakouluissa opiskeleville ulkomaalaisille tuli vieraitten kielten opiskelu vapaaehtoiseksi, ja maantieteessä, italialaisessa sotilaskirjallisuudessa ja kansantaloudessa ulkomaalaiset opiskelijat olivat ainoastaan kuunteluoppilaina.¹⁸

Kapteeni Järvinen suoritti akatemian ylemmän jakson tykistölinjan kiitettävien arvosanoin jatkaen opintojaan monipuolisella käytännön perehtymisellä tykistöalaa vuoden 1925 aikana. Itse asiassa hän olisi vielä mielinyt jatkaa opintojaan varsinkin kun sitä hänen opettajansakin suosittelivat, mutta kotimaan sotilasviranomaisten neuvottelun tuloksena hänet määrättiin palaamaan takaisin elokuun lopussa 1925, koska syyskuussa hänen piti olla

opettajana eräällä rannikkotykistön kurssilla.¹⁹ Syksyllä 1923 akademian aloittaneista Rikama selvisi loppukuulusteluista kesällä 1926 ja palasi Suomeen. Laukoloilta jäi joitakin loppudenttejä suoritettavaksi seuraavalle syyslukukaudelle. Nämä kuulustelut he suorittivat jouluuun 1926 mennessä ja saivat näin tykistöakatemiassa opintonsa päätökseen. He olivat kuitenkin anoneet lokakuussa puolustusministeriöltä ensin puolentoista vuoden ja sittemmin yhden vuoden lisäkomennusta suorittaakseen tykistöakatemiasa erään erikoiskurssin (corso superiore balistico d'artiglieria), jonka piti alkaa syksyllä 1926. Heille myönnettiin 29.10.1926 vain puolen vuoden lisäkomennus. Kun mainittua erikoiskurssia ei sitten järjestettykään, he menivät, ilman lupaa ja edes ilmoittamatta siitä asianmukaisesti, toiselle erikoiskurssille, corso superiore tecnico, jonka oli määrä kestää aina elokuulle 1928. Sen vuoksi he joutuivat anomaan uudelleen lisäkomennusta kurssin suorittamiseksi. Tykistön tarkastaja, kenraalimajuri Nenonen puolsi komennuksen pidennystä siitäkkin huolimatta, ettei ministeriöllä ollut osoittaa varoja tähän, vedoten mm. kiusalliseen tilanteeseen, mikä syntyisi Suomen ja Italian suhteissa kurssin keskeyttämisestä. Sensijaan sotaväen päällikkö, kenraalimajuri Aarne Sihvo asettui jyrkästi kielteiselle kannalle. Varojen puutteen lisäksi hän perusteli kielteistä näkemystään sillä, että kolmessa tai neljässä vuodessa piti kotimaassa asianmukaisen peruskoulutuksen hankkineen upseerin pystyä oppimaan se, mitä jokin ulkomaan voi jollakin erikoisalalla tarjota. Kirjeessään ulkoasiainministeriölle puolustusministeriö pyysi ilmoittamaan I. ja W. Laukolalle, ettei heidän anomukseensa oltu suostuttu, joten heidän oli palattava kotimaahan aikaisemmin myönnetyn lisäkomennuksen päätyttyä 30.4.1927.²⁰ Laukolat palasivatkin kotimaahan, mutta asiasta paisui sittemmin laaja oikeus- ja häväistysjuttu, jonka selostaminen ei enää kuulu tämän artikkelin puitteisiin.

Ratsuväen komennukset

Neljä ratsuväen upseeria opiskeli Italiassa vuosina 1920—1922. Ennen oman sotakorkeakoulun perustamista opiskeli useita tämän

Luutnantti Tönne von Christierson vauhdissa Pinerolon ratsuväenkoulussa 1922. Kuva on omistettu hänen hyväälle ystävälleen ja opiskelutoverilleen ratsumestari Börje Söderströmille, joka myös kävi Pinerolon koulun. Kuva everstiluutnantti Börje Söderströmin kokoelma, Sota-arkisto.

Lieutenant Tönne von Chistierson riding at Pinerolo Cavalry School. The photograph has been dedicated to his good friend and school mate Cavalry Captain Börje Söderström who also attended the Pinerolo school. Photo: Collection of Lt Col Börje Söderström, Military Archives.

aselajin upseereista Puolassa. Samoin Ranskassa ja Ruotsissa oli ratsuväen upseereita koulutettavana. Italiaan komennetuista ratsuväen upseereista Börje Söderström vaihtoi sittemmin aselajia. Toisella opintokomennuksellaan Italiassa vuonna 1924 hän jo edusti ilmavoimia. Myöhemmin Söderström kielitaitoisena ja edustus-tehtäviin tottuneena oli mukana useilla vierailukomennuksilla Italiassa, joten hän tuli tutustuneeksi kaikkiaan varsin monipuolisesti Italian puolustusvoimiin.²¹

Italian ratsuväen koulu, Scuola d'Applicazione di Cavalleria, käsitte Pinerolon ratsuväenkoulun lähellä Torinoa ja Roomassa sijaitsevan Tor di Quinton kenttäratsastuskoulun, jonka varsinaiset

kurssit olivat alkaneet vuonna 1891. Pinerolon ratsastuskoulu oli aloittanut toimintansa vuonna 1824, tällöin kuitenkin vielä Veneria Realessa. Se siirrettiin vasta vuonna 1849 Pineroloon. Koulun suuri nimi oli kapteeni Federico Caprilli, taiturimainen, kansainvälisen maineen saavuttanut ratsuväen upseeri, joka vaikutti Pinerolossa vuosisadan vaihteen molemmin puolin. Hän kehitti oman opetusmetodin, niin sanotun caprilli-systeemin, johon Italian ratsuväen opetus perustui ja joka levisi laajalle ulkomaillekin.²² Caprilli kuoli jo vuonna 1907 pudottuaan hevosen selästä, mutta vielä 1920-luvulla hänen metodinsa oli täydessä kunniaassa, kuten voi todeta esimerkiksi Carl von Haartmanin muistelmista.²³ Vuonna 1928 suomalaisen upseerivaltuuskunnan vieraillessa koulussa siellä sanottiin olleen 500 hevosta, joita hoiti 550 ratsumiestä, kolme ratsastushallia sekä erityinen kenttä maastoratsastusta varten. Koulussa toimeenpantiin vuosittain useita eritasoisia kursseja, asevelvollisia varten järjestetyistä kursseista ratsastuksen opettajille tarkoitettuihin kursseihin saakka, sekä lisäksi eläinlääkintä- ja kengitysseppäkursseja.²⁴

Tor di Quintossa ei opiskellut suomalaisia, vaikka Italian sotaministeriössä 1920-luvun alkupuolella suomalaisten upseerien opiskelusta huolehtinut kenraali E. Barbarich olisi kovin mielellään halunnut ratsumestari Söderströmin suorittavan Tor di Quinton kurssin Pinerolon koulun jatkona.²⁵ Sensijaan suomalaiset tutustuivat italialaiseen ratsuväkeen palvelemalla sikäläisissä joukoissa, esimerkiksi von Haartman ja Söderström molemmat Italian kuningashuoneen nimikkorykmentissä, Reggimento Piemonte Realessa. Kun Italiaan komennetut luutnantit Avellan, von Christierson ja von Haartman erosivat armeijan palveluksesta melko pian kotimaahan palattuaan ja lisäksi ratsumestari Söderström siirtyi ilmavoimiin, jäi komennusten merkitys ratsuväen koulutuksessa luultavasti vähäiseksi.

Ilmavoimien komennukset

Ilmavoimien opintokomennukset Italiaan alkoivat vasta 1924 eikä komennettuja lukumääräisesti ollut kuin kolme, O. Sarko tosin

opiskeli kahteen otteeseen. Ilmavoimien kannalta johtavana maana pidettiin tuona aikana Ranskaa, josta lähes kaikki Suomen ilmavoimien hankinnat suoritettiin. Italialaisista lentokoneista Suomella oli huonot kokemukset. Vuonna 1919 Italian hallitus oli lahjoittanut maallemme yhden Savoia -lentoveneen, joka tuhoutui jo 1920. Samana vuonna Suomi osti kaksi Savoia -vesilentokonetta, mutta koneet ja niiden mukana kolme suomalaista lentäjää tuhoutuivat Alppien yläpuolella 7.9.1920, päivänä, jota yhä edelleen vietetään ilmavoimissamme kaatuneiden muistopäivänä. Italialaisia koneita ja erityisesti vesilentokoneita kohtaan tunnettiin epäluuloa. Kun teknillisten joukkojen komentaja, everstiluutnantti U. Sarlin vuonna 1926 oli yhdessä eräiden muiden suomalaisten upseerien kanssa Italian hallituksen kutsumana tutustumassa Italian sotatarviketeollisuuteen, hän ihmetteli suuresti, kun italialaiset lentäjät eivät eräässä merilentokoulussa tuulen takia suostuneet nousemaan ilmaan. ”Jos näillä koneilla todella on vaikeuksia sellaisessa tuulesa, eivät ne soveltune meille sotakoneiksi, sillä tuuli ei suinkaan ollut erikoisen kova meikäläisen silmissä”, hän sanoi matkakertomuksessaan.²⁶ Italian lentokoneteollisuus ja ilmavoimien kehitys olivat kuitenkin voimakkaassa nousussa 1920-luvulla. Lentokone-
tehtaista huomattavimmat olivat Milanon lähellä sijaitsevat Bredan tehdas (Società Italiana Ernesto Breda), S.I.A.I. -tehtaat (Società Idrovolanti Alta Italia), jonka valmistamia olivat myös tuhoutuneet Savoia -koneet ja Caproni -tehtaat sekä Cantiere Navale Triestinon laivatelakoiden yhteyteen vuonna 1923 perustettu lentokonetehdas Monfalconessa. Kuuluisa Fiatin tehdas Torinossa valmisti muiden laitteiden lisäksi lentokonemoottoreita.

Kun ilmavoimien v.t. komentaja, majuri A. Somersalo tammi-kuussa 1924 kirjeessään sotaväen päällikölle puolsi reservinluutnantti Väinö Bremerille kuuden kuukauden komennusta Italiaan tutustumaan hävittäjämuodostelmien järjestelyyn ja koulutukseen, hän lausui mielipiteenään, että Italian ilmavoimat olivat voimakkaassa kehityksessä ja lentotaito siellä korkealla.²⁷ Saman totesi myöhemmin ilmavoimien komentajan sijainen jääkärimajuri V. Vuori käsitellessään ilmavoimien ulkomaakomennuksia 31.10.1925 päivätyssä kirjeessä yleisesikunnalle. ”Italian kielen rajoitetun paikallisarvon takia” hän ei kuitenkaan katsonut suotavaksi, että sitä

opiskelisi muut kuin yksi tai kaksi Italian ilmailuakatemiaan komennettavaa upseeria. Kuitenkin "Italian hallituksen erinomaisesta vieraanvaraisuudesta ja elämän helppoudesta" johtuen maa olisi hänestä omiaan kiertomatkaopintoihin ranskaa tai englantia osaville.²⁸ Vuonna 1926 tällaisella kiertomatalla oli ilmavoimista lentokoneinsinööri K. V. Berger tutustumassa italialaisiin lentokone-tehtaisiin.²⁹

Luutnantti Bremerin komennus Italiaan vuonna 1924 supistui kolmeksi kuukaudeksi, jona aikana hän tutustui eri lentoasemilla Italian ilmavoimiin sekä lentokonetehtaisiin. Matkan tuloksena hän sai oikeuden kantaa italialaista ohjaajaupseerin lentomerkkiä. Myös Söderströmin komennus oli lyhytaikainen. Hän suoritti Centocellen tähytajakoulun ja sai italialaisen lentotähytätodistuksen sekä -merkin. Luutnantti Sarko piti vuonna 1926 alunperin kommentaa Ranskaan, mutta koska hän ei siellä päässyt ilmavoimien joukko-osastoihin, hänelle järjestettiin Ranskasta komennus Italiaan, missä hän pääsi opiskelemaan Roomassa sijaitsevaan tähytajakouluun (Scuola di Osservazione Aerea). Käytännölliset harjoitukset tapahtuivat Centocellen lentoasemalla. Lokakuussa hän siirtyi Venetsiaan sijoitettuun meritiedustelulaivueeseen, jossa hän palveli komennuksensa loppuajan. Epäedulliset sääolosuhteet vaikeuttivat kuitenkin pahasti harjoitusohjelman toteuttamista.³⁰

Toisen komennuksensa aikana Sarko suoritti Casertassa sijainneen Ilmailuakatemian (R. Accademia Aeronautica) ylemmän kurssin, corso superiore, joka oli tarkoitettu vastaamaan aselajin sotakorkeakoulua. Akatemiassa toimi myös vakinainen kadettikurssi. Sarkon italialaisista kurssitovereista monet olivat sodan aikana upseereiksi korotettuja kapteeneita, joiden pohjatiedot olivat sangen epätasaisia, joten corso superiorella oli enemmän täydennyskurssin luonne eikä se vielä täysin vastannut nimensä asettamia vaatimuksia. Koulutusta ja erinomaisia opettajavoimia Sarko kuitenkin kovasti opintoraporteissaan kiitteli.³¹

Italian ilmavoimilla ei ollut ohjaajakoulua, vaan ilmavoimiin hakukkaat sotilas- ja siviilihenkilöt suorittivat ohjaajatutkintonsa yksityisten lentokonetehtaitten yhteydessä toimivissa ohjaajakouluissa, joita oli erikseen maa- ja vesilentokoneita varten. Opetusohjelma oli molemmissa sama. Se oli ilmailuministeriön laatima ja sen

asettamat tarkastajat valvoivat ohjeiden noudattamista. Syyskuussa 1926 myös Suomen puolustusvoimille tarjottiin tilaisuutta lähettää kaksi ilmavoimien upseeria Cantiere Navale Triestino (Monfalcone) -toiminimen ylläpitämään ohjaajakouluun Portoroseen Tries-teen. Tarjous sisälsi vapaan asunnon ja ylläpidon, ainoastaan lentotunneista olisi veloitettu sama kuin italialaisilta. Tarjousta ei kuitenkaan otettu vastaan, mihin kaiketi vaikutti se, että kysymyksessä oli yksityinen toiminimi ja lisäksi koulutus olisi tapahtunut lentoveneillä, joita ilmavoimissamme ei käytetty.³²

Lutnantti Sarko sai Italiassa suorastaan sankarin maineen osallistuttuaan kesällä 1928 italialaisen tutkimusmatkailijan, kenraali Nobilen retkikunnan pelastusoperaatioon Huippuvuorilla. Kun tieto Nobilen retkikunnan katoamisesta oli levinnyt ympäri maailmaa ja näytti ilmeiseltä, että kysymyksessä oli onnettomuus, monet maat, mm. Ruotsi ja Norja päättivät lähettää avustusretkikunnan hänen etsimisekseen. Myös Suomessa heräsi kysymys apuretkikunnan lähettämisestä. Yleisesikunnan päällikkö, eversti K. M. Wallenius esitti 2.6. suullisesti pääministerille ja ulkoasiainministerille, että Suomenkin pitäisi osallistua kenraali Nobilen etsiskelyihin. Diplomaattisten yhteydenottojen jälkeen Italia ilmoitti 13.6. toivovansa pikaista apua ja pyysi, että Suomi lähettäisi Huippuvuorille lentokoneen. Päätettiin, että Suomi lähettää kevyen suksilla varustetun koneen. Kun puolustusvoimilla ei tällaista konetta ollut, vuokrattiin valtioneuvoston päätöksellä Aero-yhtiöltä K-SALG-kone. Retkikunnan osanottajiksi määrättiin puolustusvoimista luutnantti Sarko tähyistäjänä sekä lentomestari Lühr ja mekaanikko Backman Aero-yhtiöstä. Monien turhien yritysten jälkeen Sarkon ja ruotsalaisen kapteeni Tornbergin onnistui pelastaa retkikuntaan kuuluneen kapteeni Soran partio. Itse Nobilen löysi hänen maanmiehensä majuri U. Maddalena, ja ruotsalainen kapteeni Einar Lundborg pelasti hänet.³³ Sanomalehtien julkaisemat päivittäiset tiedot etsinnöistä olivat suurelle yleisölle monessa maassa koko kesäkauden jännittävää luettavaa. Hufvudstadsbladet kertoi 20.6.1928, kuinka italialainen sanomalehti Il Messaggero oli julkaissut kuvan kera selostuksen Sarkosta ja hänen parin vuoden takaisista opinnoistaan italialaisissa lentokouluissa, joissa hän erinomaisilla kyvyillään oli selviytynyt opetuksesta ja harjoituksis-

ta. Artikkelit oli kirjoitettu siinä vaiheessa kun tieto suomalaisen apuretkikunnan lähettamisestä ja kokoonpanosta oli ehtinyt Italiaan. Kun sitten tieto Soran partion pelastumisesta tuli, Sarko sai kiitos- ja onnitelusähkeet sekä Mussolinilta että silloiselta Italian ilmailuministeriön alivaltiosihteeriltä ja kuuluisalta lentäjältä, kenraali Italo Balbolta, joka myöhemmin yleni lentomarsalkaksi. Myös Milanon kaupunki myönsi Sarkolle kultamitalin.³⁴ Marraskuussa 1928 kun Sarko opiskeli Casertan lentoakatemiassa ja kun suojeluskuntien päällikkö, kenraalimajuri Lauri Malmberg vieraili seurueineen Italiassa ja mm. tässä koulussa, sanomalehti Il Mezzogiorno julkaisi pitkän artikkelin ”Soran partion pelastumisesta suomalaisen lentäjän Olavi J. Sarkon kertomana”. Artikkelissa oli julkaistu kuvat luutnantti Sarkosta ja hänen morsiamestaan sekä Mussolinin ja Balbon sähköiset. Lentomestari Lihristä oli artikkelissa tehty peräti marsalkka.³⁵

Sihvon ja Zilliacuksen komennukset

Useimmat suomalaiset upseerit lähetettiin saamaan yleistä yleisesikuntakoulutusta Ranskaan 1920-luvun alkupuolella. Oman sotakorkeakoulun perustaminen oli ollut suunnittelun alaisena jo vuodesta 1918 lähtien. Erityisesti jääkäriupseerit olivat hankkeen innokkaita kannattajia, koska he pitivät jatkokoulutusta välttämättömänä urallaan etenemiseen. Monet olivat ylenneet vapaussodan aikana suhteellisen korkeisiin upseeriarvoihin, eikä pääsy ylöspäin ilman jatkokoulutusta tuntunut mahdolliselta. Monilla heistä oli jo ikääkin siksi paljon, että koulutuksella alkoi olla kiire. Jääkäriupseerit olivat tavallaan väliinpuotoajia. Heidän edellään olivat Venäjällä koulutetut vanhemmat upseerit ja takana tuli uusi kotimaassa aktiiviupseerikoulutuksen saanut ikäpolvi, jolle järjestettiin jatkokoulutusta ulkomailla.

Käytännössä mahdollisuudet oman sotakorkeakoulun perustamiseen osoittautuivat kuitenkin vähäisiksi. Paitsi varojen puute oli perustamisen tiellä myös puolustusvoimain johdon epätietoisuus sotakorkeakoulun tarpeellisuudesta maamme pienissä oloissa. Yleisesikunnan päällikkö, kenraalimajuri O. Enckell oli tässä vai-

heessa sitä mieltä, ettei meillä ollut varaa perustaa ja ylläpitää sotakorkeakoulua, jossa aluksi ehkä olisi runsaasti oppilaita, mutta jonka oppilasmäärä supistuisi myöhemmin niin pieneksi, ettei se olisi vastannut tehtyjä uhrauksia. Yleisesikuntaupseerien koulutus olisi hänen mielestään ollut parhaiten järjestettävissä Ranskassa siten, että sinne olisi lähetetty nuoria, korkeintaan luutnantin arvossa olevia upseereita, pari vuosittain. Sotaväen päällikkö kenraalimajuri Wilkama oli puolestaan sitä mieltä, että sotakorkeakoulun perustaminen olisi välttämättä edessä. Opettajien kouluttaminen sekä kadettikoulua että sotakorkeakoulua varten tapahtuisi parhaiten niin, että lähetettäisiin rykmentin- ja pataljoonankomentajan asemassa olevia upseereita ulkomaille koulutusta saamaan, koska nämä kykenisivät parhaiten hyödyntämään ulkomailla saadun opin.³⁶

Vuonna 1923 anoi jääkärieversti Aarne Sihvo, silloinen Hyökäysvaunurykmentin komentaja, kahden vuoden opintokomennusta Ranskan sotakorkeakouluun (Ecole Supérieure de Guerre). Hän oli pari vuotta aikaisemmin ollut Ranskassa kymmenen kuukauden pituisella opintokomennuksella. Anomukseen ei suostuttu, koska yleisesikunnan päällikkö, kenraalimajuri Enckell ilmoitti, ettei Sihvoa tilanpuutteen takia voitu sijoittaa kyseiseen kouluun. Sotakorkeakoulun sijaan Enckell suositteli Sihvolle jotakin lyhytaikaisempaa koulua tai kurssia.³⁷ Sihvo oli kuitenkin jo tässä vaiheessa päättänyt mennä sotakorkeakouluun ja ryhtyi siksi ajamaan asiaansa puolustusministerin, kenraalimajuri B. Jalanderin kautta ottaen ilmeisesti yksityistä tietä selville, mitä mahdollisuuksia hänellä olisi päästä sotakorkeakouluun Italiaan. Puolustusministerille osoittamassaan uudessa anomuksessa hän esitti vaihtoehdoksi kahden vuoden Ranskan komennukselle saman pituisia komennusta Torinon sotakorkeakouluun, koska hänen tietoonsa oli tullut, että Italian sotilasviranomaiset olivat lausuneet erikoistoivomuksen suomalaisten korkeampien upseerien komentamisesta sikäläiseen sotakorkeakouluun. Esittely puolustusministerille tapahtui samana päivänä kuin Sihvo oli päivännyt anomuksensa. Puolustusministeri hyväksyi anomuksen ja tiedotti ratkaisusta sotaväen päällikölle pyytäen tätä huolehtimaan komennuksesta.³⁸

Näin eversti Sihvon komennus Torinon sotakorkeakouluun (Scuo-

la di Guerra) alkoi elokuussa 1923. Tätä oppilaitosta ja Torinon tykistö- ja insinööriakatemiaa on meikäläisissä asiakirjoissa usein sekoitettu toisiinsa, jopa puolustusministeriön kirjeissä, vaikka kysymyksessä on kaksi täysin erillistä ja erilaista oppilaitosta. Meillä ei yleensääkään oltu kovin hyvin perillä italialaisista sotakouluista. Tämä tuli esille mm. Laukola -jutun yhteydessä. Rooman lähetystön kautta kulkeneiden kirjeiden käännöksissä saatettiin käyttää termejä, jotka eivät aina sotilaallisesti olleet oikeita, mikä myös lisäsi sekaannusta.

Torinon Scuola di Guerra oli siis yleisesikuntakoulutusta antava korkeakoulu, johon otettiin vuosittain korkeintaan 120 upseeria kirjallisen ja suullisen sisäänpääsyttutkinnon perusteella. Pyrkijöiltä vaadittiin vähintään kolmen vuoden palvelus joukko-osastossa, josta ajasta vähintään kaksi vuotta piti olla kenttäpalvelusta, määrätty yleissivistys sekä 26—36 vuoden ikä. Normaalisti koulu oli kolmivuotinen, mutta ulkolaisten opiskelijoiden kohdalla voitiin opintojen järjestämisestä sopia muullakin tavalla. Opetusohjelmaan kuului vuosittain yhdeksän kuukautta luentoja tutkintoineen ja maastoharjoituksineen sekä kahden kuukauden palvelus eri aselajeissa, kunakin vuonna vaihdellen. Loppukokeiden jälkeen koulun suorittaneet upseerit saivat yleisesikuntaupseerin arvon. Koulu oli perustettu 1867 ja järjestetty uudelleen 1911.³⁹ Jääkärieversti Aarne Sihvo suoritti Scuola di Guerran kahden vuoden kurssin vuosina 1923—1925 ja jääkärieversti Per Zilliacus kolmen vuoden kurssin vuosina 1927—1930. Molemmat nimitettiin kotimaahan palattuaan yleisesikuntaupseereiksi ja molemmista tuli lisäksi oman sotakorkeakoulumme johtajia. Siitä, miksi Zilliacus tuli valinneeksi Torinon sotakorkeakoulun, ei ole tietoa. Mahdollisesti Sihvolla oli vaikutusta valintaan. Suojeluskunnilla oli kyllä myös yhteyksiä Italiaan, ja Zilliacus oli Suojeluskuntain Yliesikunnan esikuntapäällikkö tuohon aikaan. Suhteellisen iäkkäänä ja korkeaarvoisena upseerina opiskelu omassa sotakorkeakoulussa huomattavasti nuorempien toverien rinnalla ei varmaan olisi ollut mieluis-
ta.

Sihvon komennukselle Italiassa antoi erikoisen leiman se seikka, että hänet kesken omia sotakorkeakouluopintojaan nimitettiin Suomen sotakorkeakoulun johtajaksi. Sotakorkeakouluhanke oli vuo-

7. Kenttätykistörykmentti Pisasta Volterran ampumaleirillä kesällä 1924. Taustalla häämöttää Volterran kaupunki. Eversti Aarne Sihvo palveli em. rykmentissä Torinon sotakorkeakoulusta komennettuna heinäkuun alusta elokuun loppupuolelle 1924, jolloin hänet kesken ampumaleirin kutsuttiin kotimaahan perustamaan sotakorkeakoulua. Jalkaväenkenraali Aarne Sihvon kokoelma, Sota-arkisto.

7. Field Artillery Regiment from Pisa at Volterra firing range in summer 1924. Dimly visible in the background is Volterra city. Colonel Aarne Sihvo served in the regiment commanded from the Torino General Staff Academy from the beginning of July to the end of August 1924 when in the middle of an exercise he was summoned home to establish the War College. Photo: Collection of the General of Infantry Aarne Sihvo, Military Archives.

den 1923 aikana saanut tuulta purjeisiinsa. Asian valmistelemiseksi nimitetty komitea, Enckellin komitea, sai mietintönsä valmiiksi 31.5.1923, ja siinä ehdotettiin pysyvän kotimaisen sotakorkeakoulun perustamista. Laki sotakorkeakoulusta vahvistettiin 4.7.1924. Koulu tuli sen mukaan toimimaan väliaikaisena vuoteen 1930. Sihvo sai kesken Volterran ampumakurssia heinäkuun lopulla silloiselta puolustusministeriltä, eversti Lauri Malmbergilta sähkeen, jossa kysyttiin, haluaisiko hän sotakorkeakoulun johtajaksi opinto-

jensa päätyttyä. Nimitys tulisi tapahtumaan heti.⁴⁰ Sihvon ratkaisu oli myönteinen, ja elokuussa hänet komennettiin Suomeen sotakorkeakoulua perustamaan. Sihvo nimitettiin koulun johtajaksi 3.10.1924, jolloin myös asetus sotakorkeakoulusta annettiin. Koulun apulaisjohtajaksi määrättiin yleisesikuntamajuri A. E. Martola, jonka ilmeisesti oli suunniteltu johtavan koulua kunnes Sihvo palaisi Italiasta. Kirjeessään Sihvolle Torinoin 4.11.1924 Martola kuitenkin kirjoitti: ”Kenraali Nenonen on määrätty poissaoloaikanasä toimimaan johtajana. Syynä tähän lienee etupäässä se, että sittenkin ryhdyin pelkäämään mitenkä minä pienellä auktoriteetillani saisın korkeakoulua ja varsinkin sen ulkomaisia opettajia hyvään käyntiin ja työskentelyyn. Nyt sensijaan luulen asioiden olevan kenraali Nenosen auktoriteetin suojassa hyvällä tolalla.”⁴¹

Italiaan palattuaan Sihvolla oli omien opintojensa lisäksi erikoistehtäviä, jotka liittyivät hänen uuteen nimitykseensä. Yllälainatussa Martolan kirjeessä viitattiin erääseen niistä: ”Italiasta lienet saanut tehtäväkseen aseopin opettajan hankkimisen, koeta saada hänet niin pian kuin mahdollista tänne”. Diplomaattiset neuvottelut italialaisen tykistöaseopin opettajan saamiseksi Suomen sotakorkeakouluun alkoivat marraskuun puolivälissä 1924. Tehtävään valittu tykistöeversti Vittorio Pallieri, joka oli mm. toiminut Torinon tykistöakatemiassa ballistiikan opettajana vuosina 1908—1913, allekirjoitti kaksivuotisen sopimuksen 23.1.1925 ja saapui Suomeen helmikuussa.⁴² Sihvo sai syksyllä 1924 puolustusministeriöltä lisätehtäväkseen tutustua italialaisiin sotakouluihin ja sotilaallisiin laitoksiin voidakseen hyödyntää saamiaan tietoja kotimaassa. Sotakorkeakoulun johtajana hän tuli toimimaan myös sotakoulujen tarkastajana. Joulukuussa hän suoritti annetun tehtävän.⁴³ Sihvon nimitys sotakorkeakoulun johtajaksi ja hänelle annetut erikoistehtävät olivat luonnollisesti omiaan lisäämään hänen arvovaltaansa. Olihan hänen asemansa toki muutenkin toisiın komennettuihin nähden poikkeava. Hän oli sotilasarvoltaan korkein Italiassa siihen mennessä opiskellut suomalainen upseeri, jolla sen lisäksi oli jo takanaan kokemuksia monilta aloilta. Ennen Italiaan tuloaan hän oli ollut paitsi Ranskassa myös Sveitsissä opintokomennuksella, joten asettuminen uusiin olosuhteisiin oli hänelle helpompaa kuin useimmille muille. Uusi asema ja siihen liittyvät

tehtävät antoivat hänelle kuitenkin mahdollisuuden tutustua laajemmin ja monipuolisemmin opiskelumaahansa kuin muuten olisi käynyt päinsä. Itse seurallisena ja tottuneena asioimaan julkisen sanan kanssa hän kykeni lisäksi luomaan hyvät suhteet Italian tiedotusvälineisiin, niin että myös italialaiset tiesivät, mitä "il colonnello Sihvo, valoroso ufficiale finlandese" kulloinkin oli tekemässä, mitä hän ajatteli Italian armeijasta, upseeritovereistaan jne. Samalla hän välitti italialaisille tietoa kaukaisesta kotimaastaan ja sen oloista.⁴⁴

Opiskelusta Italiassa

Kaikkia ulkomaille opiskelemaan komennettuja sitoivat tietyt yhtenäiset määräykset. Jo ennen lähtöään heidän piti tehdä palveluslupaus, missä he suostuivat takaisin tultuaan palvelemaan puolustuslaitoksessa komennusajan pituudesta riippuvan vähimmäisajan. Koska ulkomaakomennukset tulivat valtiolle erittäin kalliiksi, haluttiin näin varmistaa, että uhrauksista olisi myös asianmukainen hyöty. Vuoden 1925 määräysten mukaan enintään neljä kuukautta kestävä komennus edellytti 1 1/2 vuoden palvelua luetuna paluupäivästä, ja jokainen seuraava kuukausi lisäksi kolmen kuukauden palvelua. Saavuttuaan opiskelumaahansa komennettujen oli viipymättä ilmoitauduttava Suomen lähetystön päällikölle tai sotilasasiamiehelle, missä sellainen oli, ja esitettävä opiskelu- ja matkasuunnitelmansa. Koko opiskeluajan heidän oli pidettävä lähetystä tai sotilasasiamiestä tietoisena olinpaikastaan ja käännytävä kaikissa opintojansa tai oleskeluansa koskevilla asioissa näiden puoleen. Vähintään neljännesvuosittain heidän oli laadittava kertomus opinnoistaan ja lähetettävä se lähetystölle Suomeen toimitettavaksi. Suhteessa kotimaahan komennetut olivat suoraan joko puolustusministerin tai sotaväen päällikön alaisia riippuen siitä, kumpi heidät oli komentanut.⁴⁵

Suomella ei ollut Italiassa sotilasasiamiestä, joten sinne komennetut olivat Suomen lähetystön alaisia. Lähettiläänämme Roomassa oli vuodesta 1919 alkaen seuraavan kymmenluvun puoliväliin Herman Gummerus ja vuodesta 1925 Rolf Thesleff. Lähetystö mer-

kitsi komennetuille monella tavalla turvapaikkaa vieraassa maassa ja oloissa. Se tarjosi monelle ensimmäisen asunnon siinä vaiheessa kun opinnot vielä vaativat neuvotteluja ja järjestelyjä komennusmaan viranomaisten kanssa. Lähettiläs esitteli komennetut tärkeille italialaisille sotilasviranomaisille ja neuvoi käytännön asioiden järjestelyssä. Mieluisaa komennetuille oli päästä tapaamaan maanmiehiään lähetystön illanviettoihin. Aarne Sihvo esimerkiksi muistelee lämpimästi itsenäisyyspäivän juhlaa ministeri ja rouva Gummeruksen luona 1924, johon osallistuivat kaikki sillä hetkellä Italiassa opiskelleet upseerit.⁴⁶ Gummeruksella tuntuu olleen erittäin myönteinen suhtautuminen Suomesta komennettuihin upseereihin. Hänellähän oli aikoinaan ollut sangen läheiset suhteet jääkäriliikkeeseen. Taidolla ja asiantuntemuksella hän hoiteli ne lukuisat puolustusministeriön antamat tehtävät, joita monet opinto-komennukset edellyttivät.

Italialaisista sotilasviranomaisista suomalaisille upseereille oli läheisin sotaministeriön henkilökabinetin päällikkö, kenraali, kreivi E. Barbarich, joka hoiti ministeriössä ulkomaalaisten upseerien opiskeluun liittyviä asioita. Kaikkien Italiaan komennettujen yhtäpitävien todistusten mukaan hän oli erittäin ystävällinen ja sydämellinen, aina valmis auttamaan, olipa sitten kysymyksessä opiskelupaikan järjestäminen tai kurssikirjallisuuden hankkiminen.

Italiaan komennetuille erityisesti raha-asiat tuntuvat olleen huolenaiheena. Samoin luonnollisesti ainakin aluksi kielitaito oli puutteellinen. Muissa maissa opiskelleisiin verrattuna ensimmäiset Italiaan komennetut olivat huonommassa asemassa. Italia oli tuolloin suomalaisille kaukainen maa, johon liittyi epämääräinen mielikuva ainaisesta auringonpaisteesta ja elämän helppoudesta. Todellisista oloista ja hintatasosta ei tiedetty paljoakaan. Opintoapuraha, jota komennetut saivat normaalien palkkaetujensa lisäksi, saatettiin määrätä melko epämääräisin perustein ilman tarkempaa olosuhteiden tuntemusta. Tässä suhteessa kuvaava esimerkki oli kenraalimajuri Kivekkään pohdiskelu hänen esittäessään luutnanttien Järvisen ja Marjasen komennusta marraskuussa 1920: ”Mitä komennettaville upseereille myönnettäviin rahaeriin tulee niin lienee soveliainta, että heille myönnetään samat edut kuin Ranskaan komennetuille, kuitenkin sillä eroituksella, että pitemmän matkan

takia täytynee antaa enemmän matka-apua. Katsoen Italian rahan, siellä aina uusiutuvien epäjärjestysten takia, sangen häilyvään arvoon olisi mielestäni kustannukset suoritettava Ranskan rahassa.⁴⁷

Eräät ulkomaille opintokomennukselle anoneista saattoivat parempien pääsymahdollisuuksien toivossa lupautua lähtemään pelkästään palkkansa turvin. Heille Italian korkeat elinkustannukset tulivat täytenä yllätyksenä. Pian he huomasivat, kuten ilmaivoimista komennettu reservinluutnantti Väinö Bremer, että luutnantin palkka ei ankarimmallakaan säästäväisyydellä riittänyt edes elämän peruskustannuksiin saati sitten sen lisäksi opintojen aiheuttamiin menoihin.⁴⁸ Ainoa keino oli tällöin kääntyä puolustusministeriön puoleen ja anoa opintoapurahaa. Tällaisiin ylimääräisiin menoihin suhtauduttiin ymmärrettävästi varsin nuijasti, koska ulkomaakomennuksiin varatut rahat oli tarkasti laskettu.

Ensimmäisten ulkomaakomennusten kohdalla kysymys oli myös ministeriön tottumattomuudesta järjestellä uusia, ennen kokemattomia asioita. Esimerkiksi Livornon meriakatemiaan lokakuussa 1919 opiskelemaan komennetut Aitto, Göransson, Ikonen ja Rahola eivät asiakirjoista päätellen näytä oikein olleen selvillä, miten heidän opintojensa rahoitus oli järjestetty. Koulun lähetystöllemme antamassa raportissa kerrottiin, että merikadetit olivat saaneet koulun johtajalta lainaksi rahaa, koska ne 600 liiraa, jotka heillä kouluun tullessaan oli, olivat jo aikoja sitten loppuneet. Nuorukaiset olivat kertoneet suullisen sopimuksen Sotaministeriön kanssa olleen sellaisen, että he saisivat vapaan ylläpidon akatemiassa ja lisäksi jonkun verran rahaa juokseviin tarpeisiinsa. ”Mitään rahaa eivät he kuitenkaan tähän mennessä ole saaneet eivätkä myöskään mitään ohjeita, miten heidän on meneteltävä rahassa pysyäkseen”, kirjoitti ministeri Gummerus helmikuussa 1920.⁴⁹ Lähetystö luonnollisesti maksoi velan ja selvitti asian puolustusministeriön kanssa. Näissä oloissa ensimmäisten opintokuukausien on täytynyt olla kielitaidottomille ja kokemattomille kadeteille vaikeaa aikaa!

Myöhempien komennusten kohdalla liiran kurssin nopea muuttuminen elinkustannusten nousun myötä aiheutti suomalaisopiskelijoille suuria hankaluuksia. Varsinkin luutnantit olivat pienen palk-

kansa takia todella vaikeassa tilanteessa. Meriväen luutnanttien palkkaa vähennettiin kaiken lisäksi laivapalveluksen aikana lähes kolmanneksella, vaikka yleisen käytännön mukaan heidän olisi tällöin pitänyt saada enemmän.⁵⁰ Vuoden 1923 loppupuolella kaikki Italiaan komennetut anoivat puolustusministeriölle osoittamissaan samansisältöisissä kirjeissä korotusta opintoapurahoihinsa. Ministeriö suhtautui melkoisella epäluulolla korotuksiin. Rooman lähetystö asettui lämpimästi puoltamaan anomuksia ja antoi tietoja todellisista elinkustannuksista. Näiden sekä eversti Sihvolta Torinosta pyydettyjen selvitysten perusteella opintoapurahoja korotettiinkin huomattavasti huhtikuussa 1924. Nämäkin korotukset osoittautuivat liian pieniksi. Joulukuussa 1924 ministeri Gummerus vetosi jälleen erittäin voimakkaasti puolustusministeriöön Italiassa opiskelevien upseerien palkankorotusten puolesta mainiten mm. että lähetystön virkamiesten ja muun henkilökunnan palkkoja suoritettaessa oli ruvettu vuoden 1924 jälkipuoliskolla noudattamaan sellaista maksutapaa, että menoarviossa myönnetty määrärahat oli maksettu viisinkertaisina Suomen markkoissa ja laskettu liiroiksi Suomen Pankin kunkin kuukauden ensimmäisenä päivänä määräämän kurssin mukaan.⁵¹

Kielitaitovaatimuksiin ei ensimmäisten ulkomaakomennusten kohdalla kiinnitetty suurtakaan huomiota. Komennetut saattoivat joutua aloittamaan vaativatkin opinnot kieleen täysin perehtymättöminä. Myöhemmin tuli kuitenkin tavaksi komentaa lähtijät jo muutamaa kuukautta ennen varsinaisten opintojen alkua perehtymään paitsi kieleen myös maan muihin olosuhteisiin ja erityisesti kyseisen maan puolustuslaitokseen. Kustannusten takia kieliopintoihin tarkoitettu aika ei kuitenkaan useinkaan ollut riittävä. Ranskan sotakorkeakouluun 1925 komennettu A. E. Heinrichs kirjoitti ensimmäisessä opintoraportissaan sotaväen päällikölle erittäin hyvin kielitaidon merkityksestä opinnoille. Vaikka kysymyksessä olikin Ranska, kuvaa lausunto epäilemättä myös Italiaan komennettujen vaikeuksia. Kerrottuaan kahden kuukauden aikana harjoittamistaan määrätietoisista ponnisteluista kielitaidon saavuttamiseksi mm. hyvän yksityisopetuksen avulla hän kirjoittaa: ”Tästä huolimatta luentojen seuraaminen ja osanotto kartta- ja maastoharjoituksiin tuottaa minulle sangen vakavia vaikeuksia Sotakor-

keakoulussa. Rohkenen toivoa, että, riippumatta siitä, menestynkö täällä vai en, tämä komennus miltei suoraan Sotakorkeakouluun ilman tarpeellista kielitaitoa ja edelläkäypää tutustumista Ranskan sotalaitoksen järjestelyyn tulee olemaan lopullisesti viimeinen. Joskin komennettu upseeri suurilla ponnistuksilla pystyy auttavasti seuraamaan luentoja ja suorittamaan kotitöitä hänelle enemmän tai vähemmän oudolla kielellä, ei tämän kautta ole suinkaan todettu, ettei vuoden — tai ainakin puolen — valmistus olisi ollut tarpeen. Upseeri, joka ei ymmärrä kaikkea, menettää auttamattomasti paljon siitä, mitä Sotakorkeakoulu voisi hänelle tarjota, jos hän todellakin hallitsisi opetuskieltä.”⁵²

Italian kielen taitoa ei voitu kenelläkään ennestään olettaa olevan. Omasta kielellisestä lahjakkuudesta ja ponnistelusta riippui miten nopeasti kykeni selviytymään. Monet uhrasivat osan opintorahoistaan yksityisopettajan hankkimiseen. Ihmeteltävän vähän kuitenkin opintoraporteissa on mainintoja kielivaikeuksista, tavallisimmin vain ensimmäisissä selostuksissa. Esimerkiksi kapteeni Hiisi anoi aluksi vuoden pidennystä komennukseensa perustellen sitä kielitaitonsa riittämättömyydellä. Tähän suostuttiinkin, mutta hän peruutti pyyntönsä, koska sanoi perehtyneensä kieleen nopeammin kuin luuli.⁵³

Kun se ikäpolvi, joka itse oli opiskellut ulkomailla, tuli vuosikymmenen loppupuolella puolustusvoimissa johtaville paikoille, saatiin tässä asiassa korjausta aikaan. Sihvon ollessa sotaväen päällikkönä ruvettiin vuonna 1927 järjestämään ulkomaakomennuksille aikoville kielitutkintoja, joitten perusteella komennuksesta päätettiin lopullisesti. Tutkinto suoritettiin yleisesikunnan määräämälle tutkijalle. Italian kielen osalta tällainen tutkinto pidettiin ainakin 28.8.1927 suunniteltaessa kahden meriupseerin lähettämistä Italiaan perehtymään sukellusveneisiin. Koetuloksen perusteella toinen pyrkijöistä jouduttiin hylkäämään puutteellisen kielitaidon takia.⁵⁴

Kielivaikeuksien lisäksi jotkut komennetut valittivat myös sitä, että säännöllinen opiskelu monen väli vuoden jälkeen tuntui aluksi vaikealta. Everstiluutnantti Per Zilliacus totesi vuoden 1928 ensimmäisen neljänneksen opiskeluraportissaan opintojensa sujuneen jo paremmin kuin edellisenä vuotena ja arveli sen johtuneen kohentuneen kielitaidon lisäksi siitä, että hän oli vähitellen tottunut teo-

reettiseen opiskeluun, mitä hän ei ollut harrastanut sitten vuoden 1914.⁵⁶

Opintoraporteissa esiintyy usein kiittäviä lausuntoja koulujen johdon ja italialaisten opiskelutoverien myötämielisestä suhtautumisesta ulkomaalaisiin. Edellä on mainittu ulkomaalaisille myönetyistä poikkeuksista eräiden oppiaineiden kohdalla sekä mahdollisuudesta nopeuttaa opiskeluaikoja. Luutnantti Sarko kiitti erityisesti R. Accademia Aeronauticassa ollutta tapaa, että jokainen opettaja oli velvollinen jakamaan oppilailleen luentonsa etukäteen. Luennot painettiin tai monistettiin akatemian kirjapainossa ja oppilaat saattoivat ostaa ne omikseen. Se oli luonnollisesti suuri helpotus puutteellisesta kielitaidosta kärsiville ulkomaalaisille. Opettajien hyväntahtoisuudesta on opintoraporteissa myös usein mainintoja. Zilliacus kertoo leikkisästi kirjeessään Sihvolle erittäin ystävällisestä sotilasmaantieteen opettajastaan, joka oli edellisenä vuonna puhtaasti erehdyksessä kysynyt eräältä romanialaiselta Espanjasta, koska luuli oppilasta espanjalaiseksi. ”Koska meillä on sekä paraguaylainen että japanilainen, on minulla pelottavia mahdollisuuksia tentissä”, hän kirjoitti.⁵⁶

Vuosina 1919—1930, jolloin opintokomennukset toteutettiin, Italian poliittisissa oloissa tapahtui perusteellinen muutos. Tästä ei virallisissa opintoraporteissa löydy merkkejä lukuunottamatta joidakin Zilliacuksen raporteja. Useimmat komennukset alkoivat vuosikymmenen alkupuolella ja päättyivät sen puolivälissä, joten fascismin kielteiset piirteet eivät vielä välttämättä olleet ehtineet vaikuttaa kovinkaan laajalti yhteiskunnassa. Ne muutokset, jotka aluksi tapahtuivat, koettiin voittopuolisesti positiivisiksi sodanjälkeiseen sekavaan tilanteeseen verrattuna. Teknillisten joukkojen komentaja, everstiluutnantti Unio Sarlin, joka oli vierailut Italiassa syksyllä 1922 ja joka Italian hallituksen kutsumana oli keväällä 1926 jälleen vierailukomennuksella maassa, puhui innostuneesti kaikkialla tapahtuneesta taloudellisesta edistyksestä. Uusia tehtaita ja voimalaitoksia oli rakennettu, samoin uusia rauta- ja maanteitä, soita kuivattiin ja junat kulkivat aikataulun mukaan. Vuosikymmenen vaihtuessa Mussolinin ja hänen kannattajiensa edesottamukset alkoivat kuitenkin jo herättää kriittistä suhtautumista ja kielteistä arvostelua. Myös italialaisten sotakoulujen opinto-ohjel-

miin tuli uusia piirteitä. Tammikuussa 1929 Zilliacus kirjoitti opin-
toraportissaan: "Fascistisessa lainsäädännössä on käsitelty eri kat-
santokantoja ja -teorioita valtion synnystä ja sen oikeuksista ala-
maisiinsa nähden sekä Italian kuningaskunnan hallitusmuodon
kehitystä, fascistisen hallitusmuodon periaatteita ja niitä suunta-
viivoja, joita tämä hallitus seuraa kansakunnan kehittämässä." Pidetyistä esitelmistä hän kertoo, että ne olivat koskeneet aiheita,
jotka katsottiin upseereille hyödyllisiksi, ja mainitsee esimerkkinä
mm. aiheet "Albanian maantiede ja asukkaat" ja "Mikä on Abessi-
nia".⁵⁷ Yleisesikunnan ulkomaanosastolle tekemässään päiväämät-
tömässä muistiossa Italian sisäpoliittisesta tilanteesta hän tuo hy-
vin selvästi julki negatiivisen asenteensa fascismiin. Muistio päät-
tyy änteelliseen näkemykseen: "Kun nykyinen voimakas regissööri
jättää suuren teatterinsa, tulevat näyttelijät muuttamaan näytel-
mäkappaletta yhtä nopeasti, mutta ehkä hiukan vaivalloisemmin
kuin muissa pienissä teattereissa."⁵⁸

Opintokomennukset suhteiden lähentäjinä

Suomalaisten upseerien menestys italialaisissa sotakouluissa oli
varsin hyvä. Useat yltivät jopa kiitettäviin tuloksiin. Arvosanoilla
mitattuna parhaan tuloksen saavutti Livornon R. Accademia Nava-
lessa merikadettikoulun suorittanut Kalervo Kijanen. Italian meri-
ministeriön alivaltiosihteeri, amiraali Sirianni sanoi hänestä kir-
jeessään Suomen Rooman lähettiläälle Rolf Thesleffille ilmoittaes-
saan heinäkuussa 1929 Kijasen arvosanat kurssin päätyttyä: "Mi-
nulla on ilo kertoa Teille, että hän on osoittanut olevansa nopeaälyi-
nen ja hänet on luokiteltava parhaiten joukkoon."⁵⁹ Suomeen palat-
tuaan nämä upseerit hyödyttivät maataan saamallaan opeilla omien
sotakoulujemme opettajina ja alansa erikoistuntijoina. Nimen-
omaan laivaston ja rannikkotyökistön kehityksessä komennuksilla
sopii olettaa olleen huomattavaa merkitystä, mikä ansaitsisi oman
tutkimuksensa. Luonnollisesti näinkin suuressa joukossa oli myös
sellaisia, joitten osalta asetetut käyttösuunnitelmat eivät toteutu-
neet. Syksyllä 1925, kun kuusi suomalaista upseeria eri sotakoulu-
jen loppututkinnot menestyksellisesti suoritettuaan oli palannut

kotimaahansa, puolustusministeriö pyysi lausua Suomen sotilaskomennuksen lämpimät kiitokset Italian viranomaisille, jotka niin auliisti olivat tarjoutuneet auttamaan Suomen nuorta armeijaa sen tärkeässä kehitysvaiheessa.⁶⁰

Opintokomennusten myötä maiden välille syntyi muutakin sotilaallista kanssakäymistä. Edellä on jo kerrottu italialaisen eversti Vittorio Pallierin tulo Suomen sotakorkeakoulun tykistöopin opettajaksi helmikuussa 1925. Kaksivuotista sopimusta jatkettiin sittemmin vuoden 1926 lopulla syyskuun 30. päivään 1927 saakka. Pallierille tuotti aluksi hankaluutta opetuskieli, joksi oli sovittu saksa. Hän oli kylläkin oleskellut Saksassa kaksi vuotta vuosina 1919—1922, mutta ainakaan jääkäreitä hänen saksankielensä ei tyydyttänyt, vaikka häntä muuten pidettiin miellyttävänä ja asiallisena.⁶¹ Pallieri sopikin koulun apulaisjohtajan, jääkärimajuri Martolan kanssa, että hänen luentonsa jaettaisiin monisteina oppilaille ennen tuntia. Järjestely tyydytti molempia osapuolia. Nettun Tykistökoemasemalta, jonka johtajaksi hänet oli nimitetty kotimaahansa palattuun, hän kirjoitti marraskuussa 1927 kenraali Sihvolle, että hänen palveluksensa Suomen sotakorkeakoulussa oli tuottanut hänelle suurta tyydytystä ennen kaikkea oppilasupseerien hyväntahtoisuuden ja ahkeruuden vuoksi, mitkä ominaisuudet saivat hänet suuresti luottamaan Suomen armeijan tulevaisuuteen. Arktinen ilmanalamme oli nähtävästi ollut hänelle melkoinen koetelemus. Kovin onnellisena hän Sihvolle kertoo, että Nettunossa kirjeen päiväsaikana marraskuun 14. päivänä oli aamulla kello 5.30 ollut +17 astetta Celsiusta.⁶²

Näkyvänä osoituksena Suomen ja Italian välisestä sotilaallisesta kanssakäymisestä olivat vierailut, joita varsinkin 1920-luvun loppupuolella tehtiin molempiin suuntiin. Vuosikymmenen alkupuolella Suomen puolustusvoimista Italiaan tehdyt vierailut ja tutustumiskäynnit olivat tapahtuneet laajempien, monia maita käsittävien kiertomatkojen yhteydessä. Tällaisia oli suoritettu mm. ilmavoimista (majuri B. Mårtenson 1922 ja luutnantti T. Hannelius, myöhemmin Hannus 1923) ja teknillisistä joukoista (majuri U. Sarlin 1922). Osa laajempaa kiertomatkaa oli myös silloisen sotaväen päällikön, kenraaliluutnantti K. Wilkaman tutustumismatka Italiaan kesällä 1925, jolloin armeijassa vallinneen tulehtuneen tilanteen kannalta

katsottiin edulliseksi järjestää hänelle vuoden kestävä laaja opintomatka Ranskaan, Italiaan, Belgiaan ja Hollantiin. Vuosikymmenen loppupuolella vierailumatkat Italiaan olivat toisentyypisiä näyttäviä edustusmatkoja. Huhti—toukokuussa 1926 vieraili joukko suomalaisia upseereita Italian hallituksen kutsumana tutustumassa maan puolustuslaitokseen ja sotatarviketeollisuuteen. Sotaväen päällikkö komensi matkalle everstiluutnantti U. Sarlinin, komentaja Y. Roosin, majuri V. Vuoren ja insinöörikapteeni R. Hallamaan sekä tulkiksi jääkärimajuri B. Söderströmin. Matka oli ohjelmaltaan kovin tiivis ja käsitti monia italialaisia tehtaita, telakoita, lentoasemia, armeijan laitoksia ja sotakouluja. Siihen sisältyi myös vierailu Mussolinin sekä ulko-, sota-, meri- ja ilmailuministerin luona.⁶³ Italian intressissä oli luonnollisesti saada Suomi sotateollisuutensa markkina-alueeksi.

Kun Italiassa opiskellut Aarne Sihvo nimitettiin sotaväen päälliköksi, oli odotettavissa suhteitten aktivoituminen entisestään. Vuonna 1926 Italian Suomen-lähettilääksi nimitetystä kreivi Emilio Paglianosta hän sai innokkaan tukijan pyrkimyksilleen. Vierailuja ja tutustumismatkoja järjestettiin molemmin puolin. Talvella 1928 Italian hallitukselta tuli kutsu, jossa yleisesikunnan päällikköä ja kahta muuta upseeria eri aselajeista pyydettiin Italiaan tutustumaan erityisesti sotateollisuuteen ja kouluihin. Eversti K. M. Walleniuksen lisäksi sotaväen päällikkö määräsi matkalle yleisesikunnan operatiivisen osaston päällikön, everstiluutnantti A. F. Airon tykistöupseerina sekä ilmavoimista luutnantti J. W. Harju-Jeantyn. Matkaseurueeseen liittyi Italiassa suomalaisille tuttu eversti V. Pallieri. Matka suuntautui aluksi Pohjois-Italian moniin teollisuuslaitoksiin sekä Torinossa ja Pinerolossa sijaitseviin sotakouluihin, sieltä La Speziaan, Pisaan ja Livornoon sekä edelleen Roomaan ja Napoliin. Lopuksi käytiin vielä Venetsiassa ja Triestesä. Italiassa opiskeli tuolloin viisi suomalaista upseeria (Zilliacus ja Hiisi Torinossa, Kijanen Livornossa, Rahola ja Enkiö Speziassa). Speziassa kuului ohjelmaan matka sukellusvene Barbarigolla komentajakapteeni Raholan toimiessa sukellusveneen päällikkönä ja luutnantti Enkiön ensimmäisenä upseerina. Roomassa tapahtuneista juhlallisuuksista mainittakoon kunniakäynti tuntemattoman sotilaan haudalla ja vierailu pääministeri Mussolinin luona.

Italian lehdistö seurasi tiiviisti matkaa selostaen kuvin ja kirjoituksin sen kulkua. Erityisesti oli eversti Wallenius huomion kohteena, ja hänen siviiliopintonsa ja sotilasuransa selostettiin tarkasti.⁶⁴ Sihvolle kirjoittamassaan kiitoskirjeessä Wallenius kuvaa innostuneena saamiaan vaikutteita ja sitä suurenmoista ystävällisyyttä, jota vierailun aikana oli osoitettu.⁶⁵

Todennäköisesti Sihvo sai matkalta tuliaisina Mussolinin omakätisellä nimikirjoituksella varustetun valokuvan. Sihvon yksityisarkistossa on säilynyt pateettinen italiankielinen kiitoskirje Mussolinille, jossa sanotaan: ”Siitä päivästä saakka, jolloin pääsin opiskelemaan Torinon mahtavaan sotakouluun, olen tuntenut Italiaa kohtaan syvää kiintymystä ja ihailua. Kun näin toisen isänmaani Teidän Ylhäisyytenne varmallalla johdolla ja vaikutusvallalla kohoavan uudelleen roomalaiseen suuruuteen, värähteli sydämeni ilosta. Ja nyt kun minun on suotu maani sotavoimien ylimpänä päällikkönä kehittää yhdessä maanne Suomessa olevan diplomaattisen edustajan kanssa voimakasta sotilaallista veljeydentunnetta maittemme välillä, näen mitä parhaita enteitä armeijallemme, laivastollemme ja ilmavoimillemme. Milloinkaan ei Italia ole enemmän kuin nyt elänyt suomalaisten sydämissä, milloinkaan ennen ei mahtavan Välimeren kansakunnan arvovalta ole tuntunut täällä kaikilla aloilla voimakkaampana kuin nyt.”⁶⁶

Vuosi 1928 merkitsi eräänlaista huippukohtaa suomalais-italialaisissa sotilassuhteissa. Kesällä käynnistyneessä Nobilen retkikunnan avustusoperaatiossa puolustusvoimilla oli huomattava osuus, kuten edellä on selostettu. Myös suojeluskunnat olivat solmineet yhteyksiä Italiaan. Kesällä 1926 Suomessa oli ollut joukko kansallismiliisin (Milizia Volontaria per la Sicurezza Nazionale) edustajia suojeluskuntien vieraina, ja he olivat tehneet suojeluskuntain yliesikunnan esikuntapäällikön, everstiluutnantti P. Zilliacuksen johdolla lähes kuukauden kestäneen kiertomatkan maassamme tutustuen sekä suojeluskuntiin että armeijaan. Vastavierailuna tälle kenraali Alessandro Traditin johtamalle vierailulle suojeluskuntien päällikkö, kenraalimajuri Lauri Malmberg, majuri Kaarlo Raunio ja maisteri Martti Kivilinna tekivät loka—marraskuussa 1928 laajan matkan Italiaan ja Tripoliin. Tulkkina heillä oli jääkärimajuri Börje Söderström, joka silloin toimi presidentin adju-

tanttina. Vierailuajankohta oli järjestetty Mussolinin Roomanmarssin muistojuhlallisuuksia silmälläpitäen.⁶⁷

Näiden näyttävien vierailujen kautta opintokomennusten jo harvetessa ja sittemmin kokonaan päättyessä siirryttiin Suomen ja Italian sotilassuhteissa normaaliin kanssakäymiseen.

Italiassa 1920-luvulla opiskelleet suomalaiset upseerit⁶⁸

nimi	komennusaika	komennuspaikka	suoritettut kurssit tai koulu tai komennuksen tarkoitus
<i>Laivasto</i>			
Aitto, Yrjö	9.10.1919—12.8.1921 ja 16.6.1923—26.6.1925	R. Accademia Navale, Livorno	merikadettikoulu ja merisotakorkeakoulu
Göransson, Ragnar	9.10.1919—27.7.1921 ja 16.6.1923—23.5.1925	samoin	samoin
Ikonen, Kauko	9.10.1919—25.7.1921 ja 16.6.1923—23.6.1925	samoin	samoin
Rahola, Eero	9.10.1919—25.7.1921 ja 16.6.1923—23.6.1925 ja 1.10.1927—8.6.1928	samoin sekä Italian laivasto, sukellus- veneet vv. 1927—1928	samoin sekä perehtyminen sukellusveneisiin 1927—1928
Kijanen, Kalervo	28.11.1926—30.11.1929	R. Accademia Navale, Livorno sekä sukellusvene "Enrico Toti"	merikadettikoulu sekä perehtyminen sukellusveneisiin
Enkiö (Enqvist), Sulo	1.10.1927—26.6.1928	Italian laivasto, sukellusveneet	sukellusvenekoulutus
Rahola, Jaakko	19.9.1928—19.2.1929	Cantieri Navali "Ansal- don" laivaveistämö, Genova-Sestria	perehtyminen laivanrakennukseen
<i>Rannikotykistö</i>			
Järvinen, Eino lisäksi	1.1.1921—31.12.1921 ja 25.8.1923—15.9.1925	Accademia Militare per Artiglieria e Genio, Torino Scuola d'Artiglieria contro Aerei, Nettuno ja Scuola Centrale, Civita- vecchia	Corso di Perfezionamento, 2-vuotinen tykistö- akatemian kurssi ja perehtyminen rannikko-, ilmatorjunta- ja rauta- tietykistöön
Marjanen, Väinö	1.1.1921—31.12.1921	Accademia Militare per Artiglieria e Genio, Torino ja Scuola d'Artiglieria contro Aerei, Nettuno	Corso di Perfezionamento sekä tutustuminen ran- nikko-, ilmatorjunta- ja rautatietykistöön
Laukola, Ilmari	16.6.1923—30.4.1927	Accademia Militare per Artiglieria e Genio, Torino	Tykistöakatemian 4- vuotinen kurssi
Laukola, Waldemar	10.11.1923—30.4.1927	samoin	samoin
Rikama (Rikman), Johan	16.6.1923—1.8.1926	samoin	samoin
Hiisi, Lauri	1.10.1926—11.9.1929	samoin	samoin
<i>Ratsuväki</i>			
v. Christierson, Tönne	21.10.1920—8.5.1922	Scuola d'Applicazione di Cavalleria, Pinerolo	erikoiskoulutus ratsastuksessa
Söderström, Börje	23.10.1920—25.10.1921	samoin	samoin
v. Haartman, Carl	12.9.1921—2.6.1922	samoin	samoin
Avellan, Henrik	16.11.1921—30.5.1922	samoin	samoin
<i>Ilmavoimat</i>			
Bremer, Väinö	1.4.—1.7.1924	Centocellen, Monte Celion ja Cerveterin lentoasemat	tutustuminen Italian ilmavoimiin
Söderström, Börje	2.1.—20.4.1924	Centocellen lentoasema	Corso Osservatore Aerea
Sarko, Olavi	15.7.—28.12.1926 ja 11.10.1926—6.6.1929	Scuola di Osservazione Aerea Roma, 84° Gruppo Idrovolanti, Venetsia ja R. Accademia Aeronautica, Caserta	Corso Osservatore Aerea ja Corso Superiore d'Aeronautica
<i>Muut</i>			
Sihvo, Aarne vuotiskurssi	1.8.1923—1.7.1925	Scuola di Guerra, Torino	sotakorkeakoulun 2-
Zilliacus, Per vuotiskurssi	14.9.1927—9.9.1930	samoin	sotakorkeakoulun 3-

Lähdeviitteet

1. Sotaministeriön (SM) kirje KD 677.19.M/15.1.1919 UM:lle, Merios I/PIM:n arkisto, F 4. Vastauskirjettä ei ole Sota-arkistosta löytynyt ja UM:n arkistosta saadun tiedon mukaan sellaista ei ole lähetetty.
2. SM:n kirjediaari 1919, PIM:n arkisto, Aa 2.
3. Keskusosaston esittely sotaministerille 7.10.1919, PIM:n arkisto, Dc 1.
4. Tietoja italialaisista sotakouluista mm. matkakertomuksissa. Ks. kertomus evl Sarlinin komennusmatkasta Italiassa 17.4.—17.5.1926 sekä selostus tutustumismatkasta Italiaan (Wallenius, Airo, Harju-Jeanty) v. 1928, Tsto X/YE:n arkisto, T 17645/7 ja T 17814/49.
5. E. Raholan ansioluettelo, Sota-arkiston ansioluettelosarja AL 32981.
6. SM:n KD N:o 149.21.K.sal ja 526.21.K.sal, Keskusosasto/PIM:n arkisto, He 3.
7. AL 32227.
8. AL 32981.
9. Kijasen opintoraportit ja arvosanat Tsto X/YE:n arkisto, T 17645/7.
10. Raholan ja Enkiön opintoraportteja Tsto X/YE:n arkisto, T 17645/4; Enkiön ansioluettelo AL 33459.
11. PIM:n KD 2079. Sot./10.9.28, Järjtssto/PIM:n arkisto, F 33 ja AL 49635.
12. SM:n KD 522.20.K.sal, Keskusos/PIM:n arkisto, He 1.
13. *ibid.*
14. AL:t 21457 ja 39895 sekä SM:n KD 546.21.K.sal, Keskusos/PIM:n arkisto, He 3.
15. KD 723.23.Y.1.Järjtssto/Sot./PIM:n arkisto, F 18, yleiset laivastoups. kosk komennukset.
16. Yleisen sota-asiaainos:n esittely PLMin:lle 16.10.23, PIM:n arkisto, Dc5.
17. W. Laukolan opintoilmoitus 30.6.26, Järjtssto/Sot./PIM:n arkisto, F 23.
18. *ibid.*
19. E. I. Järvisen opintoarvostelu KD 769.25.YI, Järjtssto/Sot./PIM:n arkisto, F 18:13.1 ja SE:n koulutusos:n kirje 2613/173 Koulutusos/SE:n yli kirjeistö, järj.4, 91/2201 D5-E1.
20. KD 240.27.Y.1.Järjtssto/Sot./PIM:n arkisto, F 29:11 sekä esittely PIMin:lle 29.10.26 yleiseltä sota-asiaainos:lta, PIM:n arkisto, Dc 8.
21. V. 1926 Söderström vieraili Italiassa Italian hallituksen kutsuman upseerivaltuuskunnan mukana, v. 1928 suojeluskuntien päällikön mukana ja 1933 sotaväen päällikön tekemän kiertomatkan yhteydessä.
22. La Scuola di Cavalleria nei cento anni della sua storia 1824—1924. Pinerolo 1924, Börje Söderströmin kokoelma PK 1424/9.
23. Carl von Haartman, Antaa Haartmanin yrittää, s. 97—112, Keuruu 1972.
24. Selostus tutustumismatkasta Italiaan 1928, s. 30—31, T 17814/49.
25. Börje Söderströmin kokoelma PK 1424/9.
26. Sarlinin matkakertomus s. 13, T 17645/7.
27. KD 67.24.Y.1 Järjtssto/Sot./PIM:n arkisto, F 18:11/2, Bremerin kokenuksesta ks. hänen ansioluettelonsa yhteydessä olevat asiakirjat. AL 42628.
28. Tsto X/YE:n arkisto, kansio 24/2202 E2—3, järj 12.
29. KD 339.26.Y.1.Järjtssto/Sot/PIM:n arkisto, F 23.
30. Sarkon opintoraportit Tsto X/YE:n arkisto, T 17645/4 ja AL 4383.
31. *ibid.*
32. YE:n kirj N:o 510/X/26.Tsto X/YE:n arkisto, kans 24/2202 E2—3 järj 12.
33. Ulkomaatsto/YE:n arkisto T 1408/22.

34. AL 4383.
35. "Il Mezzogiorno" 10.—11.11.28, Börje Söderströmin kokoelma PK 1424/4; lehtileikkeet.
36. Ia/SE:n sal kirj. N:o 316/100/Ia.20.3.22. Ia/SE:n arkisto, kans 24/2201 D5—E1.
37. KD 479.23.Y.1.Järjtsto/Sot./PIM:n arkisto, F18:11/3, eversti Sihvo.
38. ibid.
39. Selostus tutustumismatkasta Italiaan 1928, s. 32—34, T 17814/49, Suh-teesta ulkolaisiin opiskelijoihin ks. Scuola di Guerran pky 227/13.1.24 ja kntotston kirje 20.4.25, Sihvon kokoelma PK 1039/1.
40. KD 196.24.Y.1.Järjtsto/Sot./PIM:n arkisto, F 18:11/3, eversti Sihvo.
41. Martola Sihvolle 4.11.24, Sihvon kokoelma PK 1039/11. Kirje sisältää erittäin eloisan kuvauksen SKK:n alkutaipaleelta.
42. Järjtsto/Sot.PIM:n arkisto, Hg 11.
43. Prikaatinkenraali Barbarichin kirje Sihvolle 7.10.24 Sihvon kokoelma PK 1039/1.
44. Vrt. esim. Agenzia di Roman päivittäinen tiedotuslehti 6.12.1924 sekä "Il Popolo d'Italia" (Roma) "Il Momento" (Torino) ja "L'Avvenire d'Italia" (Bologna) 12.7.25. Lehtileikkeet Sihvon kokoelmassa PK 1039/1.
45. PIM:n käskylehti 6/25; edelliset ohjeet, jotka olivat v:ltä 1923 (PIM:n käskylehti 2/23) koskivat lähinnä komennusten taloudellista puolta eikä niissä puhuta mitään esim. opintoraporteista. Siksi niitä ei ennen v. 1925 ole ja tietoja opiskelusta saa vain muiden lähteiden esim ulko-maiden sotilasviranomaisten lähettämien raporttien, komennusraha-anomusten jne välityksellä.
46. Aarne Sihvo, Muistelmani II s. 94—95, Keuruu 1956.
47. KD 522.20.K.sal.Keskusos/PIM:n arkisto, He 1.
48. W. Bremerin kirje ilmavoimien komentajalle 10.4.24 Järjtsto/Sot./PIM:n arkisto, F 18:11/2 resltn Bremer.
49. KD 858.20.K 4, Keskusos/PIM:n arkisto, He 1.
50. Ks. E. Raholan kirjeet PIM:lle 28.12.23 ja 19.3.24, Järjtsto/Sot./PIM:n arkisto, F 18:11/4 Rahola.
51. UM:n kirje PIM:lle 22.12.24 KD 1574.24.Y.1.Järjtsto/Sot/PIM:n arkisto, F 18:11/4 Rahola.
52. Evl E. Heinrichsin kertomus opinnoistaan 1.9.—1.12.25, Tsto X/YE:n arkisto, 29/2201 D5—E1.
53. L. Hiiden opintoraportit, Tsto X/YE:n arkisto, T 17645/7.
54. YE:n kirj N:o 204/X/27/12 RT:n ja laivaston päällikölle 31.3.27 ja 293/X/12 15.5. ja 1.6.27 Tsto X/YE:n arkisto, T 14792/13.
55. P. Zilliacuksen opintoraportit, Tsto X/YE:n arkisto, T 17645/5.
56. Zilliacus Sihvolle 8.3.28, Sihvon kokoelma PK 1039/11.
57. Zilliacuksen opintoraportit, T 17645/5.
58. PM sisäpoliittisesta tilanteesta Italiassa; päiväämätön ja nimetön. Samasta yhteydestä löytyneen konseptin käsialasta voi vertaamalla päätellä tekijän, Ulkomaatsto/YE:n arkisto, SArk 1954, Italia. Vrt myös Mika Waltari, Yksinäisen miehen juna s. 150—151, Porvoo 1954.
59. Italian meriministeriön alivaltiosihteerin kirje B 3037/16.7.29.VII, käännös, T 17645/7 Kijanen. Ks. myös Walleniuksen, Airon ja Harju-Jeantyn matkakertomuksen liitteenä olevat lehtileikkeet, "Il Telegrafo" 24.2.28 T 17814/49.
60. KD 1456.25.Y.1. Järjtsto/Sot./PIM.n arkisto, F 18.13/1.
61. Vrt. Talvela Sihvolle 26.2.25 ja Martola Sihvolle 10.3.25, Sihvon kokoel-ma PK 1039/11.

62. Pallieri Sihvolle 14.11.27, Sihvon kokoelma PK 1039/11.
63. Sarlinin matkakertomus T 17645/7.
64. Selostus matkasta liitteinen T 17814/49. Kirjoittajalla oli aikanaan tilaisuus kuulla henkilökohtaisesti ev Harju-Jeantyn kertoilevan muistojaan tältä matkalta 1970-luvun alussa hänen käydessään Sota-arkistossa tutkimassa.
65. Wallenius Sihvolle 5.3.28. Genevestä, jonne hän matkusti välittömästi Italiasta Kansainliiton asioissa sekä Zilliacus Sihvolle 8.3.28, Sihvon kokoelma PK 1039/11.
66. Sihvo Mussolinille 18.3.28. Sihvon kirjeenvaihto sotaväen päällikkökaudelta sisältää myös hänen ja Mussolinin välisiä uudenvuodentervehdyssähkeitä.
67. Suojeluskuntien suhteista kansallismiliisiin ks. esim. Francesco Saccon kirje Zilliacukselle 11.12.23 liitteinen, SkY:n koulutusos:n arkisto F 64, kapteeni Camillo Canali Sihvolle 14.7.26 ja A. Traditi Sihvolle 29.8.26. Sihvon kokoelma PK 1039 sekä Börje Söderströmin kokoelma PK 1424/3 ja 4.
68. Taulukon tiedot koottu PIM:n sota-asiaosaston järjestelytoimiston arkistossa löytyvistä luetteloista ulkomaakomennuksilla olleista upseereista (Ba2—Ba3), ansioluetteloista, esittelyistä PIMin:lle, kirjeistöstä jne. Em. YE:n laatimia luetteloja ulkomaakomennuksista käytettäessä on muistettava, että ne ovat saapuneet PIM:lle 23.9.26, joten myöhemmin tapahtuneista komennuksista niissä ei voi olla tietoja. Lisäksi on huomattava, että ainakaan Italian kohdalla niissä ei ole mukana sellaisia upseereita, jotka parhaillaan vielä olivat komennuksella (esim. Laukolat) ja muitakin saattaa puuttua — esim. E. Raholaa ei mainita lainkaan. Koulujen nimissä esiintyy kovasti virheellisyyskiä. Kuitenkin luettelot ovat hyvänä runkona komennuksia tutkittaessa. Joukko-osastojen ja suojeluskuntajärjestön yleisesikunnalle antamat tiedot, joiden perusteella luettelot on tehty, löytyvät Tsto X/YE:n arkistosta kansio 24/2202 E 2—3.

Summary

FINNISH OFFICERS STUDING IN ITALY IN 1920'S

In the 1920's about 20 Finnish officers studied in Italy. During the first years of independence the Defence Forces had a great need to get competent officers trained. The possibilities to train naval and coast artillery officers in Finland were particularly poor. Since training in Germany was for political reasons not possible Finland turned towards the entente-states. France and Italy were the first to offer facilities for training Finnish officers. Most of those commanded abroad came from the navy or the coast artillery, later also from other services. Two officers, Colonels Aarne Sihvo and Per Zilliacus, attended the Torino General Staff Academy (Scuola di Guerra). Later both commanded the Finnish War College founded in 1924. Most of the commands abroad took place during the early years of the 1920's and they were terminated in mid-1920's.

Studying away from home with meager income and inadequate knowledge of the local language was not always very easy. In creating studying opportunities for the Finns the Italian authorities took a very positive stand as did the leadership of the Academy and fellow Italian officer students. Officers trained in Italy became teachers in our own schools as well as experts on different fields. By the end of the decade after the Finnish military schools had been established and became settled the need to command officers abroad diminished. Studies abroad affected also other fields of military cooperation between the countries. In 1925 the Finnish War College received the Italian artillery teacher, Colonel Pallieri, who stayed in Finland until the end September 1927. When Aarne Sihvo who had graduated from the Torino Scuola di Guerra became in 1926 the Commander-in-Chief the relations reached another level of activities demonstrated by mutual visits.

**VENÄLÄISET EMIGRANTIT SUOMEN NEUVOSTO-
LIITTOLAISIA SOTAVANKEJA AVUSTAMASSA**

Suomen marsalkka C. G. Mannerheim puuttuu muistelmiensa toisessa osassa (Muistelmat II, sivut 385—388) venäläisten sotavankien vaikeaan tilanteeseen erityisesti talven 1941—1942 aikana. Tuo talvi oli vaikein maamme elintarviketilanteen kannalta ja niin sotilaiden kuin myös siviiliväestön annoksia oli pienennettävä. Mannerheim toteaa kuolleisuuden kohoamisen vankileireissä, mutta mainitsee samalla olleen ymmärrettävää, ettei 47.000 sotavangin muona-annoksia voitu näissä olosuhteissa parantaa. Luotettavimpia vankejahan siirrettiin myös Sisä-Suomen maalaistaloihin työvoimaksi.

Mannerheim päätti tässä vaikeassa tilanteessa kääntyä Suomen Punaisen Ristin puheenjohtajana Genevessä toimivan Punaisen Ristin kansainvälisen komitean puoleen. 1.3.1942 lähettämässään kirjeessä hän kuvaa niin Suomen vaikeaa elintarviketilannetta kuin venäläisten sotavankien verrattain heikkoa fyysistä kuntoa jo vangiksi joutumisen aikoina. Hän toivoi Punaisen Ristin apua, vaikkei Neuvostoliitto ollutkaan yhtynyt sotavankieja koskevaan Geneven sopimukseen, sekä pyysi, että kansainvälinen komitea lähettäisi edustajansa maahamme. Hänelle suotaisiin mahdollisuus valvoa, että mahdolliset avustyslähetykset käytettäisiin yksinomaan sotavankien hyväksi.¹

Mannerheim kertoo edelleen, että Punaisen Ristin kansainvälinen komitea kääntyi heti Amerikan Punaisen Ristin puoleen, joka kahden seuraavan vuoden aikana toimitti 30.000 viiden kilon pakkettia elintarvikkeita ja tupakkaa. Sveitsin Punainen Risti toimitti 40.000 kiloa maitopulveria ja hernejauhetta sekä Kanada 600 kiloa lääkeaineita. Jakelu tapahtui kansainvälisen komitean edustajien valvonnassa ja näille tarjoutui samalla tilaisuus tutustua sotavankien olosuhteisiin Suomessa.

Näin siis Mannerheim kertoo muistelmissaan. Avustusohjelmaan vaikutti myös muita tekijöitä, joista eräs merkittävä taho oli venäläinen ruhtinatar Lydia (Dilka) Wassiltchikoff (os. Wiasemsky).

Koska olen saanut hänen tyttäreltään haltuuni venäläisten sotavankien avustustoimintaan liittyvää kirjeenvaihtoa (koppioita), on ehkä asiallista kertoa toiminnan kehittymisestä myös venäläisten emigranttien taholla.

Ruhtinatar Lydia Wassiltchikoff joutui miehensä Ilarion'in sekä lastensa kanssa jättämään Venäjän huhtikuussa 1919. Tällöin englantilainen sotalaiva kuljetti heidät eräiden muiden pakolaisten kanssa pakoon Krimiltä. Seurueeseen kuului myös suomalainen kotiapulainen Eva.

Monien emigranttivaiheiden jälkeen ruhtinatar Lydia oli 1941 Roomassa, josta hän syyskuussa matkusti Berliiniin tyttärensä Tatjanan ja ruhtinas Paul de Metternich'in häihin. Gestapo kielsi häntä poistumasta Saksasta, jolloin hän sai tilaisuuden paikan päällä ryhtyä toimenpiteisiin venäläisten sotavankien olojen parantamiseksi. Lydia oli työskennellyt jo ensimmäisen maailmansodan aikana Venäjän Punaisen Ristin tehtävissä ja lisäksi hänellä oli emigranttivenäläisten keskuudessa paljon ystäviä eri puolilla maapalloa. Ehkä tärkein tuki avustustoiminnan käynnistämisessä oli kreivitär Sofia Panin, Tolstoi-säätiön johtaja USA:ssa. Tämä toimi mm. ensimmäisenä naisministerinä Venäjällä, ennen rouva Kollontayta.

Ruhtinatar Lydia lähetti jo 30.10.1941 kirjeen Geneveen tohtori Emile Exchaquet'ille kertoen avustusaloitteestaan sekä keskusteluistaan Saksan viranomaisten kanssa. Suomea ei tässä kirjeessä mainita, vaan apua esitetään Saksassa oleville venäläisille sotavangeille hankittavaksi Pohjois- ja Etelä-Amerikasta.

Samassa kuussa hän lähetti myös kiertokirjeen USA:n ja Argentiinan Punaisen Ristin organisaatioille kertoen laajasti hankkeestaan ja antaen jopa yksityiskohtaisia ohjeita avustusten laadusta. Hän mainitsee myös, että saksalainen sotavankileirien johto olisi luvannut lähettää listan leireistä Geneveen.

Punaisen Ristin kansainvälisen komitean sotavankien keskustointo vastasi 21.11.1941 ruhtinattarelle antaen periaatteellisen tukensa hänen aktiivisuudelleen.

Ruhtinatar Lydia kirjoitti 16.3.1942 pitkän kirjeen Punaisen Ristin sotavankikeskukseen Geneveen selostaen toimenpiteitään. Eriyisesti hän korostaa laajaa kirjeenvaihtoaan Amerikkaan avun

saamiseksi. Tilanne oli tietenkin vaikeutunut USA:n liittyttyä sotaan ja monet pelkäsivät tarvikkeiden joutumista saksalaisten käsiin.

Hän kertoo mm. Hoover-organisaation Puolaan lähettämistä avustuksista, jotka olivat saapuneet perille ilman, että saksalaiset olisivat puuttuneet pakkausten sisältöön. Ruhtinatar kertoo edelleen venäläisten sotavankien surkeasta tilasta. Saksalaiset eivät antaneet kylliksi elintarvikkeita ja toisaalta sotavangeista ei ollut enää hyötyä Neuvostoliitolle, joten koko asia ei heitä kiinnostanut.

Ruhtinatar toteaa edelleen, että huolimatta Saksassa olevien valkoisten pakolaisvenäläisten usein vaikeasta tilanteesta he olivat kuitenkin Berliinin ortodoksisen seurakunnan puitteissa keränneet 30.000 markkaa ja 300 laatikkoa elintarvikkeita sekä vaatteita venäläisille siviiliasukkaille Saksan miehittämällä alueella.

Kreivitär Sophie Panin kykeni lähettämään ruhtinatar Lydialle Geneven kautta 15.4.1942 päivätyn kirjeen, jossa kerrotaan samassa kuussa Puolaan lähetettävästä elintarvikelähetyksestä.

Tähän mennessä koko kirjeenvaihto on koskenut Saksassa olevia venäläisiä sotavankeja sekä venäläisiä ja puolalaisia siviiliasukkaita. 10.12.1942 ruhtinatar pyytää apua myös Berliinin esikaupungissa työleirillä asuville alle 15-vuotiaille venäläisille lapsille, joiden äidit oli tuotu saksalaisiin tehtaisiin töihin.

Suomessa olevat venäläiset sotavangit tulevat kuvaan mukaan ruhtinattaren marsalkka Mannerheimille 1.10.1942 lähetetyssä kirjeessä, josta ei löydy kopioita. Se ilmenee Mannerheimin vastauksesta 27.10.1942. Tatjana de Metternichin antamien tietojen mukaan syynä avustuksen suuntaamiseen Suomeen oli Saksan asevoimien johdossa toimineen kenraali von Hasen epäonnistuminen pyrkimyksissään saada puolueen hyväksyminen Punaisen Ristin toiminnalle venäläisten sotavankien hyväksi. Kenraali von Hase kuoli hirsipuussa osallistuttuaan Hitlerin vastaiseen heinäkuun 20. päivän 1944 salaliittoon.

Todettakoon myös, että Lydia Wassiltchikoff ja C. G. Mannerheim tunsivat toisensa ennestään, sillä marsalkka oli ollut ruhtinattaren veljen, Wladimir Wiazemskyn ystävä.² Marsalkka Mannerheimin mainittu vastauskirje on suomennettuna seuraavan sisältöinen.

Päämaja, 27.10.1942

Madame!

Viitaten ystävälliseen kirjeeseenne 1.10., josta esitän kiitokseni, saanen kertoa teille, että Punaisen Ristin kansainvälisen komitean toimenpiteet Suomessa olevien venäläisten sotavankien auttamiseksi avustuslähetyksin on jo aloitettu.

Kansainvälisen komitean edustaja saapui Suomeen heinäkuussa ja täällä hän on voinut hyvin tyydyttävällä tavalla organisoida amerikkalaisen Punaisen Ristin lahjoittaman 5000 pakkauksen erän jakelun vangeille yhteistoiminnassa meidän viranomaistemme sekä suomalaisen Punaisen Ristin kanssa.

Todettakoon, että nämä 5000 pakkausta, jotka sisältävät elintarvikkeita, tupakkaa ym., eivät edusta kuin 2—3 päiväänosta ja että vangit ovat suuressa niin ruuan kuin vaatteidenkin tarpeessa Suomen kyetessä antamaan heille vain kaikkein välttämättömmän. Koska teillä on suhteita Amerikkaan, joiden avulla te voisitte saada vangeille osoitettuja paketteja, en näe mitään estettä sille etteikö osaa näistä lähetyksistä voitaisi jakaa venäläisille vangeille Suomessa. Teen mielelläni parhaani, että teidän Amerikasta mahdollisesti saamanne lähetykset voitaisiin jakaa Punaisen Ristin kansainvälisen edustajan toimesta maanmiehillenne, sotavangeille Suomessa.

Kaikissa yksityiskohdissa pyydän kääntymään suoraan suomalaisen Punaisen Ristin puoleen Helsingissä.

Kunnioitukseni vakuutukset jne.

Mannerheim

Tästä Geneven kautta toimitetusta kirjeestä ilmenee, että Suomessa arveltiin ruhtinattaren tavaralähetyksen saapuvan jotakin muuta kautta kuin Punaisen Ristin toimittamana.

Kirjeenvaihto sisältää myös Punaisen Ristin kansainvälisen komitean mielenkiintoisen raportin Amerikasta lähetetyn materiaalin jaosta leireillä sekä yleiskuvauksen leirien tarpeista. Kirjelmä on päivätty Genevessä 20.11.1942 ja siinä selvitetään mm. seuraavaa:

— Ensiksi ilmoitetaan, että Punaisen Ristin komitea oli saanut SPR:ltä kesäkuun puolivälissä tiedon Amerikan PR:n lähetyksen saapumisesta. Lähetys käsitti kaksi kuorma-autolastia, toisessa 2499 pakkausta vahingoittumattomana ja toisessa 2500, joista kuusi on vahingoittunut.

— Komitean edustaja saapui sitten Suomeen ja huolehti avustuslähetyksen jaosta. Hän poistui maasta jo kesäkuun lopussa.

— Jaon valmistelun kerrotaan sujuneen hyvin, sillä suomalaiset viranomaiset antoivat auliisti apua. Edustajan käyttöön oli asetettu henkilöauto ja suomalainen eversti, joka toimitti leireiltä viikottaiset vahvuuslistat.

— Jaossa asetettiin etuoikeutettuun asemaan ne sotavangit, jotka olivat sairaita, vaikeasti haavoittuneita tai muuten heikkoja. Näille annettiin pakkaus kahta miestä kohden. Sisällöstä mainitaan savukkeet, tupakka, kahvi ja kaakao.

— Erityisesti todetaan sotavankien ilo ja kiitollisuus Amerikan kansalle ja sen Punaiselle Ristille.

— Lopuksi annetaan kuva kokonaistarpeista. Todetaan, etteivät nyt saapuneet tarvikkeet suinkaan vastanneet kiireisintä tarvetta. Tarvitaan yksinkertaisia ja tärkeimpiä ruokatarvikkeita, kuten säilötyä maitoa, sokeria, riisiä, vehnäjauhoja sekä rasvatuotteita. Eräillä leireillä todetaan olevan kalastusmahdollisuuksia ravinnon lisäämiseksi, joten tarvitaan verkkoja. Sotavankien elintarviketilanteen todettiin olevan sidoksissa koko maan huoltotilanteeseen.

— Uskonnon harjoitukset olivat vapaat, mutta raamattuja ja rukouskirjoja puuttui. Sama koski yleensä lehtiä ja kirjallisuutta sekä musiikki-instrumentteja. Todettiin, että on vaikeaa tarkoin määritellä tärkeysjärjestystä, saappaita vai kenkiä, alusvaatteita jne. Talvikuukaudet pakkasineen ovat vaikeimmat.

— Tulevaisuudesta mainittiin, että lyhyen ajan kuluessa on tulossa Suomeen 3753 elintarvikepakettia USA:sta ja 500.000 vitamiinikapselia Kanadan PR:ltä.

Ruhtinatar Lydia Wassiltchikoffin ponnistelut Suomessa olevien venäläisten sotavankien auttamiseksi jatkuivat kirjeenvaihdon antaman kuvan perusteella tiiviisti syksyn 1942 ja koko vuoden 1943. Marsalkka Mannerheimin nimi esiintyy erityisen positiivisesti mm. kirjeissä kreivitär Sophie Paninille sekä arkkipiispa Vitaly'lle New Yorkiin (molemmat 9.12.1942). Hänen kirjeissään vilahtelee kuuluisia emigranttiniimiä, joiden puoleen hän on kääntynyt sekä Pohjois- että Etelä-Amerikassa.

Marsalkka Mannerheim on 31.12.1943 lähettänyt jälleen kirjeen ruhtinattarelle, joka oli siirtynyt asumaan Bad Köningswartin linnaan Sudeettialueella, minne tämä kirje on postitettu suoraan.

Päämaja 31.12.1943

Madame,

Viitaten ystävälliseen kirjeeseen 22.11.1942 sekä kirkkoherra Istastzoffin kirjeen kopioon, haluan ilmoittaa, että venä-

läisille sotavangeille Suomeen lähetettävät 2000 kg (60 laatikkoa) tarvikkeita tullaan jakamaan tarvitseville heti lähtöksen saavuttua perille. Sotavangit, jotka saavat avustustuotteita, voivat esittää kiitoksensa Argentiinan avustuskomitealle.

Ottaen huomioon ne valitettavat olosuhteet, joissa venäläiset sotavangit elävät, olen antanut jo sodan alusta alkaen jakaa heille samansuuruiset maksimaaliset elintarvikeannokset, jotka ovat voimassa sellaisen siviiliväestön keskuudessa, joita käytetään raskaimmissa töissä. Loppukesästä 1942 alkaen, kun maan elintarviketilanne on parantunut, vangit ovat jatkuvasti saaneet siviilityöväen suurimmat annokset, jotka ovat merkittävästi suurettuneet. Nykyään vangit ovat mielestäni vähemmän elintarvikkeiden tarpeessa kuin kenkien, liinavaatteiden ja vaatetuksen.

Kunnioittavat vakuutukseni ...

Mannerheim

Hallussani olevista asiakirjoista on viimeinen päivätty 25.10.1944 ja se on Argentiinan Suomessa oleville venäläisille sotavangeille lähettämän viimeisen avustuserän (6.3.1944) jakoraportti. Jako oli suoritettu 20 vankileirissä. Selostus kertoo vankien kiitollisuudesta lahjoittajia kohtaan, mutta mainitsee myös että pakkauksista on kadonnut 41 kg saippuaa!

Kirjeenvaihdon perusteella olen koonnut seuraavan taulukon venäläisille sotavangeille toimitetuista avustuslähetyksistä, joihin on mitä ilmeisimmin ollut vaikuttamassa ruhtinatar Lydia Wasiltchikoff.

Punaisen Ristin avustustoiminta oli tosin Suomen osalta lähtenyt käyntiin jo ennen Wassiltchikoffin yhteydenottoa Mannerheimiin, mutta edellä olevaa luetteloa tarkasteltaessa ja vertailllessani sitä käytettävissäni olevaan kirjeenvaihtoon voin väittää, että merkittävä osa tuosta avusta on tullut Suomeen ruhtinatar Lydia Wasiltchikoffin aloitteen ja jatkuvan aktiivisuuden ansiosta. Melkoinen saavutus yhdelle ihmiselle, jonka etuna oli tietenkin laaja tuttavapiiri. Emigranttivenäläiset pitivät kiinteästi yhteyttä keskenään 1920—1930-luvuilla ja tämä edesauttoi avustustoiminnan käynnistymistä. Emigranttivenäläisten toiminnan merkityksen arviointia vaikeuttaa merkittävästi se, että Suomen vankikysymys oli samanaikaisesti joutunut muutenkin kansainvälisen huomion kohteeksi. Varsinkin sveitsiläisen lääkärin Guido Pidermanin julkaisutoimin-

Tavaraerä (pakkausten määrä ja sisältö)	Lahjoittaja	Paino
5000 elintarvikkeita	Toukokuu 1942 USA:n PR	25.000 kg
3753 elintarv. ja 600 "	Joulukuu 1942 Ivan Kulajeffin kasvatussäätiö San Francisco	18.765 kg
2925 "	Tolstoi-säätiö NY	
208 "	Serge Rochmaninoff NY	
20 "	USA:n PR, Washington	
50 lääkkeitä	Kanadan PR, Toronto	332 kg
80 Uusia Testamentteja	Ekumeeninen Komissio Geneve	400 kg
20 keittoa	Kesäkuu 1943 Haco Gesellschaft A.G. Gümligen	400 kg
286 keittoa	Sveitsin PR	30.612 kg
11 lääkkeitä	Hoffman-LA Roche Ciba-Geigy A.G.	580 kg
2770 elintarv. 2016 "	Tolstoi-säätiö USA:n PR Washington	13.850 kg
127 "	Kaukasian Hyväntekeväisyys- yhdistys NY	
27 "	Ivan Kulajeff-säätiö San Francisco	
600 "		
140 elintarv. 503 "	Lokakuu 1943 Tolstoi-säätiö NY USA:n PR	
58 elintarv. (2 tuhoutunut matkalla) 1 vaunulasti elintarv.	Tammikuu 1944 Argentiinan PR (Kirkkoherra Istatzoff) PR kv komitea	2.218 kg
1684 pakkausta 1828 "	Maaliskuu 1944 USA:n PR "	

Kokonaismääriä on vaikea arvioida, mutta luvut eivät kuitenkaan yhdy Mannerheimin alussa esittämiin.³

ta toi Suomelle vuoden 1942 lopulla kielteistä mainetta. Piderman toimi huhti-syyskuussa 1942 kirurgina Helsingissä ja tässä yhteydessä hän pääsi käymään myös vankileirillä. Sveitsiin palattuaan hän ryhtyi lokakuussa 1942 tekemään Zürichistä käsin propagandaa avun saamiseksi USA:sta Suomen sotavangeille. Kun lehtisten tarkoituksena oli avustusten saaminen, niissä ei suinkaan pienennetty vankeiden olojen heikkoutta. Suomen päämaja pyrki ulkoministeriön välityksellä oikomaan liioitteluihin katsomiaan tietoja. Mannerheim taas kirjoitti asiasta Kansainväliselle Punaiselle Ristille. Myös Punaisen Ristin kesällä 1942 Suomeen lähettämän delegaation johtaja tohtori Graf antoi joulukuussa oman lausuntonsa, ja siitä ilmeni, etteivät olosuhteet Suomen vankileireillä kaikissa suhteissa täyttäneet kansainvälisiä vaatimuksia. Talvella 1943, heinäelokuussa 1943 ja toukokuussa 1944 Suomessa vierailleilla kansainvälisillä tarkkailijoilla ei enää näytä olleen mitään huomauttamista.⁴

Ruhtinatar on tuskin saanut työstään kiitosta.⁵ Olkoon tämä kirjoitus yksi kunnianosoitus hänelle ja hänenlaisilleen ihanteellisille ihmisille.

Lähdeviitteet

1. Mannerheimin kirjeenvaihto asiasta. Valtionarkisto, Gustaf Mannerheimin kokoelma, kansio 609.
2. Tatjana de Metternichin tieto.
3. Eino Pietola toteaa kirjassaan "Sotavangit Suomessa 1941—1944" venäläisille sotavangeille lähetetyn ulkomaisen avun varsin lyhyesti antaen tunnustuksen sekä Suomen Marsalkalle että Suomen Punaiselle Ristille (sivut 195—197).
4. Valtionarkisto, Gustaf Mannerheimin kokoelma, kansio 609.
5. Mainittakoon vielä, että tämän merkittävän ruhtinattaren muistelmat vuosilta 1886—1919 ovat ilmestyneet Saksassa nimellä "Verschwändenes Russland" (Verlag Fritz Molden) ja Suomessa "Muistojen maa" (1988 Otava). Jatko sisältyy Tatjana de Metternichin muistelmiin "Bericht eines ungewöhnlichen Lebens" (ranskankielinen laitos "La Dame aux 5 passeports" 1987).

Jyri Paulaharju

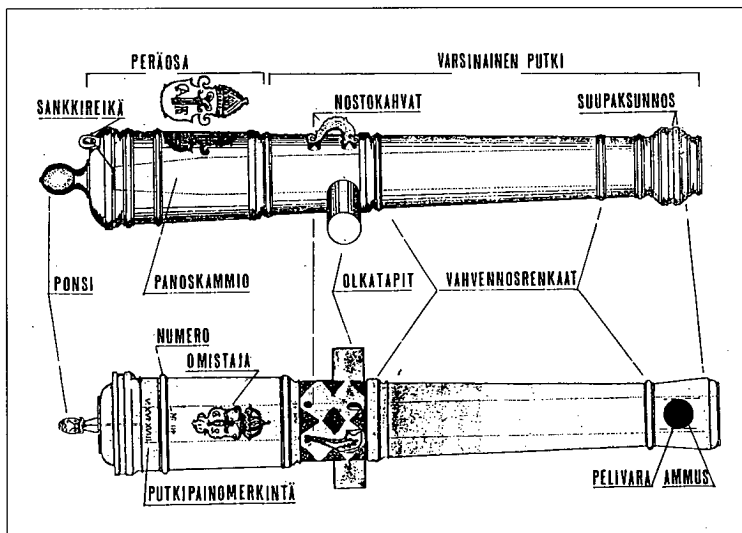
SUUSTALADATTAVISTA TYKEISTÄ JA NIIDEN TUNNISTAMISESTA

Vanhoiden aseiden tutkiminen on suuressa määrin keskittynyt teräaseisiin ja keveisiin käsituliaseisiin. Tämä on luonnollista, koska näitä taisteluvälineitä on tehty ja käytetty todella runsaasti ja niitä on myös säilynyt huomattavat määrät tieteellisen tutkimuksen ja keräilyn kohteiksi.

Tykkien selvitys- ja luokitustyö on jo harvinaisempaa ja syyt tähän ovat hyvin yksinkertaisia. Tykkeitä on valmistettu kivääreihin verrattuna todella vähän ja massiivisina aseina ne ovat myös hyvin soveltuneet uudelleen sulatettaviksi paremmiksi kanuunoiksi tai kirkonkelloiksi kunkin ajan näkemysten mukaisesti. Säilyneet vanhat tykit ovat vähälukuisia, eivätkä ne muutenkaan ole vielä saaneet laajempaa asehistoriallista innostusta osakseen. Lisäksi vanhaa tykkiteollisuutta käsittelevät arkistotalenteet ovat suppeita ja usein hyvinkin pintapuolisia.

Aikakauskirjan edeltäjässä "Sotamuseossa" käsiteltiin 1950-luvun alussa muutamassa artikkelissa vanhoja suustaladattavia tykkeitä. Erityisesti Erkki A. Hallakorpi oli kiinnostunut vanhoista putkista ja hän pääsikin tutkimuksissaan hyvin pitkälle.¹ Valitettavasti Tuonen viikate katkaisi lupaavasti alkaneet selvitykset. Hallakorven ohella Matti Lauerma tunsi suurta mielenkiintoa tykistöaseeseen², mutta hänenkin tutkijanuransa päättyi inhimillisesti katsoen aivan liian varhain. Myös Arvo Räisänen kirjoitti vuoden 1955 "Sotamuseoon" artikkelin venäläisen kenttätykistökaluston kehittymisestä Suomen sotaan 1808—1809 mennessä.³

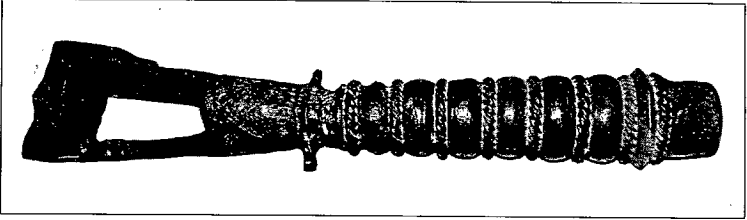
Suustaladattavat tykit tarjoavat harvinaisuudestaan huolimatta tai kenties juuri siitä johtuen todella mielenkiintoisen tutkimuskentän. Perinteisen ballistisen eli ampumaominaisuuksia tarkastelevan tutkimuksen rinnalle on syytä nostaa valmistukseen ja aseluokitukseen liittyvä selvitys, jonka avulla on mahdollista — ainakin jossakin määrin — laatia jatkoanalyysseja eri aikakausien sotajoukkojen varustuksista. Samalla hahmottuu myös kunkin ajan aseiteollisuus.

*Suustaladattavan tykin osat.
Parts of the muzzle loading gun.*

Tykkien ominaisuuksista

Ruutiaseet yleistyivät Euroopassa 1300-luvun alkupuolella. Erään vanhan asiakirjan mukaan tataarit olisivat käyttäneet jo vuonna 1241 eräänlaisia tuliputkia Wahlstattin luona. Tietoa pidetään kuitenkin nykyäskäytön mukaan epäluotettavana. Sen sijaan Flanderin Gentissä oli kenties jo vuonna 1314 tuliaseita ja ainakin vuonna 1326 tiedetään Firenzessä valmistetun "canones de metallo" sekä rautakuulia. Viisi vuotta myöhemmin Italian Friulin maakunnan Cividalen kaupungissa kaksi ritaria todisti nähneensä maassa makaavia tulittavia aseita. Englannissa palkattiin vuonna 1344 sotajoukkoon erityinen "pyssymestari", ja tämä nimitys ilmensi uuden asetekniikan tuloa. Crecyn taistelussa vuonna 1346 rintamaan oli jo ryhmitetty kolme tykeiksi luonnehdittua ruutiassetta, joiden vaikutusta aikalaiset kuvasivat "hirmuiseksi". — Tykistöaseen valtakausi oli alkanut.

Kammioase. Kuva Paulaharjun kokoelma.

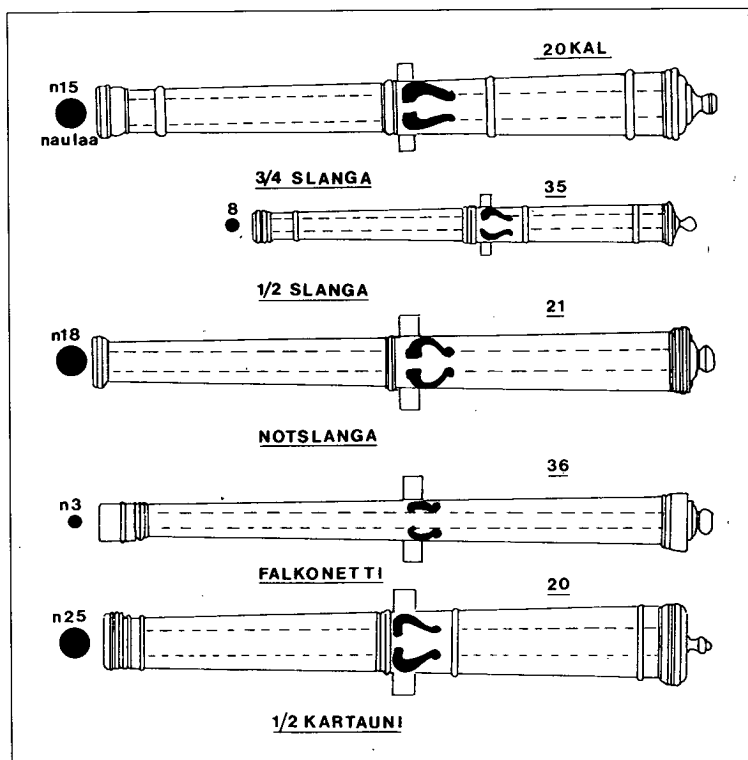
Chamber weapon. Photo: Collection of Paulaharju.

Ensimmäiset tuliputket olivat todennäköisesti ruukkumaisia ja niillä ammuttiin nuolityyppisiä ammuksia. Seuraavassa vaiheessa aseet saivat tutun putkimaisen ulkonäön. Tykit olivat edelleen suustaladattavia singoten kiviä ja rautaa. Ruudin kanssa syntyi kuitenkin vaikeuksia. Ruuti oli näet hienoa pulveria aiheuttaen jatkuvasti hienojakoisuutensa vuoksi varhaisräjähdyksiä ja putki-aikana epätasaista palamista. Näiden ilmiöiden poistamiseksi kehitettiin takaaladattavat kammiotykit. Panos sijoitettiin erilliseen kammioon, joka asetettiin putken peräosassa olevien korvakkeiden eteen ja tiivistettiin kiiloilla putkeen. Ase oli tietysti tulinopeudeltaan edeltäjiään parempi, mutta riittävän tiivistyksen aikaansaaminen tuotti kuitenkin huolia. Nähtävästi nämä hankaluudet olivat aiempia huolia vähäisempiä, sillä kammiotykit pysyivät käytössä verraten pitkään. Suomen ensimmäiset tykit olivat todennäköisesti kammioaseita.

Viimein opittiin rakeistamaan ruuti kelvolliseksi ja kammiotykien aika vaihtui jälleen suustalatauskaudeksi, joka jatkuikin siten lähes 400 vuotta ja päättyi vasta 1800-luvun puolivälissä uudelleen takaalataukseen ja hylsytiivistykseen.

Yhtenäistämispyrkimykset

Tykkien yleistymisen myötä syntyi sekava nimitys- ja luokitusviidakko. Aseseppien harrastama tykkien personointimenetelmä — jolloin tykeille annettiin pelkoa herättäviä nimiä — lisäsi osaltaan

Kanuunoiden kehitys 1500-luvun jälkimmäisellä puoliskolla.

The development of cannons in the latter part of the 16th century.

aseteknististä sekavuutta. Jokainen tykkimestari valoi oman näkemysensä ja kokemuksensa mukaan tuliputkia ja siten putkien mittasuhteet, ammuspainot sekä väljyydet olivat hyvin yksilöllisiä.

Hiljalleen alkoi kuitenkin tapahtua. Jättibombardien rinnalle ilmestyivät kanuunat, joilla tarkoitettiin aluksi metallikuulia ampuvia tykkejä. Kanuunaa vastasi saksalainen nimitys kartauni (kartov, karthauni), mikä yleismäärite levisi myös Pohjoismaihin. Vasta 1600-luvulla kanuuna-käsite vakiintui laa'an lentoradan omaavien pitkäputkisten tykkien nimitykseksi. Sana kanuuna periytyy latinan termistä "canna" eli putki. Englantilaiset ja ranska-

laiset omaksuivat sanan canon.

Pitkäputkiset ja pienikaliiperiset putket muistuttivat aikalaisensa mielestä *käärmettä* ja niin tuli sanastoon slanga, joka eri kielessä ilmeni muodoissa kulveriini, couleuvrine, serpentiini, colobrina. Kulveriini ja serpentiini olivat pääasiassa ranskalaisen vaikutusalueen nimityksiä ja slangat kuuluivat saksalaiseen perimään. Käsitteitä sekoitti vielä se, että eräät pitivät serpentiiniä takorautaisena ja metalliluoteja ampuvana aseena. Slangat ja kulveriinit puolestaan luokiteltiin valetuiksi putkiksi. Rajankäynti näiden lajien kesken ei kuitenkaan ollut pitävä, sillä valettuja serpentiinejä on tavattu runsaasti.

Tanskalaiset lyhensivät serpentiinin ja ryhtyivät kutsumaan asettaan barsseksi. Näitä barsseja oli vallitykkeinä 1500-luvulla muun muassa Tallinnassa.

Kenttätykistön eriydyttyä myöhemmin piiritys- ja vallitykistöstä omaksi ryhmäkseen — joskaan ei vielä aselajiksi — syntyivät kevyet falkonit eli haukat ja niiden pienemmät muunnokset falkonetit. Vastaavaan ryhmään kuuluivat majonat (moyenne, mouenne) Ranskassa, Espanjan pasavolantet ja esmeril-tykit, minon, robinet-aseet Englannissa ja Saksassa Sharfe Findlein. Keveisiin kanuunoihin kuului myös englantilaisten ja ranskalaisten arsenaalista löytävä saker-tykki.

Serpentiinit, falkonit ja falkonetit sekä 1/4—1/2 -slangat pitkäputkisina ja pienikaliiperisina muistuttavat aikamme jalkaväkitykkiä eli ”piiskaa”. Kaksois- ja kokokartaunit sekä koko- ja kenttäslangat voidaan rinnastaa vastaavasti nykyisiin raskaisiin kenttä- ja linnoituskanuunoihin. Huolimatta tietynlaisesta valmistusperiaatteiden ja nimitysten yleistymisestä tykit olivat edelleen suuressa määrin valajiansa yksilöllisiä tuotteita. Tilanne vaivasi suuresti sotapäälliköitä, joille tykistön monenkirjavuus synnytti huollollisten ongelmien ohella myös taktillisia vaikeuksia. Keisari Kaarle V 1500-luvun alussa ryhtyi tutkimaan asiaa ja hänen käskystään supistettiin keisarillisen sotajoukon tykkivalikoima seitsemään ja samalla otettiin aseiden nimeen liittyen luokitusperusteeksi ammus-paino punnittuina nauloina.

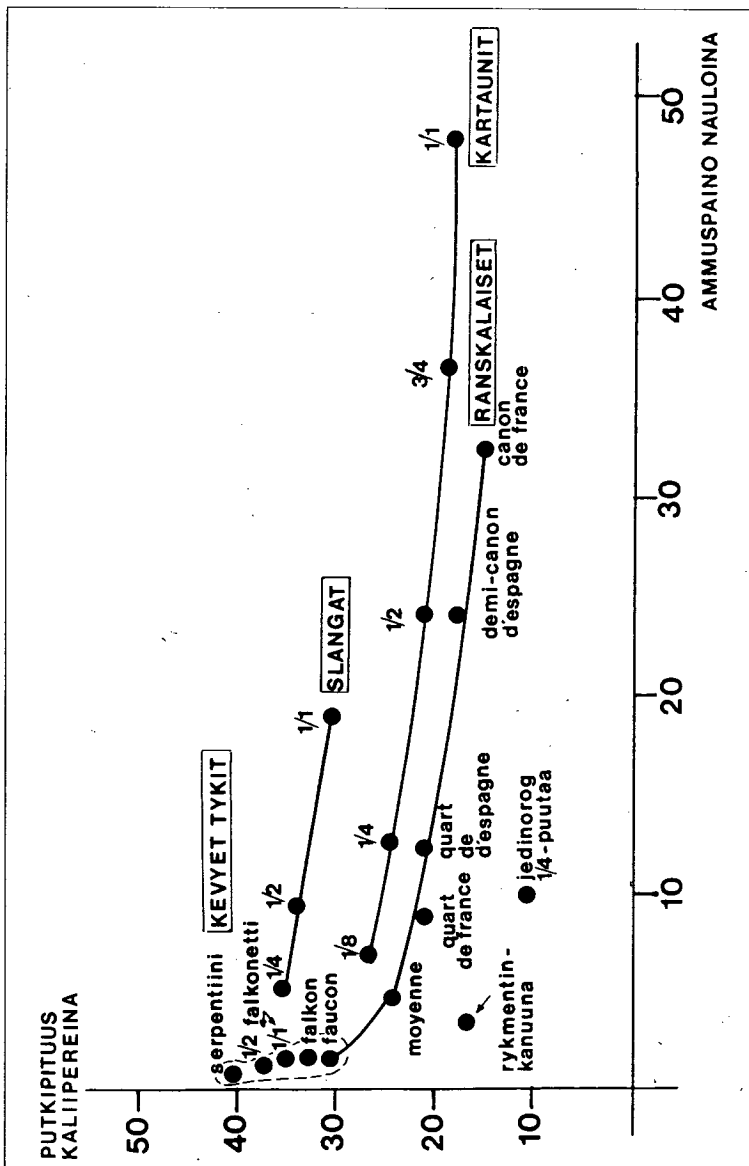
Keisari Kaarle V:n tykkiluokitus vuonna 1522

Tykkiniimike	Ammuspaino	
	Nauloina	Kiloina
Kartauni	40	20
Puolikartauni	20	10
Slanga ja lyhyt slanga	12	6
Puolislanga	6,5	3,25
Falkoni	6,5	3,25
Falkonetti	3	1,5
Mörssäri	erilaisia	

Keisarin omaksuma nauliopohjainen ryhmitys yleistyi nopeasti ja vuonna 1541 katsottiin sen tulleen käyttöön Euroopan keskeisissä valtioissa. Ratkaisu yhdenmukaisti nyt tykinvalajien sekä tilaajien keskinäisen toiminnan. Vertailu eri maiden aseisiin luonnistui aiempaa paremmin. Tietynasteinen yhdenmukaistaminen antoi myös paremmat mahdollisuudet sotasaaliin hyödyntämiseen, mikä näkökohta ei ollut suinkaan vähäpätöinen.

Seuraava askel kohti vakioituja tykkijärjestelmiä otettiin kun Nürnbergin St. Sebalduskirkon kappalainen, Kölnissä teologiaa ja matematiikkaa opiskellut Georg Hartmann (1498—1563) keksi vuonna 1540 tykistön mittaviivoittimen. Hartmann laati taulukon graafiseksi mitta-asteikoksi, josta voitiin mitata tarvittavat kaliiperi- ja naulaluvut.⁴ Tykkimiesten tuli nyt hallita vain välttämättömin luku- ja kirjoitustaito, mikä sinänsä jo oli paljon enemmän kuin sotavoimissa yleensä. Mitta-asteikko-keksintö levisi kautta Euroopan Englantia ja Ranskaa lukuunottamatta, jotka syystä tai toisesta pysyttelivät omissa menetelmissään. Ballistiikan ja tykistöopin kuuluisa uranuurtaja brescialainen Niccolo Tartaglia (1500—1557) julkaisi Venetsiassa kaksikin teosta, joissa hän käsitteli myös naula- ja tuumalukuja. Viivoitin jäi kuitenkin historiaan Hartmannin keksimänä.

Putken ja ammuksen väliin oli jätettävä tietty väljyys, jotta luoti voitiin ylipäänsä upottaa putkeen. Tätä marginaalia kutsuttiin pe-

Vanhoiden tykkien sijoittuminen naulioluokitukseen.

The classification of old guns according to the pound weighing system.

livaraksi (Spielraum), joka vaihteli ammuslajin ja myöskin valmistajamaan mukaan. Putkien väljyyksien ja ammusten läpimittojen keskinäinen suhde on parhaiten ilmaistavissa vertailevassa taulukossa.⁵

Tykkien ja ammusten väljyydet 1700-luvulla (millimetreinä)

Tykin naulaluku	Saksa putki/ ammus	Ruotsi putki/ ammus	Venäjä putki/ ammus	Ammuspaino kg
3-naulio	76/73	78/75	76/73	1,5
6-naulio	96/92	98/94	96/92	2,7— 3,0
12-naulio	122/116	123/119	122/116	5,8— 6,0
18-naulio	139/133	142/137	138/133	8,8— 9,0
24-naulio	153/146	155/150	152/147	11,8—12,0
36-naulio	175/168	178/172	174/168	16,7—18,0
48-naulio	193/184	196/189	192/185	23,6—25,0

Kenttätykistöön kuuluivat pääsääntöisesti 3-, 6- ja 12-nauliot muiden ollessa lähinnä linnoitus-, piiritys- ja laivatykistöä.

Hauptisien ja mörssäreiden osalta on laadittavissa vastaavanlainen taulukko. Kaarituliaseiden kohdalla mittaviivoittimien ammuslajien painoeroavuudet Ruotsin ja Venäjän välillä korostuivat olennaisesti. Ruotsalainen kaaritykki ampui 2,5 kertaa nimellisen naulalukunsa ja niin sanotuissa kevyissä nauloissa punnitun kranaatin. Venäläiset kranaatit painoivat nimellisarvonsa. Venäjällä alle puudan eli 40 naulan painoisia ammuksia nimitettiin kranaateiksi isompien projektiilien ollessa pommeja.

On merkillepantavaa, että venäläiset käyttivät puutajärjestelmää rinnan nauliomenetelmän kanssa. Tämä seikka vaikeuttaa joskus tykkien tarkkaa luokitusta ja tunnistusta.

Ensimmäisenä lähtökohtana luokiteltaessa vanhoja tykkeitä on tavallisesti putkien väljyyden ja ulkonaisten mittojen määrittäminen. Väljyyden avulla päästään kiinni naulioluvun selvittämiseen

ja putken eri osien mittojen tuntemus puolestaan voi johtaa valmistamaan tai peräti valimon tunnistamiseen. Esimerkiksi saksalaiset olivat 1700-luvulla vakioineet tykinputken eri osien mitat käyttäen mittayksikköinä kaliiperimittaa.⁶ Myöskin saman aikakauden ranskalaiset kanuunat valmistettiin yhtenäismitoin. Vanhempien slangojen, kartaunien ja serpentiinien luokitus on jo ongelmallisempaa aseiden tuotannon epäyhtenäisyyden vuoksi. Eräissä tapauksissa pelkkä putkipituus kaliiperina voi johtaa oikeille jäljille erotettaessa samanväljyisiä linnoitus-, piiritys-, laiva- ja kenttätykkeitä toisistaan. On paikallaan korostaa, että mainittu menettely ei ole suinkaan yleispätevä, sillä Pohjolassa kuten myös muuallakin tykit olivat alkuvuosisatoina yleisaseita, joiden käyttöalue ilmeni vain lavettiratkaisussa. Kenttä- ja piiritystykit olivat tavallisesti kaksipyörälaveteilla. Linnoitus- ja laivatykistö puolestaan käytti matalaa nelipyörälavetta. Lavetit valmistettiin tavallisesti puusta, joten varsin harvoja alkuperäisiä rakenteita on säilynyt tutkittaviksi. Tykkivalimot tuottivat myös pronssivalanteisia lavetteja, mutta niiden määrä oli koko tuotantoon nähden vähäinen. On hyvin todennäköistä, että näiden — lähinnä piiritystykeiksi tarkoitettujen — kokometallitykkien kukoistuskausi oli 1500-luvun jälkimmäisellä puoliskolla. Laiva- ja linnoitustykistöön valettiin nelipyöräisiä metallilavetteja vielä 1800-luvulla.

Ruotsalaiset järjestelmät

Ruotsissa ryhdyttiin Kustaa II Adolfin aikana yhtenäistämään tykkikalustoa ja tämä toimenpide johti ennen pitkää erityisten tykkijärjestelmien syntymiseen. Alkuvaiheet olivat luonnollisesti hapa-roivia ja uusien nimitysten ohella käytettiin kauan aikaa vanhoja tutuksi käyneitä kutsumanimiä. 1600-luvun puolivälissä oli kuninkaallisessa varikossa luetteloitu kaikkiaan 22 erilajista pronssitykkiä sekä ainakin 15 rautavalanteista putkea.⁷ Kuninkaan käskyn mukaan vuoden 1630 järjestelmään oli määrä kuulua vain 24-, 12- sekä 3-nauliot. Viimeksi mainittu nimettiin rykmentintykeiksi.

Vuonna 1725 valtakunnassa oli voimassa Cronstedtin luoma tykkijärjestelmä, jossa tavoiteltiin edelleen kevyttä asetyypistöä. Put-

ken peräosa oli suhteellisen lyhyt ja vastaavasti varsinainen lieriö-jakso oli pitkä ja kapea. Olkatapit olivat nyt putken sisusakselitasossa oltuaan aiemmissa malleissa putken alaosassa. Lavettiratkaissussa otettiin käyttöön erityiset työntötangot, jotka helpottivat tuliasemaan siirtymistä. — Seuraava järjestelmä, joka sai kehittäjänsä Ehrensvärdin nimen, oli putkipainoiltaan edeltäjänsä hieman raskaampi ja lisäksi putkien peräosa oli pitkä. Aseen tasapainopiste siirtyi olennaisesti kohti putken mitallista keskipistettä. Ehrensvärdin järjestelmä otettiin käyttöön vuonna 1756 ja sitä noudatettiin aina vuoteen 1784, jolloin vahvistettiin uusi tykistöjärjestelmä.

Väljyyksien eron ei välttämättä tarvitse merkitä todellista poikkeamaa. Valmistustoleranssit vaativat 1700-luvulla useiden millimetrien suuruisia pelivara-arvoja. Putken valanta- ja hiontavaiheessa tuskin on voitu pysyä kovin suurissa mittatarkkuuksissa. Vanhojen mittojen muuntaminen aikamme metrijärjestelmään voi myös antaa harhakuvan. Tämä seikka on muistettava mitattaessa vanhojen putkien väljyyksiä. Hapettuminen ja kuluminen ovat muuttaneet lähes kaikkien putkien mittasuhteita.

Tykistöaselajissa — jota se jo oli — pyrittiin kaiken aikaa löytämään uusia ratkaisuja niin ase- ja ampumatekniikassa kuin luokituksessa. Ruotsin tykistö siirtyi jälleen uuteen mallistoon vuonna 1807, jolloin myös kenttätykistön sisäinen luokitusjakso olennaisesti muuttui. Putket olivat sileitä ja koristelemattomia.

Ruotsalaiset uusivat suustaladattavien tykkiensä järjestelmiä vielä vuosina 1831 ja 1863. Suomeen ei näitä malleja enää tullut. Autonomian aika toi maahamme venäläiset tykit ja niiden mukana uudet luokitusperiaatteet.

Venäläiset järjestelmät

Venäläisen tykistön eräänä luoja pidetään suuriruhtinas Dimitri Donskoj'ta (1359—1389), joka tiettävästi vuonna 1382 käytti tuliputkia puolustaessaan Moskovaa. Tästä taisteluvaiheesta katsotaan alkaneen venäläisen tykistöaseen kehityksen, joka saavutti ensimmäisen kulminaatiopisteensä Iivana Julman aikana. Hänen hallituskaudeltaan on peräisin alansa suurimmaksi tykkivaluksi

Ehrensvärdin (1756) ja vuoden 1784 järjestelmät^s

Käyttötarkoitus	1756/1784 Putken väljyys mm	1756/1784 Putken pituus kaliipereina	1756/1784 Putken paino kg	1756/1784 Fe/Cu
<i>Laivasto-, piiritys- ja linnoitustykistö</i>				
24-naulio	155	21—23	3 100—3 500	
18-naulio	141	20—23	2 440—2 900	
60-naulio, mörssäri	307	1,5	850—1 070	
40-naulio, mörssäri	268	2	650	
<i>Kenttätykistö</i>				
12-naulio, kanuuna	123/123	23/20,75	1 700/1 390	Cu
6-naulio,	97/98	23/17,25	880/690	Cu
3-naulio, partik. *)	77/78	11/10	/175	Fe
16-naulio, haupitsi **)	197/196	4,75;5,3/4,75	300—800/400	Cu
8-naulio, haupitsi **)	156/155	6/5,5	150—200/270	Cu
<i>Rykmentinkanuuna ***)</i>				
3-naulio, kanuuna	77/78	17/15,25	197/320	Cu

*) = partikanon, sen suomennos partiokanuuna ei ole onnistunut. Lähinnä kyseessä oli lyhennetty kenttäkanuuna.

**) = haupitsit vuoden 1784 järjestelmässä olivat vuosimallia 1755

***) = rykmentinkanuunan katsottiin kuuluvan jalkaväen välittömään tukitykistöön.

Ruotsin vuoden 1807 järjestelmä⁹

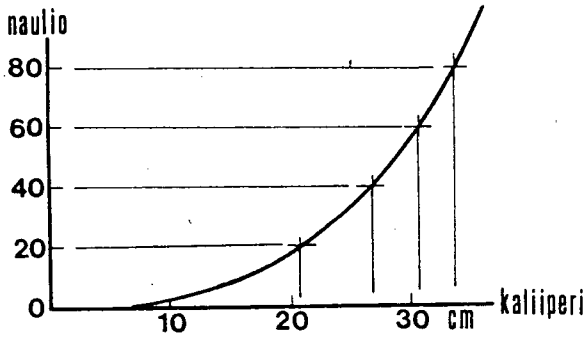
Käyttötarkoitus	Putken väljyys mm	Putken pituus kaliipereina	Putken paino kg	Materiaali
<i>Kenttätykistö</i>				
12-naulio, kanuuna/1808	123	15 1/2	800	Fe
8-naulio, haupitsi/1775	155	3 1/2	270	Cu
<i>Ajava tykistö (Helvig)</i>				
6-naulio, kanuuna/1804	98	16 2/3	400	Fe
<i>Ratsastava tykistö (Cardell)</i>				
6-naulio, kanuuna/1792	98	17 5/24	465	Cu
8-naulio, haupitsi/1795	155	6	290	Cu
<i>Piiritystykistö</i>				
24-naulio, linnoitus- kanuuna/1808	154	15 3/8		Fe
12-naulio, linnoitus- kanuuna/1808	123	15 2/3	800	Fe
16-naulio, haupitsi, pitkä	196	6 1/3		Cu
lyhyt	196	5 2/3		Cu
60-naulio, mörssäri	304	2	1 100	Cu
40-naulio, mörssäri	265	2	725	Cu

mainittu "Tsaarin kanuuna", jonka Andrej Tšohov teki vuonna 1586. Ase on sijoitettuna Moskovan Kremltiin.¹⁰

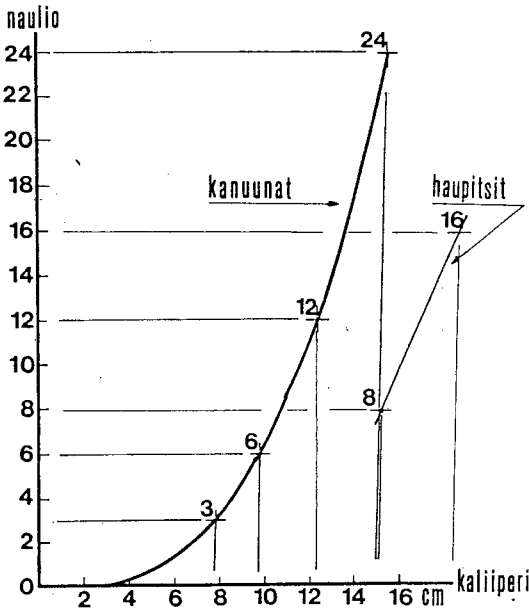
Pietari Suuren aikana venäläinen tykistö organisoitiin uudelleen ja samalla kehitettiin malli- ja kaliiperijärjestelmää mukaillen länsimaisia periaatteita, venäläisten mittayksiköiden perusteella tietysti. Ajan mittaan venäläinen tykistötaktiikka — jos nyt sellaisesta voi vielä puhua — juuttui paikoilleen ja sen mukana myös tykkikalusto jäi uusiutumatta. Tykistön tila kreivi Peter Šuvalovin tullessa vuonna 1756 tykistön ylipäälliköksi oli kreivin sanojen mukaan "heikko ellei peräti kelvoton".

Venäläinen tykkikalusto 1720-luvulla¹¹

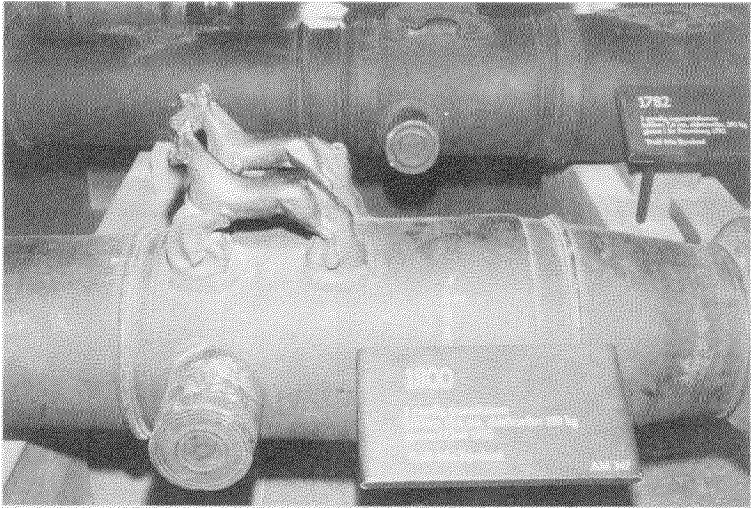
Käyttötarkoitus	Väljyys mm	Putken pituus kaliipereina	Käyttötarkoitus	Väljyys mm	Putken pituus kaliipereina
Kanuunat			Hauptisit		
3-naulio	76,2	19—23	1/2-puutaa	150	4—8
6-naulio	96,5		1-puuta	215,9	
8-naulio	107,6				
12-naulio	121,9				
18-naulio	139,7				
24-naulio	147,3		Mörssärit		
			1-puuta		3—4
			2-puutaa		
			5-puutaa	349,2	
			9-puutaa	387,0	
Puuta = 16,38 kg					

Väljyys — ammuspainosuhde mörssäreillä.
 Calibre-weight of projectile ratio of mortars.

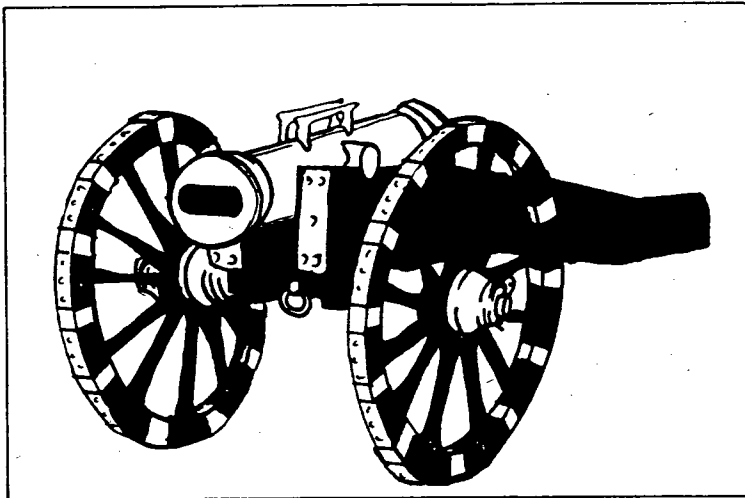
Väljyys — ammuspainosuhde kanuunoilla ja hauptitseilla 1700-luvulla.
 Calibre-weight of projectile ratio of cannons and projectiles in the 18th century.

Yksisarvinen eli jedinorogi. 8-nauliokanuunahaupitsi, joka on valettu Orelissa vuonna 1800. Armemuseum, Tukholma. Kuva Paulaharjun kokoelma.

A one-horned or jedinorogi. 8 pound cannon-howitzer cast in Orel in 1800. Armemuseum, Stockholm. Photo: Collection of Paulaharju.

Kreivi Šuvalov aloitti pontevasti tykistön uudistamisen. Hänen ensimmäinen suunnitelmansa tähtäsi putkipainojen keventämiseen ja kaluston vakiointiin. Säästäväisyyttä hän osoitti sijoittamalla aiemmat, uuteen järjestelmään kuulumattomat aseet reserviin ampumatarvikkeiden loppumiseen asti. Suunnitelman kaksi ensimmäistä vaihetta toteutettiin luomalla kanuunahaupitsit, joiden putkipituus vaihteli 8—11 kaliiperimitan välillä. Kanuunahaupitsien — joita kutsuttiin jedinorageiksi eli yksisarvisiksi koristeina käytettyjen kreivin sukuvaakunan tarueläinkuvioiden mukaan — kaikki mallit eivät olleet kuitenkaan onnistuneita aserakenteessa kuten painosuhteessa ilmenneiden virhelaskelmien vuoksi. Kalustouudistukseen sisältyneet nauliokanuunat jäivät unholaan kreivin innostuttua kanuunahaupitseihinsa. — Parhaimmaksi kanuunahaupitsiksi osoittautui 3-naulioase, joka säilyikin muutoksitta Ve-

Kreivi Šuvalovin "salainen" haupitsi.

Count Šuvalov's "secret" howitzer.

näjän tykistössä aina vuoteen 1838 saakka.

Erikoisin kreivi Suvalovin luomuksista oli niin sanottu salainen haupitsi, jonka putken poikkileikkaus oli vaakatasossa oleva ovaali. Suunnittelija kuvitteli, että tällainen poikkileikkaus levittäisi kartessin tehokkaasti taistelukentällä. Näin ei kuitenkaan käynyt ja niin kreivin kuoltua jäljellä olevat salaiset haupitsit varastoitiin ja kenties valettiin aikanaan uusiksi tykeiksi.

Venäläinen suustaladattava kalusto uudistettiin 1800-luvun alkupuoliskolla ja samalla sitä voimakkaasti yhdenmukaistettiin. Aleksanteri I asetti vuonna 1802 erityisen tykistökomitean, joka jätti laatimansa järjestelmän hallitsijan hyväksyttäväksi vuonna 1805. Tämä Araktshevejin järjestelmänä tunnettu suunnitelma jätti kenttätykistön vain muutamiin harvoihin lajeihin.

Venäläinen kenttätykistö Araktshevejin järjestelmän mukaisesti (1805)¹²

Tykkimalli	Väljiyys mm	Ammuspaino kg	Huom.
<i>Kanuunat</i>			
6-naulio, kanuuna	95	2,5	Aseesta löytyy 2 mallia
12-naulio, kanuuna	120	5,0	
<i>Jedinorogit</i>			
3-naulio	82	1,2	Aseesta löytyy 2 mallia
1/4-puutaa	123	3,8	
1/2-puutaa	154	8,0	

Vielä vuonna 1838 venäläiset uusivat kalustoaan ja tällöinkin tuotantoon tulleet 6- ja 12-nauliokanuunat olivat sileäputkisia. Suustaladattavien kierreputkien aika tuli vasta 1860-luvun alussa tapahtuneessa uudistuksessa. Tällöin kenttätykeiksi tulivat teräsputkiset 4- ja 9-naulan kanuunat (87 mm ja 107 mm).

Tykkien tuntomerkit

Ensimmäiset tykit olivat alkeellisia. Niiden putket valmistettiin tavallisesti pitkiä rautatangoista, jotka takomalla hitsattiin yhteen sisuskappaleen antaessa muodon. Taos vahvistettiin renkailla. Sitten opittiin valamaan pronssi- (metalli) ja rautaputkia. Suureen rautavaluun kyettiin kuitenkin vasta 1300-luvun lopulla. Ruukeissa — pronssi- sekä rautavalussa — sula putkimassa kaadettiin muottiin, jossa oli sisustanko. Varsinaista putken sisähiontaa ei tehty. Poraustaito opittiin suhteellisen myöhään, jolloin mm. vesimyllyjen antamalla voimalla pyöritettiin putkikairoja. Ruotsissa otettiin käyttöön 1700-luvun puolivälin jälkeen aiemmin Hollannissa noudatettu massiivinen valantatapa, jossa putki valettiin yhtenä metallikappaleena, mihin sitten porattiin putkiaukko. Peruskai-

Pronssikanuuna, joka on valettu Saksin vaaliruhtinaalle vuonna 1690. Dresdenin sotamuseo. Kuva Paulaharjun kokoelma.

A bronze cannon cast in honour of the electoral prince of Saxony in 1690. Dresden War Museum. Photo: Collection of Paulaharju.

kihionnassa käytettiin edelleen vanhempaa pystyporausmenet-
lyä. Huomattakoon, että perusporauksessa putki pyöri telineessä.

Vaakunat, vaalilauseet ja säkeet sekä kuviot

Varhaiset taotut tykit olivat todennäköisesti täysin ilman koristeita tai valmistajan merkintöjä. Tätä käsitystä tukevat havainnot, joita on tehty jäljelle jääneistä varhaisaseista. Valmistustekniikkakaan ei suosinut kohokuvia yhtä vähän kuin uurreksiakaan. Tykkimestarien opittua suurten putkien valannan alkoi myös putkien koristelu ja merkkkaus. Putken pintaan ilmaantui ensin omistajan vaakuna, sitten seurasivat erilaiset vaalilauseet ja kokonaiset säkeet eli stroofit. Vaakunoiden ohella käytettiin myös monogrammeja, joiden kuviointi oli hyvinkin taidokasta. — Aseet olivat kalliita ja

erityisesti tykit maksoivat pieniä omaisuuksia. Putkien omistaminen oli siten aina tietyn valta-aseman merkinä ja koska tykit yleensä olivat käyttökelpoisia vuosikymmeniä, haluttiin koristelulla osoittaa pysyvää voimaa. Erilaiset loitsut ja kiroukset olivat myös yleisiä putkimerkintöjä. Voimakkaasti pamahtava ase herätti luonnollisesti pelkoa ja kauhua ympäristössään synnyttäen samalla uskomuksia yliluonnollisesta paholaisen aseesta. Jälkimaailman murheena on miettiä, miten vihollista parjaavat ja loihtivat lauseet saatettiin taistelukentällä vastustajan tietoon.

Pronssiputkien koristeet saavuttivat korkean taiteellisen tason; tässä suhteessa vanhojen käsi- ja teräaseiden kuuluisat kaiverrukset ja upotukset saattavat jäädä monesti alakynteen. Rautavalanteiden tekstit ovat materiaali- ja valutekniikasta johtuen huomattavasti vaatimattomampia, mutta kiemuroita ja vaakunoita rauta-putkienkin pinnoilta löytyy.

Säkeet (stroofit), vaakunat, monogrammit, koristekuviot (friisit) sekä valajan eli pyssymestarin merkinnät ilmaantuivat 1500-luvulla saavuttaen eräänlaisen kulminaatiopisteen 1600-luvun lopulla. Seuraavalla vuosisadalla koristeluinto hieman laimeni massatuotannon alkaessa. Kuitenkin vielä 1700-luvun lopulla valettiin Keski-Euroopassa hyvinkin taiteellisia aseiden putkia, joskin niiden osuus kokonaistuotannossa oli jo suhteellisen vähäinen. Kenties koristellut tykit oli tarkoitettu eliittijoukoille sekä hallitsijoiden keskeisten linnojen varustuksiksi. Säkeiden tulkinta tänään voi tuottaa joskus suuriakin vaikeuksia, sillä valumestarit eli bussengeterit joutuivat ty pistämään pitkiä säkeitä, jolloin lopullinen teksti oli eräänlainen salasanoma. Hyvänä esimerkkinä käy Suomenlinnan Rannikkotykistömuseossa oleva venäläinen pronssinen reelinkikannuuna 1600-luvun lopulta. Putken peräosaan on kirkkoslaavin kirjaimin valettu ilmeisesti tykkimestarin nimi, mutta täysin luotettavaa tulkintaa ilmeisesti jossakin määrin lyhennetystä kirjoituksesta ei ole toistaiseksi onnistuttu saamaan.

”Den lowen ein radt
 let nomen mich van revel rat
 to spalde ich ere fiene
 solde dar nicht wollen
 dat se im frede leven sollen
 anno 1559 iar goet mi karsten
 middeldorp dat is war”

”Minut leijonaksi risti tallinnan
 raati jotta murskaisin vihollisen
 joka ei tahdo rauhassa
 elää sen kanssa vuonna 1559
 valoi minut karsten middeldorp
 tämä on totta”

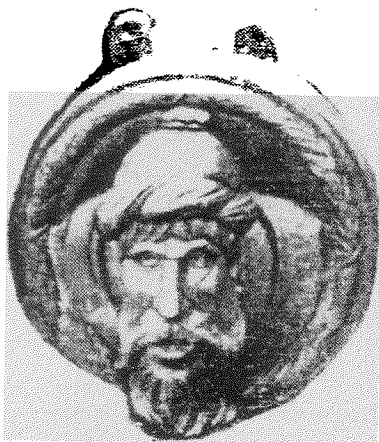
Näin kertoo tallinnalaisen pronssitykin stroofi vuodelta 1559 L. Antingin mukaan. Tämä kohokirjaiminen säe on hyvin tulkittavissa putken pinnasta.

Tykin ponsi oli tavallisesti myös koristeellinen. Kierteiset kuviot olivat yleisimmät mutta tykkimestarin pääkin kelpasi paremman puutteessa mukaan. Edellä mainittu Leijona-tykki sai ponteensa valajansa Karsten Middeltorpin pään. — Sinänsä ponsi ei ollut pelkkä koriste vaan sen perimmäinen tarkoitus oli olla kolmantena tukipisteenä putken siirroissa lavetille tai siltä pois.

Putken suu vahvennuksineen muistutti paljolti torvea (trumpet) ja sekin saatettiin koristella erilaisilla friiseillä. Tykkien — etenkin mahtavien ruhtinaiden omistamiin — koristelun suunnittelivat usein aikansa tunnetut taiteilijat, joiden kyvykkyys ja edustama tyyliisuunta jäi siten aseiden pinnoille jälkimaailman ihailtavaksi. Jälkimaailman kummasteltaviksi on säilynyt joitakin valantoja, joiden suhteen on mietittävä edustavatko ne yksinomaan taiteilijan

Tykinvalaja Karsten Middeltorp sai hahmonsaa tykin ponteeseen vuonna 1559.

Gun founder Karsten Middeltorp's features on the bottom of a gun from 1559.

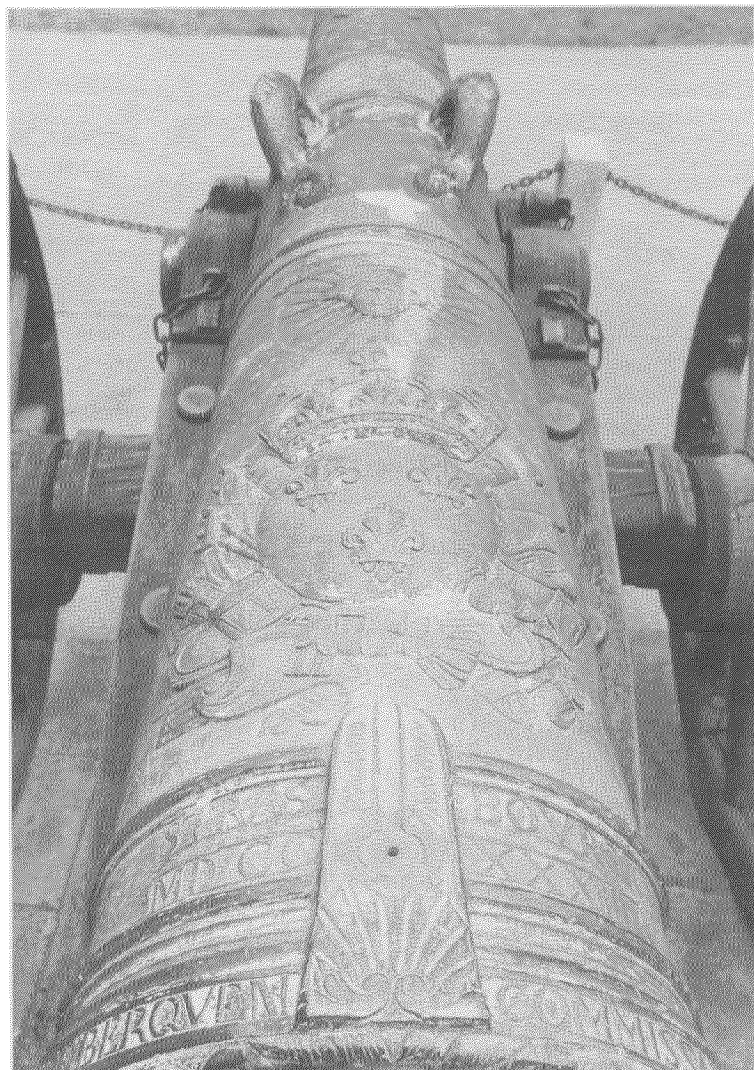

"Ultima ratio regum" eli kuninkaiden äärimmäinen keino. Istanbulin sotamuseon kokoelmiin asti tämä lause on kantautunut. Askeri Müsesi Istanbul. Kuva Paulaharjun kokoelma.

"Ultima ratio regum" or the ultimate weapon of kings to be found in the collections of Istanbul War Museum. Askeri Müsesi Istanbul. Photo: Collection of Paulaharju.

näkemyistä vai aserakenteen hairahdusta. Tukholman Arme'museumissa on putki, joka muistuttaa enemmän doorilaista pylvästä kuin asetta. Liekö sitten Pyhän Barbaran — tykistön suojeluspyhimyksen — rangaistuksena selvä putkiräjähdyksen ja suosan halkeaminen.

Säkeiden ja vaakunoiden sekä selvien tekstien avulla putket voidaan yleensä tunnistaa ja ajoittaa. Joskus löytää kuitenkin tuliputkia, joiden kuviointi on siinä määrin yleisluontoinen, ettei edes tykin alkuperämaa paljastu. Esimerkiksi usein käytetty säe: "Ultima ratio regum" eli kuninkaiden äärimmäinen keino ilmestyy tutkijan eteen monissa maissa. — Putken kuvioiden joukosta löytyy myös usein tykkimestarin puumerkki. Tallinnalainen Kort Hartmann valoi putken peräosaan aina kirjaimet KH ilmoittaen siten tehneensä aseensa ja vastaavansa sen laadusta.¹³ Samoin monet muut

*24-nauliokanuuna, joka on valmistettu vuonna 1732 Strasbourgis-
sa. Putkea koristavat Ranskan liljat. Potsdamin sotamuseo. Kuva
Paulaharjun kokoelma.*

*A 24 pound cannon manufactured in Strasbourg in 1732. The tube is
decorated with the lilacs of France. Potsdam War Museum. Photo:
Collection of Paulaharju.*

jättivät oman puumerkinsä tuotteensa takeeksi.

Putken peräosaan valettiin usein, joko vaakunaan tai säkeeseen liittyen valuvuosi. Tämä vuosiluku voi löytyä myös erakkona vahvennuspaksunnoksista tai keskeltä sileätä peräosaa. Ruotsissa ryhdyttiin 1700-luvun alussa merkitsemään valuvuosi olkatappiin.

Kustaa Vaasa kielsi aikanaan tykkien ylenmääräisen koristelun. Tämä sopi hyvin hänen muutenkin karuutta ajavaan näkemykseensä. Uskonpuhdistus oli käynnissä ja kirkkojen monet maalaukset saivat kalkkipeitteen. Mikseivät siis tykkien turhat ja vaikeatekoiset koristeetkin, tuumasi hallitsija. Hänen jälkeensä Juhana III katsoi kuitenkin olevan aiheellista varustaa uudet tykit ainakin Ruotsin vaakunalla sekä eräänlaisilla lehtiornamenteilla. Friisejä käytettiin kuitenkin verraten hillitysti.

Putken painomerkinät

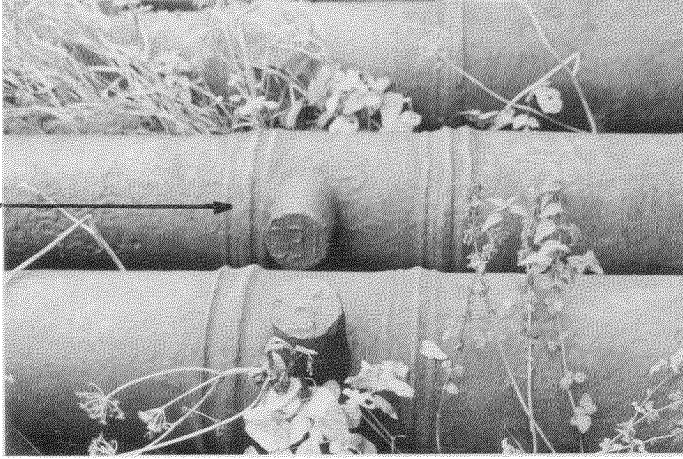
Omalaatuinen mutta selkeän johdonmukainen tapa oli merkitä putkeen valannan yhteydessä sen paino. Tällä tiedolla oli merkitystä aseeseen käytetyn metallimäärän ilmaisemisessa ja siten tilaajan maksun määrittämisessä. Myös tykkilajien yhtenäistämässä katsottiin tarvittavan putkipainon tuntemusta.

Ruotsalaisissa tykeissä putkipaino löytiin metalliin valannan jälkivaiheessa. Esimerkiksi erään putken peräosassa on merkintä: VI:XVII:XV. Luvun ensimmäinen osa VI ilmaisee kippuntien määrän (136,0 kg), seuraava kohta XVII kertoo lispunnat (6,8 kg) ja viimeinen kohta XV markpunnat (0,34 kg). Yhteenlaskemalla saadaan putken paino nykymittoina (kg):

$$\begin{array}{rcl} 6 \times 136,0 \text{ kg} & = & 816,0 \text{ kg} \\ 17 \times 6,8 \text{ kg} & = & 115,6 \text{ kg} \\ 15 \times 0,34 \text{ kg} & = & 5,1 \text{ kg} \\ \text{Yhteensä} & & 936,7 \text{ kg} \end{array}$$

Todettakoon, että putkien punnituksessa käytettiin niin sanottuja kevyitä mittoja, jotka jakaantuivat siten, että yksi kippunta = 20 lispuntaa, yksi lispunta = 20 markpuntaa ja yksi markpunta = 0,34 kg. Valtakunnassa oli käytössä myös toinen järjestelmä, jolla

JEC

Johan Jesper Ehrendahlin ruukin tuotantoa. Tykki on Suomenlinnassa. Kuva Paulaharjun kokoelma.

Products from Johan Jesper Ehrendahl's iron works. The gun is in Sveaborg. Photo: Collection of Paulaharju.

vaa'attiin ammuksia. Tässä yksi kippunta = 20 lispuntaa, yksi lispunta oli 20 naulaa ja naula = 32 luotia. Naula oli 0,425 kg. — Suomenlinnan kirkkoa ympäröivän tykkiaitauksen kolmen tykin ryhmien laitaputkina ovat ruotsalaiset 12-nauliot. Niiden peräosaan on meistetty painoluku IX:XII:V eli painoksi saadaan 1 307 kg.

Olkatappimerkinät

Tykit saivat olkatapit joskus 1400-luvulla, jolloin niiden tarkoituksena oli *lukita* putki lavettiin. Siihen asti kiinnitykseen oli käytetty, rautavanteita. Vasta myöhemmin oivallettiin olkatappien ballistinen merkitys eli putkelle voitiin antaa erilaisia korotuksia kiilojen ja ruuvien avulla olkatappien toimiessa tukipisteinä. Putkea nostamalla tai laskemalla voitiin nyt muuttaa asean kantamaa kun se aikaisemmin oli hoidettu kaivamalla koko ase vaadittuun korotuskulmaan.

Alkuvaiheessa olkatapit olivat suoraan putkesta eroavina ulokeina putken sisusakselinjan alapuolella. Ruotsissa valettiin vuodesta 1705 alkaen olkatapin juureen puoliympyrän muotoinen taso eli olkatappialusta, jonka sijoitus oli edelleen alhaalla. Vuoden 1725 tykkijärjestelmän muutoksessa olkatapit alustoineen nostettiin pyryvästi putken sisusakselin tasoon. Tunnistettaessa tykkejä on syytä aina tutkia olkatappien ja mahdollisten alustojen muoto ja sijoitus.

Pyrkimys ulkonaisesti vaatimattomaan, koristelemattomaan putkeen johti ennen pitkää siihen, että tarvittavat valmistusta koskevat merkinnät laitettiin olkatappeihin. Ruotsissa käytäntö vakiintui sellaiseksi, että ampumasuuntaan nähden *vasempaan* tappiin ilmestyi valantavuosi-merkintä ja *oikeaan* kirjailtiin valimon tuote-merkki. Näitä tappimerkintöjä saattoivat täydentää ponnassa tai peräosan vahvennusrenkaissa olevat lisätekstit kuten valumestarin kirjaimet ja valtakunnan vaakuna. — Olkatappimerkintöjä käytettiin myös muuallakin, joskin hieman epäyhtenäisesti. Venäläisistä olkatapeista löytyy mm. painoluokkamerkintöjä ja hallitsijoiden monogrammeja.

Olkatappimerkintöjä on tutkittu paljonkin, monet ovat selvinneet, mutta on olemassa myös koko joukko kirjaimia tai kuvioita, joiden alkuperä on jäänyt — ainakin toistaiseksi — tuntemattomaksi. Erityisesti vanhojen venäläisten suustaladattavien tykkien merkintöjä on vaikeata tutkia, koska Suomessa ja muissa läntisissä maissa¹⁴ oleva, alaa käsittelevä aineisto on suhteellisen niukkaa eikä neuvostoliittolaisia tutkimustuloksia ole juuri lainkaan saatavilla. Suomen Sotatieteellisen Keskuskirjaston venäläinen osasto, jota pidetään eräänä laajimpana Euroopassa, sisältää sekin perin niukasti yksityiskohtaista tykkitehtaita ja niiden merkintöjä koskevaa aineistoa.

Tykkivalimoita eli ruukkeja

Olkatappi- ja muiden merkintöjen perusteella voidaan tykkivalimo ja usein myös asemestari eli bussenschutte määrittää. Valitettavasti hyvin suuri osa aseista on siinä määrin vaurioitunut, ettei valimo-

Kirjaimet esittävät tykkitehtaan käyttämät merkinnät. Tykkeissä kirjaimien muoto poikkeaa tässä käytetystä tyylistä, joka on pelkästään ilmaiseva. Venäläisiä merkintöjä on vain yksi, joka on löydetty Bomarsundin tykeistä.

AKER

(W) = Wattrang 1676-n.1700

(GK) = Gustav Kierrman 1752-1772

(AB) = Åkerin ruukki 1700-1752

(ÅB) = kts ed. 1772-1831

(ÅKER) = kts ed. 1832-1866

EHRENDAL

(JE) = tai IE Jesper Ehrencreutz 1695

(IE) = kts ed.

(OEC) = Olof Ehrencreutz 1743

(JEC) = Johan Jesper Ehrencreutz 1771

(EB) = Ehrendals Bruk 1784

FINSPONG

(F) = Finspong, vanhempi tuotanto

(FINSPONG) = Finspong, tuotanto vuoden 1840 jälkeen.

STAFSJÖ

(GS) = Gerdt Strönning 1680-1695

(VB) = von Berchner 1697-1822, sama merkintä Svärtä ruukilla v. 1695, 1717 ja 1719

(NB) = NÄVEKVARN
= de Besche 1639-n.1830

HUSEBY

(H) = Huseby 1643-1800-luku

(Ö) = ÖVERRUM
= Överrum 1665 -

VENÄLÄINEN OLKATAPPIMERKINTÄ

(AAKMB-364) = Aleksanterin tykkitehdas, Petroskoi

Valmistajan olkatappimerkkejä.

Examples of manufacturers' trunnions.

merkintöjä ole aina luotettavasti todennettavissa. Tappi on lyöty poikki tai kuviot on hiottu olemattomiin. Esimerkiksi Suomenlinnan kirkon ympärillä olevista aitaustykeistä venäläiset ovat ensin meistäneet ruotsalaisia tunnuksia pois ja sitten itsenäisyyden alkuvuosina me suomalaiset puolestamme hioimme näkymättömiin vihatun kaksoiskotkan venäläisistä 24-nauliokanuunoista.

Eri lähteistä¹⁵ on koottu luettelo 1600- ja 1700-luvun sekä 1800-luvun alun tykkivalimoista. Lista ei ole suinkaan täydellinen. Etenkin 1600-luvulla tykkejä valettiin monissa pienissä pajoissa ja nämä valimot eivät esiinny säilyneissä asiakirjoissa. Joissakin tapauksissa Ruotsissa kuten myös Venäjällä pieni valimo saattoi olla osa suurempaa kokonaisuutta ja käytti tällöin tuotteissaan pääpajan tunnusta.

Kaikkien valimoiden toiminta-aikoja ei ole tiedossa. Eräistä tykkitehtaista on olemassa sangen ristiriitaisia tietoja. Venäjällä perustettiin Pietari Suuren aikana runsaasti pienehköjä valimoja, joiden tunnuksista ei ole jäänyt tallenteita. Ainakin 1700-luvun alussa Volonez'in ja Woronez'in valmisteissa oli vasemmanpuoleisessa olkatapissa Pietari Suuren monogrammi. Norjan kuullessa aina vuoteen 1814 Tanskaan kirjattiin Norjassa sijaitsevan Wergelandin ruukin tykit tanskalaisiksi.

Tutkittavaa riittää

Vanhojen tykkien luokitus ja tunnistaminen on jossakin määrin pulmallista. Kirjallisia viitteitä tykkien tuotannosta ja malleista löytyy sieltä täältä, mutta asekohtainen tutkiminen meillä Suomessa on hankalaa. Maassamme on vähän säilyneitä suustaladattavia tykkejä. Viime vuosien aikana Sotamuseon ja Tykistömuseon toimenpitein on aloitettu vanhan kaluston inventointi. Tähänastiset tulokset osoittavat tykkikannan olevan verraten niukan. Suomessa on ollut vuosisatojen aikana hyvinkin runsaasti tykkejä. Kustaa Vaasan hallituskaudella oli linnoissamme runsaat 500 tuliputkea ja sittemmin määrä vain nousi kenttätykistöjoukkojen syntymisen myötä. Suomen sodan 1808—1809 aikaan laskettiin maassamme olleen 1 475 kunnossa olevaa putkea ja 181 käyttökelvotonta asetta.

Tykkivalimoja 1600- ja 1700-luvuilla sekä 1800-luvun alkupuolella

Valimo ja sen toimiaika	Valimo ja sen toimiaika
<p><i>Ruotsi</i> Åker 1654—1866 Ehrendal 1685—1809 Finspong 1500-luvulta v:teen 1856 Stavsjö 1666—n. 1860 Näveksvarn 1630—1800-luvulle asti Huseby 1643—1800-luvulle asti Överrum 1665—</p>	<p>Aleksejevskoj Povenetskoj Kontsezerskoj Olonez (Aunus 1701—1703— Alexander 1774— (Petrozavodsk eli Petroskoi)</p>
<p><i>Baltian maat</i> Tallinna 1400-luvun alusta —? Riika 1580—?</p>	<p><i>Moskovan alue</i> Moskovan vanha valimo 1704 Moskovan uusi valimo Semenovksin valimo 1708—</p>
<p><i>Tanska</i> <i>mm.</i> Fredrikstadt 1700-luvulla Bruckstadt 1640-luvulla Wergeland (Norjassa) 1700-luvulla Arsenaali, <i>Keski-Eurooppa</i> Arsenaali, <i>mm.</i> Nürnberg Dresden Feckernhagen (Hessenissä) Mickelstadt (Erbachissa) Mosobach (Heidelbergin ymp.) Montabour (Koblenz'in ymp.) Ejs Wilen (Neuburgin ymp.) Strustalt (Berliinin ymp.) Baldon (Kuurinmaalla) Schlok (Kuurinmaalla)</p>	<p><i>Muita</i> Tula n. 1595— Sankt Peterburg, Obuhov 1863— Sankt Peterburg, Putilov 1873— Amiraaliteetin tehdas, Pietari 1712— Sankt Peterburg 1711—1725 Permi 1736— Ivangorod 1712— Ugodka n. 1700— Siestarjoki 1786— Sevastopol 1800?— Iževskij 1766— Woronez 1700— Borenskij n. 1710— Kozmonskej n. 1710— Oserede n. 1713—</p>
<p><i>Venäjä</i> <i>Aunuksessa</i> Petrovskoj</p>	<p><i>Uralin alue</i> Nev'janskij Kamenskoj 1702— Uktusskoj</p>

Suomenlinnan kirkkoaitauksen tykkiryhmä. Laidalla olevat putket ovat ruotsalaisia 12-naulioita, keskellä venäläinen 24-naulio. Kuva Paulaharjun kokoelma.

A group of guns forming a part of the church-yard fence in Sveaborg. The flanking tubes are Swedish made 12 pounders. In the middle is a Russian made 24 pounder. Photo: Collection of Paulaharju.

Autonomian aikana suustaladattavan kaluston luku ylitti juuri ennen Krimin sotaa yksinomaan Viaporin kohdalla 465 tykin rajan.

Maassamme on jäljellä putkia 150—250 kappaletta. Määrä voi olla hivenen suurempi jos mukaan lasketaan eräät merilöydökset, joiden kalustoa ei ole vielä voitu käsitellä. Suomenlinnassa on eri aikakausien tykkejä puolensataa, osa niistä koristeaitauksessa. Ahvenanmaalla lähinnä Bomarsundissa on pienehkö erä venäläisiä kanuunoita, joukossa todennäköisesti maamme ainoat jedinorogit. Turusta ja Kotkasta löytyy erä putkia ja lisäksi on haja-aseita kautta Suomen museoissa ja koristetykkeinä. Joitakin putkia on kaivettu maahan laiturien pollareiksi. Mihin ovat sitten sadat putket kadonneet? Suomen sodan 1808—1809 loppuvaiheissa suomalainen tykistö vetäytyi kalustoineen Ruotsiin, jossa se vuonna 1811 kotiutettiin. Suomeen jäi runsaasti putkia venäläisten sotasaaliiksi. Tiettävästi venäläiset ottivat jonkin verran ruotsalaisia tykkejä käyttöönsä, mutta pääosan kohtalona oli lopulta sulatusuuni. Sama tapahtui Suomessa olleelle venäläisten vanhalle kalustolle. Pääosa siitä myytiin metallitehtaille raaka-aineeksi siirryttäessä uusiin tykkimalleihin.

Tähänastinen selvitystyö on osoittanut, että noin 40 % aineistosta on ja pysyy tunnistamattomana eriasteisten vaurioiden vuoksi. Jotkut putket ovat olleet jo alunperin täysin ilman merkintöjä; niiden valupaikka sekä -aika jäävät toistaiseksi vain arvailujen varaan.

Osa Suomenlinnan vanhoista putkista on peräisin vuosisadan vaihteen aikoihin perustetusta Viipurin linnan sotahistoriallisesta museosta, joka sai esineistöä mm. suoraan Pietarista. Nykyisessä Petroskoissa aikanaan toiminut Alexanderin tykkitehdas valmisti suuren osan Ahvenanmaan Bomarsundista löydetystä kanuunoista.

Tykkien lavetit on tässä yhteydessä jätetty käsittelemättä. Tämä on luonnollista koska pääosa laveteista valmistettiin puusta, joka ei ole kestänyt ajan hampaan puraisuja. Vain muutama harva alkupe räinäinen vuosisatainen puulavetti tunnetaan. Sinänsä lavettien suunnittelun ja piirustusten toteuttamisen selvittely olisi aivan paikallaan. Tutkittavaa siis riittää.

”Ultima ratio regum”

Lähdeviitteet:

1. E. A. Hallakorpi, Tykkien naulalukunimitykset ja tykistön mittaviivotin, s. 48—69, Sotamuseo III/1950.
2. Matti Lauerma, 1700-luvun kenttätykistön tehosta, s. 38—55, Sotamuseo IV/1955.
3. Ibid.
4. E. A. Hallakorpi, Tykkien naulalukunimitykset ja tykistön mittaviivotin, s. 48—69, Sotamuseo III/1950.
5. Ibid.
6. Karl August Struensee, Anfangsgründe der Artillerie, s. 113—117, Leipzig 1788.
7. Bengt Brucewitz, Bevåpning och övrig tygmateriel. Kungl. Artilleriet, Yngre vasatid, s. 73—77, Stockholm 1985.
8. Edward Drenzel (Armémuseum), kirjeenvaihto 14.10.1987 ja 31.3.1988.
9. Ibid.
10. Mm. A. Nilus, Istorija materialnoj tšasti artillerii II, St. Petersburg 1904; Voennaja Entsiklopediaja X, hakusanat artillerii ja jednorod. St. Peterburg 1914.
11. Otets'estvennaja artillerija, s. 18—20, Moskva 1986.
12. Ibid. ja Voennaja Entsiklopediaja X, hakusana jednorod, s. 305. St. Peterburg 1914; Arvo Räisänen; Katsaus venäläisen kenttätykistökaluksen kehitykseen Suomen sotaan 1808—1809 mennessä, s. 74—75, Sotamuseo VI/1955.
13. L. Anting, Tallinnalaisia aseseppiä ja aseita 1300—1500-luvuilla, s. 29, Tallinna 1970.
14. The Royal Artillery Institution kirj. n:o 3124/10.12.1987.
15. Edward Drenzel (Armémuseum), kirjeenvaihto 14.10.87 ja 31.3.1988. Sven-Axel Hagberg, Att studera äldre pjäserör. Valokopio/Armémuseum, Stockholm.
Th. Jacobsson, Svensk styckegjutning och lodstöpning av järn under perioden 1540—1840, Artilleri-Tidskrift 64. vuosikerta.
Th. Jacobsson, Svärta och Stafsjö styckebruk under gången tid. Artilleri Tidskrift 65. vuosikerta.
Th. Jacobsson, Om utländska giuteriet för järnkanoner under 1600- och 1700-talen. Meddelande/Armémuseum X, Stockholm 1947.
V. G. Rasinski, Opisanie materialnoj tsasti, St. Peterburg 1910.
Voennaja Entsiklopediaja, hakusana zavodi artilleriskie, s. 422—424, St. Peterburg 1914.
Chris Bellamy, Red God of War, s. 15—22, London 1986.
H. L. Blackmore, The Armouries of the Tower of London, part Ordnance London, ilman vuosilukua.
A. N. Kennard, Gunfounding and gunfounders, London 1986.

Lisäksi kirjoittajan kokoamat erillistiedot ja kuvat eri sotamuseoiden tai vastaavien tykkimateriaalista.

Summary

ABOUT MUZZLE LOADING GUNS AND THEIR IDENTIFICATION

The study of old muzzle loading guns has remained secondary to the examination of small fire arms. The reasons are to be found in the scarcity of old guns and the lack of detailed archives.

The guns appeared in the European scene already in early 1400th century and they became common during that century in many battlefields. The first guns were primitive forged tubes. In the course of time however the diversity of guns started to bother the commanders and gave impetus to the first attempts to standardize the equipment. During the reign of Charles V the pound-weighting system was adopted. It spread all over Europe and remained only slightly modified in use all the way to mid-1900th century.

The classification of the tubes, the identification of time and place of fabrication are examples of some of the methods to shed light on past arms production and the level of armament of the troops.

Other methods employed besides the definition of the dimensions of the tubes include the interpretation of the various decorations, verses and arms as well as initials. Localizing gunfoundries or iron works tells about the extent of arms production and its presence near mining industry.

There are relatively few old guns in Finland. After the wars Finland had an abundance of guns which then drifted behind our borders or ended up in industrial smelting furnaces. However the remaining canons, howitzers and mortars offer an interesting field of research into the history of arms.

SOTAHISTORIALLINEN SEURA RY

Toiminnasta vuonna 1987

Hallinto

Sotahistoriallisen Seuran hallitukseen ovat kuuluneet varsinaisina jäseninä everstiluutnantti Antti Juutilainen (puheenjohtaja), valtiotieteen tohtori Jaakko Ilvessalo (varapuheenjohtaja), varatuomari Heikki Pohjolainen, majuri Heikki Pohjanpää, everstiluutnantti Sampo Ahto, apulaisprofessori Ohto Manninen, kommodori Erik Wihtol, toiminnanjohtaja Pentti Parvio ja filosofian maisteri Markku Melkko. Varajäseninä hallitukseen ovat kuuluneet valtiotieteen tohtori Martti Turtola, majuri Ilmari Hakala sekä ekonomi Hannu Taunula, joka on toiminut myös rahastonhoitajana. Seuran sihteerin tehtäviä on hoitanut Pirjo Pesonen.

Hallitus on kokoontunut kuusi kertaa ja kokouksissa on valmisteltu esitelmätilaisuuksia, kesäretkeen liittyviä järjestelyjä sekä käsitelty julkaisu- ja jäsenasioita. Seura on ollut edustettuna Tieteellisten seurain valtuuskunnan ja Maanpuolustuslehden Kustannus Oy:n hallituksessa.

Vuosikokouksessa 16.2.1987 palkittiin kultaisella ansiomerkillä eversti Matti Lappalainen ja hopeisella ansiomerkillä osastosihteeri Seppo Rautia.

Seuran toimintaa ovat taloudellisesti kuluneen vuoden aikana tukeneet Suomen Akatemia sekä Maanpuolustuksen kannatussäätiö.

Jäsentilaisuudet

Toimintavuoden aikana järjestettiin kolme esitelmätilaisuutta. Vuosikokouksessa kuultiin valtiotieteen tohtori Martti Turtolan esitelmä aiheesta "Miksi Heinrichsista tuli Mannerheimin seuraaja syksyllä 1944". Kevätkokouksessa apulaisprofessori Ohto Manninen esitelmöi aiheesta "Toukokuun paraati 1918" elokuvien valossa. Syksyn yleiskokouksessa esitelmöi everstiluutnantti Antti Juutilainen aiheesta "Talvisodan heikko varustautumistaso: Myytti vai todellisuus".

Retket

Kesäretki tehtiin 12.—13. syyskuuta junalla ja linja-autolla Etelä-Pohjanmaalle. Ensimmäisenä retkipäivänä tutustuttiin mm. Jaakko Ilkan muistomerkkiin Ilmajoella, Santavuoren muistomerkkiin, Napuen taistelulenttään, Isokyrön vanhaan kivikirkkoon ja Vaasan varuskunnan perinteisiin. Toisena retkipäivänä käytiin Oravaisissa ja Juuttaalla sekä Kauhavalla, missä tutustuttiin Ilmasotakouluun. Retken asiantuntevana oppaana toimi everstiluutnantti Sampo Ahto. Seuran puheenjohtajan, everstiluutnantti Antti Juutilaisen johtamalle retkelle osallistui 37 henkeä.

Jäsenistö

Vuosikokouksessa valittiin seuran kunniajäseneksi professori Jarl Gallén.

Vuonna 1987 Sotahistorialliseen Seuraan on liittynyt 25 uutta jäsentä. Jäsenmäärä oli vuoden lopussa 402. Kuoleman kautta seuran jäsenistöstä ovat poistuneet insinööri Lauri Marttinen, lakitieteen lisensiaatti Lauri K. J. Tukiainen, majuri Toivo Ahtimo, majuri Aake Pesonen ja apulaisjohtaja Helge Helme. Poismenneiden muistoa kunnioitettiin vuosikokouksessa hiljaisella hetkellä.

Julkaisutoiminta

Sotahistoriallinen Aikakauskirja 6 ilmestyi marraskuussa. Seuran aikaisempien vielä varastossa olevien julkaisujen myyntiä on jatkettu edelleen.

Hallituksen nimeämään julkaisutoimikuntaan ovat kuuluneet eversti Matti Lappalainen puheenjohtajana, valtiotieteen tohtori Jaakko Ilvessalo, apulaisprofessori Ohto Manninen, filosofian maisteri Eero Elfvengren (31.5.87 asti) ja humanististen tieteiden kandidaatti Juhani Halvari, kaksi viimeksi mainittua toimitussihteereinä. Julkaisutoimikunta on kokoontunut vuoden aikana viisi kertaa.

SOTAMUSEON VUOSIKIRJOJEN I—VI (1948—1955), SOTAHISTORIALLISEN SEURAN JA SOTAMUSEON VUOSIKIRJOJEN VII—X (1971—1978) JA SOTAHISTORIALLISEN AIKAKAUSKIRJAN 1—6 (1980—1987) SISÄLLYSLUETTELOT

SOTAMUSEO I, 1948

	Sivu
AARNE SIHVO: Puolustusvoimain Komentajan tervehdys	5
C. A. NORDMAN: Esipuhe	7
KAUKO REKOLA: Sotamuseo	9
PAAVO TALVIO: Armeijan ja suojeluskuntien lipustosta	22
B. LINKOMIES: Katsaus suustaladattavan rihlakiväärin kehittymiseen jalkaväen yleiskivääriksi	48
KAUKO REKOLA: Akseli Gallen-Kallela suomalaisen sotilaspuvun suunnittelijana	61
S. GRÖNROOS: Postista entisten sotiemme aikana	80
KAUKO REKOLA: Vanhinta suomalaista tuliaseistusta ja asetuotantoa	91

SOTAMUSEO II, 1949

	Sivu
B. LINKOMIES: 3 ^o :n kiväärin syntyvaiheita	5
KAUKO REKOLA: Ratasluukkoinen tussari	22
JORMA LEPPÄÄHO: Eräs Ümär Dzhavush -mestarin tekemä jatanagan-säilä	33
KAARLO WIRILANDER: Puustellinväkien asumaoloja 1700-luvun sotilasvirkataloissa	47
AHTI PAULAHARJU: Vanhoja sotamuistoja Hailuodosta	63
KAUKO REKOLA: Punkaharjun vanhat sotavarustukset	78
LEO FRANCK: Reflexion vid läsandet av ett 200-årigt kavallerireglemente	87

SOTAMUSEO III, 1950

	Sivu
PAAVO TALVIO: Miekkaritarikunnasta Mannerheimin ristiin.....	5
KAUKO REKOLA: Suomalainen sotilaspäähine Venäjän-vallan aikana	28
E. A. HALLAKORPI: Tykkien naulalukunimitykset ja tykistön mittaviivoitin	48
KAUKO REKOLA: "Relation om de i St. Michel inrättade Tyg- och förrådshusen för Kongl. Savolaxske Brigaden — år 1789"	71
JORMA LEPPÄÄHO: Hiukan heittokeihästä ja peitsitaktiikan synnystä.....	80
SYLVI MÖLLER: Sotilasmajoitus Helsingissä Kustaa III:n sodan aikana.....	106
KAUKO REKOLA: Olavinlinna Turun rauhan jälkeisenä aikana	122

SOTAMUSEO IV, 1951

	Sivu
E. A. HALLAKORPI: Katsaus 1700-luvun tykistön ampumatarvikkeisiin.....	5
MATTI LAUERMA: 1700-luvun kenttätykistön tulitehosta	38
KAUKO REKOLA: Vuosien 1812—30 värvätyn suomalaisen sotaväen univormu	59
PAAVO TALVIO: Suomen sotaväen alipäällystön ja miehistön urhoollisuuden ja palvelusinnon kunniamerkit	83
EERO SNELLMAN: Gallen-Kallelan apulaisena päämajassa vuonna 1918	109
B. LINKOMIES: H. H. Hackstedt. Suomalainen osanottaja suurvallan kiväärikonstruktiokilpailussa	118
S. JAHNUKAINEN: Magasinsystemets inverkan på Klingspors krigföring i Finska kriget 1808—1809	124

SOTAMUSEO V, 1953

	Sivu
S. JAHNUKAINEN: Sotamuseon merkitys sotahistoriallisessa tutkimustyössä	5
MATTI LAUERMA: Miekka pisto- ja lyömäaseena	9
CARL MOTHANDER: Dragoner eller husarer? En liten utredning beträffande Kungl. Karelska Lätta Dragonregementet	29
KAUKO REKOLA: Piilukosta nallilukkoon	39
PAAVO TALVIO: Venäjän sukellusvenease 1800-luvun ensi puoliskolla	58
O. AIROLA: Kymnlinna	77

SOTAMUSEO VI, 1955

	Sivu
R. ARIMO: Korsutekniikka viime sotien aikana	5
AIMO R. LOHMAN: Suomalaisten rykmenttien karoliiniuniformuista ennen vuotta 1756	24
KAUKO REKOLA: Suustalatauksesta sytytysneulaan	46
A. E. RÄISÄNEN: Katsaus venäläisen kenttätykistökaluston kehitykseen Suomen sotaan 1808—09 mennessä	66
HERIBERT SEITZ: Befälsvapen vid Finska förband under 1700-talet	94
PAAVO TALVIO: Suomalaisen meriväen univormut ja aseistus Venäjän vallan aikana	118
KAUKO REKOLA: Höyry ampuma-aseen käyttövoimana	139

SOTAHISTORIALLINEN SEURA JA SOTAMUSEO VUOSIKIRJA VII, 1971

	Sivu
K. J. MIKOLA: Lukijalle	5
PAAVO TALVIO: Piirteitä Suomen suuriruhtinaskunnan vaakunasta ja sen normaalimuodon synnystä	7
JORMA HEINONEN: Muinaislinnoista, niiden puolustuksesta ja vainoaikojen hälytystavoista	21

KAARLO WIRILANDER: Miekan sosiaalihistoriaa.....	61
KAUKO REKOLA: Suvorov Suomen linnoittajana	72
OLE GRIPENBERG: Finska kadettkårens uniformer	89
MATTI VIRTANEN: Nallilukkokivääri Venäjän armeijassa	107

SOTAHISTORIALLINEN SEURA JA SOTAMUSEO VUOSIKIRJA VIII, 1974

	Sivu
K. J. MIKOLA: Suomalaisten joukkojen käyttösuunnitelmat v. 1941	5
PAAVO TALVIO: Kunniamiekoista ja kultaisista aseista	24
VILHO TERVASMÄKI: Alueellisen liikekannallepano- järjestelmän syntyvaiheet 1920- ja 1930-luvuilla	32
KAJ-ERIK LÖFGREN: Helsingin maa- ja merilinnoitus.....	67
OLE GRIPENBERG: Uniformerna vid den ”Kongl. Zelowska Cosaque-Corpsen”	103
MATTI LAUERMA: Jalkaväen tulivoima piilukkokaudella	111

SOTAHISTORIALLINEN SEURA JA SOTAMUSEO VUOSIKIRJA IX, 1976

	Sivu
OHTO MANNINEN: Mannerheimin ero toukokuussa 1918	5
MATTI LAUERMA: Talvisodan taustaa ja tuloksia.....	50
OLE GRIPENBERG: Nationalitetsflaggar förda av finska fartyg under autonomitiden	65
PAAVO TALVIO: Suomen sotaväen joukko-osastoliput vv. 1819—1905	73
K. J. MIKOLA: Näkökohtia joukko-osastolippujemme heraldisista perinteistä ja suunnittelusta	89
MARKKU MELKKO: Sukellusvene Vesikko	105
RISTO ROPPONEN: Viisi vuosikymmentä sotahistorian tutkimusta	122
VILHO TERVASMÄKI: Sotahistoriaa Washingtonissa ja retkeilyä Amerikan taistelupaikoilla	127

SOTAMUSEO: Kertomus toimintavuodelta 1975	132
SOTAHISTORIALLINEN SEURA: Jäsenluettelo	138

SOTAHISTORIALLINEN SEURA JA SOTAMUSEO VUOSIKIRJA X, 1978

	Sivu
OHTO MANNINEN: Syväri vai Kannas — Suomen hyökkäyssuunnan ratkaisu kesäkuussa 1941	5
LAURI HARVILA: Suomen kenttätykistöjoukkojen tykkikalusto sodissa 1939—1945	44
PAAVO TALVIO: Viaporin linnoitus ja sen tykistö vuosina 1808—1855	99
KARI SELÉN: Syyskuun kriisi 1938	139
JYRI PAULAHARJU: Asehistoria ja filatelia	169
MAUNO JOKIPII: Suomen Kaarti Bulgarian vapaussodassa 1877—78	183
SOTAMUSEO: Toimintakertomus vuosilta 1976—1977	209
SOTAHISTORIALLINEN SEURA ry: Kertomus toimintavuosilta 1976—1977	221
Jäsenistö 1978	224

SOTAHISTORIALLINEN AIKAKAUSKIRJA 1, 1980

	Sivu
MARTTI TURTOLO: Presidentti K. J. Ståhlbergin kyyditys ja suomalais-ruotsalainen sotilaallinen yhteistyö 1930.....	5
MAUNO JOKIPII: Saksan ja Suomen laivastoyhteistyö 1941 jatkosodan syttymiseen asti	25
JYRI PAULAHARJU: Karttahuolto sodassa 1941—1945	101
PAAVO TALVIO: Viaporin linnoitus ja sen tykistö Krimin sodasta vuosisadan vaihteeseen	128
JUKKA-PEKKA PIETIÄINEN: Sotilaslain- valmistelukomitea 1918—1919	178
VELI-MATTI SYRJÖ: Muuan sotilasseikkailu Krimin sodan päiviltä	189

R. W. PALMROTH: Sotamuistonäyttelyt 1941—1943	195
JAAKKO ILVESSALO — SAMPO AHTO: Katsaus sota- historiaan liittyviin tutkimuksiin ja kirjoituksiin 1978—1979	211
MATTI LAPPALAINEN — RISTO ROPPONEN — KARIN KERKKONEN: Sotatieteen laitos esittäytyy I	221
SOTAHISTORIALLINEN SEURA ry: Toiminnasta vuosina 1978—1979	230
Jäsenluettelo 1980	234

SOTAHISTORIALLINEN AIKAKAUSKIRJA 2, 1982

Sivu

MARTTI TURTOLA: Lähettämättä jäänyt apu. Suomen auttaminen Ruotsin sotilaallisissa suunnitelmissa 1930-luvulla	5
SAMPO AHTO: Läpimurtotaistelu Änkilänsalossa kesällä 1941	22
JYRI PAULAHARJU: Tykistöiedustelu Hangon rintamalla 1941	73
ALEXANDER LINDÉN — ENSIO TAIPALE: Sotaväen lääkintähuolto Ruotsi-Suomessa vuosina 1500—1809 Suomen kannalta tarkasteltuna	98
V. V. POHLEBKIN: A. V. Suvorov Suomessa vuosina 1791—1792	149
PAAVO TALVIO: Viaporin linnoitus ja sen tykistö vuosi- sadan vaihteesta vallankumoukseen	155
KLAUS CASTRÉN: Yhteisöille suodut Vapaudenristit	205
MARKKU PALOKANGAS: Suomalainen sotilaspistooli L-35 ”Lahti”	219
MARTTI TURTOLA — SAMPO AHTO: Katsaus sota- historiaan liittyviin tutkimuksiin ja kirjoituksiin 1980—1981	254
MATTI LAPPALAINEN — ANSSI VUORENMAA: . Sotatieteen laitos esittäytyy II	263
SOTAHISTORIALLINEN SEURA ry: Toiminnasta vuosina 1980—1981	268
Jäsenluettelo 1982	274

SOTAHISTORIALLINEN AIKAKAUSKIRJA 3, 1984

	Sivu
MATTI LAPPALAINEN: Ajan saatossa tutkimusta tukien ja perinteitä vaalien. Sotahistoriallisen Seuran neljältä vuosikymmeneltä	6
SAMPO AHTO: Sotateoriat maailmansotien välisenä aikana .	96
KAI VON FIEANDT: Haminan kadettien arvomaailma 1860-luvulla ja sen heijastuminen Turkin sotaan	145
SIRKKA SYRJÖ: Kleinehin hotellista santarmihallituksen taloon. Yleisesikunnan ja sotaväen esikunnan sijoitus-paikoista ja ulkonaisista puitteista vuosina 1918—1925	195
PAAVO TALVIO: Vuosien 1919—1939 joukko-osastoliput. Lippuhistoriallinen katsaus	214
HEIKKI POHJANPÄÄ: Joukko-osastohistorioiden bibliografia	253
EERO ELFVENGREN — TAPIO KOSKIMIES: Jääkäriliike jälkitarkastelussa. Jääkäriliikeseminaari Seinäjoella 17.—18.6.1983	269
MARTTI TURTOLA — SAMPO AHTO: Katsaus sotahistoriaan liittyviin tutkimuksiin ja kirjoituksiin 1982—1983	287
MATTI LAPPALAINEN — MARKKU MELKKO: Sotatieteen laitos esittäytyy III. Sotamuseo uudistusten edessä	296
SOTAHISTORIALLINEN SEURA ry.: Toiminnasta vuosina 1982—1983	
Jäsenistö 1983	305

SOTAHISTORIALLINEN AIKAKAUSKIRJA 4, 1985

	Sivu
VILHO TERVASMÄKI: Maanpuolustuskysymyksen ratkaisuehdotuksia Suomen itsenäisyyden ensimmäisen neljännesvuosisadan aikana	6
REINO ARIMO: Suomen sotilasjohdon osuudesta heimosotiin.	24
PAAVO TALVIO: Suomen puolustusvoimain panssarijunat vuosina 1918—1939 ja niiden edeltäjät vapaussodassa	70
ESKO VUORISJÄRVI: Petsamon nikkeli — suurvaltojen tavoittelema strateginen metalli	115

ERNST KLINK: Saksan sodanjohdon sotilasstrateginen suunnittelu ja operatiiviset johtamisratkaisut Neuvostoliittoa vastaan kesäkuusta 1940 joulukuuhun 1941	136
JYRI PAULAHARJU: Mittaustiedustelun saamat tulokset Karjalan kannaksella ennen neuvostojoukkojen suuroffensiivia kesällä 1944	159
JUHA VAHE: Miten toisen maailmansodan kokemuksia Suomessa tulkittiin sodan jälkeen maavoimien puolustustaistelun osalta.....	186
MARTTI TURTOLA: Katsaus sotahistoriaan liittyviin tutkimuksiin ja kirjoituksiin 1984	196
SOTAHISTORIALLINEN SEURA ry.: Toiminnasta vuonna 1984	201
Jäsenistö	209

SOTAHISTORIALLINEN AIKAKAUSKIRJA 5, 1986

	Sivu
OHTO MANNINEN: Poukkurinteen kahakka 1742	5
STIG ROUDASMAA: Sotilasvirikapuvut vuonna 1918	29
ÅKE BACKSTRÖM: Viipurin upseerikokelaskurssi 1918—1919. Hajatietoja opettajista ja oppilaista	103
LAURI SAARIO: Sotiemme 1939—1945 tunnistamattomat suomalaiset kaatuneet.....	124
SAMPO AHTO: Pekka Peitsi ja toinen maailmansota	154
PAAVO TALVIO: Panssarijunat talvi- ja jatkosodan taisteluissa	193
MATTI LAPPALAINEN: Sotahistorian tutkimuksen kansainvälisiä ilmentymiä — Stuttgartissa vuoden 1985 elo—syyskuun vaihteessa pidetyistä kokouksista	236
SOTAHISTORIALLINEN SEURA ry.: Toiminnasta vuonna 1985	244
Jäsenistö	249

SOTAHISTORIALLINEN AIKAKAUSKIRJA 6, 1987

	Sivu
PAAVO TALVIO: Marsalkka Mannerheimille kuuluneet teräaseet — asehistoriallinen katsaus	7
HEIKKI POHJANPÄÄ: Mannerheimin puheet	39
VELI-MATTI SYRJÖ: Tykistön kenraali Vilho Petter Nenosen Venäjän ajoilta	66
MARTTI TURTOLA: Eräitä näkökulmia suomalais- virolaisiin sotilassuhteisiin 1920- ja 1930-luvuilla	95
KARI SELÉN: Paavo Talvelan Amerikan-matka 1939	111
BORIS SAARMAA: Kokemuksistani yhteysupseerina Yhteysesikunta Roissa 1941—1944	130
MARTTI TURTOLA — SAMPO AHTO: Katsaus sota- historiaan liittyviin tutkimuksiin ja kirjoituksiin	158
SOTAHISTORIALLINEN SEURA ry.: Toiminnasta vuonna 1986	169
Säännöt	174
Jäsenistö	179